

การศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาอำเภูปาเพชร

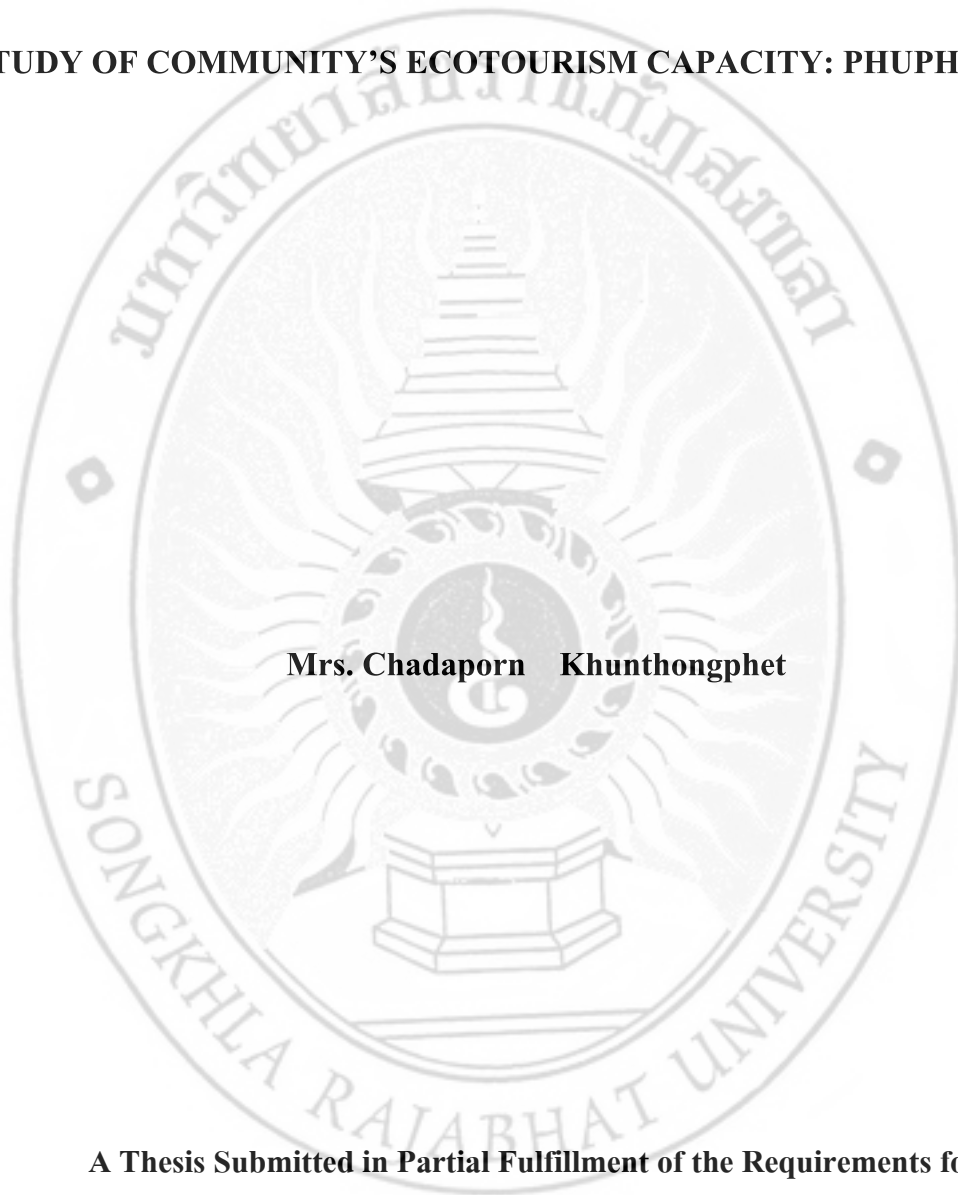
นางชฎาพร ขุนทองเพชร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขายุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

พ.ศ. 2550

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

THE STUDY OF COMMUNITY'S ECOTOURISM CAPACITY: PHUPHAPHET CAVE

Mrs. Chadaporn Khunthongphet

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
The Degree of Master of Arts Programs in Development Strategy**

Graduate School

Songkhla Rajabhat University

ชื่อวิทยานิพนธ์	การศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาอำเภอผาเพชร
ผู้วิจัย	นางชฎาพร ชุนทองเพชร
ประธานที่ปรึกษา	ดร. อัจฉรา วงศ์พัฒนามงคล
กรรมการที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์อารี รังสิโยกฤษณ์
กรรมการที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุเทพ ทิพย์ธารา

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการที่ปรึกษา
(ดร.อัจฉรา วงศ์พัฒนามงคล)

..... กรรมการที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์อารี รังสิโยกฤษณ์)

..... กรรมการที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุเทพ ทิพย์ธารา)

.....ประธานกรรมการบริหารหลักสูตร
(ดร.อัจฉรา วงศ์พัฒนามงคล)

.....กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
(ดร.มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ)

วิทยานิพนธ์นี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์การพัฒนา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ได้ให้ความเห็นชอบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิศมัย ผลพฤษ์ไพโร)

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

ชื่อวิทยานิพนธ์	การศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาถ้ำภูผาเพชร
ผู้วิจัย	นางชฎาพร ขุนทองเพชร ปีการศึกษา 2550
ปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา
ประธานที่ปรึกษา	ดร.อัจฉรา วงศ์วัฒนามงคล
กรรมการที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์อารี รังสิโยกฤษณ์
กรรมการที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุเทพ ทิพย์ธรา

บทคัดย่อ

การศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษาถ้ำภูผาเพชร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของถ้ำภูผาเพชร ตำบลป่าดัดพัฒนา กิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดสตูล

การศึกษานี้ให้ความสำคัญกับปรากฏทางสังคมที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่น การอธิบายและการตีความของวัฒนธรรม เพื่อค้นหารูปแบบวิถีชีวิตประจำวันของชุมชนและวิวัฒนาการทางสังคมและกระบวนการเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ในชุมชนก่อนและหลังการค้นพบ “ถ้ำภูผาเพชร” ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ในบริบทที่มีการเปลี่ยนแปลง และเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” จำนวน 31 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์ตีความตามแนวความคิดความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ สังคม วัฒนธรรมและชุมชนท้องถิ่นที่เป็นบริบททางสังคมของชุมชนโดยรอบ “ถ้ำภูผาเพชร”

จากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการสำรวจ “ถ้ำภูผาเพชร” อย่างจริงจังและพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ ทำให้ “ถ้ำภูผาเพชร” ที่มีคุณค่าทางธรณีวิทยาอันเป็นลักษณะเด่น กล่าวคือ มีความหลากหลายของการก่อตัว รวมถึงมีคุณค่าทั้งทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ เป็นทุนธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ ทำให้ “ถ้ำภูผาเพชร” ถูกพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดสตูลและประเทศไทย

(2)

ผลจากการศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” เพื่อนำไปสู่การสร้างแนวทางและความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่าชุมชนให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและรักษาระบบนิเวศ รวมถึงการให้ความสำคัญต่อสาระด้านการศึกษา ความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ และการจัดการโดยใช้ประโยชน์จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เน้นหลักทางศีลธรรมและความมั่นคงในการยังชีพของชุมชน การรักษาความสมดุลของสภาพแวดล้อมและธรรมชาติเป็นสำคัญ ดังนั้น จึงนับได้ว่าศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” ตั้งอยู่บนฐานการให้ความสำคัญการจัดการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญต่อการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บนฐานการจัดการ การสร้างความสมดุลของสภาพแวดล้อมเป็นสำคัญ

Thesis Title : **The Study of Community's Ecotourism Capacity: Phuphaphet Cave**

Researcher : Mrs. Chadaporn Khunthongphet Academic year: 2007

Degree : Master of Arts Program in Development Strategy

Thesis Advisors : 1. Dr. Achara Wongwattanamongkol
 2. Assistant Professor Aree Rangsiyokrit
 3. Assistant Professor Sutep Tiptara

ABSTRACT

The Study of Community's Ecotourism Capacity: Phuphaphet Cave is a research that aimed at studying the community's ecotourism capacity in Tambol Palm Patana, Manung sub-district, Satun province.

This research study has played an important role to signify the occurrences of social phenomena in local community. Apart from the description and interpretation of cultures in order to examine the pattern of daily life of local community, the local evolution and its systematic transformation of social relation processes, both before and after the discovery of Phuphaphet cave, are those also detailed. Research methodology using in this study is qualitative research, emphasizing in in-depth interview with a number of 31 key informants who simultaneously concern and spend their lives within the contextualize transformation of ecotourism of Phuphaphet cave. The qualitative data, which were collected around the area of the cave community, had been analyzed and interpreted by way of the principles of ecotourism ideology and local capital contexts i.e. physical, social and cultural changes.

By keen participating and exploring among governmental organizations and local community, the Phuphaphet cave is targeted to develop as an important ecotourism site, enhancing its diverse formation to be an invaluable geological unique one. The invaluable of archaeological and historical site, together with its capital natural identity, the cave has been developed to be a significant brand new tourism site of Satun province and of Thai nation.

(4)

The result study of the Phuphaphet cave community's ecotourism capacity has brought about to build guideline and accordance of ecotourism management. The local community always pays the prior attention to preserve its natural resources and takes care of the ecosystem; altogether signify to its educational context, its carrying capacity, its beneficially sharing of nature and its managing to the environment based on its high morality. Hence, the community's ecotourism capacity of Phuphaphet cave has played an important role base on the meaning of ecotourism principles and on the basis of its natural equilibrium indeed.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาจาก ดร.อัจฉรา วงศ์วัฒนามงคล มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์อารี รังสิโยกฤษณ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์สุเทพ ทิพย์ธารา กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ในการเขียนวิทยานิพนธ์ ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาวิทยานิพนธ์ ทำให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณ ดร.พรเลิศ อาภาณุทัต และ ดร.มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ และคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน

ขอขอบคุณ นายประเสริฐ ละมุลสุข นายกองค้การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา และผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ตำบลปาล์มพัฒนาทุกท่านที่อำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูล

และสุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณบิดามารดา ครอบครัวอันเป็นที่รักญาติพี่น้อง ตลอดจนผู้บังคับบัญชาและเพื่อนๆ ทุกคนที่คอยให้กำลังใจ ห่วงใยและช่วยเหลือสนับสนุน จนทำให้การจัดทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ประสบความสำเร็จ

ชฎาพร ขุนทองเพชร

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
สารบัญ	(6)
สารบัญภาพ.....	(14)
สารบัญแผนภูมิ.....	(16)
บทที่	หน้า
1	บทนำ.....
	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....
	ขอบเขตของการวิจัย.....
	นิยามศัพท์เฉพาะ.....
	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....
	ความหมายและที่มาของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....
	ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....
	มิติของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....
	ความหมายในมิติที่เน้นผลกระทบต่อเศรษฐกิจ.....
	ความหมายในมิติที่เน้นผลกระทบต่อสังคมวัฒนธรรม.....
	ความหมายในมิติที่เน้นผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม.....
	แนวคิดการพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....
	แนวคิดการพัฒนากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.....
	ความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม.....
	ความยั่งยืนทางด้านสังคม.....
	ความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจ.....

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
2	แนวคิดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่.....	14
	ความสามารถทางด้านกายภาพ.....	14
	ความสามารถทางด้านสังคม.....	14
	ความสามารถทางด้านนิเวศ.....	14
	แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	15
	แนวคิดการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	16
	หลักการของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	16
	องค์ประกอบของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	18
	การวางแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	19
	ทรัพยากรการท่องเที่ยว.....	19
	นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	20
	การตลาด.....	21
	การบริการการท่องเที่ยว.....	21
	แนวคิดการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	22
	กลุ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	22
	กลุ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวประเภทขึ้นชมธรรมชาติ.....	22
	กลุ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวประเภทตื่นเต้นผจญภัยท้าทายกับธรรมชาติ	23
	ชุมชนกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	23
	บทบาทชุมชนและภาคเอกชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	24
	บทบาทของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	24
	บทบาทของชุมชนตามสิทธิกฎหมาย.....	24
	บทบาทของชุมชนทางสังคม.....	25
	บทบาทของภาคเอกชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	26
	แหล่งความรู้ชุมชนต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	26
	แหล่งความรู้ภายในชุมชน.....	26
	แหล่งความรู้จากภาครัฐ.....	27
	แหล่งความรู้จากสถาบันการศึกษาในพื้นที่.....	27

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
2	ผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชน.....	28
	ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อม.....	28
	ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ.....	28
	ผลกระทบด้านสังคม.....	28
	ผลกระทบด้านวัฒนธรรม.....	28
	นโยบายและแนวทางของรัฐบาลในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	29
	นโยบายการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	29
	แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	31
	ทุนชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	35
	ทุนชุมชน.....	35
	มิติแรก ทุนสังคม.....	37
	มิติที่สอง ทุนวัฒนธรรม.....	37
	มิติที่สาม ทุนเศรษฐกิจ.....	37
	ความสำคัญและความจำเป็นในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	
	ของ“ถ้ำภูผาเพชร”.....	38
	ที่มา ลักษณะทางกายภาพ และคุณค่าของ “ถ้ำภูผาเพชร”...	39
	ที่ตั้งและลักษณะการก่อตัวของ “ถ้ำภูผาเพชร”.....	44
	ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของถ้ำภูผาเพชร.....	47
	กรอบแนวคิดการวิจัย.....	48
3	วิธีการศึกษาและค้นคว้า.....	50
	พื้นที่ศึกษา.....	50
	การเข้าสู่พื้นที่ศึกษา.....	51
	การเก็บข้อมูลในพื้นที่ศึกษา.....	52
	ผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	53
	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	55
	การดำเนินการวิจัย.....	56

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
4	บริบทชุมชนตำบลปาล์มพัฒนา.....	57
	การเกิดขึ้นของ “นิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้” และตำบลปาล์มพัฒนา	57
	วิถีชีวิตของชุมชนตำบลปาล์มพัฒนา.....	62
	การผลิตและการบริโภค.....	62
	การแลกเปลี่ยนและการกระจาย.....	63
	ลักษณะทางกายภาพของตำบลปาล์มพัฒนา.....	64
	สภาพภูมิศาสตร์.....	64
	ที่ตั้งและขนาดพื้นที่.....	64
	ลักษณะโครงสร้างทางธรณี.....	64
	ลักษณะภูมิประเทศ.....	65
	ลักษณะภูมิอากาศ.....	65
	ความชื้นและปริมาณน้ำฝน.....	65
	อุณหภูมิ.....	66
	ลมและทิศทางลม.....	66
	ฤดูกาล.....	66
	พืชพรรณธรรมชาติและสัตว์ป่า.....	66
	พืชพรรณธรรมชาติ.....	66
	สัตว์ป่า.....	68
	สภาพเศรษฐกิจ.....	70
	ทรัพยากรธรรมชาติและ การใช้ทรัพยากร.....	70
	ทรัพยากรดินและการใช้ดิน.....	70
	ทรัพยากรน้ำและการใช้น้ำ.....	70
	ทรัพยากรป่าไม้และการใช้ไม้.....	71
	อาชีพของประชากร.....	71
	เกษตรกรรม.....	71
	การค้าและบริการ.....	73

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
4	โครงสร้างพื้นฐาน.....	75
	การคมนาคมขนส่ง.....	75
	การสื่อสาร.....	75
	ไฟฟ้า.....	75
	ประปา.....	75
	สภาพสังคมและวัฒนธรรม.....	75
	ประชากร.....	76
	การศึกษา.....	77
	สุขภาพ.....	77
	การเมืองการปกครอง.....	78
	วัฒนธรรมและประเพณี.....	78
	วัฒนธรรมและประเพณีของศาสนาพุทธ.....	79
	วัฒนธรรมและประเพณีของศาสนาอิสลาม.....	81
5	“ถ้ำผาเพชร” ทุนธรรมชาติและการพัฒนาเป็นแหล่งการท่องเที่ยว.....	86
	ทุนธรรมชาติ “ถ้ำผาเพชร” : จุดเริ่มต้นพัฒนาการท่องเที่ยว.....	86
	การตั้งถิ่นฐานชุมชนหมู่บ้าน “บ้านควนดินดำ” : บริบทชุมชน รอบ“ถ้ำผาเพชร”.....	87
	รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน.....	87
	การค้นพบ “ถ้ำผาเพชร” ทางกายภาพและ โบราณวัตถุ.....	89
	การกำเนิด “ถ้ำผาเพชร” : คุณค่าทางธรณีวิทยา.....	91
	บริเวณพื้นที่ภูมิประเทศหินปูน (Karsts Topography) ของ “ถ้ำผาเพชร”.....	93
	หินงอก.....	93
	หินย้อย.....	94
	เสาหิน.....	94
	ม่านหินย้อย.....	94
	หลุมยุบ.....	96

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
5	“ถ้าภูผาเพชร” : คุณค่าทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์.....	97
	“ถ้าภูผาเพชร” : ลักษณะเด่นของการเป็นสถานที่ท่องเที่ยว.....	98
	“ถ้าภูผาเพชร” : การพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยว.....	100
	“ถ้าภูผาเพชร” : แนวทางการพัฒนาเป็นแหล่งการท่องเที่ยว.....	106
	แนวทางการพัฒนา “ถ้าภูผาเพชร” ของภาครัฐ:จุดเริ่มต้น.....	106
	แนวทางการพัฒนา “ถ้าภูผาเพชร” ของภาครัฐ:การพัฒนาสู่ภายนอก	107
	แนวทางการพัฒนา “ถ้าภูผาเพชร” ของภาครัฐ:การเข้าสู่ตลาด.....	110
	แนวทางการพัฒนา “ถ้าภูผาเพชร” ของภาครัฐ:ปัญหาอุปสรรค	
	และการแก้ไข.....	112
	แนวทางการพัฒนา “ถ้าภูผาเพชร” ของภาคเอกชน.....	115
	ปัญหาอุปสรรคในการพัฒนา “ถ้าภูผาเพชร”: ผลกระทบเชิงลบ...	116
6	“ถ้าภูผาเพชร” : ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	119
	การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในบริบทชุมชน “ถ้าภูผาเพชร”.....	119
	ความหมาย “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ในบริบทชุมชน “ถ้าภูผาเพชร”	120
	การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการเรียนรู้ การรักษาความสมดุล	
	ของธรรมชาติ การเกิดความรักและการหวงแหนวัฒนธรรม	120
	การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็น โอกาสการสร้างรายได้ใน	
	ท้องถิ่น.....	121
	การท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ความสำคัญต่อการรักษา กลมกลืน	
	ลดการทำลายธรรมชาติ.....	122
	การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการเข้าใจสภาพสังคมและ	
	วัฒนธรรม.....	122
	เงื่อนไขและศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	123
	การไม่ทำลายสภาพแวดล้อม การอนุรักษ์และการคำนึงถึงความ	
	ปลอดภัย.....	124
	การคำนึงถึงความสามารถที่จะรองรับได้ของพื้นที่.....	124
	การให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วม.....	125

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
6	การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำผาเพชร”	126
	หลักการของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำผาเพชร”	126
	องค์ประกอบของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำผาเพชร”	127
	การวางแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำผาเพชร”	128
	การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำผาเพชร” กลุ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	130
	กลุ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวประเภทขึ้นชมธรรมชาติ และการ ท่องเที่ยวประเภทต้นเดินผจญภัยทำทายธรรมชาติ	130
	บทบาทของชุมชนและภาคเอกชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำผาเพชร”	131
	บทบาทของชุมชนตามสิทธิกฎหมาย	131
	บทบาทของชุมชนทางสังคม	132
	บทบาทของภาคเอกชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำผาเพชร”	133
	แหล่งความรู้ชุมชนต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำผาเพชร” แหล่งความรู้ภายในชุมชน	134
	แหล่งความรู้จากภาครัฐ	134
	แหล่งความรู้จากสถาบันการศึกษาในพื้นที่	136
	ผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำผาเพชร” ที่มี ต่อชุมชน	137
	ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อม	137
	ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ	138
	ผลกระทบด้านสังคม	138
	ผลกระทบด้านวัฒนธรรม	139

สารบัญ (ต่อ)

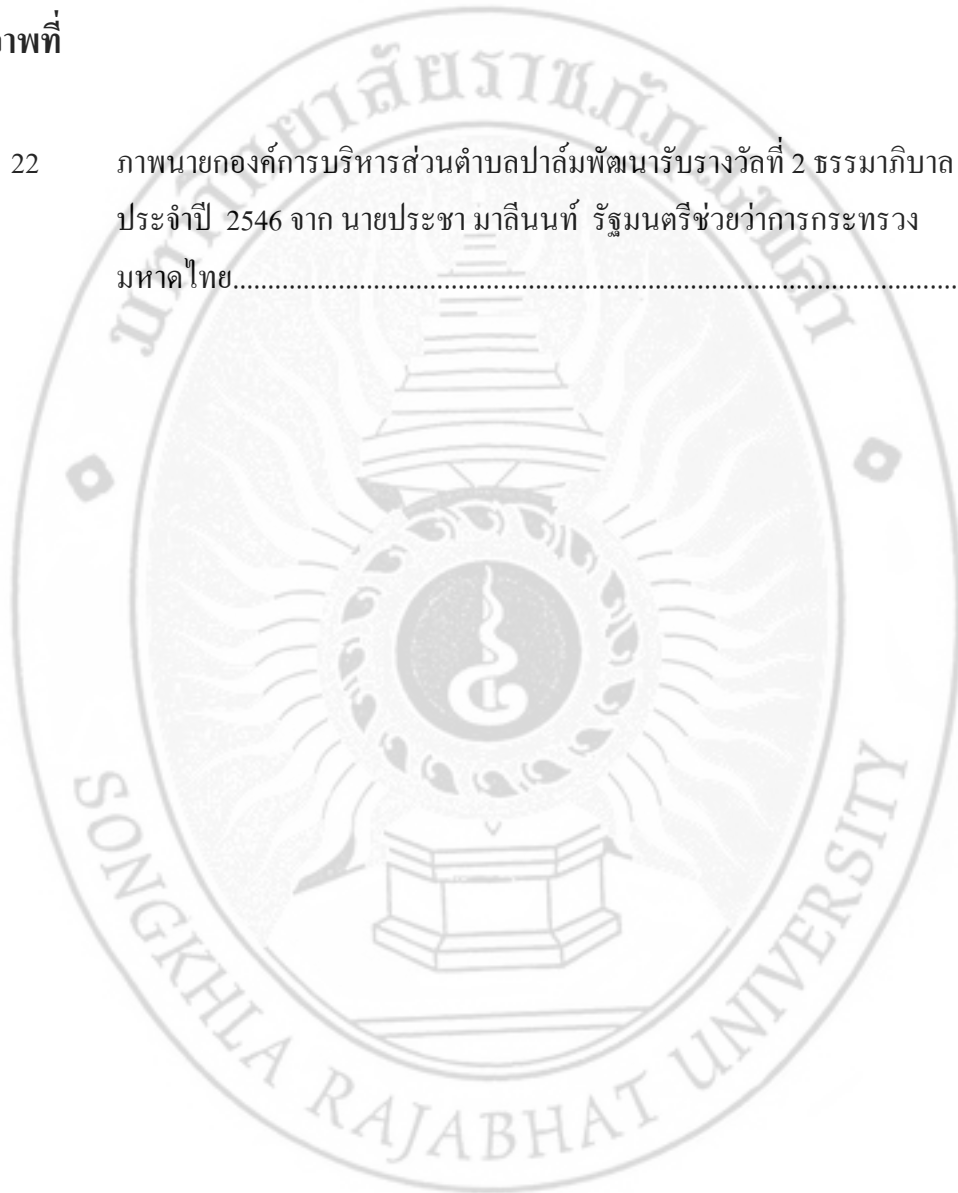
บทที่	หน้า
6	
นโยบายและแนวทางของรัฐบาลในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำผาเพชร”	140
นโยบายการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำผาเพชร”	140
แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำผาเพชร”	141
ทุนชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำผาเพชร”	143
ทุนธรรมชาติ.....	143
ทุนทางเศรษฐกิจ.....	144
ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม.....	148
ทุนทางการเมือง	149
7 ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ.....	152
ผลการศึกษา.....	152
“ถ้ำผาเพชร” ทุนธรรมชาติและการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว....	153
เงื่อนไขและศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	154
ข้อเสนอแนะ.....	157
ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย.....	157
ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	158
ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ.....	158
ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป.....	159
บรรณานุกรม.....	160
ภาคผนวก.....	170
ภาคผนวก ก ระเบียบว่าด้วยการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวถ้ำผาเพชร....	171
ภาคผนวก ข ใบสมัครเจ้าหน้าที่นำเที่ยว (มัลคฤเทศก์) ขององค์การบริหารส่วน ตำบลป่าลุ่มพัฒนา.....	174
ประวัติผู้วิจัย.....	177

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	ภาชนะดินเผาปั้นกลม อายุประมาณ 3, 000 ปี พบในส่วนลึกสุดของ ถ้ำภูผาเพชร.....	39
2	ภาชนะดินเผาหลายเชือกทาบ อายุประมาณ 3, 000 ปี พบในส่วนลึกสุดของ ถ้ำภูผาเพชร.....	40
3	เปลือกหอย กระดุกสัตว์ กระดองเต่า ที่พบในถ้ำภูผาเพชร.....	41
4	“ม่านหิน” ประติมากรรมธรรมชาติเป็นจุดเด่น (Highlight) แห่งหนึ่งใน ถ้ำภูผาเพชร.....	42
5	ปากถ้ำภูผาเพชรเหนือแนวถนนบริเวณผานหินสีจาง ๆ เมื่อมองจากถนนก่อน ถึงถ้ำ.....	44
6	แผนที่เส้นทางจากที่ว่าการกิ่งอำเภอมะนังไปถ้ำภูผาเพชร	45
7	ภาพแสดงการก่อตัวของถ้ำในเทือกเขาหินปูน.....	46
8	ลูงขัวญ ผู้วิจัย และภรรยาลูงขัวญ.....	60
9	ถนนสายมะนัง-บ้านป่าพน เส้นทางไปถ้ำภูผาเพชรในปัจจุบัน.....	62
10	กลุ่มราษฎรผู้ร่วมบุกเบิกสำรวจถ้ำภูผาเพชรกับหน่วยงานทางราชการ.....	90
11	ภาพแสดงการก่อตัวของถ้ำในเทือกเขาหินปูน.....	91
12	หินงอกในถ้ำภูผาเพชร.....	94
13	หินย้อยในห้องนางฟ้า ถ้ำภูผาเพชร.....	95
14	เสาหินภายในถ้ำภูผาเพชร.....	96
15	แผนที่เส้นทางขึ้นสู่ถ้ำ เริ่มจากบันไดขั้นแรกจนถึงปากทางเข้าถ้ำ.....	99
16	แสดงเส้นทางและจุดสำคัญของการท่องเที่ยวภายในถ้ำ.....	102
17	บริเวณช่องขนาดใหญ่ส่วนที่อยู่เหนือขึ้นไปของ “ห้องมรกต”.....	103
18	เส้นทางขึ้นสู่ถ้ำภูผาเพชรชั้นที่สาม เป็นบริเวณที่มีสภาพอันตรายแห่งหนึ่ง....	103
19	ผลิตภัณฑ์ราคาไม้รูปปลา สร้างตามจินตนาการของเจ้าของ.....	146
20	ผลิตภัณฑ์ราคาไม้รูปต่าง ๆ สร้างตามจินตนาการของเจ้าของ.....	147
21	ภาพการจัดกิจกรรมประเพณีทางพุทธศาสนา (ทอดผ้าป่าสามัคคี) ให้แก่ ที่พักสงฆ์ถ้ำภูผาเพชร.....	149

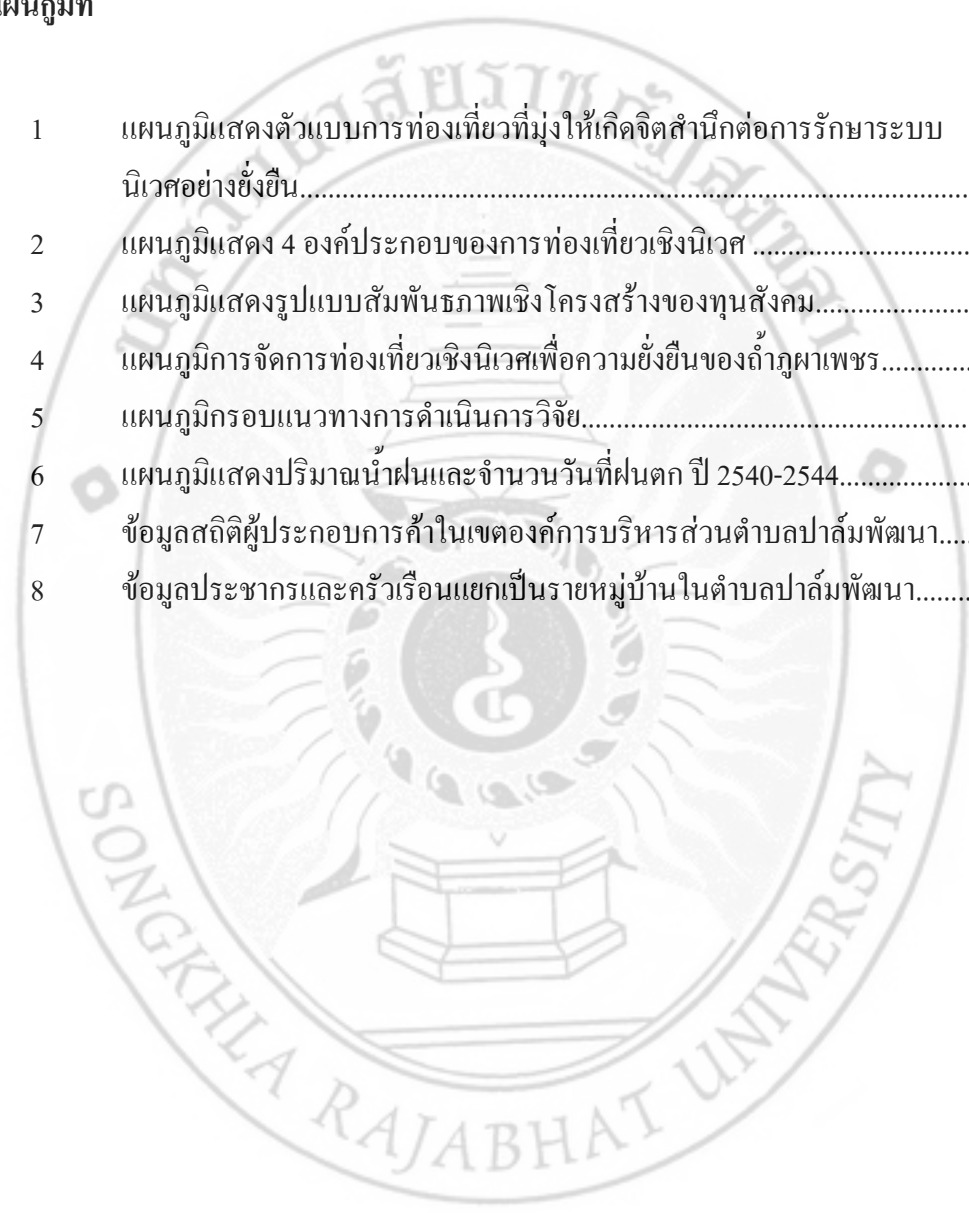
สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
22	ภาพนายกองค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนารับรางวัลที่ 2 ชรรมาภิบาลประจำปี 2546 จาก นายประชา มาลีนนท์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย.....	150

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
1	แผนภูมิแสดงตัวแบบการท่องเที่ยวที่มุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน.....	11
2	แผนภูมิแสดง 4 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	18
3	แผนภูมิแสดงรูปแบบสัมพันธภาพเชิงโครงสร้างของทุนสังคม.....	36
4	แผนภูมิการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อความยั่งยืนของถ้ำภูผาเพชร.....	49
5	แผนภูมิกรอบแนวทางการดำเนินการวิจัย.....	56
6	แผนภูมิแสดงปริมาณน้ำฝนและจำนวนวันที่ฝนตก ปี 2540-2544.....	65
7	ข้อมูลสถิติผู้ประกอบการค้าในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา.....	73
8	ข้อมูลประชากรและครัวเรือนแยกเป็นรายหมู่บ้านในตำบลปาล์มพัฒนา.....	76

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545 – 2549 (2545: 69) ได้กำหนดให้มีแผนการพัฒนากองทัพเรือเชิงนิเวศขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาคน ชุมชนและสังคม พร้อมทั้งได้กำหนดยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ครอบคลุมทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ อันเป็นหนทางสู่กระบวนการการพัฒนาที่ยั่งยืน คนในท้องถิ่นต้องได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว มีการกระจายรายได้ในท้องถิ่น

ประเทศไทยมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์ มีคุณค่าทางวิชาการ และสุนทรียภาพกระจายอยู่ตามท้องถิ่นต่างๆ มากมายทั่วประเทศ และได้กลายเป็นแหล่งทรัพยากรท่องเที่ยวที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่ต่างๆ (คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล 2540: บทที่ 1: 1) ซึ่งจำแนกแหล่งทรัพยากรธรรมชาติออกเป็น 6 ประเภท คือ แหล่งธรรมชาติประเภทเกาะและแก่ง แหล่งธรรมชาติประเภทภูเขา แหล่งธรรมชาติประเภทหนองบึง และทะเลสาบ แหล่งธรรมชาติประเภทหาดทรายและหาดหิน แหล่งธรรมชาติประเภทซากดึกดำบรรพ์ และแหล่งธรรมชาติประเภทธรณีสัณฐาน โดยเฉพาะในแหล่งธรรมชาติประเภทธรณีสัณฐานที่เรียกว่า “ถ้ำ” (Cave) ก็เป็นสถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่น่าสนใจมากที่สุดประเภทหนึ่ง

สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 13 (2516: 8241-8242) ให้ความหมายของถ้ำไว้ว่า “...ถ้ำ คือ ช่องที่เป็นโพรงลึกเข้าไปในที่มืด โดยมากในภูเขาหรือหินใต้พื้นดินที่มีระดับสูง...” แต่ทั้งนี้ หากว่าถ้ำจะมีเฉพาะในที่สูงเท่านั้น แต่ในที่ต่ำ ถ้ำจะอยู่ได้ระดับน้ำ ถ้ำบางแห่งมีน้ำท่วมเฉพาะหน้าน้ำเท่านั้น แต่ในหน้าแล้งพื้นถ้ำแห้ง

ถ้ำในหินภูเขาไฟเกิดจากลาวาตอนผิวหน้าที่แข็งตัวอย่างรวดเร็ว เมื่อลาวาตอนในที่ยังคงสภาพกึ่งของเหลวไหลออกไปจะทำให้เกิดโพรงหรือถ้ำขึ้น นอกจากนี้ ถ้ำยังปรากฏอยู่ตามหน้าผาของชายฝั่งทะเลที่จมตัวลง เป็นถ้ำที่เกิดจากการกระทำของคลื่น อย่างไรก็ตาม ถ้ำขนาดใหญ่และพบมากที่สุด ได้แก่ ถ้ำหินปูน

ถ้าหินปูนพบอยู่ในชั้นหินปูนที่หนาหลายๆ และต้องเป็นหินปูนที่มีเนื้อแน่นด้วย หินปูนที่มีเนื้อพรุน เช่น หินซอล์ก น้ำฝนจะซึมกระจายทั่วไป โอกาสที่จะเกิดถ้ำแทบไม่มีเลย ในหินปูนที่มีเนื้อแน่นมากๆ น้ำฝนจะไหลจำกัดอยู่เฉพาะตามระนาบชั้นหินและตามรอยแยกในหิน ครั้นนานๆ เข้าน้ำฝนที่มีคาร์บอนไดออกไซด์ปนอยู่ ซึ่งมีคุณสมบัติเป็นกรดอ่อนๆ จะค่อยๆ ละลายหินตามแนวที่ผ่านให้เป็นช่องกว้างออกไปทุกทิศทางกระทั่งเป็นโพรงใหญ่ แขนงของถ้ำบางแห่งสลัซบซับซ้อนมาก อาจมีถึง 5 ระดับ

กำเนิดของถ้ำมีผู้สันนิษฐานไว้หลายอย่าง แบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ กลุ่มแรก เชื่อว่า ถ้ำเกิดเหนือระดับน้ำใต้ดิน กล่าวคือ ในบริเวณที่มีหินปูนน้ำฝนจะไหลลงตรงหลุมลึกบนแผ่นดิน (sinkholes) สู่น้ำใต้ดิน ซึ่งจะไหลลงแม่น้ำลำธารที่อยู่ใกล้ๆ ทางน้ำใต้ดินนี้เองจะค่อยๆ ขยายจนเป็นถ้ำ กลุ่มที่สองเชื่อว่า ขณะที่เกิดถ้ำชั้นหินปูนอยู่ใต้น้ำ โพรงหรือถ้ำเกิดจากการกัดเซาะของน้ำใต้ดินซึ่งมีการเคลื่อนไหลถ่ายเทอยู่เสมอ ทฤษฎีนี้อาศัยข้อสังเกตจากแขนงของถ้ำใหญ่ๆ ซึ่งมักมีโพรงกระจายอยู่ทั่วทุกทิศทุกทาง แทนที่จะมีแขนงตามแบบโครงสร้างของระบบทางน้ำใต้ดิน กลุ่มที่สองนี้แบ่งการก่อตัวของถ้ำออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะแรก โพรงเกิดขึ้นเมื่อหินปูนอยู่ใต้น้ำ ระยะที่สอง เป็นระยะที่ระดับน้ำใต้ดินลดลงถ้ำอยู่พ้นน้ำขึ้นมา ระยะนี้หินงอกหินย้อยจะเกิดขึ้นจากการตกตะกอนของหินปูนจากน้ำที่ซึมอยู่ตามเพดานถ้ำ

จากความหมายและการเกิดถ้ำดังกล่าว เห็นได้ว่าถ้ำเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญและมีคุณค่าทั้งทางระบบนิเวศ ธรณีวิทยา ประวัติศาสตร์และอื่นๆ ซึ่งมีบทบาทและคุณประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม ในปัจจุบันถ้ำหลายแห่งถูกทำลาย ทั้งโดยธรรมชาติและโดยการกระทำของมนุษย์ ถ้ำหลายแห่งมิได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมหรือได้รับการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างถูกวิธี ทำให้ถ้ำยังคงอยู่ในสภาวะที่เสี่ยงต่อการถูกทำลาย

“ถ้ำภูผาเพชร” เป็นถ้ำซึ่งตั้งอยู่ในท้องที่บ้านควนดินดำ หมู่ที่ 9 ตำบลปาล์มพัฒนา กิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดสตูล เป็นถ้ำที่พบอยู่ในภูเขาหินปูนที่หนาและมีเนื้อหินแน่น ได้ถูกค้นพบเมื่อปลายปี พ.ศ.2535 โดยพระครูคงศรีรูปหนึ่งชื่อ “หลวงแผลง” ที่ได้ปลีควัวเข้าไปหาความวิเวกเพื่อปฏิบัติธรรม ต่อมาชาวบ้านกลุ่มหนึ่งภายใต้การนำของ นายศักดิ์ชัย บุญคง ซึ่งเป็นชาวบ้านในพื้นที่บ้านควนดินดำ ได้จัดสร้างกุฏิบริเวณปากถ้ำให้เป็นที่พักอาศัย หลังจากที่ “หลวงแผลง” ครูคงศรีไปยังที่อื่นก็ได้มี “หลวงรวม” เข้ามาปฏิบัติธรรมสืบต่อ

ในวันที่ 28 เมษายน 2541 ได้มีการสำรวจถ้ำภูผาเพชรอย่างจริงจัง เพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดสตูล โดยสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 10 สงขลา กรมศิลปากร ร่วมกับบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องตลอดจนชาวบ้านพื้นที่ ได้เข้าไปสำรวจและจัดทำประวัติถ้ำ ทำให้ถ้ำภูผาเพชรเริ่มเป็นที่รู้จัก ส่งผลให้มียุทธภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

มาที่วชชมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม การพัฒนาถ้ำภูผาเพชรให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ผ่านมามีตั้งแต่ระยะแรกจนถึงทุกวันนี้ ยังขาดทิศทางและขาดการเชื่อมโยงกับกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ดังเช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน ชุมชน และชาวบ้าน เป็นต้น รวมถึงหน่วยงานบริหารราชการที่สังกัดส่วนภูมิภาคและส่วนกลาง ซึ่งส่งผลให้การพัฒนาถ้ำภูผาเพชรขาดการบริหารจัดการด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวในทิศทางที่ชัดเจน อาจไม่สามารถนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้

ในปัจจุบันได้มีแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) อันเป็นแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับความเป็นธรรมชาติ การเข้าถึงแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมอย่างมีความรับผิดชอบ ไม่ก่อให้เกิดการรบกวน หรือทำลายแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ หรือทำความเสียหายให้เกิดขึ้นกับแหล่งธรรมชาติ ทั้งทางระบบนิเวศ ธรรมชาติวิทยา ประวัติศาสตร์และอื่นๆ ซึ่งล้วนแต่มีบทบาทและคุณประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งรวมไปถึงถ้ำอันเป็นแหล่งธรรมชาติประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญและมีคุณค่า

“ถ้ำภูผาเพชร” ที่เพิ่งถูกค้นพบและเชื่อกันโดยทั่วไปว่า มีขนาดและปริมาณพื้นที่ใหญ่เป็นลำดับที่ 7 ของโลก (ผู้ว่าราชการจังหวัดสตูล) กำลังได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดสตูลและของประเทศไทย โดยได้รับความร่วมมือจากหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากภาคส่วนต่างๆ ได้มีการแสวงหาและสร้างแนวทางการจัดการท่องเที่ยวของ “ถ้ำภูผาเพชร” เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่จะมีจำนวนมากขึ้นในอนาคตได้ ในขณะที่เดียวกันแนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะส่งผลให้ “ถ้ำภูผาเพชร” เป็นสถานที่ไม่ถูกทำลายและมีความยั่งยืน

ดังนั้นจากที่กล่าวมาข้างต้น การวิจัยนี้จึงสนใจศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” โดยเน้นการศึกษาบริบทและศักยภาพในภาพรวมของ “ถ้ำภูผาเพชร” นับตั้งแต่ลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและชุมชนท้องถิ่น รวมไปถึงการศึกษาบริบททุนทางสังคมของชุมชนบริเวณ “ถ้ำภูผาเพชร” อันเป็นศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร”

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้ต้องการศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” ตำบลปาล์มพัฒนา กิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดสตูล

ขอบเขตของการวิจัย

ประเด็นการวิจัยนี้ มีขอบเขตและกรอบความคิดอยู่ที่การศึกษาความพร้อมของศักยภาพชุมชนทางด้านลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและชุมชนท้องถิ่น บ้านควนดินดำในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมถึงการสร้างแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” ด้วยการนำศักยภาพชุมชนดังกล่าวมาเป็นฐานคิดในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติ มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

2. ชุมชนท้องถิ่น หมายถึง หมู่บ้านควนดินดำ หมู่ที่ 9 ตำบลปาล์มพัฒนา กิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดสตูล ซึ่งเป็นที่ตั้งของ “ถ้ำภูผาเพชร” ประชากรในหมู่บ้านดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน และมีความสัมพันธ์ทางสังคม มีวัฒนธรรมและการจัดตั้งองค์กรชุมชนเพื่อแก้ปัญหาาร่วมกัน

3. ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism Management Capacity) หมายถึง ความสามารถหรือความพร้อมในตัวเองในมิติต่าง ๆ ประกอบด้วยมิติทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและชุมชนท้องถิ่นที่เป็นองค์ประกอบด้านการท่องเที่ยว และสามารถเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนท้องถิ่นบ้านควนดินดำ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลจากการวิจัยนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำองค์ความรู้จากการศึกษาวิจัยไปกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับชุมชนท้องถิ่น

2. การวิจัยนี้ เป็นการค้นหาศักยภาพด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้กลุ่มบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องและมีส่วนได้ส่วนเสียนำไปใช้เป็นฐานคิดสำคัญในการกำหนดนโยบาย แนวทาง และแผนการจัดการบริหารการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร”

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาศึกษภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษากล้าภูผาเพชร” เป็นการศึกษาศึกษภาพของชุมชนท้องถิ่น เพื่อศึกษาแนวทางและความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ “กล้าภูผาเพชร” ของบุคคลที่เกี่ยวข้องและกลุ่มบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยการวิจัยนี้ใช้กรอบแนวคิด หลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งในด้านความหมาย การพัฒนา หลักการองค์ประกอบและกิจกรรม กลุ่มบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น ชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น รวมถึงผลกระทบและการเตรียมความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ความหมายและที่มาของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในปัจจุบัน มีการศึกษากันในหลายความหมายและหลายมิติ หลายด้านและมีการจัดการที่แตกต่างกันอย่างหลากหลาย ซึ่งการวิจัยนี้ได้ศึกษาแนวคิดดังกล่าว ทั้งในด้านความหมายและการจัดการ รวมถึงที่มาของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อนำไปสู่การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “กล้าภูผาเพชร”

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

คำว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” หรือ “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” มีการนำไปใช้อย่างกว้างขวางและมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไป เช่น การท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ นิเวศสัญจร นิเวศการท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งไม่ว่าจะมีการนำไปใช้ในชื่อเรียกใดก็ตาม การท่องเที่ยวที่มีลักษณะที่ให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและรักษาระบบนิเวศนั้นเป็นการเรียกชื่อการท่องเที่ยวที่มาจากรากศัพท์เดียวกันคือ “Ecotourism” รวมถึงการเรียกชื่อในการวิจัยนี้ด้วย

ปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ดังเห็นได้จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มีการประกาศให้เป็นปีท่องเที่ยวไทยในปี พ.ศ. 2530 (Visit Thailand Year 1987) จึงทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเกิดการขยายตัวเพื่อรองรับธุรกิจของการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น นับได้ว่าเป็นช่วงที่ธุรกิจท่องเที่ยวมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมาก และเริ่มมีปัญหาด้านการทำลายสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้น ทำให้ฝ่ายพัฒนาการท่องเที่ยว

ได้นำแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวแบบ Green tourism หรือ Ecotourism มาใช้เพื่อเป็นการให้ความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทั้งนี้ เพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวทุกประเภทต้องเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

สำหรับการให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น จากการศึกษาค้นคว้าเริ่มมีขึ้นในปี พ.ศ.2540 ราชบัณฑิตยสถานได้แปลศัพท์ของคำ Ecotourism ว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” เพราะมีรากศัพท์จากความหมายของ Ecosystem กับ Tourism นับจากนั้นเป็นต้นมา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ใช้ศัพท์เทคนิคคำนี้มาโดยตลอด (จำไพพรรณ แก้วสุริยะ. 2545: 93-94) ซึ่งก็ใกล้เคียงกับความหมายอีกนัยหนึ่งที่ว่า “การท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ” หรืออาจเรียกว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Ecotourism” ซึ่งเป็นคำที่ผสมกันระหว่างคำว่า Ecology หรือนิเวศวิทยา กับคำว่า Tourism หรือ การท่องเที่ยว นอกจากนี้ในการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวยังมีการใช้คำภาษาอังกฤษอื่นๆ ที่สำคัญ ได้แก่ “Nature tourism” หรือ “Bio-tourism” หรือ “Green tourism” แทน “Ecotourism” เพื่อบ่งบอกให้เห็นว่าเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน แต่อย่างไรก็ดี ราชบัณฑิตยสถานได้พิจารณากำหนดคำศัพท์ Ecotourism เป็นอย่างหลังคือ “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ฉะนั้น คำศัพท์ที่เป็นทางการนั้นจำเป็นจะต้องยึดถือตามราชบัณฑิตยสถาน ซึ่งในที่นี้รวมถึงการวิจัยนี้ด้วย สำหรับในงานวิจัยนี้ใช้คำว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” เพื่อให้มีความหมายสอดคล้องกับที่มาจากคำว่า “Green tourism” หรือ “Ecotourism” อันเป็นศัพท์เทคนิคที่นักวิชาการในวงการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวคิดค้นขึ้นมาเมื่อปี พ.ศ. 2529 (สุรเชษฐ์ เศรษฐมาต, 2004) โดยมีความหมายว่า “การท่องเที่ยวธรรมชาติที่ครอบคลุมถึงสาระด้านการศึกษา การเข้าใจธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและมีการจัดการเพื่อรักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืน” เพื่อให้เป็นรูปแบบใหม่ของการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมนั่นเอง

มิติของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากการศึกษาเอกสาร หนังสือและงานวิชาการต่างๆ เช่น บทความ สารคดี ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมไปถึงข้อคิดข้อเขียนของนักวิชาการที่ปรากฏตามหน้าเว็บเพจ (Webpage) ขององค์กรต่างๆ บนอินเทอร์เน็ต (Internet) และของสถาบันทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องพบว่า ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีผู้นำเสนอมิติต่างๆ ของการท่องเที่ยวไว้อย่างหลากหลาย และให้ความสำคัญต่อมิติต่างๆ ที่แตกต่างกัน ซึ่งพบว่าโดยทั่วไปเป็นการให้ความหมายที่ใกล้เคียงกันค่อนข้างมากและสามารถจำแนกได้ดังนี้ ความหมายในมิติที่เน้นผลกระทบต่อเศรษฐกิจ ความหมายในมิติที่เน้นผลกระทบต่อสังคมวัฒนธรรม และความหมายในมิติที่เน้นผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

ความหมายในมิติที่เน้นผลกระทบต่อเศรษฐกิจ ในการให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ให้ความสำคัญต่อผลกระทบทางเศรษฐกิจนั้น มีจุดเริ่มต้นจากการประชุมเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2535 มีผู้นำประเทศต่างๆ จำนวน 178 ประเทศ เข้าร่วมการประชุมสุดยอดแห่งสหประชาชาติที่นครริโอ เดอ จาเนโร (Rio de Janeiro) เมืองหลวงของประเทศบราซิลในตอนนั้น เรียกว่า Rio Summit หรือ Earth Summit มติที่ประชุมยอมรับอนุสัญญาที่เรียกว่า Agenda 21 โดยสรุปคือ แผนแม่บทของโลกเพื่อพิทักษ์สิ่งแวดล้อม กล่าวคือ ในการพัฒนาเศรษฐกิจของทุกประเทศต้องเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน (Sustainable economic development) โดยมีหลักการสำคัญที่นำมาใช้กับการท่องเที่ยวในแง่การคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ทั้งระบบนิเวศ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนการมีส่วนร่วมของประชาชน (Sue Beeton, 1998: 3) นอกจากนี้ Elizabeth Boo (อ้างถึงใน เรื่องฤทธิ์ กิตติวิทยาพงศ์, 2541:33) กล่าวว่า “...การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์อันเนื่องมาจากการมีรายได้สำหรับการดูแลรักษาพื้นที่ การสร้างงานให้ชุมชนท้องถิ่นและการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม...”

จากที่กล่าวมาข้างต้น การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ในระดับที่เหมาะสมและเอื้อให้เกิดการสร้างงาน การสร้างรายได้ รวมถึงการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้าภูผาเพชร” ในกรณีนี้ จำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อมิติของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อเป็นการเชื่อมโยงไปสู่ความเหมาะสมระหว่างความสามารถในการรองรับของพื้นที่กับรายได้ของชุมชนที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

ความหมายในมิติที่เน้นผลกระทบต่อสังคมวัฒนธรรม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2540: บทที่ 4 หน้า 2-3) ได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไว้ว่า “...เป็นการเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรู้และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน...” ซึ่งในประเด็นที่เกี่ยวข้องนี้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยยังได้กล่าวถึงขอบเขตของการท่องเที่ยวว่าครอบคลุมองค์ประกอบหลัก (Key Elements) ที่เป็นลักษณะเด่นของ Ecotourism ประกอบด้วย ด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรมและกระบวนการ และด้านผลประโยชน์แก่ชุมชน

สตัญญู แสงอรุณ (2004) ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า “...เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมอย่างมีความรับผิดชอบ โดยไม่ก่อให้เกิดการรบกวนหรือทำลายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่มีวัตถุประสงค์อย่างมุ่งมั่นเพื่อชื่นชม ศึกษา เรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณและสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาตินั้น อีกทั้งช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น ด้วยแนวคิดพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์...”

ดังนั้น จากที่ได้กล่าวมา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำหรับการวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ และลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว “ถ้ำภูผาเพชร” เพื่อให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ รักและหวงแหนในวัฒนธรรมของตนที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เพื่อเป็นฐานคิดในการศึกษา ตลอดจนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ต้นทุนการท่องเที่ยวของตน

ความหมายในมิติที่เน้นผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในมิติที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมนั้น ชู บีตัน (Sue Beeton. 1998: 1) กล่าวไว้ในหนังสือ *Ecotourism: A practical Guide for rural Communities* ว่า “Ecotourism” เป็นคำที่ใช้ครั้งแรกโดย Hector Ceballos-Lascurain ที่ประเทศเม็กซิโก เมื่อ ค.ศ.1988 (พ.ศ.2531) ซึ่งได้นำเสนอองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่ามี 3 ประการ คือ ประการแรก การท่องเที่ยวที่มุ่งธรรมชาติเป็นฐานราก (Nature-based) ประการที่สอง การท่องเที่ยวที่ได้ความรู้ (Educative) และประการที่สาม การท่องเที่ยวที่เป็นการจัดการที่เน้นความยั่งยืน (Managed in a sustainable manner)

สารานุกรมไมโครซอฟท์เอนคาร์ตา (*Microsoft® Encarta® Encyclopedia 2001* © 1993-2000 Microsoft Corporation. All rights reserved.) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า “...การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นรูปแบบอย่างหนึ่งของการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นลดการทำลาย หรือให้เกิดผลกระทบต่อสภาพนิเวศในพื้นที่ที่เดินทางเข้าไปท่องเที่ยว เพื่อการชมธรรมชาติ หรือสัมผัสทางวัฒนธรรม...”

นอกจากนี้ ยศ สันตสมบัติ (2005) ได้นิยามความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า “...การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการรวมตัวกันขององค์กรประชาชนในระดับชุมชน และ/หรือในระดับเครือข่ายภายในระบบนิเวศชุดหนึ่ง เพื่อแสวงหาทางเลือกในการพัฒนาตนเอง รวมทั้งการจัดการและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติแวดล้อม สำหรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและเป็นธรรมบนฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเน้นหลักการทางศีลธรรมและความมั่นคงในการยังชีพของชุมชน และความสมดุลของสภาพแวดล้อมธรรมชาติเป็นสำคัญ...”

จากความหมายดังกล่าว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับธรรมชาติเป็นฐานราก โดยมุ่งเน้นการเกิดผลกระทบต่อสภาพนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวให้น้อยที่สุด ดังนั้น จากมิติต่างๆ ดังที่ได้กล่าว การจัดการท่องเที่ยวของ “ถ้าภูผาเพชร” จะเป็นการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ก็ต่อเมื่อคนในชุมชนรวมถึงนักท่องเที่ยวจะต้องให้ความสำคัญกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเกิดผลกระทบต่อสภาพนิเวศน้อยที่สุด เพื่อความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชน

นอกจากแนวทางการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 3 มิติ ดังที่กล่าวข้างต้นแล้ว สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (อ้างถึงใน ลิขิต ฤทธิ์เนติกุล และคณะ. 2544:29) ได้กำหนดความหมายว่า “...การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นรูปแบบหรือส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน...” กล่าวคือ รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

นอกจากนั้น ยังมีเว็บเพจ (Webpage) ของภาควิชาอนุรักษวิทยา คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุรเชษฐ์ เศรษฐมาต (2004) ที่ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า หมายถึง “...การเดินทางท่องเที่ยวไปตามแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์และมีการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม โดยมีการควบคุมผลกระทบและสร้างบรรยากาศของการศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม พร้อมให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์ เพื่อเพิ่มพูนคุณภาพชีวิต...”

กระทรวงการท่องเที่ยวแห่งเครือจักรภพ (The Commonwealth Department of Tourism) ประเทศออสเตรเลีย (สฤณี แสงอรุณ, 2004) ได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือ “...การท่องเที่ยวธรรมชาติที่ครอบคลุมถึงสาระด้านการศึกษา การเข้าใจธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และการจัดการเพื่อรักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืน คำว่า ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมยังครอบคลุมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นด้วย ส่วนคำว่า การรักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืนนั้น หมายถึง การป็นผลประโยชน์ต่างๆ กลับสู่ชุมชนท้องถิ่นและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ...”

นอกจากนี้ เรื่องฤทธิ์ กิตติวิทยาพงศ์ (2541: 33) ได้รวบรวมความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากบุคคลอื่นๆ ไว้ ดังนี้

Stark (1993) กล่าวว่า เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่พัฒนาขึ้น เพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนของสถานที่ท่องเที่ยว โดยไม่ทำลายสภาพแวดล้อมและปราศจากสิ่งฟุ่มเฟือยต่างๆ มีเพียงสิ่งจำเป็นในการท่องเที่ยวเท่านั้น หรือเรียกอีกอย่างว่า การท่องเที่ยวธรรมชาติ (Nature Travel)

Gunn (1994) ได้กล่าวว่า เป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน สามารถทำให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและควบคู่ไปกับการพัฒนาการท่องเที่ยวได้ โดยให้ความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดได้มีการสรุปสาระสำคัญและความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ 5 ประการ ดังนี้

ประการแรก แหล่งท่องเที่ยวที่จะส่งเสริมและพัฒนา เพื่อเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม และอาจรวมถึงแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดีและวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาติบริเวณนั้นด้วย

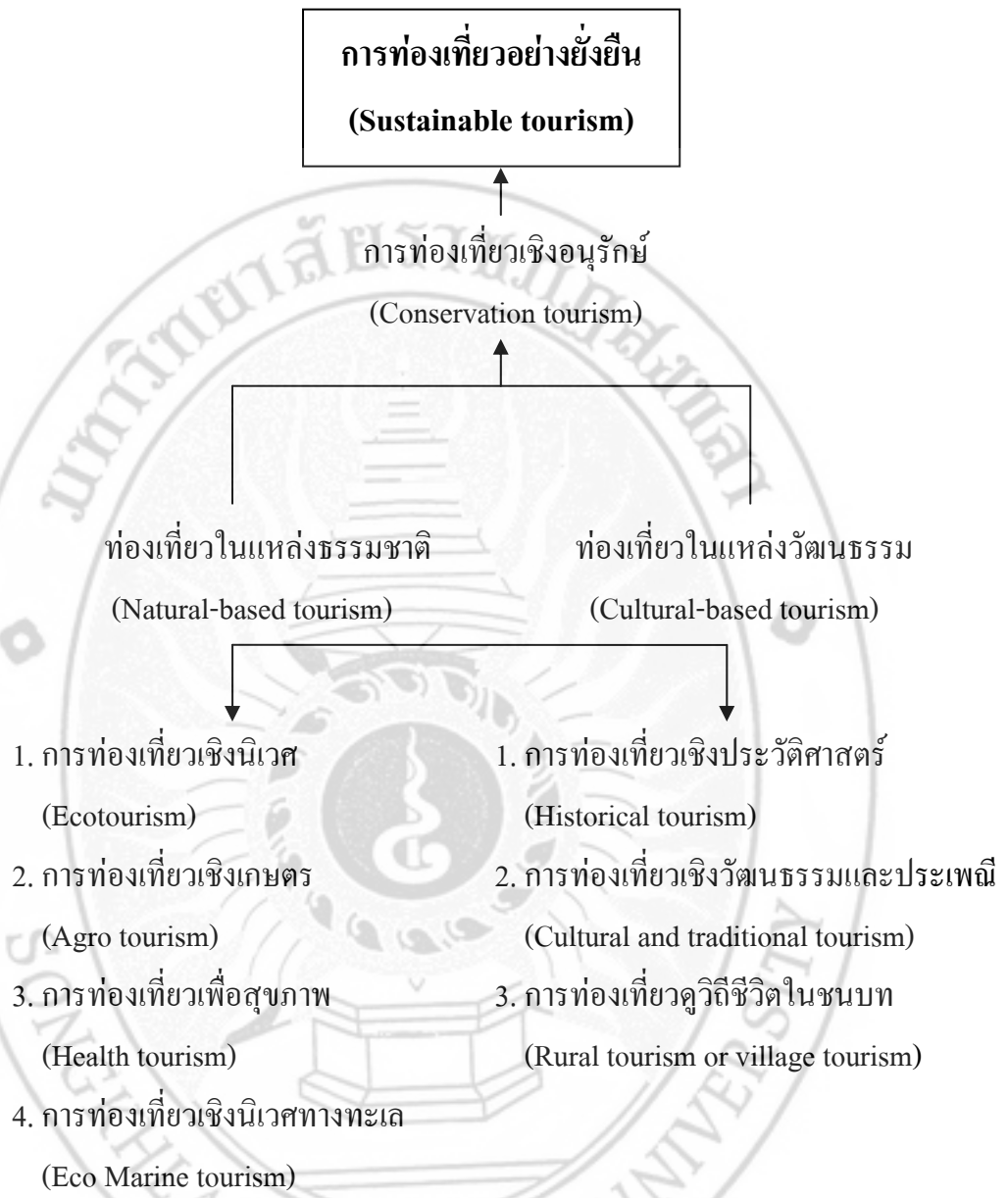
ประการที่สอง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นกิจกรรมที่ทุกฝ่ายควรมีความสำนึกและรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติและระบบนิเวศ โดยเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติว่าต้องไม่ทำลาย หรือทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม

ประการที่สาม ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น เน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสหรือมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยตรง และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมธรรมชาติ นอกจากจะได้รับความพึงพอใจแล้ว ยังจะเป็นการเสริมสร้างจรรยาบรรณด้านสิ่งแวดล้อมเชิงบวกด้วย

ประการที่สี่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่อนุรักษ์ธรรมชาติและทำให้ประโยชน์ทวนกลับคืนสู่ธรรมชาติ พร้อมทั้งเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม

ประการที่ห้า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการมุ่งเน้นที่คุณค่าทางธรรมชาติหรือลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวไม่ใช่เน้นที่การตกแต่งหรือการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

จากที่กล่าวมาข้างต้นพบว่า คำจำกัดความของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ **“การท่องเที่ยวธรรมชาติที่ครอบคลุมถึงสาระด้านการศึกษา การเข้าใจธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และมีการจัดการเพื่อรักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืน”** โดยธรรมชาติสิ่งแวดล้อมในที่นี้ยังมีความหมายครอบคลุมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น ส่วนคำว่า การรักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืนนั้น หมายถึง การป็นผลประโยชน์ต่างๆ ให้กลับคืนสู่ชุมชนท้องถิ่นและเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (ดังแผนภูมิที่ 1 แผนภูมิแสดงตัวแบบการท่องเที่ยวที่มุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน)

แผนภูมิที่ 1 แผนภูมิแสดงตัวแบบการท่องเที่ยวที่มุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน
(ที่มา: ลีศึก ฤทธิเนติกุล และคณะ. 2544 : 29)

แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ปัจจุบันการเติบโตของธุรกิจการท่องเที่ยวของประเทศไทยได้ขยายตัวมากขึ้น ช่วยสร้างรายได้หมุนเวียนที่มีมูลค่านับแสนล้านบาท ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ แต่ในขณะเดียวกัน การท่องเที่ยวกลับทำให้สภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวและภาพพจน์ของการท่องเที่ยว เกิดผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบต่อการเปลี่ยนแปลง ทั้งสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงเป็นแนวคิดของการจัดการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเพื่อนำกิจกรรมการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมาประสานเข้าด้วยกัน เป็นการแก้ปัญหาการทำลายสิ่งแวดล้อมจากเดิมที่เป็นการท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการเพียงอย่างเดียว ได้กลายมาเป็นการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้และการอนุรักษ์ไปพร้อมๆ กัน โดยการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เกิดขึ้นนี้เป็นแนวทางการจัดการท่องเที่ยวสำคัญที่ทำให้การจัดการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น เห็นความสำคัญของการรักษาสภาพแวดล้อมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

สำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นผลมาจากการจัดการท่องเที่ยวที่สำคัญนั้น มีแนวคิดที่เกี่ยวข้อง 3 ประการ คือ (กรมประชาสัมพันธ์ อ้างจากในลลิตี กุฑ์เนติกุล และคณะ. 2544: 29)

ประการแรก แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Development)

อนุสนธิจากการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The United Nations Conference on Environment and Development) หรือการประชุม Earth Summit เมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ.1992 (พ.ศ.2535) ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า เป็นการท่องเที่ยวที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะจุดหมายปลายทางจะเป็นที่ใด จะเป็นกลุ่มขนาดใหญ่ (Mass tourism) หรือกลุ่มขนาดเล็ก ทั้งในเมืองและชนบท จากความหมายดังกล่าว การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจึงเป็นการพัฒนาที่สนองความต้องการของคนในปัจจุบันให้ยืนยาวไปจนถึงรุ่นลูกหลานที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งนี้ต้องไม่เป็นการเพิ่มภาระ หรือสร้างเงื่อนไขที่ยากลำบากให้แก่คนในยุคต่อไปที่จะต้องมาขบคิดหาทางแก้ไขปัญหาทรัพยากรของโลก จึงไม่ควรมีนัยยะว่าเป็นสิ่งที่คนในยุคปัจจุบันกำลังปล้นชิงจากลูกหลานที่จะเกิดในอนาคต ดังนั้น ลักษณะของความยั่งยืนควรมีอย่างน้อย 3 ด้าน คือ

ความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental sustainability) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีเงื่อนไขที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ส่งผลกระทบต่อหรือทำลายระบบนิเวศวิทยา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่เดิม เช่น การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ขาดการควบคุมจนอาจกลายเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นคุณค่าหรือความเป็นตัวต้นกำเนิดของกิจกรรมการท่องเที่ยวอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นจำนวนนักท่องเที่ยวที่ล้นหลาม ความแออัดขัดแย้ง ความสกปรกรกรุงรัง การเร่งรัดพัฒนาโดยใช้เทคนิคก่อสร้างที่ไม่เหมาะสม ทำให้เกิดการพังทลายของหน้าดินอย่างถาวร หาดทราย ชายทะเล การสูญเสียสภาพภูมิทัศน์ การก่อสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้างในตำแหน่งที่ผิดพลาด อาจทำให้วงจรทางธรรมชาติเกิดความแปรปรวน การเก็บเอาพันธุ์ไม้ไปจากพื้นที่ อาจทำลายระบบนิเวศวิทยาที่เปราะบางของพื้นที่บางแห่งไป อีกทั้งกิจกรรมของนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ทำให้เกิดปริมาณของเสียอย่างมหาศาล เช่น ขยะ น้ำเสีย อาหารเหลือ ขยะ ทำให้เกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างมากมาย สิ่งต่างๆ เหล่านี้ มีผลกระทบต่อความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม

ความยั่งยืนทางด้านสังคม (Social sustainability) การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ต้องไม่ส่งผลกระทบต่อเอกลักษณ์และวัฒนธรรมในท้องถิ่น เช่น การหลั่งไหลของนักท่องเที่ยวต่างประเทศมากเกินไปและรวดเร็วเกินไป มีผลกระทบต่อชุมชนที่มีเอกลักษณ์ในท้องถิ่น การใช้จ่ายเงินอย่างง่ายดายของนักท่องเที่ยว ซึ่งมีกำลังซื้อสูงกว่าคนในท้องถิ่น การใช้ชีวิตที่หรูหราหรืออย่างอิสระที่ทะลักเข้าสู่ชุมชนหนึ่งๆ อาจกลายเป็นแม่เหล็กดึงดูดใจให้คนหนุ่มสาวในท้องถิ่นหลงใหลมัวเมาต่อเงินทอง หรือความสำราญที่หาได้ง่ายๆ จนทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมามากมาย อาชีพขายบริการทางเพศทั้งหญิงชาย การขายยาเสพติด การละทิ้งคุณค่าทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น อาจนำไปสู่ความล่มสลายทางโครงสร้างวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งมีผลทำให้ชุมชนมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อนักท่องเที่ยวว่าเป็นตัวการทำให้สังคมเสื่อม ซึ่งในบางครั้งอาจสะท้อนออกมาในรูปของการกระทำที่รุนแรงต่อนักท่องเที่ยว

ความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจ (Economic sustainability) การเติบโตของการท่องเที่ยวต้องเป็นการเติบโตที่อยู่ในอัตราซึ่งสามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากโตเร็วเกินไปอาจทำให้สิ่งรองรับนักท่องเที่ยวด้านต่างๆ ไม่พร้อม ไม่เพียงพอ เช่น โครงสร้างพื้นฐานคุณภาพของแรงงานและการให้บริการอาจทำให้นักท่องเที่ยวหงุดหงิดไม่พอใจ ขาดความนิยมและไม่เดินทางมาท่องเที่ยวและอาจทำให้เศรษฐกิจตกต่ำในระยะยาว หรือในบางครั้งการเติบโตของการท่องเที่ยวอาจทำให้คนหันมาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวหมด ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจในภาคอื่นๆ เช่น ภาคเกษตร การกสิกรรม การอุตสาหกรรม และนอกจากนี้ การเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ต้องอาศัยวัสดุอุปกรณ์ แรงงานและผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ อาจส่งผลให้เงินตรารั่วไหลออกนอกประเทศได้

ดังนั้น การจัดการหรือการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อความยั่งยืนทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งความยั่งยืนทั้ง 3 ด้านนี้นับว่าเป็นพื้นฐานหลักเบื้องต้นที่บ่งบอกถึงการมีศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนท้องถิ่น

ประการที่สอง แนวคิดความสามารถที่จะรองรับได้ของพื้นที่ (Carrying Capacity)

แนวคิดนี้ เป็นแนวคิดที่สามารถอธิบายขีดความสามารถที่จะรับได้ของพื้นที่ไว้ว่าธรรมชาติของแต่ละพื้นที่มีขีดจำกัดความสามารถที่จะรับได้อยู่ในระดับหนึ่ง ระดับความสามารถที่จะรับได้นี้ แตกต่างไปตามความแตกต่างทางด้านกายภาพและชีวภาพของพื้นที่ และกิจกรรมของมนุษย์ที่กระทำในพื้นที่นั้น ซึ่งหากมีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่เกินขีดจำกัดนี้ไปแล้ว จะทำให้สภาพและความสมดุลของพื้นที่สูญเสียไปจนเกิดปัญหาต่อเนื่องอื่นๆ ตามมา ความสามารถที่จะรับได้นี้สามารถแยกพิจารณาเป็น 3 เรื่อง คือ

ความสามารถที่จะรับได้ทางกายภาพ (Physical carrying capacity) หมายถึง ลักษณะหรือสภาพทางกายภาพของสถานที่ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวตามความประสงค์ เป็นขีดจำกัดที่กำหนดได้ชัดเจนและจับต้องได้มากกว่า เช่น ขนาดของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่แน่นอนตายตัว ย่อมเป็นตัวกำหนดว่าจะสามารถก่อสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้างได้ในปริมาณที่มีจำนวนมากน้อยเท่าใด

ความสามารถที่จะรับได้ทางสังคม (Social carrying capacity) หมายถึง ความสามารถของสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ของสถานที่ท่องเที่ยวที่จะพัฒนา เพื่อให้หรือขายบริการแก่ผู้มาเที่ยว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ความสามารถของสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในจำนวนสูงสุดโดยไม่ทำให้เกิดภาวะแออัด

ความสามารถที่จะรับได้ทางนิเวศ (Ecological carrying capacity) หมายถึง ความสามารถของสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติ และในบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ที่จะทนแบกรับได้ต่อการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยา อันเกิดจากการพัฒนาสถานที่ดังกล่าวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะการที่นักท่องเที่ยวไปรวมตัวกันอยู่ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งจำนวนมาก ย่อมก่อให้เกิดความกดดันต่อพื้นที่นั้นโดยตรง ซึ่งบางครั้งอาจจะมากกว่าหรือเกินกว่าพื้นที่นั้นจะรับได้

จากแนวคิดความสามารถที่จะรองรับได้ของพื้นที่ทั้ง 3 ด้าน เป็นการแสดงถึงศักยภาพที่สำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ชุมชนผู้เป็นเจ้าของ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ท่องเที่ยวต้องให้ความสำคัญต่อความสามารถที่จะรองรับได้ทั้งทางด้านกายภาพ สังคมและระบบนิเวศ

ประการที่สาม แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation)

การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมกับทุกองค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญยิ่งต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของชุมชนในฐานะที่เป็นเจ้าของสถานที่ท่องเที่ยว และเป็นชุมชนที่ต้องรองรับผลกระทบ รวมถึงการมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว คนในชุมชนจำเป็นต้องสร้างกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีอุดมการณ์ และเป้าหมายในทิศทางเดียวกัน ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนที่ประชาชนควรมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน คือ **ขั้นตอนแรก** การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุ **ขั้นตอนที่สอง** การมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินกิจกรรม **ขั้นตอนที่สาม** การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน และ**ขั้นตอนสุดท้าย** การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว นั้น ชุมชนท้องถิ่นต้องตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีกิจกรรมในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์โดยไม่เบียดเบียนหรือทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เริ่มตั้งแต่การให้ข้อมูลของท้องถิ่น การเตรียมการจัดการ การวางแผน การควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การมีส่วนร่วมในการบริการและการได้รับประโยชน์จากการบริการ

สำหรับการมีส่วนร่วมที่ดีนั้น จะต้องให้ความสำคัญแก่กลุ่มบุคคลมากกว่าปัจเจกบุคคล และชุมชนท้องถิ่นจะต้องมีบทบาทสำคัญต่อการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีแนวทางที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและสามารถยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์ 4 ขั้นตอน (สถาบันดำรงราชานุภาพ 2542: 29) คือ

ขั้นเตรียมการ ประกอบด้วย การจัดตั้งองค์กรความร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้อง การเตรียมข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว การกำหนดขั้นตอนการพัฒนาชุมชนและส่งเสริมการท่องเที่ยว

ขั้นดำเนินการ ประกอบด้วย การร่วมวางแผนปฏิบัติการและประเมินผลกับองค์กรอื่น การควบคุมและส่งเสริมพฤติกรรมนักท่องเที่ยวให้ถูกต้อง การร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวตามความเหมาะสมทั้งระดับส่วนตัวและชุมชน

ขั้นการปฏิบัติแต่ละบุคคล ประกอบด้วย การพัฒนาความรู้และทักษะเฉพาะด้านเกี่ยวกับท้องถิ่นตน การพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเอง ครอบครัวและชุมชน การร่วมมือและมีบทบาทร่วมกับองค์กรที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาความรู้และทักษะด้านการให้บริการ

ขั้นตอนตามประเมินผล ประกอบด้วย มาตรฐานและตัวชี้วัดการประเมินในระดับบุคคล ชุมชนและสภาพแวดล้อม ประเมินผลกระทบต่อพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาตนเอง

จากแนวความคิดทั้งหมดนี้ สามารถชี้ให้เห็นถึงบทบาทการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนท้องถิ่นแต่ละแห่ง ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนถือเป็นการพัฒนาขีดความสามารถหรือศักยภาพของประชาชน ต่อการดูแลและจัดการกับทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นจนถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ของตน เป็นการแสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้เป็นการท่องเที่ยวที่พึงประสงค์ของชุมชน ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการและประโยชน์จะกลับสู่ชุมชนโดยตรง

แนวคิดการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จะประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ *ประการแรก* การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม *ประการที่สอง* ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และ*ประการที่สาม* การมีส่วนร่วมของชุมชนและการกระจายรายได้ ซึ่งแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อความยั่งยืนทั้ง 3 ประการนี้ มีหลักการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อให้ประสบความสำเร็จซึ่งประกอบด้วย หลักการ องค์ประกอบ กิจกรรม และกลุ่มบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้

หลักการของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

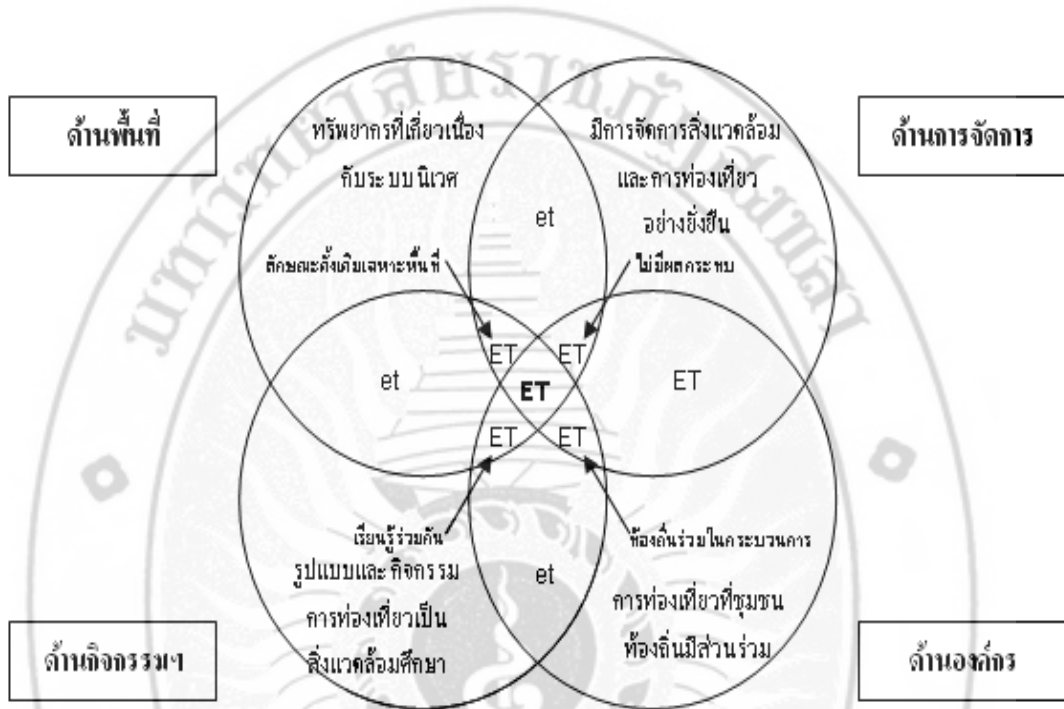
ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อให้ประสบความสำเร็จนั้น ลีค็อก กุทธีเนติกุล และคณะ (2544 : 31) ได้เสนอหลักการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ 10 ประการคือ *ประการแรก* การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอคี่ (Using resource sustainably) ทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญและเป็นแนวทางการทำธุรกิจในระยะยาว *ประการที่สอง* การลดการบริโภคที่มากเกินไปและการลดของเสีย (Reducing over-consumption and waste) จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาว และเป็นการเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยว *ประการที่สาม* การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรม (Maintaining diversity) มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาวและช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว *ประการที่สี่* การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ (Integrating tourism in planning) การพัฒนาท้องถิ่นและ

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว *ประการที่ห้า การท่องเที่ยวที่รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น* (Supporting local economic) โดยคำนึงถึงราคาและการพัฒนาคุณค่าของสิ่งแวดล้อมไว้ ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการประหยัด แต่ยังป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลายอีกด้วย *ประการที่หก การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของท้องถิ่นในสาขาการท่องเที่ยว* (Involving local communities) ไม่เพียงแต่สร้างผลตอบแทนแก่ประชาชนและสิ่งแวดล้อมโดยรวม แต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวอีกด้วย *ประการที่เจ็ด การปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างผู้ประกอบการ ประชาชน ชุมชนท้องถิ่น องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้อง* (Consulting stakeholders and the public) มีความจำเป็นในการที่จะร่วมดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งร่วมแก้ปัญหาและข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน *ประการที่แปด การฝึกอบรมบุคลากร* (Training staff) โดยสอดแทรกแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาบุคลากรท้องถิ่นทุกๆ ระดับจะช่วยยกระดับการบริการการท่องเที่ยว *ประการที่เก้า การตลาดที่จัดเตรียมข้อมูลข่าวสารอย่างพร้อมมูล* (Marketing tourism responsibility) จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งช่วยยกระดับความพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย *และประการสุดท้าย การวิจัยและการติดตามตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพ* (Undertaking research) มีความจำเป็นต่อการช่วยแก้ปัญหาและช่วยเพิ่มผลประโยชน์ให้แก่แหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวและนักลงทุน

หลักการบริหารจัดการของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับชุมชนท้องถิ่นจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลต่างๆ มาใช้ในการบริหารจัดการ ตั้งแต่ข้อมูลพื้นฐานในด้านต่างๆ เช่น ด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ชุมชน และข้อมูลด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญทั้งในด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรมและกระบวนการ และด้านการมีส่วนร่วมขององค์กร เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นนำมาใช้เป็นฐานในการกำหนดนโยบาย แนวทาง และการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้าภูผาเพชร” ให้มีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืน

องค์ประกอบของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ต้องมีขอบเขตที่ครบ 4 องค์ประกอบ อันได้แก่ ด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรมและกระบวนการและด้านการมีส่วนร่วม (สถาบันดำรงราชานุภาพ. 2542: 25) ตามภาพในแผนภูมิที่ 2

หมายเหตุ : 1. ดัดแปลงมาจาก Ralf Buckley, 1994

2. ET ,ET, et แสดงความเข้มข้นของการท่องเที่ยวแบบ Ecotourism

แผนภูมิที่ 2 แผนภูมิแสดง 4 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

องค์ประกอบแรก ด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลักและมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or Authentic or Endemic or Unique) ทั้งนี้รวมถึงแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ดังนั้น องค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ

องค์ประกอบที่สอง ด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษและควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน

องค์ประกอบที่สาม ด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ โดยให้มีการศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ และความประทับใจ สร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึก ที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวบนฐานของการศึกษาสิ่งแวดล้อม

องค์ประกอบที่สี่ ด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนในท้องถิ่น (Involvement of local community or People participation) ที่มีลักษณะของหุ้นส่วนเกือบตลอดกระบวนการเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ซึ่งประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นในที่นี้ หมายถึง การกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต การได้รับผลตอบแทนเพื่อย้อนกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยว และที่สุดแล้วท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้อาจเริ่มตั้งแต่ระดับรากหญ้า (Grass root) จนถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และอาจรวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวบนฐานคิดของการมีส่วนร่วมของชุมชน

จากองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังกล่าวข้างต้น เห็นได้ชัดเจนว่า เน้นการแสดงถึงความสมบูรณ์ของการจัดการ หากขาดหรือปราศจากความสมบูรณ์ขององค์ประกอบในข้อใดข้อหนึ่งแล้ว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งนั้นๆ ก็จะลดความสมบูรณ์ลงเป็นลำดับด้วย

การวางแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ดร.ชนิ เอ็มพันธุ์ และสุรเชษฐ์ เศรษฐมาต (อ้างถึงในสฤกษ์ แสนอรณ, 2004) กล่าวว่า โดยทั่วไปแล้ว การวางแผนการท่องเที่ยว ซึ่งรวมไปถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วยนั้นจะเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ดังนี้

ประการที่ 1 ทรัพยากรการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่ยังดำรงไว้ซึ่งสภาพดั้งเดิมของระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศส่วนใหญ่จึงมักปรากฏอยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและอุทยานประวัติศาสตร์ เป็นต้น สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2539) กล่าวถึงแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติว่า เป็นแหล่งที่มีจุดเด่นเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวและตัดขาดจากโลกภายนอก ซึ่งนักท่องเที่ยวจะไม่ได้สัมผัสที่บ้าน นอกจากนี้ ยังได้ให้ความหมายของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวว่า หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยว ซึ่งหมายถึงพื้นที่ที่รองรับนักท่องเที่ยว

พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวจะมีทรัพยากรที่เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ความดึงดูดใจเหล่านั้น อาจเป็นที่ต้องการของนักท่องเที่ยวประเภทใดประเภทหนึ่งแต่ขณะเดียวกันอาจไม่เป็นที่ต้องการนักท่องเที่ยวอีกประเภทหนึ่ง ดังนั้น สภาพทรัพยากรจึงมีความสัมพันธ์โดยตรงกับตลาดการท่องเที่ยว เพราะนอกจากความดึงดูดใจในทรัพยากรแล้ว ในบางพื้นที่ยังมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ดังนั้น ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวจึงหมายถึงรวมถึงศักยภาพในการประกอบกิจกรรมของนักท่องเที่ยวด้วย โดยได้แบ่งแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งรวมเอาแหล่งท่องเที่ยวศาสนา ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี และแหล่งท่องเที่ยวศิลปะ วัฒนธรรมและประเพณีเข้าไว้ด้วยกัน

ดังนั้น หากมองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอุตสาหกรรมบริการอย่างหนึ่ง แหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวข้างต้น จัดได้ว่าเป็นวัตถุประสงค์เพื่อรองรับการท่องเที่ยวและเป็นวัตถุประสงค์ประเภทใช้แล้วไม่หมดไป หรือสูญหาย หากมีการควบคุมป้องกันด้วยการวางแผนอย่างเป็นระบบและนำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นการสนับสนุนให้แหล่งท่องเที่ยวยังประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืนโดยไม่เสื่อมโทรมลงไป ทั้งยังไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศจนเกินขีดความสามารถของระบบที่จะรองรับได้

ประการที่ 2 นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ บุคคลที่มาท่องเที่ยวในลักษณะเฉพาะ ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 4 ประเภทด้วยกันคือ *ประเภทที่ 1* นักท่องเที่ยวแบบหัวกระหึ (Hard-core nature tourists) เป็นนักท่องเที่ยวที่เน้นความสำคัญในการศึกษาค้นคว้าขณะที่เที่ยวชมธรรมชาติ *ประเภทที่ 2* นักท่องเที่ยวธรรมชาติแบบอุทิศตน (Dedicated nature tourists) เป็นนักท่องเที่ยวที่เน้นเจาะจงไปที่สถานธรรมชาติโดยเฉพาะ เพื่อจะได้รู้และเข้าใจในธรรมชาติหรือประเพณีท้องถิ่น *ประเภทที่ 3* นักท่องเที่ยวธรรมชาติเป็นหลัก (Mainstream nature tourists) เป็นนักท่องเที่ยวที่ชอบไปสถานที่ธรรมชาติที่แปลก ๆ ที่ไม่เคยไปมาก่อน เช่น ไปเยือนลุ่มน้ำอะเมซอน (Amazon) อุทยานกอริลาในรวันดา (Rwanda Gorilla Park) หรือจุดหมายปลายทางอื่นๆ ที่เป็นการริเริ่มสำหรับโปรแกรมท่องเที่ยวพิเศษ *ประเภทที่ 4* นักท่องเที่ยวธรรมชาติตามโอกาส (Casual nature tourists) เป็นนักท่องเที่ยวที่บังเอิญต้องไปชมธรรมชาติ เพราะเป็นส่วนหนึ่งของโปรแกรมท่องเที่ยวที่ตนได้เลือกไป นอกจากนี้ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2539) ได้กล่าวถึงลักษณะของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า จะต้องเป็นนักท่องเที่ยวที่มีพฤติกรรมเหมาะสมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการศึกษาหาความรู้และประสบการณ์ เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติ

ดังนั้นการวางแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เกิดขึ้น จำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อคุณลักษณะของนักท่องเที่ยวที่มีลักษณะเฉพาะทั้ง 4 ประการ ดังกล่าวข้างต้น

ประกาศที่ 3 การตลาด เป็นที่ยอมรับกันว่าการตลาดนับเป็นส่วนสำคัญในการชักจูงนักท่องเที่ยวให้ไปท่องเที่ยว โดยเป็นสื่อกลางระหว่างนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งในเชิงการตลาดจะต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีลักษณะอย่างไร โดยการให้ข้อมูลและสิ่งที่คาดหวังจากการท่องเที่ยวอย่างถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว เพื่อเป็นการช่วยให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจว่ารูปแบบของการท่องเที่ยวในลักษณะเช่นนี้เหมาะสมกับความสนใจและตรงตามความต้องการของตนเองหรือไม่ และสามารถยอมรับกฎเกณฑ์หรือกติกาของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้หรือไม่

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการตลาดเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเลือกสรรประเภทและคุณภาพของนักท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวในเชิงคุณภาพมากกว่าการท่องเที่ยวในเชิงปริมาณอันจะเป็นหนทางนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ประกาศที่ 4 การบริการการท่องเที่ยว ซึ่งรวมถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่จำเป็นต่อการสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ในขณะที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นจะต้องเป็นบริการที่เน้นการให้ข้อมูลข่าวสารและบริการ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ ความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น บริการด้านสื่อความหมายธรรมชาติ การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในภาคบริการ ซึ่งได้แก่การจัดที่พักที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น (Home Stay) การเป็นมัคคุเทศก์นำทางในการเดินป่า เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่า ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ “ถ้าภูผาเพชร” นั้นชุมชนต้องมีการวางแผนอย่างเป็นระบบ โดยการให้ความสำคัญที่ครอบคลุมทั้งในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว การพิจารณาถึงคุณลักษณะของนักท่องเที่ยว การตลาดที่ให้ความสำคัญต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการบริการที่เน้นการให้ความสำคัญต่อการสื่อความหมาย และการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เป็นเจ้าของพื้นที่ เพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ “ถ้าภูผาเพชร” มีความสมบูรณ์และเกิดความยั่งยืน

แนวคิดการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กระบวนการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กิจกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวแต่ละแห่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ เพลิดเพลิน มีความสุขและปลอดภัยจากการท่องเที่ยวหรือนันทนาการนอกเวลางานปกติ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะให้ความสำคัญกับกิจกรรมการท่องเที่ยว เพราะเป็นสื่อกลางนำการท่องเที่ยวไปสู่เป้าหมายได้ กิจกรรมที่เหมาะสมจึงควรเป็นกิจกรรมที่เน้นการศึกษาหาความรู้ในระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่น ควบคู่ไปกับการได้รับความเพลิดเพลิน ทั้งนี้ จะต้องเป็นกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือเป็นผลกระทบที่สามารถป้องกันหรือแก้ไขได้

กิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรม นับว่ามีความหลากหลาย กิจกรรมบางประเภทอาจมีลักษณะที่บ่งชี้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในขณะที่บางกิจกรรมอาจมีความกำกวมหรือคาบเกี่ยว ซึ่งต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบ วัตถุประสงค์ในการปฏิบัติกิจกรรมและการให้บริการว่ามุ่งเน้นอะไรและอย่างไร เช่น พักผ่อนหย่อนใจ ศึกษาหาความรู้ ผจญภัย กีฬา สนุกสนานบันเทิง สัมผัสองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว แลกเปลี่ยนและถ่ายทอดประสบการณ์ เป็นต้น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดรชนิ เอ็มพันธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรเชษฐ์ เศรษฐมาต (อ้างถึงใน สฤกษ์ แสงอรุณ, 2004) กล่าวว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องมีเรื่องของการเรียนรู้ และได้รับประสบการณ์เกี่ยวกับธรรมชาติเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งศูนย์วิจัยป่าไม้ได้มีการจัดแบ่งกลุ่มกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism activities) เป็นกิจกรรมหลัก กลุ่มกิจกรรมท่องเที่ยวที่เน้นการได้ใกล้ชิดชื่นชมธรรมชาติและกลุ่มกิจกรรมท่องเที่ยวที่เน้นการผจญภัยตื่นเต้นท้าทายกับธรรมชาติ (Adventurous recreational activities) เป็นกิจกรรมเสริม ซึ่งจะต้องเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องและไปด้วยกันได้ดีกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กล่าวคือ เป็นกิจกรรมที่กระทำในพื้นที่ธรรมชาติ มีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวต่อกลุ่มต่อกิจกรรม ทั้งนี้ เพื่อไม่สร้างผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ดังนี้

กลุ่มแรก กลุ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ การเดินป่า กิจกรรมศึกษาธรรมชาติ กิจกรรมถ่ายรูปธรรมชาติ บ้านพักเทปวีดีโอ เทปเสียงธรรมชาติ กิจกรรมส่องสัตว์/ดูนก กิจกรรมศึกษา/เที่ยวถ้ำ กิจกรรมศึกษาท้องฟ้าและดาราศาสตร์ กิจกรรมล่องเรือศึกษาธรรมชาติ กิจกรรมพายเรือแคนู เรือคะยัค เรือบด เรือใบ กิจกรรมดำน้ำชมปะการังน้ำตื้น กิจกรรมดำน้ำลึก

กลุ่มที่สอง กลุ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวประเภทชื่นชมธรรมชาติ ได้แก่ กิจกรรมชมทิวทัศน์ธรรมชาติในบรรยากาศที่สงบ กิจกรรมขี่จักรยานตามเส้นทางธรรมชาติ กิจกรรมพักผ่อนรับประทานอาหาร กิจกรรมเที่ยวน้ำตก

กลุ่มที่สาม กลุ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวประเภทต้นเต็นผจญภัยท้าทายกับธรรมชาติ
ได้แก่ กิจกรรมปีน/ไต่เขา กิจกรรมพักผ่อนด้วยเต็นท์ กิจกรรมเครื่องร่อนขนาดเล็ก กิจกรรม
ล่องแพยางหรือแพไม้ไผ่ กิจกรรมวินด์เซิร์ฟ

กิจกรรมดังกล่าวข้างต้นนี้ มีลักษณะเฉพาะตัวเหมาะสมกับบางพื้นที่และบางกลุ่ม
นักท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์ต่างกัน แต่ละกิจกรรมต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกหรือเครื่องมือ
ต่างกัน รวมทั้งมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระดับต่างกันด้วย ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าว เมื่อ
พิจารณาประกอบกับกรอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้สามารถประเมินความเหมาะสมในการ
จัดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ ซึ่งกิจกรรมที่มีแนวโน้มเป็นกิจกรรมเชิงนิเวศหรือกึ่งนิเวศ
จะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับระบบนิเวศในพื้นที่ เกี่ยวข้องกับประชาชนหรือชุมชนในท้องถิ่น
ค่อนข้างมาก กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีความเหมาะสมจะต้องมีการจัดการที่ลดผลกระทบ
เพื่อป้องกันมิให้ทรัพยากรเสียหายรวดเร็วยิ่งขึ้น

ดังนั้น ในการกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ “ถ้าภูผาเพชร” ชุมชนท้องถิ่น
จะต้องตระหนักและเข้าใจว่าการกำหนดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมในพื้นที่นั้น จะต้องเป็นกิจกรรม
เชิงนิเวศหรือกึ่งนิเวศที่เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศน้อยที่สุด และต้องเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมและ
สอดคล้องกับพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวภูผาเพชร จึงสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
และเกิดความยั่งยืนกับชุมชนท้องถิ่นได้

ชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ถือว่าเป็นนัยยะแห่งความหมายใหม่ที่ชุมชนเจ้าของแหล่ง
ท่องเที่ยวจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการ โดยก่อนหน้านี้ไม่นานความเข้าใจของชุมชนเกี่ยวกับการ
ท่องเที่ยวเป็นเพียงเรื่องของการเดินทางเท่านั้น ไม่ได้มองในมุมกลับว่าถ้าชุมชนจะต้องเข้ามาจัดการ
การท่องเที่ยวเองจะต้องดำเนินการอย่างไร และอะไรคือเป้าหมาย หลายชุมชนจึงเข้าใจว่าเป็นภาระหน้าที่
ของรัฐต่อการจัดการและพัฒนา การส่งเสริมจึงขาดการมีส่วนร่วมและห่วงแหวนในทรัพยากรธรรมชาติ
ที่มีอยู่ การไม่ให้ความสำคัญว่าจะเกิดอะไรกับชุมชน ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว วิถีชีวิต องค์กรความรู้
ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับผลกระทบอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากชุมชนขาดองค์ความรู้ ขาดที่ปรึกษา
ขาดผู้นำที่มีศักยภาพ กลไกรัฐไม่เอื้อประโยชน์ ขาดเครื่องมือที่จะเข้าไปจัดการ โดยเฉพาะชุมชนที่
ต่างวัฒนธรรมรวมถึงชุมชนที่อยู่ห่างไกลเมืองที่เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวตามภาคต่างๆ ดังนั้น เมื่อ
พิจารณาจากอดีตกาลที่ผ่านมา การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นเรื่องห่างไกลจากความคิด
ของคนในชุมชน จากข้อมูลดังกล่าว การวิจัยนี้จึงสนใจศึกษาถึงศักยภาพของชุมชนในด้านการจัดการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อเป็นการสร้างฐานคิดและเตรียมความพร้อมสำหรับการจัดการท่องเที่ยว

เชิงนิเวศของชุมชนและกลุ่มบุคคลต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและมีส่วนได้ส่วนเสียของ “ถ้าภูผาเพชร” รวมไปถึงแหล่งความรู้ต่างๆ ในชุมชนที่เกื้อหนุนต่อการท่องเที่ยว

บทบาทชุมชนและภาคเอกชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่มีความหมาย และทิศทางที่แตกต่างไปจากเดิม กล่าวคือ การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ความสำคัญต่อการไม่ทำลายสภาพแวดล้อม การไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม สังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งการจะทำให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นไปตามความหมายและแนวทางใหม่ได้นั้น สิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งก็คือ บทบาทของชุมชนและเอกชนที่อยู่ในพื้นที่การท่องเที่ยวที่มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

บทบาทของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นแนวทางในความหมายใหม่นี้ ให้ความสำคัญต่อชุมชนผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวต้องมีส่วนร่วมในการจัดการ ดังนั้น บทบาทของชุมชนจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในเชิงศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยบทบาทของชุมชนที่เป็นศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมี 2 ด้าน คือ บทบาทตามสิทธิกฎหมาย และบทบาททางสังคม (ปรัชญากรณ์ ไชยคช, 2004) ดังนี้

1) **บทบาทของชุมชนตามสิทธิกฎหมาย** จากการศึกษาของประเทศไทยได้ลงนามรับหลักการปฏิญญาขององค์การสหประชาชาติ (UN) ในการประชุม Rio Summit 1992 ได้นำหลักการ Agenda 21 ไปปรับปรุงกฎหมายในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ประกาศใช้บังคับ เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2540 นั้น โครงสร้างทางสังคมของประเทศได้เปลี่ยนไป โดยเฉพาะมิติทางด้านสังคม อันได้แก่ การเกิดการรวมตัวกันขององค์กรชุมชนมากขึ้น รวมถึงองค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ กล่าวเรียกร้องในสิทธิมากขึ้น เริ่มมีการเรียนรู้เรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา มีการนำบทเรียนและประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากผลกระทบทางการท่องเที่ยวมาทบทวน โดยอาศัยกฎหมายรัฐธรรมนูญที่เอื้อประโยชน์ และเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรมากขึ้น ดังเช่น มาตรา 46 ที่บัญญัติว่า “บุคคลซึ่งร่วมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล และยั่งยืน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” ซึ่งผลจากการที่มีรัฐธรรมนูญดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญที่ทำให้ชุมชนได้คิดทบทวนและมีการใช้สิทธิของตนเองในการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ มรดกทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคมที่มีอยู่มากขึ้น

2) *บทบาทของชุมชนทางสังคม* จากบทบาทของชุมชนตามสิทธิกฎหมายดังกล่าวข้างต้น มีผลทำให้ชุมชนเกิดการรวมตัวกันและมีสิทธิตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ในการปกป้องดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตนเอง ดังนั้น สิ่งที่เกิดขึ้นต้องถือเป็นกลไกที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง ที่ชุมชนสามารถนำมาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้วยการอาศัยกระบวนการที่เริ่มจากการแลกเปลี่ยนข้อมูลกันของคนในชุมชน การจัดเวทีชาวบ้าน การเรียนรู้จากประสบการณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น การทำวิจัยชุมชนของคนในชุมชนเอง การสร้างเครือข่าย เป็นต้น โดยยึดหลักพื้นฐานการเรียนรู้ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในสังคมท้องถิ่นมุ่งสู่ความยั่งยืน มาตรการเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และช่วยประชาสัมพันธ์รูปแบบการท่องเที่ยวของชุมชนไปในตัวด้วย ตัวอย่างเช่น ชุมชนบ้านกรุงชิง อำเภอเทพา จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้จัดทำแผนแม่บทชุมชนเพื่อการพัฒนาในทุกๆ ด้านต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมถึงเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แผนแม่บทชุมชนดังกล่าวได้ถูกใช้เป็นแนวทางสำคัญให้กับชุมชนอื่นที่มีความคิดริเริ่มในดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แผนดังกล่าวไม่เพียงแต่จะช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่เข้มแข็งของชุมชนให้เป็นที่รับรู้ แต่ยังสะท้อนถึงความสามารถของชุมชนที่จะจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ และอาศัยความสามารถของคนในชุมชนเองได้ ถือว่าการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนจะช่วยส่งเสริมและประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่แต่ละชุมชนดำเนินการให้ชุมชนอื่นได้เรียนรู้ และขยายไปสู่การสร้างเครือข่ายในระดับที่สูงขึ้น เช่น เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภาคใต้ ซึ่งได้รวมเอาชุมชนที่ดำเนินการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของแต่ละจังหวัดมารวมกัน

จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในความหมายและแนวทางใหม่ จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนเจ้าของพื้นที่ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งบทบาทของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นมี 2 ช่องทาง คือ **บทบาทของชุมชนตามกฎหมายที่ได้มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญว่า ชุมชนมีสิทธิในการปกป้องรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ชุมชนเองมีอยู่ และบทบาทของชุมชนทางสังคมอันเป็นบทบาทที่ต่อเนื่องเชื่อมโยงมาจากบทบาทตามกฎหมาย** กล่าวคือ การเปิดโอกาสให้ชุมชนเกิดการรวมกลุ่มขึ้น เพื่อดำรงรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้าภูผาเพชร” นี้ จึงให้ความสำคัญต่อบทบาทชุมชนทั้ง 2 ด้าน ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วย

บทบาทของภาคเอกชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ปรัชญากรณ์ ไชยคช (2004) กล่าวว่า หลังจากที่ชุมชนได้จัดตั้งองค์กรของชุมชนเพื่อเตรียมความพร้อมที่จะนำเสนอรูปแบบของการท่องเที่ยวแล้ว ภาคเอกชนถือว่ามีความสำคัญต่อชุมชนที่จะช่วยเชื่อมต่อกับภาคการตลาดเพื่อนำตัวสินค้าและกิจกรรมออกสู่การเรียนรู้แก่ผู้บริโภค ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า จุดด้อยหรือจุดอ่อนของชุมชนหลายๆ ชุมชนที่ดำเนินการด้านการท่องเที่ยว คือ การตลาด ซึ่งเป็นศาสตร์ที่ชุมชนยังขาดความเข้าใจต่อการจัดการ และผู้ประกอบการซึ่งมีความถนัดและมีความชำนาญสามารถที่จะช่วยสานประโยชน์ให้เกิดกับชุมชนได้ นอกจากนี้ยังรวมถึงบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ด้วย

เห็นได้ว่าการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นอกจากอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนเจ้าของพื้นที่ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้ว ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในบทบาทของภาคเอกชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น มีความสำคัญในการนำเสนอกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้าภูผาเพชร” ผู้บริโภคและผู้ช่วยสานประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับชุมชนได้อย่างยั่งยืน

แหล่งความรู้ชุมชนต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากแนวทางและหลักการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น เห็นได้ว่าหลักการของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีแนวทางที่มุ่งเน้นและให้ความสำคัญต่อการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชน ทั้งทางด้านสังคมและวัฒนธรรม และสิ่งที่มีความสำคัญนอกเหนือไปจากที่กล่าวแล้วก็คือ ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น ต้องให้ความสำคัญต่อพฤติกรรมกรเรียนรู้ของบุคคลที่ได้รับจากแหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ซึ่งในที่นี้ หมายถึง ชุมชนบ้านควนดินดำ หมู่ที่ 9 ตำบลปาล์มพัฒนา กิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดสตูล ในฐานะที่เป็นเจ้าของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว “ถ้าภูผาเพชร” ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องจึงควรตระหนักในคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ต้องศึกษาและค้นหาศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในมิติด้านต่างๆ รวมทั้งต้องเตรียมความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้าภูผาเพชร” ซึ่งแหล่งความรู้มีที่มาจากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน แหล่งความรู้ภาครัฐ และแหล่งความรู้จากสถาบันการศึกษา (ปรัชญากรณ์ ไชยคช, 2004) ดังนี้

แหล่งความรู้ภายในชุมชน การเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชนในการจัดการกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น ต้องเริ่มจากการเรียนรู้ภายในของชุมชนก่อน จนเกิดความเข้าใจว่าชุมชนมีเป้าหมายที่จะดำเนินการอย่างไร ชุมชนได้รับประโยชน์อะไรจากการดำเนินการ โดยที่คนในชุมชนต้องจัดประชุมโต๊ะกลม ร่วมปรึกษา ร่วมหารือ กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายให้ชัดเจน เมื่อเกิดความชัดเจนทั้งนโยบายและเป้าหมายและวิสัยทัศน์แล้ว ขึ้นต่อไปชุมชนจะต้องอาศัยพันธมิตรหรือเครือข่ายที่เกี่ยวข้องร่วมกันจัดการ

แหล่งความรู้จากภาครัฐ การดำเนินกิจกรรมใดๆ ที่ชุมชนจะริเริ่มหรือดำเนินการจะก่อให้เกิดความผูกพันต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ยั่งยืนนั้น ในแง่การกำหนดมาตรฐาน มาตรการบังคับใช้ตามกฎหมายเพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น และสิ่งแวดล้อมให้มีคุณภาพได้มาตรฐานสากล หน่วยงานภาครัฐจำเป็นต้องเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

ดังนั้นการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น หน่วยงานสำคัญที่จะต้องเข้ามาเกี่ยวข้องโดยตรง คือ หน่วยงานของรัฐในพื้นที่ อันได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล เทศบาล องค์กรบริหารส่วนจังหวัด เป็นต้น หน่วยงานเหล่านี้มีอำนาจหน้าที่กฎหมายมีผลบังคับใช้และมีงบประมาณที่จะดำเนินการ ดังนั้น การพัฒนาใดๆ ก็ตามที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ ชุมชนจะต้องนำเสนอและผ่านการเห็นชอบหรือร่วมกันหารือกับหน่วยงานเหล่านี้

สำหรับหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยว คือ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งมีภาระหน้าที่หลักต่อการพัฒนาอนุรักษ์ฟื้นฟูและส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ดำเนินการโดยชุมชนเป็นโจทย์หนึ่งที่มีการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเข้ามาเกี่ยวข้องโดยตรง การจัดทำแผนปฏิบัติการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ดำเนินการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นับเป็นอีกภารกิจหนึ่งที่มีการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ดำเนินการ เพื่อเพิ่มความชัดเจนให้กับชุมชนที่จะดำเนินการในการจัดการท่องเที่ยว บทเรียนและประสบการณ์เหล่านี้ชุมชนต้องเรียนรู้เอง เพื่อนำมาเป็นองค์ความรู้ และเป็นฐานข้อมูลในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตน

แหล่งความรู้จากสถาบันการศึกษาในพื้นที่ สถาบันการศึกษาในพื้นที่หรือในจังหวัดใกล้เคียงเป็นแหล่งรวมองค์ความรู้ที่สำคัญของชุมชนทุกแขนง รวมถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การพัฒนาหลายๆ โครงการที่เกิดขึ้นในหลายๆ พื้นที่ของประเทศเกิดความผิดพลาด การขัดแย้งและต่อต้าน ทำให้โครงการนั้นไม่ประสบผลสำเร็จตามกำหนด อันสืบเนื่องมาจากการขาดคำแนะนำหรือข้อปรึกษาจากสถาบันการศึกษา หรือนักวิชาการที่มีความชำนาญเฉพาะสาขา การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นแขนงวิชาหนึ่งที่ต้องอาศัยองค์ความรู้เฉพาะด้านในการพัฒนา เพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาดขึ้น อย่างเช่น การพัฒนาบ่อน้ำร้อนโดยอาศัยความเข้าใจของผู้บริหารในท้องถิ่นของตำบลบพิตำ (พื้นที่โครงการชุมชนกรุงชิง) ถือเป็นบทเรียนสำคัญที่ชุมชนได้รับอันเนื่องมาจากผลของการพัฒนาที่ขาดองค์ความรู้ทางด้านวิชาการ เป็นเหตุให้แหล่งท่องเที่ยวได้รับผลกระทบและไม่มีนักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยว สถาบันการศึกษาและนักวิชาการจึงถือได้ว่าเป็น “ภาพตัดต่อ” (Jigsaw) ที่จะเติมเต็มองค์ความรู้ให้กับชุมชนที่จะเรียนรู้และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้

นอกจากหน่วยงานที่กล่าวในเบื้องต้นแล้ว ความรู้ที่ชุมชนควรเรียนรู้ในการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังรวมถึงระบบบัญชี และนอกจากชุมชนจะมีความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรม การบริการ การตลาด การประชาสัมพันธ์และกฎหมายที่เกี่ยวข้องแล้ว ชุมชนจะต้องรู้ศักยภาพของตนเองและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ดีและเกิดความยั่งยืนแก่ชุมชน “ถ้าภูผาเพชร”

ผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชน

กระแสการเดินทางของนักท่องเที่ยวต่างถิ่นต่างวัฒนธรรม เข้าไปสู่ชุมชนที่มีความแตกต่างทั้งทางด้านประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ การพัฒนาที่ก่อให้เกิดมาตรฐานในผลิตภัณฑ์ (สินค้าและบริการ) ที่จะนำเสนอแก่นักท่องเที่ยว รวมถึงการจัดเตรียมพื้นที่เพื่อให้บริการ กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากการพัฒนาทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ล้วนก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งชุมชนเองจะได้รับทั้งข้อดีและข้อเสีย ผลกระทบที่เกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ (ปรัชญากรณ์ ไชยคช, 2004) คือ

ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อม การพัฒนาการท่องเที่ยวมีผลกระทบทั้งทางด้านบวกและด้านลบ กล่าวคือ ด้านบวกทำให้เกิดเครือข่ายเกิดความเข้าใจ เกิดการเรียนรู้และเกิดการสำนึกว่าสิ่งแวดล้อมสำคัญกับมนุษย์อย่างไร แต่ในขณะเดียวกันการท่องเที่ยวที่ไม่คำนึงถึงความสามารถในการรองรับของพื้นที่ (Carrying capacity) ก็จะมีผลทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมลงไปด้วย

ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจชุมชน คือ การทำให้ชุมชนมีอาชีพเสริม สร้างงานใหม่ เกิดการกระจายรายได้ แต่ในทางกลับกันบางครั้งเศรษฐกิจที่เข้ามากลายเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดการขัดแย้ง การแข่งขันและการแย่งชิงการใช้ทรัพยากร

ผลกระทบด้านสังคม การพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อชุมชนทางด้านสังคมนั้นคือ ชุมชนหันมาพูดคุยกันมากขึ้น เกิดเครือข่ายเรียนรู้มากขึ้น มีวิถีคิดเป็นรูปแบบที่เหมาะสมขึ้น รู้เท่าทันกระแสที่มาจากภายนอกมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็มีแรงกดดันจากภายนอกเพิ่มขึ้นด้วย เช่น ผู้ประกอบการธุรกิจที่จะเข้าไปดำเนินการท่องเที่ยว

ผลกระทบด้านวัฒนธรรม พบว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวมีผลกระทบทางด้านวัฒนธรรมทั้งในด้านบวกและด้านลบเช่นเดียวกัน คือ ผลแง่บวก ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนได้รับการเผยแพร่ ชุมชนเกิดความหวงแหนและได้รับการสืบทอด ผลแง่ลบที่ได้จากการท่องเที่ยวก็คือ วัฒนธรรมถูกนำมาจัดฉากทำให้เกิดความเสื่อมศรัทธาและด้อยค่าลง

จากผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้นต่อชุมชนท้องถิ่น จากการท่องเที่ยวทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมดังที่ได้กล่าว รวมถึงความแตกต่างทั้งทางด้านประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อและการพัฒนา อันก่อให้เกิดมาตรฐานการท่องเที่ยวในกิจกรรมต่างๆ เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น การเกิดขึ้นของกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ ส่งผลกระทบต่อทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ทั้งรูปธรรมและนามธรรมที่จะก่อให้เกิดผลกระทบกับชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้น การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” จึงมุ่งเน้นให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ การดูแลและรักษาสภาพแวดล้อมในฐานะเจ้าของชุมชน เพื่อให้เกิดผลกระทบในทางที่ดีต่อชุมชน “ถ้ำภูผาเพชร”

นโยบายและแนวทางของรัฐบาลในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้กลายเป็นสิ่งที่รัฐบาลให้ความสำคัญ ทั้งนี้ เพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวในอนาคตและสถานที่ท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น สามารถรองรับนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศได้โดยไม่ทำลายสถานที่ท่องเที่ยว รวมถึงการทำให้สถานที่ท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นคงอยู่ในสภาพเดิมได้มากที่สุด เพื่อให้การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

นโยบายการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2541: 2-15) ได้สรุปนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยรวมไว้ดังนี้

(1) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องมีการควบคุม ดูแลรักษาและจัดการทรัพยากรให้คงสภาพเดิมไว้ให้มากที่สุด หลีกเลี่ยงหรือลดเว้นการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่อ่อนไหวง่ายต่อการถูกกระทบและฟื้นตัวได้ยาก

(2) การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องคำนึงถึงศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ การจัดการกิจกรรมที่เหมาะสม และการปรับให้เกิดความสมดุลกับรูปแบบและกิจกรรมเดิมที่มีอยู่ พึงหลีกเลี่ยงความขัดแย้งอย่างรุนแรงต่อการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ หากเน้นในการแปรประโยชน์จากการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยรวม

(3) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องคำนึงถึงการพัฒนาด้านการให้การศึกษ สร้างจิตสำนึกที่ดีในการรักษาระบบนิเวศร่วมกัน มากกว่าการมุ่งเน้นความเจริญทางเศรษฐกิจ และการมีรายได้เพียงอย่างเดียว

(4) การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องให้ความสำคัญการมีส่วนร่วมของประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร การบริการ การแลกเปลี่ยนความรู้และ วัฒนธรรมชุมชนในกระบวนการท่องเที่ยว รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา หรือให้ ประชาชนมีตัวแทนเป็นคณะกรรมการร่วมในทุกระดับ

(5) การให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นความจำเป็นอันดับ ดัชนี ในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ทั้งนี้ ต้องให้องค์กรต่างๆ กำหนดบทบาทที่ชัดเจนในการ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร และกำหนดวิธีการจัดการที่ เหมาะสม

(6) การประสานการใช้แผนพัฒนาการท่องเที่ยว นำแผนการพัฒนาการท่องเที่ยว เชิงนิเวศเข้าสู่แผนพัฒนาระดับต่างๆ อย่างมีความสำคัญ ได้แก่ แผนพัฒนาท้องถิ่น แผนพัฒนา จังหวัดและแผนพัฒนาภาค พร้อมทั้งให้มีการจัดสรรและกระจายงบประมาณอย่างทั่วถึงและเพียงพอ

(7) การสนับสนุนการศึกษา การวิจัย และประเมินผลการพัฒนาอย่างรอบด้าน เพื่อ กำหนดแนวทางการจัดการ การแก้ไขปัญหาและการปรับปรุงแผนพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

(8) การใช้กฎหมายในการควบคุมดูแล และรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่ง ท่องเที่ยวอย่างเคร่งครัด โดยเน้นการแนะนำ ตักเตือน และสร้างวินัยการท่องเที่ยวควบคู่ไปด้วย

(9) การจัดทำแนวทางปฏิบัติแก่ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการ พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างถูกต้อง

(10) การจัดให้มีเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยให้มีการประสานด้านข้อมูล ข่าวสาร การจัดการร่วมกันทุกระดับ

นโยบายทั้ง 10 ข้อดังกล่าวได้ถูกกำหนดเป็นนโยบายย่อยด้านต่างๆ รวม 6 ด้าน สำหรับเป็นกรอบในการจัดการ 6 กลยุทธ์ คือ 1) นโยบายและกลยุทธ์การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อม 2) นโยบายและกลยุทธ์การให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก 3) นโยบายและกลยุทธ์ การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นและผู้เกี่ยวข้อง 4) นโยบายและกลยุทธ์การตลาดและ บริการนำเที่ยว 5) นโยบายและกลยุทธ์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และ 6) นโยบายและกลยุทธ์ การส่งเสริมการลงทุน

การนำนโยบายและกลยุทธ์มาปรับใช้เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว “ถ้าภูผาเพชร” ให้ มีประสิทธิภาพนั้น ชุมชนท้องถิ่นจำเป็นต้องมีข้อมูลพื้นฐานของชุมชนที่ครอบคลุมในด้านต่างๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง สำหรับนำมาใช้เป็นฐานคิดในการกำหนดแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน เพื่อให้มี ประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืน

แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการประสานการจัดการในด้านต่างๆ ภายใต้หลักการพื้นฐานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และองค์ประกอบในเชิงระบบของการท่องเที่ยว ซึ่งกระบวนการจัดการจะต้องมีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิดและชัดเจน ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ อย่างไรก็ตาม สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2541: บทที่ 2 หน้า 16-20) ได้กำหนดแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งสามารถนำมากำหนดเป็นนโยบายและกลยุทธ์การจัดการที่มีประสิทธิภาพในด้านต่างๆ 6 ด้าน ได้ดังนี้

นโยบายและกลยุทธ์การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

- 1) การให้การสนับสนุนในการวางแผน การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามขีดความสามารถที่รองรับได้ โดยการกำหนดเขตพื้นที่ท่องเที่ยว เขตสงวน เพื่อการศึกษาและรักษาสิ่งแวดล้อม เขตกันชนและเขตฟื้นฟู
- 2) การกำหนดกรอบการพัฒนา การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยมีมาตรฐานที่ชัดเจน ให้ยกเลิกการท่องเที่ยวในพื้นที่เปราะบาง สนับสนุนการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีศักยภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดพื้นที่ที่เหมาะสมในเขตอนุรักษ์
- 3) สนับสนุนการพัฒนาพื้นที่ธรรมชาติ และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศนอกเขตอนุรักษ์ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ พื้นที่เอกชนและเขตชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 4) การสนับสนุนการพัฒนากลุ่มแหล่งท่องเที่ยว และโครงข่ายการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ระดับกลุ่มพื้นที่ที่มีความเชื่อมโยงกัน โดยให้แหล่งท่องเที่ยวมีการพัฒนาในระดับที่สามารถทดแทนแหล่งท่องเที่ยวที่เกินขีดความสามารถในการรองรับได้
- 5) สนับสนุนการจัดระบบข้อมูลข่าวสารในการเดินทาง การควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยวและการถ่ายเทนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงอย่างเป็นระบบ
- 6) การกำหนดมาตรการการป้องกัน และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เข้มงวดมากขึ้น และให้การสนับสนุนการประกอบการที่มีมาตรการถูกต้องเหมาะสมอย่างเป็นรูปธรรม
- 7) การสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ในการควบคุมและการจัดการมลพิษสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ท่องเที่ยว

นโยบายและกลยุทธ์การให้การศึกษา และสร้างจิตสำนึก

- 1) การกำกับ ควบคุมดูแลการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงผลกระทบของกิจกรรมที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2) การจัดให้มีการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระบบโรงเรียน และสถาบันการศึกษาวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง โดยมุ่งเน้นให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องด้วยการท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวในทิศทางที่ยั่งยืน

3) การสนับสนุนสื่อสารมวลชนและสื่อข้อมูลข่าวสารอื่นๆ ที่ส่งเสริมการศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สำหรับใช้เป็นข้อมูล คู่มือและอุปกรณ์การเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวตลอดจนผู้เกี่ยวข้อง

4) การสนับสนุนงบประมาณ ในการจัดสื่อความหมายธรรมชาติที่มีคุณภาพในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ

5) การเปิดโอกาสให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชนในพื้นที่ สื่อความหมายกับนักท่องเที่ยว รวมทั้งสนับสนุนให้ประชาชนเป็นมัคคุเทศก์เฉพาะ หรือมัคคุเทศก์ท้องถิ่น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้อย่างแท้จริง และเป็นการกระจายรายได้ที่เหมาะสม

6) การขยายบทบาทการสื่อความหมายของธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมให้กับ บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดและเรียนรู้ร่วมกัน

นโยบายและกลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้เกี่ยวข้อง

1) การพัฒนาแบบแผนการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ตลอดจนถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองท้องถิ่น เอกชนและประชาชนทั่วไป ในด้านการลงทุน การผลิตสินค้าและบริการต้องมีความเสมอภาคและเป็นธรรม ในกรอบที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการพัฒนาด้านอื่นๆ และมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

2) การสนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายความร่วมมือ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปขององค์กรหรือคณะกรรมการระดับชาติ ภูมิภาคและท้องถิ่น มีเครือข่ายครอบคลุมผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนและทุกระดับ โดยให้องค์กรมีขอบเขตความสามารถในการตัดสินใจและดำเนินการอย่างอิสระ ภายใต้กรอบที่ตอบสนองความจำเป็นในการจัดการแต่ละระดับ

3) การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจและติดตามประเมินผลการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งปรับเปลี่ยนทัศนคติและปรับปรุงจิตความสามารถหน่วยงานภาครัฐ ให้สามารถร่วมมือและเกื้อหนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น

4) การส่งเสริมการจัดตั้งองค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรประชาชน ทั้งที่เป็นนิติบุคคลและไม่เป็นนิติบุคคล

5) การพัฒนากฎหมายและระบบงบประมาณของภาครัฐ ให้สามารถส่งเสริมและเอื้ออำนวยต่อการประสานความร่วมมือของหน่วยงานปฏิบัติทุกระดับ กับประชาชนท้องถิ่น ตลอดจนกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ เพื่อให้ชุมชนมีโอกาสในการควบคุม กำกับ ดูแล และจัดการทรัพยากรด้วยตนเอง

6) การสนับสนุนพัฒนาศักยภาพของคน โดยเพิ่มความรู้และทักษะด้านการจัดการ การพัฒนาการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยว การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำหรับชุมชนให้กว้างขวางมากขึ้น

7) การสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เข้มแข็ง มีประสิทธิภาพในด้านการจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมีอิสระ และสามารถจัดเก็บรายได้เพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง โดยให้มีการพัฒนาทักษะการจัดการที่ถูกต้อง

8) การสนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีวัตถุประสงค์ ในการพัฒนาการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาทางสังคมให้มีโอกาสเข้าช่วยเหลือและยกระดับการมีส่วนร่วม ตลอดจนการจัดตั้งองค์กรชุมชน และองค์กรจัดการธุรกิจของประชาชนอย่างสร้างสรรค์

นโยบายและกลยุทธ์การส่งเสริมตลาดและการนำเที่ยว

1) การกำกับการส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในทิศทางที่เหมาะสมกับสภาพทรัพยากรและขีดความสามารถในการจัดการรองรับการท่องเที่ยว โดยละเว้นหรือชะลอการส่งเสริมการตลาดในพื้นที่ที่ยังไม่มีความพร้อมและง่ายต่อการถูกกระทบกระเทือนจากการท่องเที่ยว

2) การสนับสนุนการตลาดในรูปแบบการประสานการท่องเที่ยวเป็นเครือข่ายที่เหมาะสม ทั้งที่เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตลอดโปรแกรม และแบบผสมผสานกับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ เพื่อให้มีการกระจายนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม

3) การจัดให้มีการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อยกระดับคุณภาพการท่องเที่ยวที่ตอบสนองการขยายตัวของตลาดนักท่องเที่ยวชาวไทยเป็นหลัก และคำนึงถึงความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ

4) การส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เน้นการศึกษาและกิจกรรมเชิงนิเวศ สำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยในกลุ่มเยาวชน กลุ่มแรงงาน และเกษตรกร

5) การส่งเสริมการบริการนำเที่ยวเชิงนิเวศ ให้พัฒนาการบริการที่มีคุณภาพ มุ่งเน้นการให้การศึกษา การเรียนรู้จากประสบการณ์ และการมีส่วนร่วมอย่างเป็นธรรมกับชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนมีการสนับสนุนมาตรการในการแก้ไขปัญหา และอุปสรรคของการบริการอย่างเต็มที่

6) การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานการบริการนำเที่ยว มาตรฐานการปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในลักษณะที่มีความเข้มงวดมากเป็นพิเศษ ภายใต้การจัดให้มีการพิจารณาแก่นักท่องเที่ยวในระดับที่เหมาะสม โดยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรที่อยู่เหนือความต้องการส่วนบุคคล

7) การส่งเสริมการโฆษณาประชาสัมพันธ์ และให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายใต้ขอบเขตการพัฒนา โดยการใช้สื่อที่หลากหลายและมุ่งเน้นให้มีการพัฒนาให้ไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภูมิภาค

นโยบายและกลยุทธ์การจัดการ โครงสร้างพื้นฐานและบริการการท่องเที่ยว

1) การจัดระบบการเดินทางเชื่อมโยงโครงข่ายการท่องเที่ยวให้มีความสะดวก โดยเน้นด้านความปลอดภัยเป็นหลัก

2) การสนับสนุนให้มีการใช้พลังงานอย่างประหยัด เหมาะสมตามความจำเป็น และตามขนาดพื้นที่ท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สนับสนุนการใช้พลังงานทดแทน การลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่สิ้นเปลืองในกิจกรรมการท่องเที่ยว

3) การสนับสนุนระบบการสื่อสาร โดยสร้างโครงข่ายเทคโนโลยีที่เหมาะสม ให้กระจายตัวครอบคลุมพื้นที่ท่องเที่ยวและขยายการมีส่วนร่วมทุกระดับ เพื่อการติดต่อสื่อสาร การควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยว และการบรรเทาสาธารณภัยในยามฉุกเฉิน

4) การสนับสนุนให้การบริการท่องเที่ยวที่ดำเนินการโดยภาคเอกชน หรือองค์กรประชาชน ภายใต้การมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย โดยองค์กรของรัฐเป็นฝ่ายสนับสนุนด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการจัดแหล่งท่องเที่ยวรองรับ ทั้งนี้ ให้มีการพัฒนาด้านการบริการที่มีขนาด รูปแบบ และคุณภาพการบริการตามแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

5) การจัดบริการของรัฐในพื้นที่ที่จำเป็น ซึ่งจะต้องมีขนาดและการบริการที่เหมาะสม โดยมุ่งเน้นการช่วยและเรียนรู้ด้วยตนเองของนักท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับรูปแบบและกิจกรรมของการท่องเที่ยวอื่นๆ การจัดบริการต้องไม่เป็นการแสวงกำไรหรือแข่งขันกับภาคเอกชน แต่ควรให้มีเป็นรายได้เสริมสำหรับการฟื้นฟูและรักษาทรัพยากร

6) การจัดบริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้คำนึงถึงความเหมาะสม สอดคล้องตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น การเพิ่มโอกาสการมีส่วนร่วมและการกระจายรายได้แก่ชุมชนท้องถิ่น

7) การกำหนดมาตรฐานและมาตรการในการควบคุม การส่งเสริมการบริการ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยการสร้างมาตรฐานการจูงใจ การให้การรองรับมาตรฐานการบริการ และการให้รางวัล เป็นต้น

นโยบายและกลยุทธ์การส่งเสริมการลงทุน

1) การสนับสนุนการลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน ภายใต้กฎเกณฑ์ที่กำหนด เปิดโอกาสให้ภาคเอกชนสามารถพัฒนากระบวนการบริการที่มีคุณภาพ โดยใช้มาตรการทางภาษี การสร้างสิ่งจูงใจอื่นๆ การตอบแทนในรูปของรางวัล เป็นต้น

2) การสนับสนุนการลงทุนของชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการให้ยืมหรือให้กู้ดอกเบี้ยต่ำจากสถาบันการเงินของรัฐ

3) การส่งเสริมให้องค์กรธุรกิจเอกชนสนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขององค์กรประชาชน

4) การสนับสนุนด้านงบประมาณและสิทธิประโยชน์แก่องค์กรพัฒนาเอกชน ในการร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการสนับสนุนการพัฒนาของประชาชนท้องถิ่น

5) การส่งเสริมการลงทุนผลิตสินค้า อุปกรณ์ และเครื่องมือเครื่องใช้ในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดบริการและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวขึ้น ภายในประเทศ หรือลดต้นทุนการนำเข้าสินค้าที่จำเป็นจากต่างประเทศ

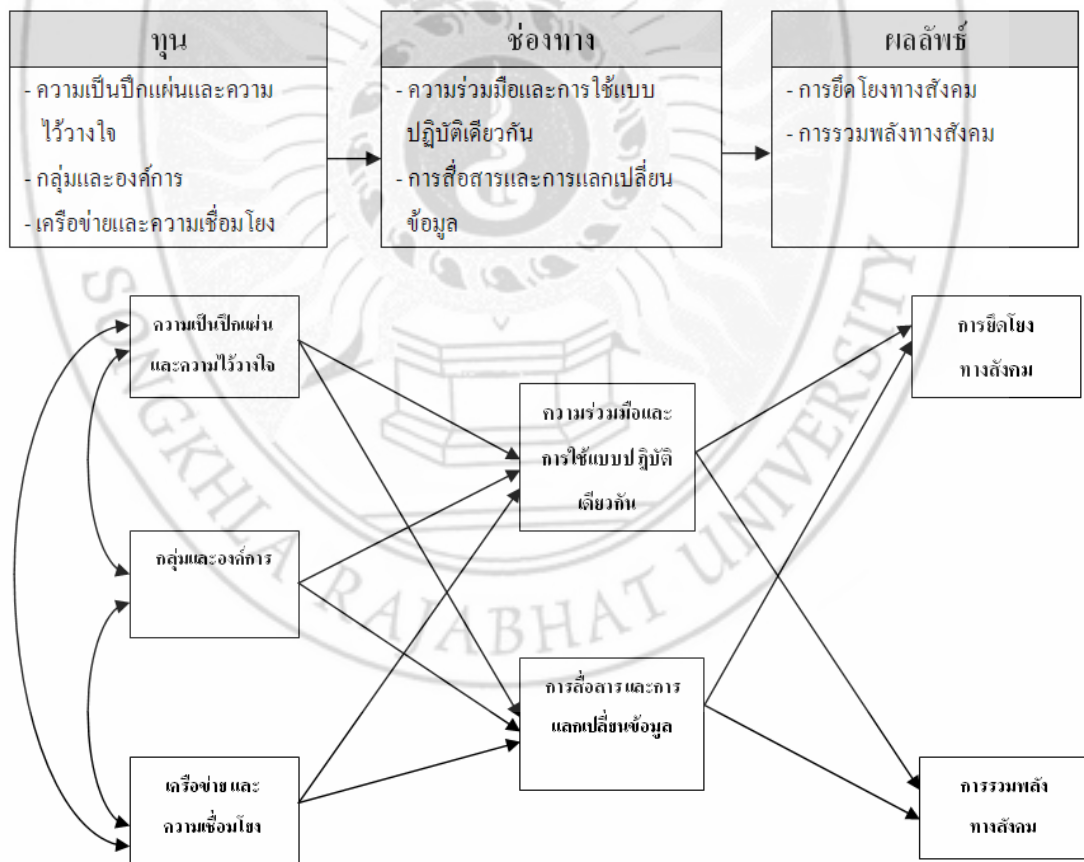
แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในด้านต่างๆ ตั้งแต่การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม การให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก การมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้เกี่ยวข้อง การส่งเสริมตลาดและการนำเที่ยว การจัดการโครงสร้างพื้นฐานและบริการการท่องเที่ยว ตลอดจนการส่งเสริมการลงทุน จะต้องให้ความสำคัญในหลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลต่างๆ เป็นฐานคิดในการจัดการท่องเที่ยว จึงจะทำให้การพัฒนาศักยภาพ “ถ้าภูผาเพชร” เป็นไปอย่างยั่งยืน

ทุนชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

“ทุนชุมชน” เป็นเงื่อนไขและศักยภาพของชุมชนที่มีความสำคัญต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้าภูผาเพชร” ทั้งนี้ เนื่องจากภายใต้กระบวนการสะสมทุนชุมชนที่แตกต่างกัน จะนำไปสู่การเป็นเงื่อนไขที่แสดงถึงระดับความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นภการณ หะวานนท์และคณะ (2546) ได้ให้ความหมายของ ทุนชุมชนว่า หมายถึง สิ่งที่คนในชุมชนหรือคนนอกชุมชนที่อยู่ในเครือข่ายความสัมพันธ์กับชุมชน สร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อการดำรงชีวิต และเป็นประโยชน์ต่อปัจเจกบุคคล ครอบครัว และเพื่อการดำรงอยู่ของชุมชน ทุนชุมชนจะได้รับการสร้างสรรค์ สืบสาน และสะสมกันต่อ ๆ มาจนกลายเป็นสิ่งแสดงออกถึงอัตลักษณ์หรือความเป็นชุมชน ส่วน ทุนทางสังคม หมายถึง ระบบความสัมพันธ์ที่คนในชุมชนหรือเครือข่ายชุมชนได้สร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อการดำรงชีวิตและการดำรงอยู่ของชุมชน ทุนทางสังคมถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญและ

มีคุณค่ายิ่งสำหรับการดำรงชีวิตของบุคคลที่อยู่ในเครือข่ายความสัมพันธ์ในชุมชนต่างๆ จะมีทุนทางสังคม ซึ่งมีขนาดและแบบแผนความร่วมมือที่แตกต่างกันไปได้หลายรูปแบบ แต่โดยทั่วไปแล้วจะเป็นการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์เพื่อร่วมมือกันในด้านต่างๆ ที่จำเป็นในการดำรงชีวิต เช่น การช่วยเหลือแรงงานในการผลิต การสร้างที่อยู่อาศัย การจัดการผลผลิต การรักษาความมั่นคงปลอดภัยในชุมชน การช่วยเหลือกันเมื่อต้องเผชิญกับภาวะวิกฤติทางธรรมชาติ การช่วยเหลือกันเมื่อเจ็บป่วย

ทุนทางสังคมถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญและมีคุณค่ายิ่งสำหรับการดำรงชีวิตของบุคคลในชุมชน สังคมที่มีคุณค่าความศรัทธา การแบ่งปัน การเห็นอกเห็นใจ ช่วยเหลือกันและกัน เป็นบรรทัดฐานมีแนวโน้มของความร่วมมือและเห็นอกเห็นใจกัน รวมไปถึงการสื่อสารและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันสูงมาก ซึ่งจะตรงข้ามกับสังคมที่ขาดความไว้วางใจกันและมีค่านิยมแบบตัวใครตัวมัน สังคมแบบแรกมีความปลอดภัยในชุมชนมาก มีความมั่นคงสูง มีความมุ่งหวังสร้างสังคมในทางก้าวหน้ามีส่วนร่วมทางการเมืองและยึดประโยชน์ส่วนรวมสูง ถึงขั้นมีความสามารถกดดันและควบคุมรัฐบาลได้ (Sawasdee Foundation, 2005:5) (ดั่งแผนภูมิที่ 3)

แผนภูมิที่ 3 แผนภูมิแสดงรูปแบบสัมพันธ์ภาพเชิงโครงสร้างของทุนสังคม
 ปรับจาก Sawasdee Foundation (2005:5)

การสะท้อนภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนโดยรอบ “ถ้ำภูผาเพชร” ต้องให้ความสำคัญต่อการทำความเข้าใจกระบวนการสะสมทุนชุมชน ว่ามีผลอย่างไรต่อกระบวนการสะสมทุนชุมชน โดยทุนชุมชนตามความหมายดังกล่าวข้างต้นนี้ จำแนกออกเป็น 3 มิติ คือ **มิติแรก ทุนสังคม** หมายถึงระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน กฎเกณฑ์ กติกาของอยู่ร่วมกัน ซึ่งเป็นการศึกษาถึงระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ในลักษณะที่ชุมชนมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ เสียสละ และมีคุณธรรม สมาชิกในชุมชนมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน มีความรักและผูกพันกับชุมชน มีเครือข่ายขององค์กรทางสังคมนอกชุมชน และชุมชนมีกิจกรรม มีช่องทางที่ทำให้คนในชุมชนได้รับประสบการณ์และความรู้สมัยใหม่ **มิติที่สอง ทุนวัฒนธรรม** หมายถึง อุดมการณ์ ระบบความคิด ความเชื่อ และระบบความรู้ที่คนในชุมชนสร้างสรรค์และสืบสานในชุมชนจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งเป็นการทำความเข้าใจถึงระบบความคิด ความเชื่อ ระบบความรู้และประสบการณ์ที่หลากหลายที่สะสมอยู่ในชุมชน และเป็นการเชื่อมโยงภูมิปัญญาแหล่งความรู้ในชุมชนกับความรู้สมัยใหม่ รวมถึงการสร้างเสริม สะสมและสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง **มิติที่สาม ทุนเศรษฐกิจ** หมายถึง การผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยนผลผลิตและการจัดสรร โดยเป็นการทำความเข้าใจถึงระบบการผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยนและการจัดสรรในลักษณะของการทำความเข้าใจถึงการมีศักยภาพของชุมชนตามสภาพธรรมชาติ ลักษณะที่ตั้งและการติดต่อกับภายนอกชุมชน ความหลากหลายของกิจกรรม การผลิต คุณภาพของการผลิตและการบริโภค เครือข่ายการแลกเปลี่ยนของชุมชน ความสมดุลระหว่างการผลิตและการบริโภค เป็นการทำความเข้าใจถึงการที่ชุมชนหมู่บ้านมีความเพียงพอในตัวเอง โดยมีการผลิตเพื่อกิน เพื่อที่ใช้กระบวนการผลิตมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและแหล่งอาหาร และชุมชนผลิตสิ่งที่ไม่อาจเก็บหาจากธรรมชาติได้ รวมทั้งนำสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาปรับเปลี่ยนให้สามารถบริโภคได้

การก่อรูปของ “ทุนชุมชน” เกิดจากการสั่งสมความรู้และประสบการณ์ของชุมชนหมู่บ้านที่มีต่อสิ่งต่างๆ โดยรอบ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็น “บริบททางกายภาพ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง” เพื่อเป็นปัจจัยที่นำไปสู่การดำรงชีวิตของคนในชุมชนเอง โดยการก่อรูปทุนชุมชนนี้เมื่อเกิดขึ้นแล้วยังก่อให้เกิดการสะสมทุนอื่นๆ เกิดขึ้นตาม โดยทุนชุมชนอาจแบ่งออกเป็น 4 มิติ อันได้แก่ ทุนธรรมชาติ ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนการเมือง ดังนี้ (นภาพรณ์ หะวานนท์และคณะ อ้างถึงใน อัจฉรา วงศ์วัฒนามงคล 2545: 22)

มิติแรก ทุนธรรมชาติ หมายถึง ลักษณะทางกายภาพของชุมชนที่แต่ละชุมชนมีลักษณะเฉพาะแตกต่างกัน ดังเช่น สภาพดิน สภาพน้ำ สภาพอากาศ ลักษณะที่ตั้ง ปริมาณน้ำฝน เส้นทางการคมนาคม เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีอิทธิพลและเป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทั้งวิถีการผลิต การบริโภค และการติดต่อสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ

มิตที่สอง *ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม* หมายถึงระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน กฎเกณฑ์ กติกาของการอยู่ร่วมกัน รวมถึงการดูแลจัดสวัสดิการในเรื่องต่าง ๆ ให้กับคนในชุมชน รวมถึงอุดมการณ์ ระบบความคิดความเชื่อ และระบบความรู้ที่คนในชุมชนสร้างสรรค์สืบสานในชุมชนจากคนกลุ่มหนึ่งสู่คนอีกกลุ่มหนึ่ง

มิตที่สาม *ทุนทางเศรษฐกิจ* หมายถึง ความสามารถในการผลิต การเพิ่มมูลค่าให้กับสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ ทรัพยากร รายได้ เครดิต เงินทุนหมุนเวียน นอกจากนี้ยังหมายรวมถึงการบริโภค การแลกเปลี่ยนผลผลิตและการจัดสรรผลได้จากการผลิต

มิตที่สี่ *ทุนทางการเมือง* หมายถึงความสามารถในการจัดการกับความขัดแย้ง การสานผลประโยชน์และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

โดยทุนชุมชนทั้ง 4 มิตินี้มิได้แยกออกจากกันอย่างชัดเจน แต่มีการก่อรูป มีการให้ความหมายและมีกระบวนการสะสมทุนแต่ละมิตีที่มีความเชื่อมโยงกัน การแบ่งทุนชุมชนออกเป็นมิติต่างๆ ก็เพียงเพื่อช่วยให้มองเห็นมิติอันซับซ้อนของทุนที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชุมชน และเป็นเงื่อนไขอันนำไปสู่ระดับความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร”

ความสำคัญและความจำเป็นในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร”

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการจัดการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญต่อการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการให้ความสำคัญต่อการไม่ทำลายวัฒนธรรมและสังคมของชุมชนผู้เป็นเจ้าของพื้นที่ “ถ้ำภูผาเพชร” ตำบลปาล์มพัฒนา กิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดสตูล เป็นสถานที่ท่องเที่ยวใหม่ที่เพิ่งถูกค้นพบและกำลังได้รับการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดสตูลและของประเทศ ดังนั้น เพื่อให้การจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” เป็นการพัฒนายั่งยืนและสามารถคงไว้ซึ่งลักษณะทางกายภาพ สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนได้ การจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจำเป็นต้องสร้างความพร้อมและแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้กับ “ถ้ำภูผาเพชร”

ที่มา ลักษณะทางกายภาพ และคุณค่าของ “ถ้ำภูผาเพชร”

“ถ้ำภูผาเพชร” ถูกค้นพบโดยพระครูดงศรีรูปหนึ่งชื่อ “หลวงเพลง” ที่ได้เข้าไปเพื่อปฏิบัติธรรมหาความวิเวก และชาวบ้านกลุ่มหนึ่งภายใต้การนำของ นายศักดิ์ชัย บุญคง ซึ่งเป็นราษฎรในพื้นที่บ้านควนดินดำ ได้จัดสร้างกุฏิบริเวณปากถ้ำให้เป็นที่พักอาศัย หลังจากที่ “หลวงเพลง” ครูดงศรีไปที่อื่น ต่อมาได้มี “หลวงรวม” เข้ามาปฏิบัติธรรมสืบต่อ จนกระทั่งวันที่ 28 เมษายน 2541 ชาวบ้านได้มีการสำรวจถ้ำภูผาเพชรอย่างจริงจัง เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด โดยเริ่มต้นจากสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 10 สงขลา ร่วมกับบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทำการสำรวจและสรุปโดยสันนิษฐานว่า “ถ้ำภูผาเพชร” เป็นแหล่งที่มนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมฝังศพ จากเอกสารสันนิษฐานว่า ถ้ำแห่งนี้ถูกค้นพบโดยมนุษย์อย่างน้อยเมื่อประมาณ 3,000 ปีล่วงมาแล้ว เนื่องจากปรากฏร่องรอยของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์เข้ามาใช้ประโยชน์ หลักฐานที่บ่งชี้ชัดก็คือ การพบกระดูกของมนุษย์ยุคดังกล่าว ซึ่งเป็นส่วนของกะโหลกศีรษะที่แตกเป็นชิ้นๆ และกระดูกกระยาง (Long bone) และภาชนะเครื่องปั้นดินเผาหลายชิ้นยกทาบ จำนวน 4 ใบ สภาพไม่สมบูรณ์ ลักษณะของภาชนะดินเผาที่พบดังกล่าว ประเภทแรกเป็นภาชนะดินเผาหม้อก้นกลม จำนวน 2 ใบ (ดังภาพที่ 1)

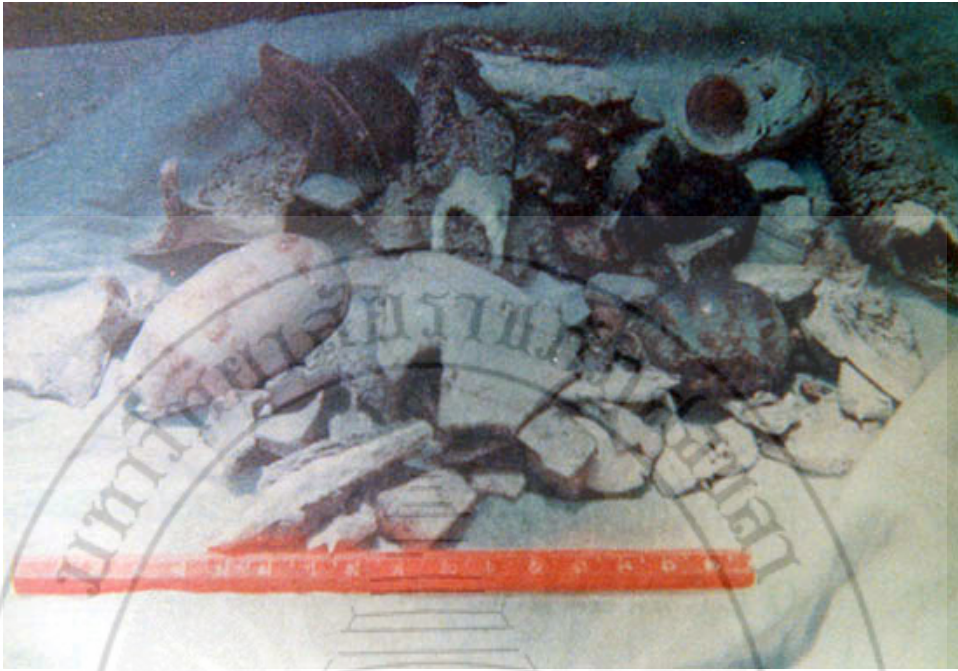
ภาพที่ 1 ภาชนะดินเผาก้นกลม อายุประมาณ 3,000 ปี พบในส่วนลึกสุดของถ้ำภูผาเพชร (ที่มา:เอื้อเฟื้อภาพโดยองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสักพัฒนา พ.ศ. 2546)

ประเภทที่สอง เป็นภาชนะที่มีส่วนฐานเป็นทรงกระบอก มีส่วนปากผายออก จำนวน 2 ใบ และภาชนะทั้งหมดขณะนี้อยู่ในความครอบครองของราษฎร ที่อยู่ในครอบครองขององค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา มีจำนวน 3 ชิ้น (ดังภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 ภาชนะดินเผาหลายเชือกทาบ อายุประมาณ 3,000 ปี พบในส่วนลึกสุดของถ้ำภูผาเพชร (ที่มา: เอื้อเฟื้อภาพโดย องค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา พ.ศ. 2546)

อย่างไรก็ตาม ภาชนะเครื่องปั้นดินเผาที่ค้นพบยังมีอีกจำนวนหนึ่ง แต่ไม่ทราบว่าจะอยู่ในความครอบครองของผู้ใดอีก ภาชนะดินเผาที่พบมีเนื้อดินค่อนข้างหยาบ มีเม็ดกรวด และทรายปนอยู่ค่อนข้างมาก นอกจากนั้นยังพบกระดูกสัตว์ เช่น เต่าและเปลือกหอยบรรจุในภาชนะดินเผา เพื่อใช้เป็นสิ่งของมีค่าสำหรับอุทิศถวายให้กับผู้ตายตามความเชื่อของสังคมสมัยก่อนประวัติศาสตร์โดยทั่วไป ดังปรากฏในภาพที่ 3 ซึ่งเป็นภาพที่แสดงหลักฐานเกี่ยวกับวิถีชีวิตของมนุษย์ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ ที่อาศัยในส่วนลึกตอนกลางของคาบสมุทรภาคใต้ที่มีการติดต่อกับชุมชนชายทะเล

ภาพที่ 3 เปลือกหอย กระดุกสัตว์ กระดองเต่า ที่พบในถ้ำภูผาเพชร
(ที่มา: เอื้อเฟื้อภาพโดย องค์การบริหารส่วนตำบลป่าล้มพัฒนา พ.ศ. 2546)

ต่อมา ได้มีการเคลื่อนย้ายวัตถุและเศษกระดูกดังกล่าวไปเก็บไว้ ณ องค์การบริหารส่วนตำบลป่าล้มพัฒนา กิ่งอำเภอมะนัง ก่อนหน้าที่จะมีคณะนักโบราณคดีเดินทางเข้าไปสำรวจ นับว่าเพื่อป้องกันมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดหยิบฉวยไปเป็นสมบัติส่วนตัวอีก กล่าวได้ว่าการกระทำดังกล่าวของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เพื่อเป็นการอนุรักษ์โบราณวัตถุไว้โดยมิให้ตกเป็นสมบัติส่วนตัวของประชาชน

จากลักษณะเด่นของห้องและคูหาต่างๆ ที่มีความแตกต่างกันภายในถ้ำนั้น ตลอดจนมีหินงอกหินย้อยที่ส่องประกายแวววามเหมือนเกล็ดแก้วและระอองน้ำยามต้องแสงไฟ มีหินในรูปแบบทั้งที่เกาะตัวผนึกกันเป็นก้อนบ้าง เป็นแผ่นบ้าง ในรูปลักษณะแตกต่างกัน บางก้อนสูงถึง 10 -20 เมตร บางก้อนเรียงเป็นแผ่นยาวหลายสิบเมตร บางก้อนมองเป็นรูปกลีบกุหลาบใหญ่ซ้อนกันหลายสิบชั้นขนาดห้าคนโอบ นอกจากนี้ยังมีถ้ำธารใหญ่ไหลลอดได้ถ้ำ ชาวบ้านจึงขนานนามว่า “ถ้ำภูผาเพชร” และ “ถ้ำคางคาลอด” แต่ในที่สุดชื่อ “ภูผาเพชร” ได้รับการยอมรับกันอย่างแพร่หลายและในปัจจุบัน “ถ้ำภูผาเพชร” กำลังถูกพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทั้งของจังหวัดสตูลและประเทศไทย

ภาพที่ 4 “ม่านหิน” ประติมากรรมธรรมชาติเป็นจุดเด่น (Highlight) แห่งหนึ่งในถ้ำภูผาเพชร (ถ่ายภาพโดย นายเฉลิมเกียรติ ชุนทองเพชร วันที่ 22 กรกฎาคม 2546)

แนวทางการพัฒนา “ถ้ำภูผาเพชร” ดังที่กล่าวมาแล้ว จากการสำรวจอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2541 โดยสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 10 สงขลา ร่วมกับบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ทำให้ชื่อเสียงของ “ถ้ำภูผาเพชร” ปรากฏสู่สังคมในลักษณะปากต่อปากต่อกันไป เป็นผลให้มีคณะผู้สื่อข่าวโทรทัศน์หลายบริษัทถ่ายทำเป็นสารคดี และในวันที่ 22 เมษายน 2542 คุณหญิงแจ่มใส ศิลปอาชา และคณะ พร้อมทั้งสื่อมวลชนสาขาต่างๆ ได้มาเยี่ยมชม “ถ้ำภูผาเพชร” ในวันนั้นราษฎรได้มอบปิ่นจำนวนกว่า 100 กระบอก เพื่อเป็นการแสดงตนสำหรับการลด ละ เลิก การล่าสัตว์ หลังจากทีสถานีโทรทัศน์ช่องต่างๆ ถ่ายทอดข้อมูลและเรื่องราวของถ้ำภูผาเพชรออกสู่สายตาตามหาชน ก็มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศสนใจเข้าชมมากขึ้น

นับจากวันนั้นเป็นต้นมากิจกรรมการท่องเที่ยวก็เกิดขึ้น ทำให้ส่วนราชการต่าง ๆ โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลป่าล้มพัฒนา ที่ว่าการกิ่งอำเภอมะนัง และประชาชนในท้องถิ่น ร่วมกันคิดที่จะพัฒนาบริเวณแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ โดยเริ่มจากการของบประมาณเพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณถ้ำ จากเงินงบประมาณเหลือจ่ายจากโครงการท่องเที่ยวทั่วไทยและท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตามมาตรการเสริมการพัฒนาชนบทและชุมชน จำนวน 2,965,000 บาท เพื่อก่อสร้างศาลาเอนกประสงค์ หอน้ำห้องส้วม ศาลา 6 เหลี่ยม ศาลาพักผ่อน ปรับปรุงบันได ป้ายแนะนำสถานที่และบริเวณหน้าถ้ำ ต่อมามีการก่อสร้างถนนลาดยาง โดยสำนักงานโยธาธิการจังหวัดสตูล ดำเนินการก่อสร้างต่อจากถนนเดิมไปจนถึงบริเวณหน้าถ้ำเพื่ออำนวยความสะดวกให้เดินทางไปยัง “ถ้ำภูผาเพชร” ได้ทุกฤดูกาล

นอกจากนี้ “ถ้ำภูผาเพชร” ยังมีคุณค่าและความสำคัญควรแก่การอนุรักษ์ คือ *ประการแรก คุณค่าและความสำคัญทางธรณีวิทยา* บริเวณ “ถ้ำภูผาเพชร” และพื้นที่โดยรอบเป็นทั้งแหล่งมรดกทางธรรมชาติ กล่าวคือ “ถ้ำภูผาเพชร” เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติอย่างหนึ่ง เกิดจากการกระทำของน้ำใต้ดินและน้ำฝนที่กระทำต่อภูมิประเทศหินปูน (Kart topography) ทำให้เกิดเป็นถ้ำ หินงอกจากพื้นถ้ำ หินย้อยจากเพดานถ้ำ เสาหินและหลุมยุบ ซึ่งมีความสวยงามและมีคุณค่าทางธรณีวิทยา เนื่องจากสภาพภูมิประเทศเหล่านี้มีระยะเวลาก่อกำเนิดยาวนาน

ประการที่สอง คุณค่าและความสำคัญทางนิเวศวิทยา พื้นที่โดยรอบของ “ถ้ำภูผาเพชร” อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าดิบชื้น มีพันธุ์ไม้ที่สำคัญๆ ได้แก่ ไม้ตระกูลยาง หลุมพอ ตะเคียนต่างๆ ไผ่เขียว ขานาง ฯลฯ เป็นแหล่งต้นน้ำที่ไหลตลอดปีของคลองตะงู ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด บริเวณโดยรอบเป็นสวนยางพารา สวนผลไม้ ในด้านสัตว์ป่ามีทั้ง สัตว์ปีก สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ และสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม เช่น กวาง เสือ สมเสร็จ นกเงือก นกกางเขน นกหัว เป็นต้น

ประการที่สาม คุณค่าและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ อย่างน้อยที่สุดอาจกล่าวได้ว่า “ถ้ำภูผาเพชร” ถูกค้นพบโดยมนุษย์ประมาณ 3,000 ปีล่วงมาแล้ว เนื่องจากปรากฏร่องรอยของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์เข้ามาใช้ประโยชน์ หลักฐานที่บ่งชี้ชัดมีจำนวน 3 รายการ คือ

รายการแรก การพบกระดูกของมนุษย์ยุคดังกล่าวซึ่งเป็นส่วนของกะโหลกศีรษะที่แตกเป็นชิ้นๆ และกระดูกกระยาง

รายการที่สอง ภาชนะเครื่องปั้นดินเผาที่สร้างโดยภูมิปัญญาของคนในยุคนั้น

รายการสุดท้าย เศษอาหารจำพวกกระดูกสัตว์ เช่น เต่า และเปลือกหอย ซึ่งบรรจุในภาชนะดินเผา เพื่อใช้เป็นที่ฝังศพหรือเก็บศพไว้ให้คนตายตามความเชื่อของสังคมสมัยก่อนประวัติศาสตร์โดยทั่วไป

ประการที่สี่ คุณค่าและความสำคัญทางนันทนาการ บริเวณรอบนอกและภายใน “ถ้ำภูผาเพชร” ยังคงมีความสมบูรณ์ทางธรรมชาติมาก กล่าวคือ เป็นถ้ำหินปูนขนาดใหญ่ มีพื้นที่มากกว่า 20 คูหา แต่ละคูหาจะมีรูปร่างแตกต่างกัน ซึ่งเกิดจากประติมากรรมที่ธรรมชาติสร้างขึ้นเป็นหินงอก หินย้อยที่มีรูปร่างสวยงามแก่ผู้พบเห็น เมื่อรวมจำนวนคูหาทั้งสิ้นเป็นเนื้อที่ประมาณ 50 ไร่

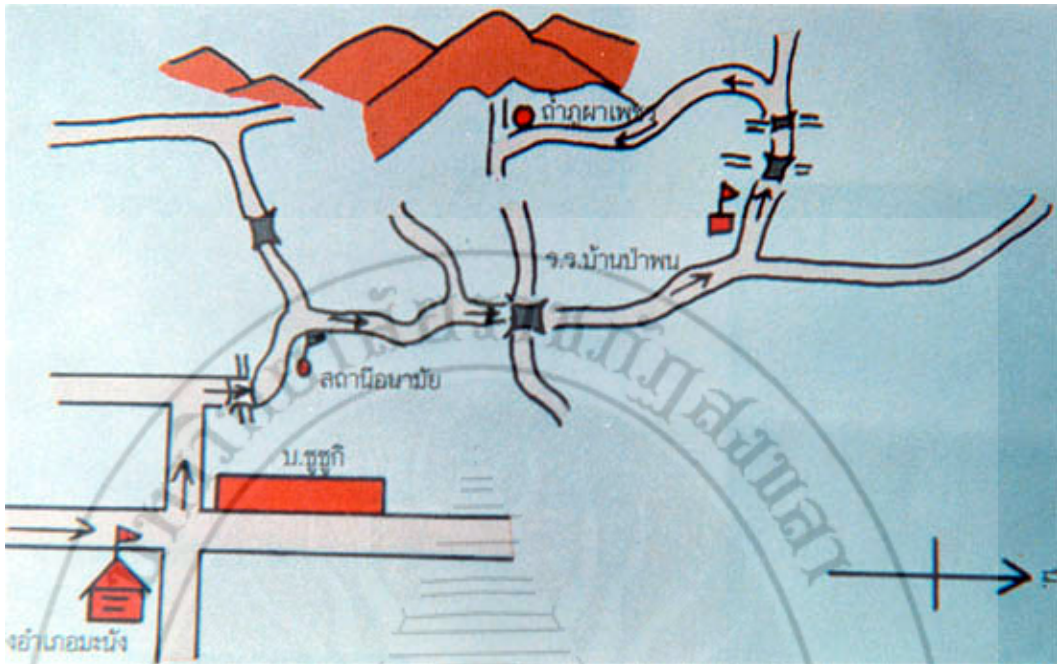

ภาพที่ 5 ปากถ้ำภูผาเพชรเหนือแนวถนนบริเวณผานินสีจาง ๆ เมื่อมองจากถนนก่อนถึงถ้ำ
(ถ่ายภาพโดย นายเฉลิมเกียรติ ขุนทองเพชร วันที่ 22 กรกฎาคม 2546)

ที่ตั้งและลักษณะการก่อตัวของ “ถ้ำภูผาเพชร”

“ถ้ำภูผาเพชร” เรียกว่าถ้ำยาวบ้าง เรียกถ้ำเพชรบ้าง ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของเทือกเขาบรรทัด หมู่ที่ 9 ตำบลปาล์มพัฒนา กิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดสตูล เป็นถ้ำในพื้นที่ความรับผิดชอบของกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภายใต้การกำกับดูแลของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด จังหวัดพัทลุง

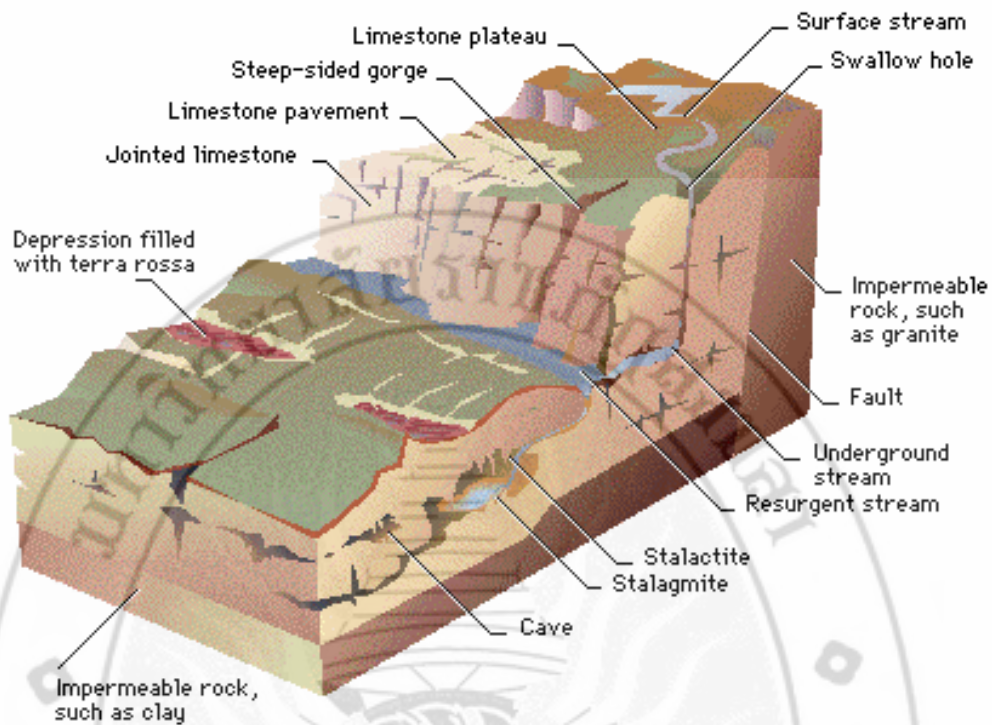
สภาพภูมิประเทศของเทือกเขาบรรทัดเป็นเทือกเขาสูงสลับซับซ้อน ที่วางตัวในแนวเหนือใต้เป็นแนวยาว เป็นแนวเขตแบ่งระหว่างภาคใต้ฝั่งตะวันออกและภาคใต้ฝั่งตะวันตก ปกคลุมด้วยผืนป่าใหญ่มีเนื้อที่ประมาณ 791,871 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ถึง 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดพัทลุง จังหวัดตรัง จังหวัดสตูลและจังหวัดสงขลา (แผนผังประชาสัมพันธเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด จังหวัดพัทลุง ม.ป.ป.) สำหรับ “ถ้ำภูผาเพชร” เป็นถ้ำซึ่งตั้งอยู่ในท้องที่บ้านควนดินดำ หมู่ที่ 9 ตำบลปาล์มพัฒนา กิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดสตูล

ภาพที่ 6 แผนที่เส้นทางจากที่ว่าการกิ่งอำเภอมะนังไปถ้ำภูผาเพชร

(ที่มา: http://kanchanapisek.or.th/oncc-cgi/pic_item.cgi?no=9494-Accessed 22 July 2004)

“ถ้ำภูผาเพชร” เป็นถ้ำหินปูนขนาดใหญ่ มีพื้นที่มากกว่า 20 คูหา เมื่อรวมจำนวนคูหาทั้งสิ้นเป็นเนื้อที่ประมาณ 50 ไร่ พื้นที่บริเวณนี้เป็นบริเวณที่น้ำฝนและน้ำท่าชะล้างละลายออกไปกลายเป็นบริเวณที่มีลักษณะตะปุ่มตะป่ำ ยอดเขาแต่ละแห่งในบริเวณนี้มีความสูงไม่มากนักเนื่องจากภูมิประเทศเป็นเทือกเขาหินปูน ความสูงของยอดเขาเฉลี่ยประมาณ 300 – 600 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง และพบว่าบริเวณดังกล่าวมีสภาพที่เต็มไปด้วยหลุมยุบ ถ้ำ และทางน้ำใต้ดินที่น้ำได้ละลายเอาเนื้อหินปูนหายไปจนกลายเป็นโพรงใหญ่บ้าง เล็กบ้าง กระจุกตัวอยู่ทางตอนใต้ของเทือกเขาบรรทัด โดยมีจำนวนทั้งสิ้น 45 แห่ง (สำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2542: บทที่ 3 หน้า 34) ซึ่งอยู่ในแนวเดียวกับเทือกเขาตอนกลางในคาบสมุทรภาคใต้ของประเทศไทย กล่าวคือ เกิดจากการยกตัวของเทือกเขานครศรีธรรมราชทางด้านตะวันตก ในทางธรณีวิทยาจัดได้ว่าบริเวณนี้เป็นหินในช่วงของยุคคาร์บอนิเฟอรัส (Carboniferous) จนถึงยุคเพอร์เมียน (Permian) มีอายุระหว่าง 330-240 ล้านปี (ประมาณ เทพสังเคราะห์, 2541: 130-131) การก่อตัวของถ้ำภูผาเพชร จึงไม่แตกต่างจากถ้ำหินปูนอื่นๆ ทั่วไป (ดังปรากฏในภาพที่ 7)

ภาพที่ 7 ภาพแสดงการก่อตัวของถ้ำในเทือกเขาหินปูน

(ที่มา: “Limestone Features.” **Microsoft Encarta Encyclopedia 2001 CD-ROM**. c 1993-2000 Microsoft Corporation.)

จากภาพแสดงให้เห็นว่า พื้นที่ที่เป็นหินปูนมีโอกาสที่จะเกิดถ้ำหินปูนได้มาก ถ้ำลักษณะนี้เรียกอีกอย่างว่า “ถ้ำที่เกิดจากการละลายตัวของหินปูน” (Solution caves) ซึ่งเป็นกระบวนการทางเคมี กล่าวคือ การก่อตัวของถ้ำเกิดจากหินปูนที่ละลายมาเป็นเวลานาน เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากน้ำที่ค่อย ๆ ไหลซึมผ่านชั้นดินและซึมซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ลงมา น้ำและคาร์บอนไดออกไซด์จะทำปฏิกิริยาทางเคมีกลายเป็นกรดคาร์บอนิก (Carbonic acid) ซึ่งเป็นกรดชนิดอ่อน กรดคาร์บอนิกจะค่อย ๆ ละลายหินปูนอย่างช้า ๆ สารประกอบแคลเซียมคาร์บอเนต ซึ่งเป็นแร่ธาตุที่สำคัญในหินปูนก็จะถูกชะล้างออกมาไหลซึมไปตามผนังถ้ำ หรือถูกทำให้ตกตะกอนใหม่อีกครั้งเรียกว่า “หินย้อย” (stalactites) หรือ “หินงอก” (stalagmites) ซึ่งเป็นลักษณะการก่อตัวของถ้ำหินปูนโดยทั่วไป

การก่อตั้งของ “ถ้าภูผาเพชร” ใช้เวลาหลายร้อยล้านปี โดยที่ธรรมชาติได้รังสรรค์จนเป็นประติมากรรมที่ใหญ่โตเป็นอันดับที่เจ็ดของโลก (ผู้ว่าราชการจังหวัดสตูล) และมีความสวยงามและไม่แพ้ถ้าอื่นใด จนเป็นที่แพร่หลายปรากฏทางสื่อหลากหลายรูปแบบ เช่น หนังสือพิมพ์ สารคดีทางโทรทัศน์ สื่อทันสมัยอย่างอินเทอร์เน็ต และแผ่นบันทึกข้อมูลหรือที่เรียกว่า “ซีดีรอม” (CD-ROM = Compact Disc Read Only Memory) ทำให้กลายเป็นสิ่งจูงใจให้ผู้คนจำนวนมากเดินทางมาเยี่ยมชมเยือนจนเกิดเป็นธุรกิจการท่องเที่ยว ซึ่งแน่นอนว่าปริมาณของนักท่องเที่ยวขอมส่งผลกระทบต่อสภาพนิเวศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงจำเป็นต้องหาวิธีการควบคุมและจัดระบบ เพื่อมิให้ “ถ้าภูผาเพชร” ประสบชะตากรรมเช่นเดียวกับถ้าอื่น ๆ ที่กลายเป็นถ้าหมดสภาพจนไม่สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจของผู้คนอีกต่อไป การจัดการท่องเที่ยว “ถ้าภูผาเพชร” จึงต้องให้ความสำคัญต่อมิติของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อที่จะทำให้อ “ถ้าภูผาเพชร” ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญในเชิงการท่องเที่ยวไม่ถูกทำลายได้ง่าย ดังนั้น ความสำคัญของการวิจัยนี้ก็คือการศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้าภูผาเพชร”

ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้าภูผาเพชร”

“ถ้าภูผาเพชร” เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์ที่ธรรมชาติใช้เวลาหลายร้อยล้านปีสร้างขึ้นเป็นรูปร่างและขนาดต่างๆ มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อชุมชนและนักท่องเที่ยว สามารถส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้วยการมีส่วนร่วมจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่จะต้องร่วมกันศึกษาค้นหา “ศักยภาพ” ของชุมชนซึ่งเป็นแหล่งที่ตั้งถ้าภูผาเพชร ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ภายใต้การจัดการที่ถูกต้องเหมาะสมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนบนพื้นฐานแห่งระบบนิเวศ ในบริบทของโครงสร้างและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมืองและสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ในมิติต่างๆ ของศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งจำแนกเป็นศักยภาพด้านต่างๆ คือ

ศักยภาพด้านกายภาพ เป็นการมองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานทั่วไปในเชิงภูมิศาสตร์อย่างมีความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงคุณค่าและความหมายของระบบนิเวศที่มีผลดีต่อชุมชนและสังคมโดยรวม ตลอดจนลักษณะทางกายภาพของทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถรองรับการท่องเที่ยวในระดับที่ไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ หรือความขาดแคลนหรือการสร้างมลภาวะให้กับทรัพยากรธรรมชาติ และก่อให้เกิดจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อมบนฐานของระบบนิเวศนั้น

ศักยภาพด้านเศรษฐกิจ เป็นการมองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ และเป็นฐานที่พร้อมต่อการพัฒนา การกระจายงานกระจายรายได้สู่ชุมชนก่อให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือในทุกด้าน

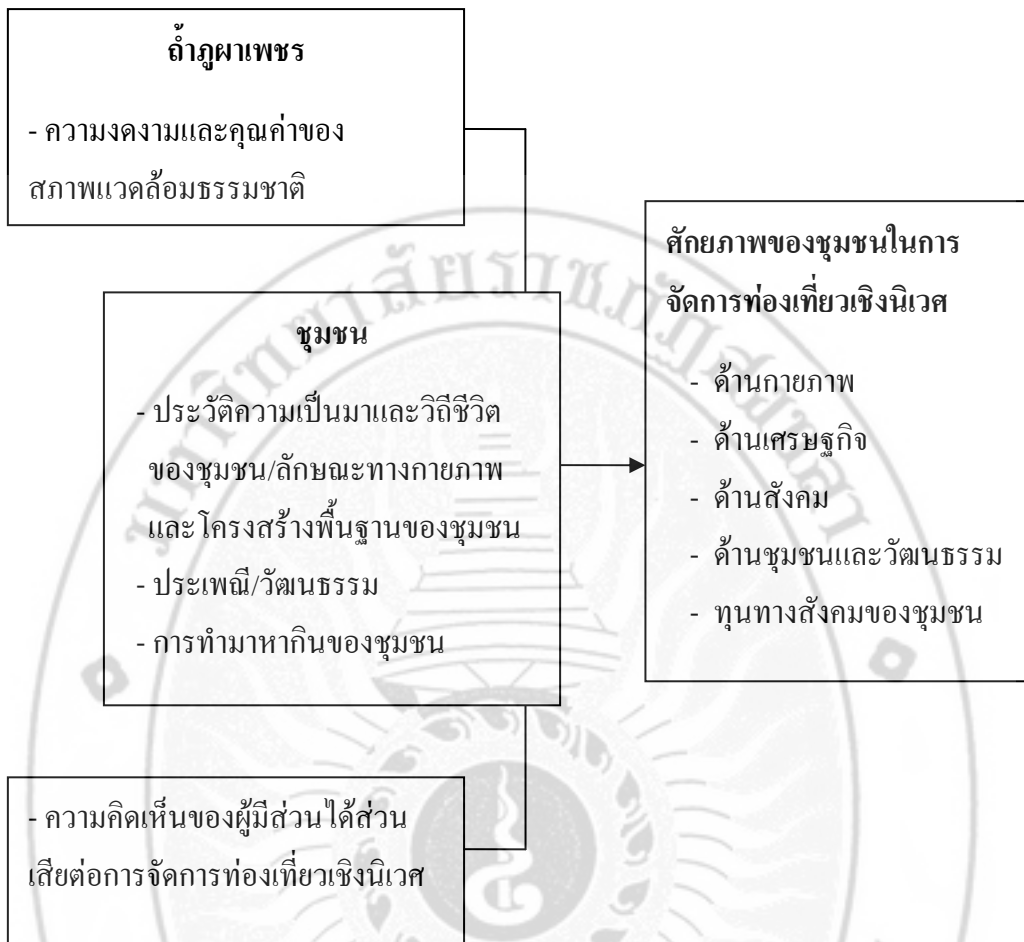
ศักยภาพด้านสังคม เป็นการมองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ส่งเสริมและพัฒนาให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และเกื้อกูลเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

ศักยภาพด้านชุมชนและวัฒนธรรม เป็นการมองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ส่งเสริมเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ชุมชนอันดีงาม และมีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชน

ดังนั้น จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น จำเป็นจะต้องมีข้อมูลที่เป็นศักยภาพด้านต่างๆ คือ ด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ชุมชนและวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่นั้น สามารถนำไปสู่กระบวนการให้ความหมายและการศึกษา ตลอดจนการพัฒนาที่มีผลต่อความสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนท้องถิ่นต่อไป

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” โดยเป็นการศึกษาศักยภาพทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและชุมชนท้องถิ่น รวมถึงทุนทางสังคมต่างๆ ของชุมชนท้องถิ่น เพื่อนำมาใช้เป็นฐานคิดในการกำหนดแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งสามารถนำศักยภาพที่ศึกษาไปพัฒนาในเชิงการสร้างแนวทางและการเตรียมความพร้อมของกลุ่มบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และมีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายของ “ถ้ำภูผาเพชร” ในเชิงการบริหารจัดการ เพื่อพัฒนาให้ “ถ้ำภูผาเพชร” เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนในชุมชนท้องถิ่น (ดังรายละเอียดผังความคิดแผนภูมิที่ 4)

แผนภูมิที่ 4 แผนภูมิการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อความยั่งยืนของ “ถ้าภูผาเพชร”

บทที่ 3

วิธีการศึกษาและค้นคว้า

งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษา อำเภอภูพาน” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ “อำเภอภูพาน” ตำบลป่าลัมพัฒนา กิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดสกลนคร โดยประเด็นหลักที่ต้องการศึกษาคือ ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในมิติด้านต่างๆ คือ ด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านชุมชนและวัฒนธรรม รวมถึงทุนชุมชนที่สามารถใช้เป็นฐานคิดในการกำหนดแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เหมาะสมและเกิดความยั่งยืนแก่ชุมชนท้องถิ่น

พื้นที่ศึกษา

แนวทางในการศึกษาถึงศักยภาพในมิติด้านต่างๆ ของชุมชนแหล่งท่องเที่ยว “อำเภอภูพาน” ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น เน้นการศึกษาริบทและศักยภาพในภาพรวมของ “อำเภอภูพาน” นับตั้งแต่ลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ชุมชนและวัฒนธรรม รวมถึงการศึกษาถึงทุนทางสังคมของชุมชนแหล่งท่องเที่ยว “อำเภอภูพาน”

การศึกษานี้ให้ความสำคัญกับปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่น การอธิบายและการตีความของวัฒนธรรม เพื่อค้นหารูปแบบวิถีชีวิตประจำวันของชุมชน โดยศึกษาและค้นหาว่าผู้คนได้ทำอะไร (พฤติกรรม) ผู้คนพูดอะไร (ภาษา/การสื่อสาร) ตลอดจนผู้คนเหล่านั้นทำ (สิ่งประดิษฐ์) และใช้อะไร อย่างไร มีวิวัฒนาการทางสังคมและกระบวนการเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ในชุมชน จากระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นอันเนื่องด้วยการกระทำต่อกันทางสังคมของคนในชุมชนท้องถิ่น รวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องไปเป็นระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น โดยมี “อำเภอภูพาน” ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ถูกให้ความสำคัญ และมีความสำคัญในการกำหนดแนวทางการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว กล่าวคือ การวิจัยนี้ยังให้ความสำคัญและต้องการศึกษาว่า องค์การบริหารส่วนตำบลป่าลัมพัฒนาต้องร่วมมือกับคนในชุมชนตำบลป่าลัมพัฒนาอย่างไร ในการจัดการท่องเที่ยวให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในที่นี้ศึกษาพื้นที่โดยรอบ “อำเภอภูพาน” อันได้แก่ บ้านควนดินดำ หมู่ที่ 9 อันเป็นแหล่งท่องเที่ยวของ “อำเภอภูพาน” เมื่อหลายร้อยล้านปีก่อน เพื่อให้สามารถใช้ศักยภาพที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น เป็นฐานคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยว “อำเภอภูพาน” ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนแก่ชุมชนท้องถิ่น ดังนั้น การเลือกพื้นที่ภายใต้แนวความคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องประกอบด้วย ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

การอนุรักษ์ กระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้เลือกชุมชนที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและมีคุณค่าต่อชุมชน ให้ชุมชนท้องถิ่นและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ตระหนัก รู้สึกรักและหวงแหนความเป็นเอกลักษณ์นี้ ผู้วิจัยจึงได้เลือกบ้านควนดินดำ หมู่ที่ 9 ตำบลปาล์มพัฒนา กิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดสตูล ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยว “ถ้ำภูผาเพชร” เป็นพื้นที่ศึกษา

การเข้าสู่พื้นที่ศึกษา

การเข้าสู่พื้นที่ศึกษาในการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเก็บข้อมูล เนื่องจากการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในลักษณะนี้ นอกจากการศึกษาจากเอกสารแล้ว จำเป็นต้องใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) จากชาวบ้านผู้ให้ข้อมูล รวมถึงผู้ให้ข้อมูลประเภทอื่นๆ ด้วย ทั้งนี้ เพื่อสอบถามถึงองค์ความรู้เกี่ยวกับ “ถ้ำภูผาเพชร” ตามความเข้าใจของบุคคลเหล่านั้น อีกทั้งได้ทำความเข้าใจกับวิถีชีวิตและระบบความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้าน ซึ่งต้องใช้เวลาซักถามต่อรายไม่น้อยกว่า 1 ชั่วโมง ดังนั้น การสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์จึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้ผู้ที่ให้ข้อมูลเกิดความรู้สึกเป็นกันเอง มีความเต็มใจที่จะตอบคำถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นสำหรับใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์เจาะลึกดังกล่าว โดยแนวคำถามนี้ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์การวิจัย คำถามการวิจัยและกรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีการในการสร้างแนวคำถามนี้ผู้วิจัยได้ลงไปสำรวจพื้นที่เบื้องต้น พูดคุยกับชาวบ้านเกี่ยวกับวิถีชีวิต ระบบความสัมพันธ์ การเปลี่ยนแปลงแนวทางการประกอบกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่นที่มีการเปลี่ยนแปลงไปในรูปแบบใดบ้าง

ในการเข้าถึงชุมชนท้องถิ่นนั้น ผู้วิจัยมีความคุ้นเคยกับผู้นำชุมชน และชาวบ้านในพื้นที่มาก่อนแล้วในระดับหนึ่งเนื่องจากได้ปฏิบัติราชการ ณ สำนักงานศึกษาธิการอำเภอกิ่งอำเภอมะนัง มาเป็นระยะเวลา 1 ปีเศษ โดยได้ร่วมในกิจกรรมของชุมชนท้องถิ่นด้านวัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ มาตั้งแต่ต้น การสร้างความสัมพันธ์ครั้งนี้ จึงเป็นไปเพื่อหาวิธีการและรูปแบบที่เหมาะสมในการตั้งประเด็นคำถามกับชาวบ้าน หลังจากนั้นผู้วิจัยได้สร้างแนวคำถามกับชาวบ้านภายในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นทั้งผู้ให้ข้อมูลหลักและไม่ใช่ผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อเป็นการตรวจสอบว่าแนวคำถามที่สร้างขึ้น เป็นไปตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการวิจัยหรือไม่ พร้อมทั้งตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการทดลองว่าครอบคลุมประเด็นคำถามการวิจัยหรือไม่ อย่างไร หลังจากที่ทดลองใช้แล้วผู้วิจัยได้นำผลการทดลองดังกล่าวมาปรับปรุงแนวคำถาม วิธีการและรูปแบบในการเก็บข้อมูลให้มีความเหมาะสม ทั้งนี้ เพื่อให้การเก็บข้อมูลเป็นไปอย่างราบรื่นและสามารถเก็บข้อมูลได้อย่างครบถ้วน แนวคำถามที่ใช้สัมภาษณ์ในการวิจัยนี้ประกอบด้วย 2 แนวคำถามใหญ่ๆ คือ

1) ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ และโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้าน การสัมภาษณ์ในประเด็นนี้ เป็นการสืบย้อนอดีตเรื่องการก่อตั้งหมู่บ้าน ความเป็นมาของการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน การเปลี่ยนแปลงทางด้านสภาพภูมิศาสตร์ และจุดของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และเกิดผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้านอย่างไร มีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงกระบวนการก่อนที่ “การท่องเที่ยว” กลายเป็นส่วนหนึ่งในการดำรงชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

2) การเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพและโครงสร้างพื้นฐานในแต่ละด้าน แต่ละช่วง นั้น มีผลต่อการให้ความหมาย ความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว“ถ้ำภูผาเพชร” ต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในด้านใดบ้างและอย่างไร

สำหรับการเข้าเก็บข้อมูลในพื้นที่ ผู้วิจัยได้ประสานงานโดยตรงกับผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลพัฒนาในพื้นที่บ้านควนดินดำ พร้อมทั้งได้สอบถามข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านด้านประวัติความเป็นมา ชีวิตความเป็นอยู่ ความเจริญและการพัฒนาหมู่บ้านรวมถึงความร่วมมือในการให้ข้อมูลของชาวบ้าน และสิ่งสำคัญในการเข้าไปเก็บข้อมูลคือการสร้างความไว้วางใจต่อการเข้าไปในหมู่บ้าน ซึ่งในอดีตผู้วิจัยมีความผูกพันกับชาวบ้านมาก่อน เนื่องจากผู้วิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของหมู่บ้าน เช่น การทอดผ้าป่าสามัคคี การประชุมหมู่บ้าน การสำรวจพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน ซึ่งการลงพื้นที่ก่อนการเก็บข้อมูลจริงนี้ ทำให้ผู้วิจัยมีความคุ้นเคยและสามารถเข้าถึงชาวบ้านได้เป็นอย่างดี สามารถชี้แจงและทำความเข้าใจกับชาวบ้านเกี่ยวกับการสัมภาษณ์ระดับลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เชื่อถือได้และสอดคล้องกับประเด็นที่ทำการศึกษาวิจัย

การเก็บข้อมูลในพื้นที่ศึกษา

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลในพื้นที่ศึกษา ด้วยการสำรวจลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ เพื่อนำมาเป็นฐานคิดในการสร้างประเด็นคำถามที่มีความสอดคล้องกัน ทั้งในเชิงทฤษฎีและบริบทของชุมชนท้องถิ่น ในขณะเดียวกันผู้วิจัยได้สร้างความสัมพันธ์กับชุมชนจากระดับเดิมระหว่างผู้วิจัยกับผู้นำชาวบ้าน เพื่อสร้างความไว้วางใจของชาวบ้านในการให้ข้อมูลกับผู้วิจัยมากขึ้น ซึ่งจากการสอบถามลักษณะพื้นฐานและการเปลี่ยนแปลง พบว่า บ้านควนดินดำมีการเปลี่ยนแปลง 2 ช่วง คือ

ช่วงแรก ช่วงก่อนการค้นพบ “ถ้ำภูผาเพชร” โดยเริ่มตั้งแต่การก่อตั้งหมู่บ้าน ด้วยการที่ชาวบ้านเข้าไปจับจองที่ดินบริเวณป่าเสื่อมโทรมตามประกาศของภาครัฐ สำหรับความเปลี่ยนแปลงของชุมชนในช่วงนี้ คือ มีการสร้างถนนดินลูกรังที่ชาวบ้านช่วยกันสร้างเอง และมีงบประมาณส่วนหนึ่งจากหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ที่ 45 (นพค.) กับเงินช่วยงบประมาณที่ได้รับ

การผลักดันจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสตูลที่เข้ามาสมทบ ทำให้เดินทางสัญจรได้สะดวกมากขึ้น ส่วนโครงสร้างพื้นฐานด้านสาธารณูปโภคของชุมชนในขณะนั้นยังไม่มีไฟฟ้าใช้ โดยภาพรวมการเดินทางและการสัญจรในขณะนั้นยังมีความลำบาก ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำสวนและสร้างบ้านเรือนอยู่ในบริเวณพื้นที่ทำกินของตนเอง บางแห่งมีการอยู่เป็นกลุ่มแต่มีบ้านเรือนอยู่ไม่มากนัก ดังนั้นแม้บ้านแต่ละหลังอยู่ห่างไกลกันแต่มีความสัมพันธ์เป็นระบบเครือญาติ

ช่วงที่สอง ช่วงหลังการค้นพบ “ถ้ำภูผาเพชร” เป็นช่วงที่หมู่บ้านมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือมีการพัฒนาหมู่บ้านในด้านต่างๆ เช่น มีการก่อสร้างถนนลาดยางและไฟฟ้า ทำให้ลักษณะความเป็นอยู่ในชุมชนท้องถิ่นดีขึ้น การเดินทางสัญจรมีความสะดวกมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามระบบความสัมพันธ์ของชุมชนท้องถิ่นยังคงเป็นระบบเครือญาติ และประกอบอาชีพทำสวนยางพารา สวนปาล์ม น้ำมัน และสวนผลไม้ ต่อมาชาวบ้านส่วนหนึ่งได้ให้ความสำคัญกับ “ถ้ำภูผาเพชร” ว่าสามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนท้องถิ่นได้ คือให้ “ถ้ำภูผาเพชร” เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยอาศัยความร่วมมือกับองค์กรภาครัฐและภาคเอกชนในการดำเนินการจัดการ

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

การวิจัยนี้ สนใจศึกษาถึง “ศักยภาพ” ในมิติด้านต่างๆ ของชุมชน โดยศึกษาผ่านปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีช่วงสำคัญของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนหมู่บ้าน และเพื่อให้เห็นถึง “ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น ผู้วิจัยจึงเลือกเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้มีประสบการณ์ และเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” และสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งคือผู้ให้ข้อมูลหลักต้องเป็นผู้ที่สามารถบอกเล่าถึงความเป็นไปของชุมชนท้องถิ่นในแต่ละช่วงของการเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจำแนกคุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูลหลัก สำหรับการวิจัยนี้ออกเป็นกลุ่มต่างๆ กล่าวคือ ผู้ก่อตั้งระยะเริ่มแรก (ผู้บุกเบิก) ผู้นำชุมชน มัคคุเทศก์ท้องถิ่น พนักงานภาครัฐ ผู้ประกอบการในท้องถิ่น และชาวบ้านในพื้นที่บ้านควนดินดำ ดังนี้

ที่	ผู้ให้ข้อมูลหลัก	อายุ (ปี)	คุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูล
1.	นายขวัญ เต็มแก้ว	77	ผู้ก่อตั้งระยะเริ่มแรก (เป็นชาวบ้านผู้บุกเบิก)
2.	นายเปลก ร่มหมุน	64	ผู้ก่อตั้งระยะเริ่มแรก (เป็นชาวบ้านผู้บุกเบิก) และมีรถยนต์คันแรกที่ได้รับบริการผู้โดยสารในชุมชน
3.	นายชู ปลอดเหล็ก	76	ผู้ก่อตั้งระยะเริ่มแรก (เป็นชาวบ้านผู้บุกเบิก)
4.	นางคล้าย ชูจันทร์	57	ถือเป็นผู้ก่อตั้งระยะเริ่มแรก (เป็นชาวบ้านผู้บุกเบิก) อยู่บ้านปากคอกใกล้บ้านควนดินดำ

ที่	ผู้ให้ข้อมูลหลัก	อายุ(ปี)	คุณลักษณะ ของผู้ให้ข้อมูล
5.	นายประเสริฐ ละมุดสุข	53	ผู้นำชุมชน (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา) ผู้มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาให้ “ถ้ำภูผาเพชร” เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของชุมชน
6.	นายขับ สงคิ้ว	52	ผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน) เป็นผู้ประสานงานการเก็บข้อมูลและให้ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน
7.	นางประทุม เชื้อหว่อง	49	ผู้นำชุมชน (สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา ในพื้นที่บ้านควนดินดำ) หน้าที่ดูแลพื้นที่ในเขตถ้ำภูผาเพชร
8.	นายคณิง จันทรแดง	53	มัคคุเทศก์ท้องถิ่น เป็นผู้ร่วมสำรวจถ้ำภูผาเพชร และเป็นผู้ประกอบการในท้องถิ่น
9.	นายศักดิ์ชัย บุญคง	49	มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และเป็นผู้นำชาวบ้านสำรวจถ้ำภูผาเพชร อย่างเป็นทางการ
10.	นายจำเนียร หนูชุม	50	มัคคุเทศก์ท้องถิ่นประจำ “ถ้ำภูผาเพชร” และเป็นชาวบ้านจากจังหวัดตรัง
11.	นายศักดิ์ ศรีบุญลือ	62	มัคคุเทศก์ท้องถิ่นประจำ “ถ้ำภูผาเพชร” และเป็นชาวบ้านจากภาคอีสาน
12.	นายบัญชา สังขพันธ์	41	พนักงานภาครัฐ (ปลัดอำเภอ หัวหน้าฝ่ายปกครองและพัฒนา กิ่งอำเภอมะนัง) ผู้ทำหน้าที่ประสานงานกับองค์กรอื่นๆ ในท้องถิ่น
13.	ว่าที่ ร.ต.สุก พรหมรักษ์	37	พนักงานภาครัฐ (ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา) ผู้ร่วมบุกเบิกสำรวจถ้ำภูผาเพชร และพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว
14.	นายณรงค์ แก้วเสน	41	พนักงานภาครัฐ (หัวหน้าหน่วยพิทักษ์ป่าภูผาเพชร) หน้าที่รับผิดชอบพื้นที่ป่าบริเวณถ้ำภูผาเพชร เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด จังหวัดพัทลุง ตำแหน่งบริหารจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 20 กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช
15.	นางพัชราภรณ์ ยงหนู	29	พนักงานภาครัฐ (พนักงานเก็บเงินค่าเข้าชมถ้ำภูผาเพชร ที่องค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนาจ้าง)
16.	นายดำรง พรหมบุญแก้ว	30	พนักงานภาครัฐ ทำหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่ดูแลเรือล่องแก่งขององค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา

ผู้ให้ข้อมูลหลัก	อายุ (ปี)	คุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูล
17. นายพา ฌ นิตย์	61	ชาวบ้านในพื้นที่เจ้าของสวนผลไม้ที่ให้บริการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เลขที่ 93 หมู่ที่ 6 ตำบลปาล์มพัฒนา กิ่งอำเภอมะนัง
18. นายประเสริฐ คงทวี	66	ชาวบ้านในท้องถิ่นเป็นเจ้าของบ้าน “พิพิธภัณฑ์รากลไม้” เลขที่ 132 หมู่ที่ 9 ตำบลปาล์มพัฒนา กิ่งอำเภอมะนัง
19. นายเม่า อนันต์	102	ชาวบ้านผู้บริจาคที่ดินเพื่อสร้างโรงเรียนบ้านป่าพนซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านควนดินดำ
20. นายไพโรจน์ คำพลับ	49	ชาวบ้านที่มีบทบาทในการนำเสนอแนวคิดพัฒนาอำเภูหาเพชร และเป็นผู้นำกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน
21. บุคคลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง อีกจำนวน 11 คน		ตัวแทนจากองค์กรภาครัฐต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและชาวบ้านในชุมชนแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ พนักงานภาครัฐที่เป็นปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ พัฒนาการอำเภอ เกษตรอำเภอ ที่ดินอำเภอ ตำรวจ ผู้นำชุมชนและชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นเป็นต้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาศักยภาพในมิติด้านต่างๆ ของชุมชนท้องถิ่น โดยการศึกษาผ่านปรากฏการณ์ทางสังคมที่ต้องใช้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เพื่อให้การอธิบายปรากฏการณ์และกระบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้น มีความชัดเจนและเป็นระบบ การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ สำหรับศึกษา วิเคราะห์ ตีความการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ตลอดจนการเกิดขึ้นของการเปลี่ยนแปลงนั้น ว่ามีสภาพที่แตกต่างและมีความหลากหลายไปตามกาลเวลาของประวัติศาสตร์ และสภาพแวดล้อมเฉพาะของสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาหนึ่งๆ การเข้าถึงข้อมูลนั้น ผู้วิจัยมีความคุ้นเคยกับชุมชนชาวบ้านอยู่ก่อนแล้วจากการร่วมกิจกรรมต่างๆ กับชุมชน การร่วมสังเกตการณ์ที่นำไปสู่การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ดังที่กล่าวไปข้างแล้วข้างต้น ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการนำข้อเท็จจริงหรือข้อมูลทางสังคมที่ได้มาประมวลหาตรรกะด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น อีกทั้งหากทฤษฎีที่ อยู่เบื้องหลังของการแสดงพฤติกรรมของคนในชุมชนท้องถิ่น (อนันต์ กาญจนพันธุ์ อ่างใน อัจฉรา วงศ์พัฒนามงคล 2545: 54) ซึ่งการศึกษาลักษณะเช่นนี้ เป็นความพยายามศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมตามลักษณะที่เป็นธรรมชาติสะท้อนประสบการณ์ชีวิต และการเกิดระเบียบทางสังคมของคนในชุมชน อันนำไปสู่การสร้างศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพนั้น ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักที่ได้เล่าถึงการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ซึ่งเป็นเรื่องของปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในอดีต ช่วงก่อนการค้นพบ “ถ้าภูผาเพชร” ก่อนการพัฒนา “ถ้าภูผาเพชร” ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยผู้ให้ข้อมูลหลักพยายามนึกย้อนอดีตเพื่อลำดับเหตุการณ์ต่างๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วง ซึ่งเป็นการเล่าถึงปรากฏการณ์อันเป็นเรื่องของบริบททางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น ในขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำความเข้าใจจากข้อมูลเพื่อให้เข้าถึงความสำคัญและการมีศักยภาพ ทั้งในเชิงกายภาพของสภาพแวดล้อมและสังคมของชุมชน เป็นการประสานงานเพื่อสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนในรูปแบบทั้งที่เป็นทางการ ไม่เป็นทางการ และสัมภาษณ์ชาวบ้านเกี่ยวกับลักษณะพื้นฐานของหมู่บ้าน ปรากฏการณ์ทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านที่เกิดขึ้น อีกทั้งสอบถามถึงความเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้าน นำเทปบันทึกการสัมภาษณ์มาถอดแบบคำต่อคำ (Transcript) หลังจากนั้นผู้วิจัยได้วิเคราะห์และทำความเข้าใจเพื่อดูการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านที่เกิดขึ้น

การดำเนินการวิจัย

การศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้าภูผาเพชร” มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในมิติต่าง ๆ ประกอบด้วย ด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านชุมชนและวัฒนธรรม รวมถึงทุนชุมชนที่สามารถใช้เป็นฐานคิด ในการกำหนดแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เหมาะสม และเกิดความยั่งยืนแก่ชุมชนท้องถิ่น โดยมีแนวทางการดำเนินการวิจัย ดังนี้

แผนภูมิที่ 5 แผนภูมิกรอบแนวทางการดำเนินการวิจัย

บทที่ 4

บริบทชุมชนตำบลป่าลุ่มพัฒนา

การวิจัยนี้ ให้ความสำคัญต่อการศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” ตำบลป่าลุ่มพัฒนา กิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดสตูล อันเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความสำคัญและมีลักษณะเด่นทางด้านธรณีวิทยา เพื่อนำไปสู่การสร้างแนวทางการพัฒนาพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนท้องถิ่น โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ในบริบทที่มีการเปลี่ยนแปลงและเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์ตีความตามแนวคิด ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ สังคมวัฒนธรรมและชุมชนท้องถิ่นที่เป็นบริบททุนทางสังคมของชุมชน โดยรอบ “ถ้ำภูผาเพชร”

การเกิดขึ้นของ “นิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้” และตำบลป่าลุ่มพัฒนา

การสืบค้นประวัติชุมชนของตำบลป่าลุ่มพัฒนานั้น ผู้วิจัยศึกษาการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) ประกอบด้วยผู้นำชุมชน ชาวบ้านในพื้นที่และผู้เกี่ยวข้อง เป็นการเน้นความเปลี่ยนแปลงจากอดีตสู่ปัจจุบัน ซึ่งเดิมตำบลป่าลุ่มพัฒนาเป็นท้องที่หนึ่งของอำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล ที่อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอควนกาหลงประมาณ 35 กิโลเมตร เป็นท้องที่ทุรกันดาร การคมนาคมไม่สะดวก ชาวบ้านมีความยากลำบากในการติดต่อราชการ อำเภอควนกาหลงจึงเสนอขอตั้งกิ่งอำเภอมะนังไปยังกระทรวงมหาดไทย โดยขอแยกตำบลนิคมพัฒนา และตำบลป่าลุ่มพัฒนาเป็นท้องที่ใหม่ กระทรวงมหาดไทยจึงได้ประกาศแบ่งเขตการปกครองท้องที่อำเภอควนกาหลง ตั้งเป็นกิ่งอำเภอมะนัง มีผลตั้งแต่วันที่ 15 กรกฎาคม 2539 เป็นต้นมา (จุลสารที่ระลึกเปิดที่ว่าการกิ่งอำเภอมะนัง. 2543: 1) ดังนั้น กิ่งอำเภอมะนังจึงแยกเขตการปกครองออกจากอำเภอควนกาหลง แต่อย่างไรก็ตามการสืบค้นประวัติความเป็นมาของตำบลป่าลุ่มพัฒนา ซึ่งอยู่ในกิ่งอำเภอมะนังนั้น ผู้วิจัยต้องศึกษาบริบทที่เชื่อมโยงและไม่สามารถแยกจากกันได้ระหว่างกิ่งอำเภอมะนัง และอำเภอควนกาหลง

การสืบค้นประวัติความเป็นมาของพื้นที่กิ่งอำเภอมะนัง ที่แต่เดิมนั้นเป็นพื้นที่ “กิ่งอำเภอควนกาหลง” เริ่มต้นเมื่อประมาณ 40 ปีที่ผ่านมา ตั้งแต่รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ได้กำหนดนโยบายของกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย ที่ให้หน่วยงานในพื้นที่สร้าง “นิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้” เพื่อให้ชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่ทำหน้าที่บริหารจัดการและดูแลตนเอง

เป็นสมาชิกของชุมชนในนิคมสร้างตนเอง (พระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ.2511) นายแก้ว สมาชิกของ “นิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้” ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ กิ่งอำเภอมะนัง (จุลสารที่ระลึกเปิดที่ว่าการกิ่งอำเภอมะนัง. 2543: 15-16) ว่า

“...รู้สึกยินดี ดีใจ สบายใจ เพราะถือว่าเป็นคนหนึ่งที่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ นี้และอยากฝากบอกถึงคนรุ่นหลังว่า ชีวิตต้องอดทน ต่อสู้ ให้มีความรัก สามัคคีกัน และให้ช่วยกันทำงาน การทำงานในปัจจุบันนี้ไม่ยุ่งยากเหมือนแต่ก่อนแล้ว...”

สมาชิกรุ่นแรกที่เข้ามาก่อตั้ง “นิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้” ได้มาช่วยกันถางป่า ปรับพื้นที่เพื่อสร้างที่อยู่อาศัยและปลูกข้าวเพื่อบริโภค โดยข้าวที่นำมาปลูกนั้นเป็น “ข้าวไร่” ซึ่งเป็น พันธุ์ข้าวที่เหมาะสมสำหรับปลูกบนพื้นที่ดอนและต้องการน้ำน้อย ต่อมาจึงมีการถางป่าเพิ่มเติมเพื่อ ใช้เป็นพื้นที่เพาะปลูกพืชชนิดอื่นๆ อาทิเช่น ถั่วฝักยาว สับปะรด ข้าวโพด มันสำปะหลัง พืชผักสวนครัว เป็นต้น ผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคในครัวเรือน ใช้วิธีการแลกเปลี่ยนแบ่งปันกันระหว่างครัวเรือน ในชุมชน ทั้งนี้ เนื่องจาก “นิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้” ในกิ่งอำเภอควนกาหลง ขณะนั้น เส้นทางคมนาคมในการติดต่อสื่อสารและเดินทางยังมีความยากลำบากอยู่ กล่าวคือ ในสมัยนั้นใช้วิธีเดินเท้า ซึ่งสมาชิก “นิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้” ที่เดินทางมาจากจังหวัดใกล้เคียง เช่น จังหวัดพัทลุง จังหวัดตรัง จังหวัดสงขลา ใช้การเดินเท้าเพื่อเดินทางกลับภูมิลำเนาเดิมเพื่อไปนำเอาทรัพย์สินหรือ หยิบยืมเงินทองจากญาติพี่น้องมาอุดหนุนเงินเจ้าครอบครัวกรณีขาดสน

ปาล์มพัฒนา เป็นตำบลหนึ่งของกิ่งอำเภอมะนัง เป็นชุมชนเกิดขึ้นใหม่ กล่าวคือ อายุการเกิดขึ้นของชุมชนไม่เกินครึ่งศตวรรษ การตั้งถิ่นฐานพัฒนาการมาจากการอพยพเข้ามา ของผู้คนจากภายนอก ซึ่งเข้ามาหักร้างถางพงเพื่อจับจองพื้นที่ทำกิน โดยการเป็นสมาชิกของ “นิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้” และรับจ้างทำงานกับผู้ประกอบกิจการ โรงเลื่อยจักรในช่วง ประมาณ พ.ศ. 2508 การที่ภาครัฐให้สัมปทานกิจการป่าไม้กับ “เสียมศักดิ์” จากจังหวัดพัทลุง (แผ่นพับประชาสัมพันธ์บ้านควนดินดำ สำนักงานพัฒนาชุมชนกิ่งอำเภอมะนัง 2549) เป็นเหตุทำให้ สภาพป่าสมบูรณ์กลายเป็นพื้นที่ป่าหมดสภาพ ต่อมารัฐบาลจึงมีนโยบายก่อตั้ง “นิคมสร้างตนเอง” ตามพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511 มาตรา 6 โดยจัดสรรที่ดินในอำเภอ ควนกาหลงให้คนจากนอกพื้นที่เข้าไปทำประโยชน์ ปลูกสร้างบ้านเรือนและประกอบอาชีพเป็น หลักแหล่งในที่ดิน

“...เข้ามาจับจองตั้งแต่ พ.ศ.2510 เขามีสัมปทานป่า ตามนี้ (บริเวณนี้) เขาสัมปทาน
ทั้งเพ (ทั้งหมด)...เสี้ยมั่ง (เสี้ยสมศักดิ์) มันเป็นโรงเลื่อยของนิคมที่ฝั่ง 18 พอมาที่
หลังเขาทำเป็นป่าสงวนสัตว์เขาบรรทัด เราหลง (พูด) กับป่าไม้ (เจ้าหน้าที่)
ป่าไม้ (เจ้าหน้าที่) บอกว่าถางเถอะลุง เพราะเขาสัมปทานหมด (หมด) แล้วตามนี้
(บริเวณนี้) ...” (ผู้ก่อตั้งระยะเริ่มแรก)

จากการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์ พบว่า คนนอกพื้นที่ดังกล่าวมากกว่าร้อยละ 80 มาจาก
จังหวัดพัทลุง เนื่องจากเป็นคณงานของเสี้ยสมศักดิ์หรือเป็นญาติของคณงาน ส่วนที่เหลือมาจาก
จังหวัดใกล้เคียง ได้แก่ จังหวัดตรัง จังหวัดสงขลาและจังหวัดปัตตานี คนเหล่านี้รับทราบข้อมูล
ข่าวสารจากวิทยุกระจายเสียงว่า มีป่าสัมปทานที่ถูกยกเลิกเพราะเหตุว่าได้ตัดไม้ที่ใช้ประโยชน์
ไปหมดแล้ว ทางราชการจึงอนุญาตให้ราษฎรที่ไม่มีที่ทำกินจากที่อื่นยื่นขอเป็นสมาชิกนิคมสร้าง
ตนเองและเข้าจับจองที่ดินทำกินได้ตั้งแต่วันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ.2511 (พระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อ
การครองชีพ พ.ศ. 2511) เป็นต้นมา แต่การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนในนิคมสร้างตนเองควนกาหลง
กลับกลายเป็นว่าพื้นที่ป่าได้ถูกบุกรุกออกไปอีก โดยที่พื้นที่ดังกล่าวนั้นเป็นเขตที่กรมประมงประกาศ
มอบคืนให้กรมป่าไม้ นั่นคือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด เมื่อปริมาณการบุกรุกมีมากขึ้น
ในที่สุด ทางราชการต้องยินยอมให้ผู้บุกรุกซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งระยะเริ่มแรกได้ครอบครองทำประโยชน์
ในที่ดินของกรมป่าไม้ (ปัจจุบันคือกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช) ได้จนถึงทุกวันนี้ แต่
อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าห้ามบุกรุกแนวกันชนของป่าออกไปอีก

คุณลุงขวัญ ผู้ก่อตั้งระยะเริ่มแรกจากจังหวัดพัทลุง ซึ่งเป็นคนกลุ่มแรกๆ ที่เดินทาง
เข้าไปอยู่ลึกสุดจนเกือบถึงถ้ำภูเขาเพชร ในขณะนี้มีที่ทำกินจำนวนมากประมาณเกือบร้อยไร่ โดยจัด
ว่าเป็นผู้มีฐานะดีอยู่ในเวลานี้ ได้เล่าว่าตนเองได้มาที่มะนังครั้งแรกเพื่อมาเที่ยวบ้านของญาติพี่น้อง
ซึ่งได้เข้ามาบุกเบิกตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนแล้ว แต่เมื่อจะกลับพัทลุงนายเคียงซึ่งเป็นพี่เขยได้ชักชวนให้
จับจองที่ทำกินและได้ยึดถือเอามะนังเป็นเรือนตายจนปัจจุบันนี้

“...สมัยนั้นมันเวทนาลูกเหอไปไหนถ้าเดินกันแหละ ถ้าหากจนไม่เท่าเหล่าผีเสื้อ
สมัยนี้ดีหว่าเคิมหนัด ไม่หอนคิดว่ามีไฟฟ้าเข้ามาถึง หนนคำตัดเข้ามาถึง ตอน
นั้นคิดว่าไม่มี “ไอ้เย็ดตายาย” ไหนเข้ามาอยู่ได้อีกแล้ว...” (ผู้ก่อตั้งระยะเริ่มแรก)

ที่กล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการเดินทางเข้าไปอยู่ในพื้นที่ระยะเริ่มแรกนั้น เต็มไปด้วย ความยากลำบาก ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลักข้างต้น “สมัยนั้นลำบากแสนสาหัส ลูกเอ๊ย ไปไหนก็เดินกันอย่างเดียว ลำบากจนไม่รู้จะพูดอย่างไร สมัยนี้ดีกว่าเดิมมาก ไม่เคยคิดว่าจะมีไฟฟ้าเข้ามาถึง ถนนลาดยางมะตอยตัดเข้ามาถึง ตอนนั้นคิดว่าไม่มี ‘ไอ้คนเหลือเดน’ คนไหนเข้ามาอาศัยอยู่ได้อีกแล้ว”

ภาพที่ 8 ลูกขวัญ ผู้วิจัย และภรรยาลูกขวัญ

(ถ่ายภาพโดย นายเฉลิมเกียรติ ขุนทองเพชร วันที่ 23 มีนาคม 2547)

สำหรับการเดินทางอพยพของผู้คนในลักษณะซึ่งเป็น “ผู้ก่อตั้งระยะเริ่มแรก” จากจังหวัดพัทลุงในขณะนั้น เริ่มจากการที่คนเหล่านั้นขนเสบียงอาหารและสิ่งของจำเป็นที่ต้องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ข้าวสาร อาหารแห้ง เกลือ กะปิ พริกแห้ง เสื้อผ้า ยารักษาโรค โดยเฉพาะข้าวเปลือก ซึ่งเป็นพันธุ์ “ข้าวไร่” ใช้วิธีหามหามด้วยสาแหรกคาน บางคนแบกขึ้นบ่า บางคนทูนศีรษะเดินทางออกมาจากถิ่นเดิมของตนเอง จากนั้นโดยสารรถยนต์ประจำทางจากจังหวัดพัทลุงมาลงที่ “บ้านสามแยกคูหา” (ปัจจุบันคือสี่แยกคูหา) ตำบลควนรู อำเภอรักเมือง จังหวัดสงขลา เป็นระยะทางประมาณ 70 กิโลเมตร แล้วเดินทางต่อโดยใช้รถยนต์โดยสารประจำทางของบริษัทสตูลขนส่ง มาลงที่บ้านสามแยกควนกาหลง ตำบลทุ่งนุ้ย กิ่งอำเภอกวนกาหลง (ในขณะนั้น) ระยะทางประมาณ 40 กิโลเมตร จากนั้นเดินทางต่อด้วยรถยนต์ตามถนนลูกรังอันเป็นเส้นทางของรถขนไม้ซุงที่เรียกว่า “รถจอหนัง” ระยะทางการเดินทางจากบ้านสามแยกควนกาหลงถึงบ้านสามแยกฝั่งปาล์ม ประมาณ 16 กิโลเมตร สภาพเส้นทางไม่สะดวกนัก แม้กระทั่ง “รถจอหนัง” ยังต้องเคลื่อนตัวอย่างช้าๆ เพราะเส้นทางเต็มไปด้วยหลุมบ่อ น้ำร้อนเต็มไปด้วยฝุ่น หน้าฝนจะแฉะไปด้วยโคลนเป็นที่ลื่นทุกที่

อุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ป่า ทำให้การอพยพจากบุคคลภายนอกมีมากขึ้น โดยการชักชวนเครือญาติของผู้ที่อาศัยอยู่เดิม

ภาพที่ 9 ถนนสายมะม่วง-บ้านป่าพน เส้นทางไปถ้ำภูผาเพชรในปัจจุบัน
(ถ่ายภาพโดย นายเฉลิมเกียรติ ขุนทองเพชร วันที่ 23 มีนาคม 2547)

วิถีชีวิตของชุมชนตำบลปาล์มพัฒนา

การวิจัยนี้ศึกษาการดำรงวิถีชีวิตของชุมชน “นิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้” ตำบลปาล์มพัฒนา ในด้านการผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยนและการกระจาย เพื่อแสดงถึงวิถีชีวิตชุมชนที่เชื่อมโยงต่อการศึกษาศึกษาภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน

การผลิตและการบริโภค ชุมชนปาล์มพัฒนา มีการผลิตและการบริโภค เริ่มจากการเดินทางเข้าจับจองที่ดินเพื่อทำกินของประชาชนผู้อพยพจากพื้นที่ใกล้เคียง ในฐานะ “ผู้ก่อตั้งระยะเริ่มแรก” และประการแรกที่ “ผู้ก่อตั้งระยะเริ่มแรก” ต้องริบทำคือจะช่วยกันสร้าง “ชนา” หรือที่เรียกเป็นภาษาถิ่นว่า “ลูกหนา” สำหรับเป็นที่พักอย่างง่ายๆ เป็นการชั่วคราวในเขตของตนเอง เพื่อใช้เป็นที่พักอาศัยและป้องกันอันตรายจากสัตว์ร้าย ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณที่ไม่ห่างกันมาก สามารถส่งสัญญาณขอความช่วยเหลือกันได้ จากนั้นก็จะขยายสร้างที่อยู่อาศัยถาวรในโอกาสต่อไป ภารกิจต่อจากนั้นของผู้ก่อตั้งระยะเริ่มแรกก็จะเริ่มปรับพื้นที่ ด้วยการถางเผาเพื่อเตรียมพื้นที่ปลูกข้าวไร่ เรียกว่า “หน้าข้าว” เพราะ “ข้าว” เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นที่สุดต่อการดำรงชีวิต ส่วนอาหารหรือ “กับข้าว” นั้น เป็นสิ่งที่ผู้ก่อตั้งระยะเริ่มแรกไม่ห่วง เพราะหาได้ไม่ยากเนื่องจากมีสัตว์ป่านานาชนิดชุกชุม ปลาในลำธารมีมากมาย พืชผักในป่าที่ใช้ประกอบเป็นอาหารมีอย่างล้นเหลือ แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์

ของป่าในแถบนี้ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ผู้คนต่างถิ่นเข้ามาบุกเบิกจับจองที่ทำกินมากขึ้น ซึ่งนับได้ว่าความอุดมสมบูรณ์เป็นสิ่งจูงใจและเป็นแรงผลักดันให้เกิดการย้ายถิ่นเข้ามาในพื้นที่มากขึ้น

“...ที่พัทลุงไม่มีที่ทางพอทำกินเพราะคนเพิ่มมากขึ้น ครอบครัวมีพี่น้องลูกหลานหลายคน จะซื้อหาที่ทางเพื่อขยายที่ทำกินก็ทำไม่ได้เพราะที่ดินแพงไม่มีเงินพอซื้อ ต้องคืนรนไปขายเอาคานหน้าถ้าอยู่ได้ก็อยู่ ถ้าอยู่ไม่ได้ก็ต้องกลับไปพัทลุงหาช่องทางอื่น...” (ผู้ก่อตั้งระยะเริ่มแรก)

การเริ่มต้นการผลิตระยะเริ่มแรกเกิดจากผู้ก่อตั้งระยะเริ่มแรกจะรูดยางป่าปรับพื้นที่ ลิกต่อไปข้างใน ถ้าเจอต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่พอใช้ประโยชน์ได้ก็จะเก็บเอาไว้สำหรับการปลูกสร้างสวนต้นไม้ที่มีขนาดเล็กลงมาก็จะนำมา “เผาถ่าน” เพื่อใช้ทำเชื้อเพลิงหุงต้ม พื้นที่ที่ถูกโค่นถางแล้วก็จะรอเวลาให้ไม้แห้งแล้วเผาให้เดือนราบ ต่อจากนั้นจะเริ่มลงมือปลูกยางพารา ซึ่งเป็นพันธุ์พื้นเมืองและใช้ต้นกล้ามาปลูก สำหรับวิธีการปลูกจะถอนต้นกล้าเล็กๆ ปลูกลงในหลุมที่แทงด้วยไม้ เขาเรียกว่า “ปลูกทู้”

“...เมื่อก่อนเขาปลูกทั้งปลูกขำง...ปลูกยางธรรมชาติ...ไม่ได้ปลูกยางพันธุ์อะไรเลย ...เมื่อก่อนพันธุ์ยางหาไม่ค่อยได้ พอไปเอาที่วังพา (อำเภอนาทวี) สงขลา ถอนต้นเล็กๆ เอามาถึงแล้วก็แทงดิน เขาเรียกว่า “ปลูกทู้” เหมือนกับหน้าข้าว เมื่อก่อนจะหน้า (ปลูก) ข้าวกินเพราะข้าวสารไม่ทราบว่าจะซื้อได้จากที่ไหน...” (ผู้นำชุมชน)

การแลกเปลี่ยนและการกระจาย ชุมชนปาล์มพัฒนามีการแลกเปลี่ยนและการกระจายของเกิดขึ้นในช่วงระหว่างการรอผลจากการผลิตและการบริโภคของชุมชน ในขณะที่รอคอยการเก็บเกี่ยวของผลิตผลครั้งแรก ผู้ก่อตั้งระยะแรกจะรูดปรับพื้นที่ต่อไปเพื่อปลูกยางพารา ซึ่งเป็นพันธุ์พื้นเมืองที่นำมาจากจังหวัดใกล้เคียง และในกรณีที่ข้าวสารหมดก็จะขอยืมจากเพื่อนบ้านและซดใช้คืนภายหลัง แต่ถ้าหากประสบภาวะขาดแคลนก็จำเป็นจะต้องกลับไปพัทลุงเพื่อนำข้าวสารกลับมาใช้ในการดำรงชีพต่อไป ซึ่งส่วนใหญ่แล้วการกลับไปพัทลุงมักจะเป็นทางออกสุดท้าย เพราะผู้ก่อตั้งระยะเริ่มแรกเลือกที่จะเก็บของป่าและล่าสัตว์ซึ่งมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ หรือถ้ามีเหลือชาวบ้านก็จะนำไปขายแลกเปลี่ยนเป็นเงิน เมื่อได้เงินก็นำไปซื้อข้าวไว้เป็นเสบียงต่อไป

“...ตอนนั้น ยาง (ยางพารา) ยังตัดไม่ได้ที ผมไปขายกบกับงูเหลือม...คลองนี้จับกบคืนหนึ่งสองครั้งตอนหัวค่ำและตอนหัวรุ่ง...กบเขาหรือกบคลอง...ลอกกบเสร็จใส่ถุงไปขายทุ่งหว้าโล (กิโลกรัม) ละ 50 บาท...งูเหลือมนั้นเมตรละ 120-130 บาท

เมื่อก่อนงูเหลือมมาก ช่วงไปจับกบบางทีก็พบบงเหลือม...เมื่อก่อนหาเงินโดยการ
หาลูกเหริยง...กบ...งูเหลือม บางทีก็มีหมูป่าเอาไปขายที่ทุ่งหว้า..."(ผู้นำชุมชน)

เห็นได้ว่า วิถีชีวิตของชุมชนสมัยบุกเบิกนั้น อยู่ในสภาพที่ต้องดิ้นรนทำมาหากิน
เพื่อยังชีพ แต่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์สามารถใช้ผลิตและบริโภค ในขณะที่รอผลผลิต
ชุมชนมีการแลกเปลี่ยนผลผลิตโดยการขอยืมและใช้คืนภายหลัง ซึ่งเห็นได้ว่าวิถีชีวิตและสภาพ
ความเป็นอยู่ของชุมชนนั้นอยู่ในลักษณะที่พึ่งพาซึ่งกันและกัน

ลักษณะทางกายภาพของตำบลปาล์มพัฒนา

การวิจัยนี้ศึกษาลักษณะทางกายภาพของชุมชนตำบลปาล์มพัฒนา เกี่ยวกับสภาพ
ภูมิศาสตร์ สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ดังนี้

สภาพภูมิศาสตร์ ตำบลปาล์มพัฒนา เป็นชุมชนหมู่บ้านที่ผู้คนอพยพมาจากพื้นที่
จังหวัดใกล้เคียง เมื่อประมาณ 40 ปี ถือเป็นชุมชนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานไม่นานตั้งอยู่ทางตอนใต้ของ
ตำบลทุ่งหว้า อำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล ประกอบด้วยหมู่บ้านจำนวน 10 หมู่บ้าน คือ บ้านผึ่งปาล์ม 1
บ้านผึ่งปาล์ม 3 บ้านผึ่งปาล์ม 4-5 บ้านผึ่งปาล์ม 2 บ้านมะนัง บ้านปากคอก บ้านป่าพน บ้านผึ่ง
ปาล์ม 7 บ้านควนดินดำ และบ้านไทรทอง มีสภาพภูมิศาสตร์ ประกอบด้วย ที่ตั้งและขนาด ลักษณะ
โครงสร้างทางธรณี ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ พืชพรรณธรรมชาติและสัตว์ป่า ดังนี้

1. **ที่ตั้งและขนาดพื้นที่** ตำบลปาล์มพัฒนา ตั้งอยู่ด้านเหนือสุดของกิ่งอำเภอมะนัง
จังหวัดสตูล พื้นที่ติดกับตำบลทุ่งหว้า อำเภอทุ่งหว้า ห่างจากจังหวัดสตูลไปทางทิศเหนือเป็น
ระยะทางประมาณ 66 กิโลเมตร อาณาเขตของตำบลปาล์มพัฒนา คือ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลทุ่งหว้า อำเภอทุ่งหว้า
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลนิคมพัฒนา กิ่งอำเภอมะนัง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลควนกาหลง อำเภอควนกาหลง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลน้ำผุด อำเภอละงู

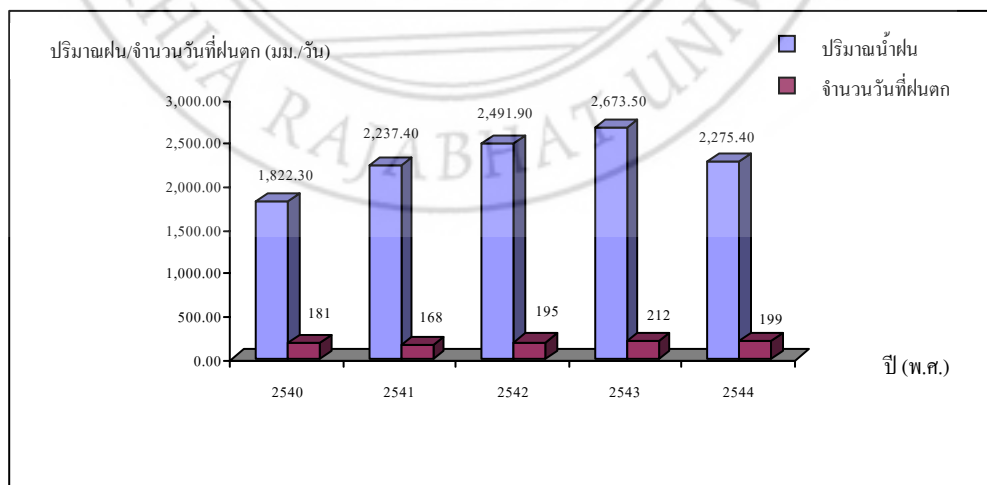
ตำบลปาล์มพัฒนามีเนื้อที่ทั้งหมด จำนวน 71,901.20 ไร่ หรือประมาณ 115
ตารางกิโลเมตร โดยปริมาณเนื้อที่ทั้งหมดคิดเป็นจำนวน 15,386 ไร่ หรือประมาณร้อยละ 52 เป็น
ทิวเขาและป่าไม้ และอีกประมาณร้อยละ 48 เป็นพื้นที่ราบ ซึ่งพื้นที่ราบใช้ทำการเกษตร ประมาณ
ร้อยละ 40 ของพื้นที่ทั้งหมด

2. ลักษณะโครงสร้างทางธรณี จากการสำรวจธรณีของพื้นที่ตำบลปาล์มพัฒนา กิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดสตูล พบว่าลักษณะโครงสร้างทางธรณีประกอบด้วยหินชั้นและหินแปรที่มีอายุแตกต่างกัน หินชั้นและหินแปรที่พบในตำบลปาล์มพัฒนาเป็นหินตั้งแต่ยุคดีโวเนียน-ไซลูเรียน (Devonian-Silurian) และยุคควอเทอร์นารี (Quaternary period) ที่มีอายุตั้งแต่ 500 ล้านปี ถึง 0.01 ล้านปี ประกอบด้วยหมู่หินทุ่งสง หมู่หินตะนาวศรี หมู่หินทองผาภูมิและหมู่หินภูเก็ต และเมื่อพิจารณาถึงชนิดของหินที่ปรากฏในตำบลปาล์มพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ หินโคลนเนื้อปนซิลิกา หินทราย หินปูนเนื้อปนดิน หินปูน หินดินดาน หินดินดานปนเนื้อทราย เป็นต้น (กรมทรัพยากรธรณี, 2542)

3. ลักษณะภูมิประเทศ ตำบลปาล์มพัฒนามีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูง และเนินลูกขนาดสลับด้วยทิวเขาและป่าไม้ เป็นพื้นที่ทิวเขาและป่าไม้ ประมาณ ร้อยละ 52 ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่ที่ราบ ประมาณร้อยละ 48 ของพื้นที่ทั้งหมด ความสูงของพื้นที่โดยเฉลี่ย 200-300 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง มีแม่น้ำลำคลองสายหลักที่สำคัญ 2 สาย คือ คลองมะนัง และคลองลำโตนไหลผ่านป่าเขาลงสู่คลองละงู ซึ่งไหลไปออกทะเลที่อำเภอละงู จังหวัดสตูล นอกจากนี้ยังมีลำคลองสั้นๆ หลายสาย

4. ลักษณะภูมิอากาศ ตำบลปาล์มพัฒนา จังหวัดสตูล มีลักษณะภูมิอากาศแบบร้อนชื้นแถบศูนย์สูตร อากาศร้อนชื้นและฝนตกชุก ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้มี 2 ฤดู (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2542: บทที่ 2 หน้า 6) ดังนี้

ความชื้นและปริมาณน้ำฝน ตำบลปาล์มพัฒนามีปริมาณน้ำฝน ระหว่าง พ.ศ. 2539 – 2544 จะอยู่ในช่วง 1,822.3 – 2,673.5 มิลลิเมตร ฝนตกมากสุดในปี 2543 วัดได้ 2,673.5 มิลลิเมตร จำนวนฝนตก 212 วัน ฝนตกน้อยที่สุดในปี 2540 วัดได้ 1,822.3 มิลลิเมตร จำนวนฝนตก 181 วัน (ดังภาพแผนภูมิที่ 6)

แผนภูมิที่ 6 แผนภูมิแสดงปริมาณน้ำฝนและจำนวนวันที่ฝนตก ปี 2540-2544

(ที่มา : <http://www.satun.go.th/>. บรรยายสรุปจังหวัดสตูล ปี 2546)

อุณหภูมิ ตำบลปาล์มพัฒนามีอุณหภูมิระหว่าง พ.ศ. 2539 – 2544 โดยเฉลี่ยตลอดปีมีค่าอยู่ในช่วง 27.1 – 28.1 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดอยู่ในช่วง 19.2 – 21.6 องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุดอยู่ในช่วง 35.3 – 39.5 องศาเซลเซียส

ลมและทิศทางลม พื้นที่ตำบลปาล์มพัฒนาอยู่ในเขตอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งจะมีฝนตกตั้งแต่เดือนพฤษภาคม-ธันวาคม ปริมาณน้ำฝนมากที่สุดอยู่ในช่วงเดือนกันยายน - ตุลาคม และอยู่ในเขตอิทธิพลพายุหมุนซึ่งมีความรุนแรงระดับดีเปรสชันและพายุโซนร้อน

ฤดูกาล ตำบลปาล์มพัฒนามีฤดูกาล 2 ฤดู คือ ฤดูร้อนเริ่มต้นประมาณเดือนมกราคม – เมษายน และฤดูฝนเริ่มต้นประมาณเดือนพฤษภาคม – ธันวาคม

5. พืชพรรณธรรมชาติและสัตว์ป่า ตำบลปาล์มพัฒนา เป็นพื้นที่อยู่ทางตอนใต้ของเทือกเขาบรรทัด มีพืชพรรณธรรมชาติและสัตว์ป่าที่สำคัญ ดังนี้

พืชพรรณธรรมชาติ จากการศึกษาสังคมพืชของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (อ้างถึงในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ 2542 บทที่ 2 หน้า 7) ได้จำแนกป่าออกเป็น 2 ชนิด คือ ป่าดิบชื้นและป่าเขาหินปูน โดยป่าดิบชื้นจะปกคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด พบตั้งแต่ลำห้วยจนถึงยอดเขา มีระดับเรือนยอดแตกต่างกัน 5 ชั้น ชั้นบนมีความสูง 25-40 เมตร ประกอบด้วยต้นทอง (*Swintonia schweckii* tikjasm & Binn) ยางขน (*Dipterocarpus baudii* korth) ยางใต้ (*D. Hassettii* Bl.) รักป่า (*Semecarpus cartisii* King) นากบุตร (*Mesua nervosa* Planch & Triana) เป็นต้น เรือนยอดชั้นรอง มีความสูงในช่วง 15-20 เมตร ประกอบด้วย ฟ้ายแลบตัน (*Sloanea javanica* Ridl) กริมเขา (*Aporusa mio* *rostachya* Muell. Arg.) ลังเครือียด (*Aglaiia* sp.) ไหม้ (*Diosyros tahanensis* Bakh) เลือดควาย (*Kneme hookeriana* warb) กอมขม (*Picrasma javanica* Bl.) เป็นต้น เรือนยอดชั้นกลางมีความสูงในช่วง 5-15 เมตร ชนิดไม้ที่พบเป็นลูกไม้กล้าไม้ของพรรณไม้ในเรือนยอดที่สูงกว่า และไม้พรรณอื่นๆ ได้แก่ คำ (*Diospyros brandisiana* Kurz) ช้องหนาม (*Streblus ilicifolius* Corner) มะเดื่อ (*Ficus* sp.) กระจุกไก่ (*Euonymus javanicus* Bl.) กริมเขา (*Aporusa nigricans* Hook.f.) เป็นต้น เรือนยอดชั้นล่างมีความสูง 1-5 เมตร ชนิดไม้ที่พบเป็นลูกไม้กล้าไม้ของพรรณไม้ในเรือนยอดที่สูงกว่า และชั้นสุดท้ายเป็นพืชที่ปกคลุมดิน หรือมีความสูงไม่น้อยกว่า 1 เมตร และพวกหวายต่าง ๆ เช่น หวายดำ (*Calamus oxleyanus* Teijsm & Binn.) หวายซี่ไก่ (*Calamus myrianthus* Bicc.) หวายซี่เป็ด (*Daemonorops didymophyllus* Bica.) เป็นต้น

สำหรับป่าเขาหินปูนจะมีอยู่เป็นหย่อมๆ รอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด พรรณไม้ส่วนใหญ่มีลักษณะแคระแกร็น ตัวอย่างไม้ที่พบเช่น ข่อยหนาม (*Streblus ilicifolius* Corner) เลี้ยว (*Baulinia* sp.) ดังหยู (*Mitrephora vulpina* Fischer) ตะเคียนหิน (*Hopea ferrea* Pierre) เขี้ยวกรุ้ม (*Impatiens mirabilis* Hook.F.) และเตยเขา (*Pandanus monothecha* Martelli) และผลการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (2542 บทที่ 7 หน้า 15-16) ระบุว่าป่าไม้ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด ซึ่งรวมพื้นที่ตำบลป่าลัมพัฒนานั้นตั้งอยู่ทางตอนใต้ของเทือกเขาบรรทัดด้วย นั้น เป็นป่าดิบชื้นซึ่งมีพื้นที่ 939 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 76 พบได้ในระดับที่ต่ำกว่า 1,000 เมตร เนื้อระดับน้ำทะเล ตามหุบเขา ลาดเขาและสันเขาขนาดใหญ่ ในที่สูงประมาณ 1,000 เมตร เนื้อระดับน้ำทะเลขึ้นไป จะพบป่าดิบเขา มีพื้นที่ 20 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 1.6 มักจะพบทุ่งหญ้าและป่าละเมาะ มีไม้พุ่มเป็นองค์ประกอบสำคัญกระจายแทรกอยู่เป็นหย่อมๆ ตามยอดเขา หรือสันเขาที่เปิดโล่ง และในบริเวณไหล่เขาที่มีความลาดชันซึ่งมักจะมีการพังทลายของหน้าดินอยู่เป็นระยะๆ ต้นไม้ขนาดเล็ก ความสูงไม่เกิน 20 เมตร มีพรรณไม้สำคัญประกอบด้วย ไม้ก่อ (*Lithocarpus* sp.) กลุ่มไม้เหมือด (*Symplocos* cf. *Sumuntia*, *Symplocos* sp.) และกลุ่มไม้อบเชย (*Lauraceae*) เป็นไม้เด่น นอกจากนั้นยังมีไม้दानเสี้ยน (*Planchonella* sp.) พลอง (*Memecylon* sp.) และหว้า (*Eugenia* sp.) เป็นต้น

พืชพรรณธรรมชาติชนิดต่างๆ ที่สำคัญและปรากฏตามบริเวณต่างๆ บริเวณสังคมพืชในป่าเสื่อมสภาพรวมพื้นที่ของตำบลป่าลัมพัฒนานั้น เป็นป่าที่ถูกบุกรุกโดยการตัดฟันไม้ไปใช้ประโยชน์และปลูกไม้ผลแซมลงไป เช่น เงาะ ลองกอง ลางสาด สะตอ มะพร้าว เป็นต้น ป่าเสื่อมสภาพมีพื้นที่ 20 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 1.6 กระจายอยู่โดยรอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด ปะปนกับสวนยางพาราและมักกระจายลึกเข้าไปตามแนวลำคลองหรือสายน้ำขนาดเล็ก ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีวิต บริเวณนี้สังคมพืชจะมีองค์ประกอบพรรณไม้แตกต่างกันตามระดับความรุนแรงของการบุกรุก และระยะเวลาภายหลังจากที่ถูกบุกรุก ในพื้นที่ซึ่งถูกแผ้วถางจนโล่งจะมีวัชพืชพวกหญ้าและกกหลายชนิด เช่น หญ้าขจรจบ (*Pennisetum orientale*) หญ้าคา (*Imperata cylindrica*) หญ้าร้างนก (*Chloris barbata*) หญ้าปากควาย (*Dactyloctenium aegyptiacum*) หญ้าคมบางเล็ก (*Carex indica*) หญ้าแห้วหมู (*Cyperus rotundus*) หญ้าร้างกาขาว (*C. iria*) และพืชเบิกนำชนิดอื่นๆ เช่น สาบเสือ (*Eupatorium odoratum*) เสือสามขา (*Vernonia cinerea*) จี่ไถ่ย่าน (*Mikania cordata*) จี่อ่อนดอน (*Callicarpa cana*) ผกากรอง (*Lantana camara*) ไมยราบเลื้อย (*Mimosa invisa*) ไมยราบ (*M. pudica*) คับยาง (*Solanum verbacifolium*) กะทกรก (*Passiflora foetida*) ปอเต่าไห (*Helicteres hirsuta*) พันงูเขียว (*Stachytarpheta indica*) จี่ครอก (*Urena lobata*) หนาดผา

(*Elephantopus scaber*) กกล้วยป่า (*Musa acuminata*) ไม้ด้ามพร้า (*Gigantochloa ligulata*) ไม้คาน (*Dinochloa scandens*) ไม้สีสุก (*Bambusa blumeana*) บงคำ (*B. tulda*) เป็นต้น

สำหรับไม้ยืนต้นที่เป็นไม้เบิกนำได้แก่ มะเดื่อหลากหลายชนิด เช่น ชิงช้า (*Ficus fistulosa*) มะเดื่อปล้อง (*F. hispida*) มะเดื่อหว่า (*F. oligodon*) ไม้สกุลหลอด (*Mallotus*) เช่น หลอดเดือน (*M. oblongifolius*) ปอขี้เถา (*M. barbatus*) เปล้าใหญ่ (*M. macrostachyus*) สอยดาว (*M. paniculatus*) ไม้สกุลล่อ เช่น ทองแถบ (*Macaranga denticulata*) เม็ก (*M. tanarius*) เป็นต้น ไม้อื่นๆ ได้แก่ แคนชาญชัย (*Radermachera glandulosa*) อีโปง (*Pajanelia longifolia*) ลำแพนป่า (*Daubanga glandiflora*) พลับพล่า (*Grewia paniculata*) ช้าแป้น (*Callicarpa arborea*) ขอบป่า (*Morinda coreia*) กระพุ่ม (*Anthocephalus chinensis*) ขางน้ำผึ้ง (*Claoxylum indicum*) นวลแปง (*Styrax serrulatus*) กระอาม (*Crypteronia paniculata*) เปล้าทอง กระเจาะ (*Artocarpus elasticus*) จิกนม (*Barringtonia macrostachya*) ช้อ (*Gmelina arborea*) ตีนนก (*Vitex pinnata*) ทังใบใหญ่ (*Litsea grandis*) ข้าวสารหลวง (*Maesa ramentacea*) เป็นต้น

ในบริเวณบุงรุกนี้ มักจะมีองค์ประกอบพรรณไม้โดยส่วนใหญ่คล้ายคลึงกัน และอาจมีบางชนิดที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับทำเลที่ตั้งของบริเวณป่าที่ถูกบุงรุกว่าอยู่ใกล้แหล่งเมล็ดพันธุ์ของไม้ชนิดใด พรรณไม้ที่แตกต่างมักจะเป็นไม้บุกเบิกรุ่นหลัง ๆ (late pioneer species) ดังนั้น การฟื้นตัวของป่าจึงขึ้นอยู่กับระดับความรุนแรง ความถี่ของการถูกบุงรุก และตำแหน่งที่ตั้งของบริเวณที่ถูกบุงรุกว่าอยู่ห่างไกลจากป่าดั้งเดิมมากน้อยแค่ไหน และป่าดั้งเดิมนั้นมีองค์ประกอบของพรรณไม้เป็นอย่างไร

สัตว์ป่า สภาพป่าของตำบลปาล์มพัฒนาที่อยู่บริเวณตอนใต้ของเทือกเขาบรรทัด ได้ถูกรบกวนมานานโดยมนุษย์ที่เข้าไปบุงรุก เพื่อใช้เป็นพื้นที่ทางการเกษตรสำหรับทำสวนยางพารา สวนปาล์ม น้ำมัน และสวนผลไม้ จึงทำให้ไม่พบสัตว์ป่าที่สำคัญๆ ซึ่งเคยมีอยู่หลายชนิดเพราะสูญพันธุ์จากพื้นที่ไปแล้ว พบเพียงนกเงือกใหญ่เป็นครั้งคราวและสัตว์เล็กๆ จำพวก นก กระรอก สำหรับปลาบางชนิดก็ยังไม่ปรากฏให้เห็นอยู่ตามลำคลอง แต่ปลาชนิดตัวโต น้ำหนักมาก ซึ่งเคยมีอยู่อย่างชุกชุมในอดีตนั้น ปัจจุบันหาได้ยากแล้ว จากการรายงานผลการสำรวจโดยตรงและจากข้อมูลการสัมภาษณ์หัวหน้าหน่วยพิทักษ์ภูผาเพชร ทำให้ทราบว่าในปัจจุบันบริเวณเทือกเขาบรรทัด จุดที่น่าจะเหมาะสมเป็นศูนย์กลางของประชากรสัตว์ป่าต่างๆ ควรจะอยู่ที่ตอนในทั้งสองด้านของแนวสันเขา ซึ่งมีสภาพเป็นป่าดิบชื้น ป่าดิบแล้งและป่าดิบเขา โดยผลการสำรวจสัตว์ป่าที่ผ่านมาของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (2542: บทที่ 6 หน้า 1-2) พบว่ายังมีสัตว์ป่าแยกออกเป็นชนิดต่างๆ ดังนี้

1) สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม 68 ชนิด โดยมีการรายงานเกี่ยวกับสัตว์ที่พบบนเขาบรรทัดวงศ์ที่มีมากชนิดได้แก่

วงศ์ค้างคาวกินผลไม้ (Pteropodidae) มี 10 ชนิด ได้แก่ค้างคาวบัว (Rousettus spp.) 2 ชนิด ค้างคาวขอบหูขาว (Cynopterus spp.) 3 ชนิด ค้างคาวขอบหูดำ (Megaerops sp.) 1 ชนิด ค้างคาวหัวดำ (Chironax sp.) 1 ชนิด ค้างคาวปีกจุด (Balionycteris sp.) 1 ชนิด และค้างคาวหน้ายาว (Macroglossus spp.) 2 ชนิด นอกจากนี้ยังมีค้างคาวอื่นอีกเป็นค้างคาวกินแมลงได้แก่ ค้างคาวหางโพล์ (Emballonura monticola) และวงศ์ค้างคาวมงกุฏ (Rhinolopus spp.) 5 ชนิด

วงศ์กระรอก (Scuridae) มี 10 ชนิด ประกอบด้วย พญากระรอก (Ratufa spp.) 2 ชนิด กระรอกสกุล Callosciurus sp. 4 ชนิด กระเล็น (Tamiops sp.) 1 ชนิด กระรอกหางม้า (Sandasciurus sp.) 1 ชนิด กระรอกดินชนิด Lariscus sp. และ Menetes sp. อย่างละ 1 ชนิด นอกจากนี้ยังมีพญากระรอกบินหูแดง (Petaurista peaurista) อีก 1 ชนิด จากวงศ์ Pteromuidae

วงศ์หนู (Muridae) มี 8 ชนิด ได้แก่ หนูขนเสี้ยน (Niviventer spp.) 2 ชนิด หนูห้วย (Leopoldamys sp.) 1 ชนิด หนูฟัน (Maxomys spp.) 3 ชนิด หนูฟันขาว (Berylmys sp.) 1 ชนิด และหนูควาย (Sundamys sp.) 1 ชนิด

2) สัตว์เลื้อยคลาน 72 ชนิด แบ่งเป็นกลุ่มเต่าและตะพาบน้ำ 3 วงศ์ 9 ชนิด กลุ่มตุ๊กแก กิ้งก่าและจิ้งเหลน 4 วงศ์ 35 ชนิด และกลุ่มงู 6 วงศ์ 28 ชนิด วงศ์ที่มีจำนวนชนิดมากได้แก่ วงศ์งูเขียวพิษหลัง (Colubridae) 15 ชนิด วงศ์ตุ๊กแกและจิ้งจก (Gekkonidae) 12 ชนิด เช่น ตุ๊กแกบก (Cyrtodactylus spp.) 3 ชนิด จิ้งจกหางนิ้วยาว (Cnemaspis spp.) 2 ชนิด จิ้งจกหางหนาว (Hemidactylus spp.) 2 ชนิด และจิ้งจกหิน (Gehyra sp.) ตุ๊กแก (Gekko sp.) ตุ๊กแกบิน (Ptychozoon sp.) อย่างละ 1 ชนิด วงศ์กิ้งก่า (Agamidae) 12 ชนิด เช่น กิ้งก่าบิน (Draco spp.) 8 ชนิด กิ้งก่าเขา (Acanthosaurus sp.) 1 ชนิด กิ้งก่าดง (Gonocephalus sp.) 1 ชนิด และกิ้งก่า (Calotes spp.) 2 ชนิด วงศ์จิ้งเหลน (Scincidae) มี 7 ชนิด ได้แก่ จิ้งเหลนต้นไม้ (Dasia sp.) 1 ชนิด จิ้งเหลนสกุล Mabuya spp. 3 ชนิด จิ้งเหลนภูเขา (Sphenomorphus spp.) 2 ชนิด และจิ้งเหลนเรียว (Lygosoma sp.) 1 ชนิด

3) สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ 33 ชนิด วงศ์ที่มีจำนวนชนิดมากที่สุดคือ กบต่าง ๆ (Ranidae) มี 16 ชนิด ส่วนมากเป็นชนิด Rana spp. จำนวน 12 ชนิด วงศ์อื่นต่าง ๆ (Microhylidae) มี 7 ชนิด ได้แก่ อึ่งอ่าง (Kaloula spp.) 2 ชนิด อึ่ง (Microhyla spp.) 4 ชนิด อึ่งหลังเขียด (Micryletta sp.) 1 ชนิด วงศ์คางคก (Bufonidae) มี 6 ชนิด ได้แก่คางคกแท้ (Bufo spp.) 3 ชนิด คางคกห้วย (Ansonia spp.) 2 ชนิด และคางคกขาขาว (Leptophryne sp.) 1 ชนิด นอกจากนี้ยังมีวงศ์อึ่งกราย (Pelobatidae) 3 ชนิด และวงศ์ปาด (Rhacophoridae) 1 ชนิด

4) ปลา 29 ชนิด กลุ่มปลาน้ำจืดวงศ์ที่พบมากชนิด ได้แก่ วงศ์ปลารากกล้วย (Cobitidae) มี 6 ชนิด วงศ์ปลาตะเพียน (Cyrpinidae) มี 5 ชนิด วงศ์ปลาแขยง (Bygridae) 3 ชนิด และ วงศ์ปลาช่อน (Channidae) 3 ชนิด นอกจากนี้ยังมีปลาอีกหลายชนิดที่ยังไม่ได้วิเคราะห์ชื่อที่ถูกต้อง

5) นก 238 ชนิด ในกลุ่มนก วงศ์ที่มีจำนวนชนิดมากที่สุด ได้แก่ วงศ์นกกินแมลง (Timallidae) 26 ชนิด วงศ์นกปรอด (Pycnonutidae) 17 ชนิด วงศ์นกหัวขวาน (Picidae) 16 ชนิด วงศ์นกจับแมลง (Muscicapidae) 14 ชนิด วงศ์นกกินปลี (Nectariniidae) 12 ชนิด วงศ์นกคัคคู (Cuculidae) 11 ชนิด วงศ์นกกระจัด (Sylviidae) 9 ชนิด วงศ์นกเหยี่ยว (Accipitridae) 8 ชนิด วงศ์นกกระเต็น (Alcedinidae) 8 ชนิด และวงศ์นกโพระดก (Megalaimeidae) 8 ชนิด

สภาพเศรษฐกิจ ชุมชนตำบลปาล์มพัฒนา มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ที่ชุมชนท้องถิ่นนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต เป็นชุมชนที่พึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจได้ ลักษณะการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติ การประกอบอาชีพและโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน มีดังนี้

1. ทรัพยากรธรรมชาติและการใช้ทรัพยากร พื้นที่ตำบลปาล์มพัฒนามีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในการดำรงชีวิต ตั้งแต่ทรัพยากรดิน น้ำและป่าไม้ ดังนี้

ทรัพยากรดินและการใช้ดิน ลักษณะของดินแถบบริเวณตำบลปาล์มพัฒนา และพื้นที่ใกล้เคียงเป็นกลุ่มดินที่มีเนื้อดินบนเป็นดินร่วนปนดินเหนียวหรือดินร่วนปนทราย ส่วนดินล่างเป็นดินเหนียว สีดินเป็นสีน้ำตาล สีเหลืองหรือสีแดง ส่วนใหญ่เกิดจากการสลายตัวของหิน ดินกำเนิดชนิดต่างๆ ซึ่งมีทั้งหินอัคนี หินตะกอนและหินแปร พบบริเวณพื้นที่ดอนซึ่งมีลักษณะเป็นลูกคลื่นจนถึงพื้นที่เนินเขาเป็นดินลึกมีการระบายน้ำดี เหมาะสำหรับปลูกพืชไร่และผลไม้และในพื้นที่ตำบลปาล์มพัฒนามีพืชหลัก ได้แก่ ปาล์มน้ำมัน ยางพารา ลองกอง เงาะ ทุเรียน มังคุด เป็นต้น

ทรัพยากรน้ำและการใช้น้ำ ในพื้นที่ตำบลปาล์มพัฒนานั้น แหล่งทรัพยากรน้ำส่วนใหญ่เป็นแหล่งน้ำจากผิวดินตามธรรมชาติ เช่น ลำคลอง หนอง ลำธาร มีลำคลองสายหลักที่สำคัญ 2 สาย คือ คลองมะนัง และคลองลำโลน นอกจากนี้ยังมีลำคลองสั้นๆ หลายสาย และมีเขื่อนขนาดเล็กเพื่อกักเก็บน้ำทำประปาภูเขา เช่น อ่างเก็บน้ำเขื่อนโตนเขาไคร อ่างเก็บน้ำเขื่อนผังปาล์ม 2 เพื่อใช้แจกจ่ายให้แก่ชุมชนท้องถิ่นในช่วงหน้าแล้ง แต่เนื่องจากสภาพโดยทั่วไปในช่วงหน้าแล้งน้ำแห้งขอด ปริมาณน้ำจึงไม่พอแก่การอุปโภคและบริโภค

ทรัพยากรป่าไม้และการใช้ไม้ ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด ซึ่งรวมพื้นที่ด้าบลป่าลุ่มพัฒนาที่ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของเทือกเขาบรรทัดนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นป่าดิบชื้น 939.49 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 76.86 ชนิดของป่าไม้พบได้ในระดับที่ต่ำกว่า 1,000 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล ป่าดิบชื้นพบได้ตามหุบเขา ลาดเขาและสันเขาขนาดใหญ่ ในปี พ.ศ.2541 พบว่ามีพื้นที่ป่าลดลงถึง 192.68 ตารางกิโลเมตร หรือ 120,425 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 15.76 ของพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด โดยการบุกรุกแผ้วถางบริเวณโดยรอบและทางด้านทิศใต้ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัดเพื่อใช้ปลูกยางพาราเป็นส่วนใหญ่ ในบริเวณที่สภาพป่าที่ถูกเปลี่ยนแปลงไปเป็นป่าเสื่อมสภาพมีพื้นที่ 20 ตารางกิโลเมตร หรือ 12,500 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.6 ของพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2542: บทที่ 7 หน้า 15-16)

2. อาชีพของประชากร ด้าบลป่าลุ่มพัฒนา เป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายและมีความอุดมสมบูรณ์ ทำให้ชุมชนสามารถนำทรัพยากรเหล่านั้นมาประกอบอาชีพในการทำมาหากิน สภาพทางเศรษฐกิจจึงขึ้นอยู่กับอาชีพทางการเกษตรประเภทการเพาะปลูกเป็นหลัก สำหรับอาชีพเสริมนั้น องค์การบริหารส่วนด้าบลป่าลุ่มพัฒนาซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่นเข้ามาส่งเสริมให้ประชาชนมีการเลี้ยงสัตว์ เช่น การเลี้ยงสัตว์ปีก การเลี้ยงแพะพื้นเมือง การเลี้ยงโคพื้นเมือง การเลี้ยงปลา ผลิตภัณฑ์จักสาน ไม้กวาดดอกหญ้า เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีประกอบอาชีพทางการค้าและบริการ เช่น การบริการท่องเที่ยว โดยอาชีพหลักที่สำคัญ ๆ ของชุมชนประกอบด้วย

1) เกษตรกรรม เป็นอาชีพหลักประเภทการเพาะปลูกของชุมชน ได้แก่ การทำสวนปาล์ม น้ำมัน สวนยางพารา และสวนผลไม้ ดังนี้

1.1) การทำสวนปาล์ม น้ำมัน ถือเป็นอาชีพหลักอันดับหนึ่งของด้าบลป่าลุ่มพัฒนาซึ่งสามารถสังเกตเห็นได้โดยง่ายตลอดเส้นทางสัญจรที่เข้าสู่ถ้ำภูผาเพชรในพื้นที่ของกิ่งอำเภอมะนัง ปาล์ม น้ำมัน (oil palm) มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Elaeis guineensis* Jacq. เป็นพืชในวงศ์ *Arecaceae* หรือ *Palmae* ถิ่นกำเนิดเดิมอยู่ที่และติจูด (Latitude) 10 องศาใต้ ชาวเบลเยียมนำปาล์ม น้ำมันไปปลูกครั้งแรกที่เกาะสุมาตรา ในปี พ.ศ. 2454 แล้วแพร่เข้าประเทศอัฟริกาตะวันตกบริเวณเส้นรุ้ง 10 องศาเหนือ รวมไปถึงประเทศมาเลเซีย และประเทศไทย ตามลำดับ (นพรัตน์ บำรุงรักษ์, 2536: 51-56)

สำหรับประเทศไทยมีการนำปาล์มมาปลูกครั้งแรกโดย หม่อมเจ้าอมรสมานลักษณ์ ปลูกที่บ้านปรัก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ในพื้นที่ 1,900 ไร่ ผลิตร้ามน้ำมันได้เดือนละ 6 ตัน และส่งจำหน่ายในกรุงเทพฯ แต่หยุดชะงักไปเมื่อสงครามโลกครั้งที่สอง ใน พ.ศ. 2511 ได้มีการนำปาล์ม น้ำมันจากประเทศมาเลเซียมาปลูกในโครงการบริษัทอุตสาหกรรมน้ำมันและสวนปาล์มจำกัด

ที่ตำบลปลายพระยา อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ ในเนื้อที่ 20,000 ไร่ และที่โครงการนิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้ (ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอควนกาหลง) จังหวัดสตูล ในเนื้อที่ 20,000 ไร่ ความสำเร็จของทั้งสองโครงการจึงทำให้ในเวลาต่อมา การทำสวนปาล์มน้ำมันได้แพร่หลายในจังหวัดทางภาคใต้ ในปี 2527-2528 ประมาณกันว่ามีสวนปาล์มในภาคใต้ประมาณ 436,840 ไร่ และในปี 2534 อาจขยายเป็น 1 ล้านไร่ (นพรัตน์ บำรุงรักษ์, 2536: 51-56)

ตำบลปาล์มพัฒนา กิ่งอำเภอมะนัง ในยุคที่อยู่ในเขตปกครองของอำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล มีการประกอบอาชีพหลักทางด้านเกษตรกรรมเกี่ยวกับการเพาะปลูก ซึ่งถือเป็นอาชีพหลักอันดับหนึ่งของชุมชน คือการปลูกปาล์มน้ำมัน ในปัจจุบันมีผู้ประกอบการอาชีพปลูกปาล์ม น้ำมัน จำนวน 1,203 ครัวเรือน (สัมภาษณ์เกษตรกรอำเภอกิ่งอำเภอมะนัง)

1.2) การทำสวนยางพารา เป็นอาชีพหลักรองลงมาจากการทำสวนปาล์มน้ำมัน ยางพาราเป็นพืชปลูกง่าย มีโรคระบาดน้อย สามารถปลูกได้หลายสภาพพื้นที่ ผลผลิตขายได้ง่าย ไม่เน่าเสีย ให้ผลผลิตยาวนานและแน่นอน ปัจจุบันปลูกได้ทั้งในภาคใต้และภาคอีสาน (นพรัตน์ บำรุงรักษ์, 2536: 34-50) ปัจจุบันในตำบลปาล์มพัฒนามีผู้ประกอบการอาชีพปลูกยางพารา จำนวน 541 ครัวเรือน (สัมภาษณ์ เกษตรอำเภอกิ่งอำเภอมะนัง)

1.3) การทำสวนผลไม้ ถือเป็นอาชีพหลักที่รองลงจากการทำสวนปาล์ม น้ำมัน และสวนยางพารา ชนิดของผลไม้ที่เกษตรกรนิยมปลูกได้แก่ ลองกอง เงาะ ทุเรียน มังคุด กล้วย จำปาตะขมพู่ และส้มโชกุน ปัจจุบันในตำบลปาล์มพัฒนามีสวนผลไม้บางส่วนที่เปิดให้บริการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กล่าวคือในช่วงฤดูที่ผลไม้ออกผล นักท่องเที่ยวสามารถแวะชมสวนผลไม้ รับฟังวิธีเพาะปลูก การดูแลรักษา และรับประทานผลไม้ในสวนไปพร้อมๆ กัน คิดค่าบริการเป็นรายหัว ซึ่งหากนักท่องเที่ยวชอบใจในรสชาติของผลไม้ก็สามารถซื้อติดมือกลับไปได้ เป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรอีกทางหนึ่ง เช่น ครอบครัวของนายพา ณ นิตย์ บ้านเลขที่ 93 หมู่ที่ 6 ตำบลปาล์มพัฒนา กิ่งอำเภอมะนัง ทำสวนผลไม้ ประมาณ 30 ไร่ มีผลไม้ต่างๆ ประกอบด้วยดงที่กล่าว ซึ่งเป็นที่ประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชม

1.4) การเลี้ยงสัตว์ เป็นอาชีพเสริมของชุมชนที่ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนาได้สนับสนุนงบประมาณให้ชุมชนปาล์มพัฒนาประกอบอาชีพเสริม ได้แก่ การเลี้ยงสัตว์ปีก การเลี้ยงแพะพื้นเมือง การเลี้ยงโคพื้นเมือง การเลี้ยงปลา เป็นต้น

1.5) **หัตถกรรม** เป็นการนำเอาวัสดุธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาทำเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ โดยได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนกิ่งอำเภอ มะนังคอยให้คำแนะนำและจัดทำเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP ของชุมชน เช่น ผลิตภัณฑ์จักสานจากไม้ไผ่ การทำไม้กวาดดอกหญ้า ผลิตภัณฑ์รากไม้ เป็นต้น

2) **การค้าและบริการ** เป็นการประกอบอาชีพทางการค้าและบริการที่สามารถส่งเสริมสภาพเศรษฐกิจภายในชุมชนให้มีความคล่องตัว ประกอบด้วย การจำหน่ายสินค้าและบริการ และการบริการท่องเที่ยวในชุมชน ดังนี้

2.1) **การจำหน่ายสินค้าและบริการที่จำเป็น** ในการดำรงชีวิตประจำวันของชุมชน เป็นการให้บริการเกี่ยวกับสินค้าและบริการประเภทต่าง ๆ ที่ช่วยส่งเสริมให้ชุมชนมีสภาพเศรษฐกิจที่ดีขึ้น ดังข้อมูลในแผนภูมิที่ 7

ลำดับที่	ประเภทการค้า	จำนวน (แห่ง)
1	โรงแรม	1
2	ห้องเช่า	4
3	ร้านอาหาร	17
4	แผงลอย	1
5	ตลาดนัด	6
6	ร้านขายของเบ็ดเตล็ด	45
7	ซูเปอร์มาร์เก็ต	2
8	ร้านค้าส่ง	2
9	สำนักงาน	2
10	ธุรกิจประกันภัย (สาขา)	1
11	ปั้มน้ำมัน	1

แผนภูมิที่ 7 ข้อมูลสถิติผู้ประกอบการค้าในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา (ที่มา : แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา (พ.ศ.2548-2552) องค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา)

2.2) การท่องเที่ยวเป็นอาชีพเสริมด้านบริการที่ชุมชนท้องถิ่นได้เข้าไปใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนอย่างหลากหลาย จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับ ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเป็นผู้ประกอบการให้บริการท่องเที่ยว ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐในการ จัดบริการท่องเที่ยว หรือขายของในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ การ เที่ยวถ้ำภูผาเพชร การล่องแก่งถ้ำเจ็ดคด เที่ยวถ้ำระฆังทอง เดินป่าและน้ำตกวังใต้หนาน ดังนี้

ถ้ำภูผาเพชร ตั้งอยู่หมู่ที่ 9 บ้านควนดินดำ ห่างจากที่ทำการองค์การบริหาร ส่วนตำบลป่าล้มพัฒนาไปทางทิศเหนือประมาณ 28 กิโลเมตร ภายในถ้ำมีความสวยงาม เพดานถ้ำ สูงโปร่ง ลักษณะของหินงอกหินย้อยเป็นที่แปลกตา ภายในแบ่งเป็นห้อง ๆ ไม่ต่ำกว่า 20 ห้อง และมีการตั้งชื่อตามลักษณะที่ปรากฏ เช่น ห้องผ้ามานห้องปะการัง ห้องเห็ด ห้องเจดีย์ ห้อง โคมศิลาเพชร เป็นต้น และมีการค้นพบหลักฐานร่องรอยประวัติศาสตร์ ประกอบด้วย กระจุก มนุษย์ เศษภาชนะดินเผา ลายเชือกทาบ เปลือกหอยบรรจุในภาชนะดินเผา สันนิษฐานว่าเป็นแหล่ง ประวัติศาสตร์ซึ่งมนุษย์สมัยก่อนใช้ประกอบพิธีทางศาสนา เมื่อประมาณ 3,000 ปีมาแล้ว

ถ้ำเจ็ดคด ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 บ้านมะนัง ห่างจากหน่วยพิทักษ์ป่าวังสายทอง ประมาณ 3 กิโลเมตร ห่างจากองค์การบริหารส่วนตำบลป่าล้มพัฒนาไปทางทิศเหนือ ประมาณ 19 กิโลเมตร ถ้ำเจ็ดคดลักษณะคดเคี้ยวและทะลุผ่านภูเขา ความยาว 1,000 เมตร มีลำธารไหลผ่าน ภายในถ้ำสามารถล่องเรือได้ตลอดระยะทางเพื่อชมธรรมชาติและหินย้อย มีหาดทรายขาวละเอียดภายใน ถ้ำบริเวณมุมที่คดเคี้ยว บริเวณหาดทรายสามารถตั้งแคมป์ได้มีลมพัดเบา ๆ อากาศเย็นสบาย

น้ำตกวังใต้หนาน ตั้งอยู่หมู่ที่ 9 บ้านควนดินดำ อยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขาบรทัด ห่างจากถ้ำภูผาเพชร ประมาณ 7 กิโลเมตร การเดินทางเข้าชมน้ำตกวังใต้หนาน โดยการ เดินเท้าผ่านลำธารเล็ก ๆ และต้นไม้ขนาดใหญ่ เส้นทางของน้ำตกวังใต้หนานอยู่ที่น้ำตกชั้นแรกที่สูง ลาดเอียงน้ำชันกระเซ็น น้ำตกชั้นบนสามารถมองเห็นเมฆลอยคล้ายพวยฟ้าตัดกับเทือกเขาด้านหลัง เป็นภาพที่สวยงามเหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ

ถ้ำระฆังทอง ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 บ้านมะนัง ห่างจากที่ทำการองค์การบริหารส่วน ตำบลป่าล้มพัฒนา ประมาณ 15 กิโลเมตร ห่างจากถ้ำเจ็ดคด ประมาณ 2 กิโลเมตร อยู่บริเวณสำนักสงฆ์ ถ้ำระฆังทอง ลักษณะถ้ำมีหินงอกหินย้อยเป็นเกร็ดระยิบระยับ การเดินทางเข้าชมถ้ำสะดวกสบาย บริเวณหน้าถ้ำมีรถรับไปด้วยพันธุ์ไม้ขนาดใหญ่เหมาะสำหรับการพักผ่อน

จากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ และการใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมเพื่อนำมาใช้ในการดำรงชีวิตของชุมชนทั้งเป็นการประกอบอาชีพหลักและ อาชีพเสริม ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้และไม่เป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาตินั้น นับว่า เป็นการปรับตัวเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างสมดุล

3. โครงสร้างพื้นฐาน ชุมชนตำบลปาล์มพัฒนา มีโครงสร้างพื้นฐานที่มีลักษณะเช่นเดียวกับชุมชนชนบททั่วไป กล่าวคือ มีการคมนาคมขนส่ง การสื่อสาร การไฟฟ้า และการประปา มีหน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนาเป็นผู้รับผิดชอบการก่อสร้างและดูแลพื้นที่ในตำบลปาล์มพัฒนา ดังนี้

3.1) การคมนาคมขนส่ง ตำบลปาล์มพัฒนา มีความสะดวกในการสัญจรระหว่างหมู่บ้านต่างๆ โดยปัจจุบันมีทางหลวงชนบทหมายเลข 2046 เป็นถนนสายสำคัญที่นำเข้าสู่ตำบลปาล์มพัฒนา และทางหลวงชนบท หมายเลข 6014 นำเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในพื้นที่ อันได้แก่ ถ้ำภูผาเพชร ถ้ำเจ็ดคต ถ้ำระฆังทอง และน้ำตกวังไต้หนาน สำหรับถนนลูกรังส่วนใหญ่เป็นถนนสายชอยใช้สำหรับขนส่งผลผลิตทางการเกษตรออกจากสวน ไม่มีการคมนาคมทางน้ำ

3.2) การสื่อสาร ตำบลปาล์มพัฒนา มีโทรศัพท์สาธารณะในพื้นที่ จำนวน 13 เลขหมาย จำนวนเลขหมายที่มีผู้เช่า 11 เลขหมาย ประกอบด้วย หน่วยงานราชการ จำนวน 8 เลขหมาย และภาคธุรกิจ จำนวน 3 เลขหมาย มีที่ทำกาไปรษณีย์อนุญาตบริการ จำนวน 1 แห่ง

3.3) การไฟฟ้า คริวเรือนในตำบลปาล์มพัฒนาส่วนใหญ่มีไฟฟ้าใช้ มีเพียง 224 คริวเรือนเท่านั้นที่ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ เนื่องจากตั้งบ้านเรือนอยู่ในเขตป่าสงวน ในพื้นที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด ซึ่งปัจจุบันอยู่ระหว่างรออนุมัติงบประมาณใช้ไฟฟ้าระบบพลังงานแสงอาทิตย์ (Solar cell)

3.4) การประปา การประปาและน้ำอุปโภคบริโภค ในตำบลปาล์มพัฒนา มีระบบน้ำประปาใช้เกือบทุกหมู่บ้าน ใช้ระบบประปาภูเขา จำนวน 8 หมู่บ้าน 1,789 คริวเรือน และใช้ระบบประปาหมู่บ้าน จำนวน 2 หมู่บ้าน 485 คริวเรือน

สภาพสังคมและวัฒนธรรม ชุมชนปาล์มพัฒนา มีลักษณะความเป็นอยู่และความเป็นไปทางสังคมของชาวบ้านในตำบลเช่นเดียวกับชนบทภาคใต้โดยทั่วไป มีประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชนที่ขึ้นอยู่กับความเชื่อทางศาสนาและสะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น การตั้งถิ่นฐานของชุมชนปาล์มพัฒนาจะกระจัดกระจายอยู่ตามแหล่งทำมาหากินของตนเอง ชุมชนที่มีความหนาแน่นเป็นกลุ่มก้อน (Cluster) พบบริเวณบ้านฝางปาล์ม 1 บ้านฝางปาล์ม 2 บ้านปาล์มทองพัฒนาและบ้านฝางปาล์ม 3 สำหรับบ้านควนดินดำนั้น ประชาชนจะปลูกสร้างบ้านเรือนกระจัดกระจายอยู่เป็นกลุ่มๆ คือ กลุ่มบ้านอ่าวใน กลุ่มบ้านควนดินดำ และกลุ่มถ้ำเพชร ซึ่งผู้นำชุมชนเรียกการแบ่งพื้นที่ออกเป็นกลุ่มๆ แบบนี้ว่า “โซน” สภาพสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน อันได้แก่ ประชากร การศึกษา ศาสนสถาน สุขภาพ การเมืองการปกครอง วัฒนธรรมและประเพณี มีดังนี้

1. ประชากร ชุมชนตำบลปาล์มพัฒนา มีประชากรเมื่อต้นปี 2550 รวม 8,451 คน แยกเป็นชาย 4,437 คน หญิง 4,014 คน ความหนาแน่นเฉลี่ย 72.08 คนต่อตารางกิโลเมตร ประชากรเป็นคนเชื้อชาติไทย สัญชาติไทย พูดทั้งภาษาถิ่นใต้และภาษาไทยกลาง เป็นผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ และศาสนาอิสลาม โดยประชากรจำแนกเป็นรายหมู่บ้านและครัวเรือนรายละเอียดปรากฏดังแผนภูมิที่ 8

หมู่ ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนประชากร (คน)			พื้นที่ (ตารางกิโลเมตร)	จำนวนครัวเรือน (ครัวเรือน)
		ชาย	หญิง	รวม		
1	ฝั่งปาล์ม 1	468	415	883	8.19	300
2	ฝั่งปาล์ม 3	616	566	1,182	14.08	290
3	ฝั่งปาล์ม 4,5	355	328	683	17.23	225
4	ฝั่งปาล์ม 2	384	367	751	8.62	218
5	มะนัง	493	424	917	18.91	247
6	ป่าพน	393	355	748	7.67	207
7	ฝั่งปาล์ม 7	461	417	878	18.07	236
8	ปาล์มทอง	473	452	925	8.62	174
9	ควนดินดำ	385	312	697	7.67	192
10	บ้านไทรทอง	409	378	787	8.19	185
รวม 10 หมู่บ้าน		4,437	4,014	8,451	117.25	2,274

แผนภูมิที่ 8 ข้อมูลประชากรและครัวเรือนแยกเป็นรายหมู่บ้านในตำบลปาล์มพัฒนา

ที่มา: http://st.satunweb.net/~admin5/index.php?option=com_content&task=view&id=17&Itemid=36

และ http://st.satunweb.net/~admin5/index.php?option=com_banners&task=clic&bid=1_ วันที่

23 มีนาคม 2550

2. การศึกษา ชุมชนตำบลปาล์มพัฒนาสนใจเกี่ยวกับการศึกษา โดยส่งเสริมให้บุตรหลานของตนได้รับการศึกษาในระดับต่างๆ มีสถานศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 8 แห่ง เรียกตามชื่อของหมู่บ้าน ได้แก่

- 1) โรงเรียนผิงปาล์ม 1 เปิดสอนระดับอนุบาล-ประถมศึกษาปีที่ 6 ตั้งอยู่หมู่ที่ 1
- 2) โรงเรียนผิงปาล์ม 3 เปิดสอนระดับอนุบาล-ประถมศึกษาปีที่ 6 ตั้งอยู่หมู่ที่ 2
- 3) โรงเรียนผิงปาล์ม 4 เปิดสอนระดับอนุบาล-ประถมศึกษาปีที่ 6 ตั้งอยู่หมู่ที่ 3
- 4) โรงเรียนผิงปาล์ม 2 เปิดสอนระดับอนุบาล-มัธยมศึกษาปีที่ 3 ตั้งอยู่หมู่ที่ 4
- 5) โรงเรียนบ้านมะนัง เปิดสอนระดับอนุบาล-ประถมศึกษาปีที่ 6 ตั้งอยู่หมู่ที่ 5
- 6) โรงเรียนบ้านป่าพน เปิดสอนระดับอนุบาล-มัธยมศึกษาปีที่ 3 ตั้งอยู่หมู่ที่ 6
- 7) โรงเรียนผิงปาล์ม 7 เปิดสอนระดับอนุบาล-ประถมศึกษาปีที่ 6 ตั้งอยู่หมู่ที่ 7
- 8) โรงเรียนปาล์มพัฒนาวิทย์ เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1- 6 ตั้งอยู่หมู่ที่ 1

สำหรับโรงเรียนลำดับที่ 8 เป็นเพียงสถานศึกษาเดียวที่สังกัดกรมสามัญศึกษา นอกจากนั้นสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ นับแต่ พ.ศ. 2546 เป็นต้นมา นโยบายการปฏิรูปการศึกษาของรัฐบาล ทำให้เกิดองค์กรบริหารการศึกษาในรูปแบบใหม่ในระบบบริหารราชการส่วนกลาง โดยมีฐานะเป็นกรมในกระทรวงศึกษาธิการ คือ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ที่เกิดจากรื้อทั้งส่วนราชการเดิม 3 หน่วยงานในทุกจังหวัด นั่นคือ สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด และสำนักงานสามัญศึกษาจังหวัด แล้วจัดโครงสร้างการบริหารใหม่ขึ้นมาแทนที่เรียกว่า “สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา” (สพท.) โดยมีสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุด ทำหน้าที่ควบคุม กำกับดูแล

นอกจากนี้ยังมีการดูแลเด็กเล็กในชุมชน ซึ่งเป็นการดูแลเด็กระดับอนุบาลอายุ ตั้งแต่ 3 ขวบ โดยได้จัดตั้งเป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 7 ศูนย์ ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบขององค์กรบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กผิงปาล์ม 1 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กผิงปาล์ม 2 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านมะนัง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านป่าพน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านปาล์มทองพัฒนา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดปาล์มพัฒนาราม ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมัธยมชอลาสุดดิน

3. สุขภาพ ตำบลปาล์มพัฒนามีสถานบริการด้านสุขภาพสำหรับชุมชน จำนวน 2 แห่ง คือ สถานีอนามัยมะนัง และสถานีอนามัยปาล์มพัฒนา สำหรับสถานพยาบาลระดับโรงพยาบาลยังไม่มีก่อก่อตั้ง ราษฎรในกิ่งอำเภอมะนังจึงมักไปใช้บริการ ณ โรงพยาบาลควนกาหลง ซึ่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอควนกาหลง

4. การเมืองการปกครอง ตำบลปาล์มพัฒนา มีรูปแบบการเมืองระดับท้องถิ่น ซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบหนึ่ง ที่เป็นการกระจายอำนาจการปกครองจากรัฐบาล โดยมุ่งหวังให้ประชาชนในท้องถิ่นปกครองตนเองและบริหารงบประมาณเอง ภายใต้หลักการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย การจัดองค์กรขององค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วย 2 ส่วนสำคัญ คือ

1) สภาองค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วย สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนในท้องถิ่น จำนวน 20 คน (หมู่บ้านละ 2 คน) มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี

2) คณะผู้บริหาร ประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 1 คน รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 2 คน ซึ่งมาจากการเลือกตั้งของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลด้วยกันเองมาทำหน้าที่ในการบริหารกิจการต่าง ๆ ตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ตามกฎหมาย

ตำบลปาล์มพัฒนาเป็นพื้นที่อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเต็มทั้งตำบล ส่วนการปกครองท้องถิ่นนั้น ตำบลปาล์มพัฒนาอยู่ในรูปแบบการบริหารราชการส่วนภูมิภาคระดับอำเภอ กล่าวคือ พื้นที่กิ่งอำเภอมะนัง ประกอบด้วย 2 ตำบล คือตำบลนิคมพัฒนาและตำบลปาล์มพัฒนา ในพื้นที่ตำบลปาล์มพัฒนามี 10 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านฝางปาล์ม 1, หมู่ที่ 2 บ้านฝางปาล์ม 3, หมู่ที่ 3 บ้านฝางปาล์ม 4 และบ้านฝางปาล์ม 5, หมู่ที่ 4 บ้านฝางปาล์ม 2, หมู่ที่ 5 บ้านมะนัง, หมู่ที่ 6 บ้านปากคอก และบ้านป่าพน, หมู่ที่ 7 บ้านฝางปาล์ม 7, หมู่ที่ 8 บ้านปาล์มทองพัฒนา, หมู่ที่ 9 บ้านควนดินดำ และหมู่ที่ 10 บ้านไทรทอง

5. วัฒนธรรมและประเพณี วัฒนธรรมและประเพณีเป็นวิถีชีวิตของชุมชนที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมาอย่างลงตัว เกิดการประพฤติปฏิบัติที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน การแสดงออกถึงความร่วมมือร่วมใจในการทำกิจกรรมร่วมกัน ก่อให้เกิดเป็นพลังของชุมชนไปในทางหนึ่งเดียว การปฏิบัติที่สืบทอดกันมาถือเป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรม ซึ่งชุมชนปาล์มพัฒนามีประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชนที่ขึ้นอยู่กับความเชื่อทางศาสนาและสะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น เป็นวัฒนธรรมและประเพณีสำคัญที่มีลักษณะเช่นเดียวกับพื้นที่อื่นๆ ในภาคใต้ที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม กลายเป็นประเพณีปฏิบัติที่สืบทอดในหมู่บ้าน บางประเพณีจะปฏิบัติร่วมกันระหว่างชุมชน กล่าวคือ หมู่บ้าน ตำบล หรืออำเภอ และจากสภาพปัจจุบันที่มีความสะดวกในการติดต่อสื่อสารและเดินทาง ทำให้การสืบทอดวัฒนธรรมและประเพณีได้รับความร่วมมือจากญาติพี่น้องและผู้ที่มีความสนิทสนม ทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่ เช่น ประเพณีทอดผ้าป่าสามัคคีได้รับความร่วมมือจากประชาชนในจังหวัดพัทลุง ตรัง สงขลา และประชาชน

ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นต้น สำหรับวิธีการปฏิบัติทางวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนปาล์มพัฒนาจะมีทั้งที่ปฏิบัติทั้งในชุมชนเองและระหว่างชุมชน คือ

1) วัฒนธรรมและประเพณีที่ชุมชนท้องถิ่นในแต่ละหมู่บ้านของตำบลดำเนินการเอง เช่น วันสำคัญต่าง ๆ ทางศาสนา และองค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนาส่งเสริมและสนับสนุน คือ การเข้าสู่สูต การรดน้ำคำหัวผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ เป็นต้น

2) วัฒนธรรมและประเพณีที่มีการจัดการร่วมกันระหว่างชุมชนท้องถิ่นของตำบลปาล์มพัฒนาและตำบลนิคมพัฒนา มีหน่วยงานภาครัฐระดับท้องถิ่นคือองค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนากับองค์การบริหารส่วนตำบลนิคมพัฒนา ร่วมเป็นเจ้าภาพและจัดงบประมาณสนับสนุน เช่น ประเพณีชักพระ

3) วัฒนธรรมและประเพณีที่จัดขึ้นในระดับอำเภอและหน่วยงานในระดับตำบล คือ องค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา และองค์การบริหารส่วนตำบลนิคมพัฒนาสนับสนุนงบประมาณให้กิ่งอำเภอมะนัง เป็นผู้ดำเนินการร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลนิคมพัฒนา สภาวัฒนธรรมจังหวัดสตูลและส่วนราชการต่างๆ ในกิ่งอำเภอมะนัง ร่วมเป็นเจ้าภาพจัดกิจกรรม เช่น ประเพณีวันลอยกระทง

วัฒนธรรมและประเพณีที่สำคัญของชุมชนปาล์มพัฒนา เป็นวัฒนธรรมและประเพณีของผู้นับถือศาสนาพุทธและผู้นับถือศาสนาอิสลาม คือ

วัฒนธรรมและประเพณีของศาสนาพุทธ เป็นการประกอบพิธีกรรมของชุมชนท้องถิ่นผู้นับถือศาสนาพุทธ คือ พิธีกรรมในวันสำคัญหรือเทศกาลกับพิธีกรรมตามประเพณีที่นำศาสนามาเกี่ยวข้อง เป็นประเพณีที่มีลักษณะการปฏิบัติและได้รับความร่วมมือในชุมชนท้องถิ่นระหว่างชุมชนท้องถิ่น เช่นเดียวกับพื้นที่ต่างๆของภาคใต้ โดยมีการกำหนดวัน เวลาตรงกัน และมีวิธีการปฏิบัติที่เหมือนกัน บางประเพณีได้รับการสนับสนุนของขวัญและอุปกรณ์จากองค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา ซึ่งประเพณีดังกล่าวเป็น (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542, 2543 : 165-167) ดังนี้

1) **วันขึ้นปีใหม่** จะมีพิธีกรรมทางศาสนา คือ การทำบุญตักบาตร โดยการนำอาหารเครื่องใช้อุปโภคบริโภคต่างๆ มาทำบุญตักบาตรที่วัด เป็นประเพณีนิยมที่ถือปฏิบัติกันมาเป็นเวลาช้านาน

2) **วันอาสาฬหบูชา** เป็นการบูชาพระพุทธเจ้าในวันเพ็ญเดือนแปด ก่อนเทศกาลเข้าพรรษา เป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา ถือเป็นเทศกาลสำคัญที่ชาวพุทธไปร่วมประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

3) **วันวิสาขบูชา** เป็นวันบูชาพระพุทธเจ้าในวันเพ็ญเดือนหก ถือเป็นวันประสูติ ตรัสรู้และปรินิพพานของพระพุทธเจ้า โดยชาวพุทธไปร่วมพิธีกรรมทางศาสนา

4) **วันมาฆบูชา** เป็นการบูชาพระพุทธเจ้าในวันเพ็ญเดือนสาม เพื่อระลึกถึง เหตุการณ์สำคัญทางศาสนา 4 ประการ คือ วันเพ็ญดวงจันทร์เสวยมาฆฤกษ์ พระสงฆ์ 1,250 รูปมา ประชุมพร้อมกันโดยไม่ได้นัดหมาย พระสงฆ์ที่ไปประชุมนั้นล้วนเป็นเอหิภิกขุอุปสัมปทาและล้วน เป็นพระอรหันต์ทั้งสิ้น เรียกว่า “ วันจาตุรงคสันนิบาต” ซึ่งชาวพุทธจะไปประกอบพิธีกรรมที่วัด อันเป็นศาสนสถาน โดยการฟังเทศน์ เวียนเทียนรอบอุโบสถ

5) **วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา** เป็นวันสำคัญที่พระสงฆ์ต้องอยู่ประจำในวัด อันเป็นศาสนสถานเป็นเวลาสามเดือน เมื่อครบตามกำหนดพระสงฆ์ออกจากวัดได้ เทศกาลเข้าพรรษา แสดงถึงวาระสำคัญที่ชาวไทยพุทธจะต้องปฏิบัติตนอย่างไร ไม่ได้จำกัดแต่เฉพาะพระสงฆ์เพียง อย่างเดียว ชุมชนถือปฏิบัติโดยรวมพิธีเข้าพรรษา แห่เทียนพรรษา ฟังเทศน์ที่วัด ชำระจิตใจของตนให้ บริสุทธิ์หมดจดเป็นเวลาสามเดือน คือ ตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 – วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11

6) **วันสงกรานต์** ชาวพุทธจะร่วมทำบุญประกอบพิธีกรรมทางศาสนา โดยถือ เป็นวันขึ้นปีใหม่

7) **ทอดผ้าป่าสามัคคี** เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อหารายได้ให้กับพุทธศาสนสถาน กล่าวคือ วัด สำนักสงฆ์ และที่พักสงฆ์ สำหรับเป็นค่าใช้จ่ายที่ศาสนสถานจะต้องรับภาระในแต่ละปี อาทิเช่น ค่าก่อสร้างสังฆาวาส ค่าบำรุงซ่อมแซมสิ่งสักหรือ ค่าสาธารณูปโภคต่าง ๆ หรือค่าใช้จ่ายใน การจัดกิจกรรมอื่น ๆ การจัดประเพณีดังกล่าวจะจัดช่วงใดก็ได้แต่ต้องไม่อยู่ในช่วงเทศกาลทอดกฐิน สำหรับบ้านควนดินดำได้มีการจัดประเพณีทอดผ้าป่าสามัคคีให้แก่ที่พักสงฆ์ถ้ำภูผาเพชร โดยใช้ บริเวณหน้าถ้ำภูผาเพชรเป็นสถานที่ในการจัดกิจกรรมดังกล่าว

8) **ลากพระ (ชักพระ)** เป็นประเพณีทำบุญในวันออกพรรษา ปฏิบัติตามความ เชื่อว่า เมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปจำพรรษา ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพื่อโปรดพระมารดา เมื่อครบ พรรษาจึงเสด็จกลับมายังโลกมนุษย์ พุทธศาสนิกชนไปรับเสด็จ แล้วอัญเชิญพระพุทธเจ้าประทับ บนบุษบกแล้วแห่แหน ช่วงเวลา วันลากพระ จะทำกันในวันออกพรรษา คือวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 โดยตกลงนัดหมายลากพระไปยังจุดศูนย์รวม วันรุ่งขึ้น แรม 2 ค่ำ เดือน 11 จึงลากพระกลับวัด

9) **การทำบุญเดือนสิบ** เพื่ออุทิศบุญกุศลไปให้พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ตลอดจนญาติพี่น้อง ที่ล่วงลับไปแล้ว ด้วยความเชื่อว่าผู้ตายไปแล้วเหล่านี้อาจเกิดเป็น “ปรต” อยู่ในนรกจะได้รับการ ปลดปล่อยตัวให้มาพบลูกหลานและญาติพี่น้องของตนในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 และถูกเรียกตัวกลับไปอยู่ใน นรกตามเดิมในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 ดังนั้นผู้ที่มิมีชีวิตอยู่ก็พยายามหาอาหารไปทำบุญตามวัดต่าง ๆ เพื่อ อุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้ผู้ที่ล่วงลับทั้งญาติของตนและที่ไร้ญาติ ซึ่งขึ้นมาจากนรกในช่วงเวลานี้

10) การทำบุญวันสารทเดือนสิบ (ชิงเปรต) เป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาตามความเชื่อของพุทธศาสนิกชนที่เชื่อว่าบรรพบุรุษ อันได้แก่ ปู่ย่า ตายาย และญาติพี่น้อง ที่ล่วงลับไปแล้ว หากทำความชั่วจะตกนรกกลายเป็นเปรต ต้องทนทุกข์ทรมานในอเวจี ต้องอาศัยผลบุญที่ถูกหลานอุทิศส่วนกุศลให้แต่ละปีมายังชีพ ดังนั้นในวันแรม 1 ค่ำเดือนสิบ คนบาปทั้งหลายที่เรียกว่า “เปรต” จึงถูกปล่อยตัวกลับมายังโลกมนุษย์เพื่อมาขอส่วนบุญจากลูกหลานญาติพี่น้องและจะกลับไปนรก ในวันแรม 15 ค่ำ เดือนสิบในโอกาสนี้เองลูกหลานและผู้ยังมีชีวิตอยู่จึงนำอาหารไปทำบุญที่วัด เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นการแสดงความกตัญญูต่อบางครอบครัวที่อยู่ต่างถิ่นก็ต้องเดินทางกลับภูมิลำเนาเพื่อไปทำบุญพร้อมกับญาติพี่น้องของตน บางครอบครัวก็ทำบุญที่วัดในพื้นที่ที่ตนอาศัยอยู่ สำหรับตำบลปาล์มพัฒนาประชาชนมีทั้งเดินทางกลับภูมิลำเนาเดิมคือจังหวัดพัทลุง ตรัง และสงขลา แต่บางครอบครัวก็ทำบุญที่วัดในตำบลปาล์มพัฒนา

วัฒนธรรมและประเพณีของศาสนาอิสลาม ชาวไทยมุสลิมในกิ่งอำเภอมะนัง มีวัฒนธรรมและประเพณีรูปแบบเดียวกันกับชาวไทยมุสลิมในทุกอำเภอของจังหวัดสตูลและจังหวัดอื่นๆ โดยมีความหลากหลายและมีความเกี่ยวข้องทั้งเรื่องทางโลกและทางธรรม ทั้งหลักปฏิบัติและหลักศรัทธาที่รวมเข้าด้วยกัน วัฒนธรรมและประเพณีชาวมุสลิมจังหวัดสตูลจะครอบคลุมทั้งด้านภาษา การสื่อสาร การอาชีพ การค้าการลงทุน การหารายได้ วิถีชีวิต ศาสนา การเกิด การตาย วัฒนธรรมที่เกิดจากวันสำคัญตามเทศกาล เช่น การละหมาดวันศุกร์ เทศกาลรายอปอซอ เทศกาลรายอฮายี ซึ่งวัฒนธรรมและประเพณีนี้มีลักษณะการปฏิบัติและได้รับความร่วมมือในชุมชนท้องถิ่น ระหว่างชุมชนท้องถิ่น มีการกำหนดวัน เวลาตรงกัน และมีการปฏิบัติที่เหมือนกัน บางประเพณีองค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนาดำเนินการจัดให้ เช่น ประเพณีการเข้าสู่นัดดำเนินการโดยใช้สถานีอนามัยปาล์ม 2 เป็นสถานที่จัดกิจกรรม ชุมชนท้องถิ่นมีการประกอบพิธีกรรมสำคัญในประเพณีของศาสนาอิสลาม (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้า อยู่หัว จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542 ,2543 : 150-161) ประกอบด้วยวัฒนธรรมด้านการแต่งกาย ด้านอาหารการกินและประเพณีท้องถิ่น ดังนี้

1) วัฒนธรรมการแต่งกาย โดยผู้ชายมุสลิมทั่วไปนิยมนุ่งโสร่งที่เรียกว่า “ปาแลกัต” หรือ “ปาลีกัต” (Palekat) เสื้อที่สวมอาจใช้เสื้อเชิ้ตแขนยาว หรือเสื้อแขนกระบอกตัดด้วยผ้าแพร หน้าอกผ่าลงมาประมาณกลางอกเรียกว่าเสื้อ “ตโละบลังา” โปกผ้าลักษณะกลมสีขาว หรือหมวกของเกาะ (Songkok) สีดำ

ส่วนสตรีมุสลิมนิยมนุ่งผ้าปาเต๊ะ หรือบาติก (Batik) สวมเสื้อแขนยาวทรงกระบอก ตัวเสื้อยาวถึงใต้สะโพก ผ่าอกถึงกลางลำตัว เรียกว่าเสื้อ “กะบายาลาโบ๊ะ” (กาบายาแบบตัวยาว) หากตัวเสื้อสั้นถึงกลางสะโพก ผ่าอกตลอดเรียกว่า “กะบายาแปะชะ” กระคุมสมัยก่อนนิยมทำด้วยทองคำเป็นรูปดอกไม้ รูปผีเสื้อกลัดติดไว้ 5 เม็ด มีสร้อยทองร้อยติดไว้ทุกเม็ด เรียกกระคุมนี้ว่า “กรอซัง” หรือ “กรอซัง” ผ้าคลุมศีรษะจะเป็นผ้ารูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า (<http://intranet.mculture.go.th/satun/dressing.html>, 2007)

2) **วัฒนธรรมด้านอาหารการกิน** เป็นอาหารการกินในชีวิตประจำวันของชาวมุสลิมสตูล มีลักษณะคล้ายคลึงกับอาหารในภาคใต้ทั่วไป เพราะผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งนำมาใช้เป็นอาหารนั้น เหมือนกันเป็นส่วนใหญ่อาหารพื้นเมืองที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น (<http://intranet.m-culture.go.th/satun/food.html>, 2007) แบ่งออกได้ดังนี้

ก. **อาหารคาว** ได้แก่ แกงกุ่มหมาไก่ แกงปัดจาหรี แกงตอเมะ แดงจิ้ม รอยะ ไก่ก้อและ แกงเนื้อพะพะ

ข. **อาหารหวาน** ได้แก่ บุตู บุนหงาปุคะ ลอ ข้าวเหนียวอัดหรือเหนียวเจียว เหนียวปั้ง เหนียวกวน ขนมลูกโดน

นอกจากนี้ ยังมีอาหารประเภทขนมอื่นอีกที่ทำเพื่อรับประทานหรือเลี้ยงแขกเนื่องในงานพิธีต่างๆ ทั้งชาวไทยพุทธและไทยมุสลิมของจังหวัดสตูล เป็นขนมอย่างเดียวกัน เช่น เหนียวปั้ง ขนมบุหลู ขนมโกยหย่า (ขนมไข่) ขนมกะเปต (ขนมทองพับ) ขนมรังต่อและขนมเทียน เป็นต้น

3) **ประเพณีท้องถิ่น** เป็นประเพณีท้องถิ่นที่สำคัญดังนี้ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542, 2543 : 155-161)

3.1) **การเกิด** การให้กำเนิดทารกตามประเพณีของชาวมุสลิม เมื่อมารดาคลอดบุตรแล้ว ก็จะให้สามีหรือผู้รู้ในทางศาสนา “อาซาน” (ประกาศ) ที่หูขวาของเด็กและอีกอ้อมะฮ์ที่หูซ้ายของทารก จะกล่าวเป็นภาษาอาหรับ การกระทำดังกล่าวเชื่อว่าเป็นการปลุกฝังความเป็นมุสลิมตั้งแต่แรกเกิด เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่จะเป็นคนที่อยู่ในแนวทางของอัลลอฮ์

3.2) **พิธีโกนผมไฟ** การตั้งชื่อและพิธีอาเกะฮ์ จะทำในระหว่าง 7 วัน หลังจากคลอดและมักทำในคราวเดียวกันในพิธีโกนผมไฟ บิดาจะเชิญอิหม่าม หมอตำแยและเพื่อนบ้านร่วมพิธี มารดาจัดอาบน้ำบุตรห่มผ้าวางบนเบาะ เอาลูกอินทผาลัมใส่จานเล็กๆ และถ้วยสำหรับเก็บผม มีดโกน และกรรไกรใส่ถาด เสร็จแล้วบิดายกบุตรและถาดสิ่งของไปวางให้โต๊ะอิหม่าม หรือหมอตำแย เพื่อทำพิธี

โกนผม โกนเสร็จแล้วทุกคนยืนขึ้นสวดสรรเสริญนบี จบแล้วอธิษฐานอ่านดูอา (สวดขอพร) แล้วเลี้ยงอาหารเป็นอันเสร็จพิธีโกนผมไฟ

3.3) การตั้งชื่อ บุตรชายส่วนมากตั้งชื่อที่ความหมายแสดงความเป็นบ่าวของอัลลอฮ์ นำหน้าชื่อด้วยคำว่า “อับดุล” ซึ่งแปลว่า บ่าว หรืออาจตั้งชื่อตามนามของบรรดานบี (ทูตผู้เผยแพรศาสนา) หรือลูกๆ ของนบี เช่น ยูซุฟ มุฮัมมัด หรือตั้งชื่อด้วยภาษาอาหรับหรือภาษามาลายูที่มีความหมายในทางที่ดี สำหรับเด็กหญิงตั้งชื่อตามภรรยาหรือบุตรของนบี เช่น อาอีชะ ฮาดีมะ ฯลฯ ปัจจุบันใช้ชื่อภาษาไทยมากขึ้น โดยมักจะมีสองชื่อ ชื่อภาษาไทยเป็นชื่อจริง ชื่อภาษาเดิมเป็นชื่อเล่นที่เรียกกันในหมู่ญาติมิตร

3.4) พิธีศพ (มาญิต) เมื่อมีการตายเกิดขึ้น ก็มีการอาบน้ำศพตามประเพณี การอาบน้ำศพนั้น ถ้าผู้ตายเป็นชายก็ให้ผู้ชายอาบน้ำศพ ถ้าเป็นหญิงก็ให้ผู้หญิงอาบน้ำศพ อาบแล้วก็ให้เอาสำลีอุดทวารต่างๆ ทุกทวาร ต่อจากนั้นห่อศพด้วยผ้าขาว แล้วทำพิธีละหมาดให้แก่ศพซึ่ง เรียกว่า “ละหมาดนะซายะฮ์” เสร็จแล้วจึงนำไปฝังยังกุโบร์(ที่ฝังศพ) หลุมฝังศพขุดลึก ประมาณ 2 เมตร วางศพในหลุมให้หันศีรษะไปทางทิศเหนือ ส่วนเท้าไปทางทิศใต้ ให้ศพนอนตะแคงหันหน้าไปทางทิศตะวันตก (ทางเมืองมักกะฮ์) แล้วกลบหลุมหลังจากนั้นก็มีการขอพรให้แก่ผู้ตายอีกจึงเสร็จพิธี

3.5) คอตัดมกรอาน (ฉลองจบกรอาน) กรอานเป็นคัมภีร์ที่รวบรวมบทบัญญัติของอัลลอฮ์ เป็นกฎหมายสูงสุดของอิสลาม มุสลิมทุกคนต้องเคารพอย่างสูง จึงต้องเรียนรู้อย่างน้อยให้อ่านได้ เด็กอาจจะไปเรียนกับโต๊ะครูของหมู่บ้าน หรือเรียนกับบิดามารดาที่บ้าน เมื่อเรียนจบแล้วก็ทำพิธี “คอตัดมกรอาน” คือ การฉลองจบกรอาน พิธีคอตัดมกรอานนี้ อาจจะทำที่บ้าน โต๊ะครู ที่บ้าน พิธีจะเริ่มโดยโต๊ะครูอ่านนำบทในคัมภีร์กรอาน และให้ศิษย์อ่านตามต่อหน้าแขกที่ได้เชิญไป เสร็จแล้วโต๊ะครูอ่านดูอาขอให้อัลลอฮ์ประทานพรแก่ผู้จบคัมภีร์กรอาน แล้วเลี้ยงอาหารเป็นเสร็จพิธี

3.6) การเข้าสู่สุนัต (มาโชะยวี) การเข้าสู่สุนัตเป็นพิธีกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งของคนมุสลิม ถือกันว่าคนมุสลิมที่แท้จริงต้องเข้าสู่สุนัต ถ้าไม่เข้าถือว่าเป็นคนมุสลิมที่ไม่สมบูรณ์ ไม่บริสุทธิ์ แม้จะมีภรรยา ภรรยาที่รังเกียจ พิธีเข้าสู่สุนัตจะกระทำในระหว่างอายุตั้งแต่ 1 ขวบจนถึงอายุประมาณ 16 ปี การเข้าสู่สุนัตคือการขลิบหนังหุ้มปลายอวัยวะเพศของผู้ชายออก เพื่อให้สะดวกในการรักษาความสะอาด ในการทำพิธีเข้าสู่สุนัตเจ้าภาพนิยมเชิญแขกร่วมพิธีและจัดเลี้ยงอาหาร การเข้าสู่สุนัตคราวหนึ่งๆ จะมีเด็กผู้ชายเข้าร่วมพิธีประมาณ 5-10 คน ทุกคนต้องเตรียมผ้าขาวคนละ 1 ผืน ใช้สำหรับนุ่งหลังการเข้าสู่สุนัตแล้ว

3.7) วันอีด อีด มีความหมายว่า ที่กลับมา เวียนมาในปีหนึ่ง ๆ มุสลิมจะมีวันที่เวียนมาเพื่อการฉลองการรื่นเริงใน 2 วาระ คือ วันอีดิลฟิฏริ และอีดิลอฎฮา

3.7.1) วันอิดิลฟิฏรฺ อิดิลฟิฏรฺ มีความหมายว่า สภาพเดิม ดังนั้นวันอิดิลฟิฏรฺ จึงหมายถึงวันที่ เวียนมาสู่สภาพเดิม กล่าวคือ เป็นวันที่กลับมาสู่การเว้นจากการถือศีลอด ตรงกับ วันขึ้น 1 ค่ำ ของเดือนเซาวาล (เดือน 10 ของปฏิทินอาหรับ) และในเดือนรอมฎอน (เดือน 9 ของปฏิทินอาหรับ) มุสลิมทุกคนจะต้องถือศีลอด เป็นเวลา ๑ เดือน ซึ่งบางคนเรียกว่าถือบวช ฉะนั้นเมื่อพ้นจากเดือนรอมฎอน กลับมาสู่สภาพเดิมที่ไม่ต้องถือศีลอดท่านนบีฯ จึงถือให้วันนี้ เป็นวันแห่งการรื่นเริง อนึ่ง ในการถือศีลอด ของชาวไทยมุสลิม นิยมใช้คำว่า ถือบวช ดังนั้นในวัน อิดิลฟิฏรฺ จึงนิยมเรียกว่า “วันออกบวช” หรือวันอิดเล็ก

3.7.2) อิดิลอฎฮา วันอิดิลอฎฮา เป็นวันครบรอบ 70 วัน นับจากอิดิลฟิฏรฺ ตรงกับวันที่ 10 เดือน ซุลฮิจญะฮฺ (เดือนที่ 12 ตามปฏิทินอาหรับ) อันเป็นวันที่มุสลิมทั่วโลกซึ่ง เดินทางไปประกอบพิธี ฮัจญ์ ณ นครมักกะฮฺ เริ่มประกอบพิธีฮัจญ์ ส่วนผู้ที่ไม่ได้ไปก็จะประกอบ พิธีละหมาดอิดิลอฎฮาที่มัสยิดหรือสถานที่ที่จัดขึ้นในภูมิภาคของตนเอง

อิดิลอฎฮา หมายถึง วันรื่นเริงในการเชือดสัตว์ พลีเป็นอาหารแก่เพื่อนบ้าน และคนยากจน มีการปฏิบัติต่าง ๆ คล้ายกับ อิดิลฟิฏรฺ ต่างกันตรงที่มีการทำ “กูรบาน” หมายถึง การแจกจ่ายเนื้อ (ที่เชือดสำหรับวันนี้โดยเฉพาะ) เป็นทานแก่ญาติมิตรโดยเฉพาะมุสลิมที่มีฐานะ ยากจน อนาถา เพื่อเขาจะได้ใช้เป็นอาหารเลี้ยงครอบครัว อันจะนำมาซึ่งความอึมเอบปลาบปลื้มทุก คราวเรือน ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะใด เป็นไปตามเจตนารมณ์ของ “อิดิลอฎฮา” ดังนั้นการเชือดสัตว์ พลี หรือการทำกูรบานในวันนี้ จึงไม่ใช่การเชือดเพื่อบูชาฮัจญ์ เช่น การเชนไหว้หรือบูชาพระ ผู้เป็นเจ้าของ หากเป็นการปฏิบัติที่องค์ศาสนามีพระประสงค์จะขัดเกลาคิดใจมนุษย์ ให้เป็นผู้มีความ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

ชาวไทยมุสลิมจะมีการไปเยี่ยมเยียนพ่อแม่ญาติพี่น้อง และเพื่อนบ้าน เพื่อให้ อภัยต่อกันในสิ่งที่ผ่านมาเป็นวันที่ทุกคนมีความสุข

3.8) วันเมาลิด เป็นวันคล้ายวันประสูติของนบีมุฮัมมัด (ซ.ล.) ศาสดาใน ศาสนาอิสลาม ซึ่งตรงกับวันที่ 12 เดือนเราะบิอุลอาววัล (เดือนที่ 3 ตามปฏิทินอาหรับ) ทุกปีเมื่อมี โอกาสนี้ ชาวมุสลิมจะประกอบพิธีเนื่องในวันเมาลิดขึ้น อาจจะจัดที่บ้าน ที่มัสยิดหรือที่ที่จัดไว้ เป็นกรณีพิเศษก็ได้ การจัดพิธีวันเมาลิดไม่บังคับว่าจะจะทำในวันที่ 12 ของเดือนนี้เสมอไป ทำได้ตลอดเดือน จึงสามารถเลือกทำวันใดวันหนึ่งก็ได้ ภายในเดือนเราะบิอุลอาววัล ทั้งนี้มี จุดมุ่งหมายเพื่อระลึกถึงคุณงามความดีของนบีมุฮัมมัดศาสดาในศาสนาอิสลาม และในการจัดงาน วันเมาลิดนั้น เจ้าภาพจะเชิญญาติและแขกผู้มีเกียรติไปร่วมพิธีเมื่อพร้อมกันแล้วจะร่วมกันอ่าน “บัยรฺฮันยฺ”(ประวัติวันนบีมุฮัมมัด) โดยให้แขกผู้มีเกียรติอ่านหมุนเวียนต่อกันไป เมื่ออ่านถึงตอนที่ กล่าวถึงการอพยพของท่านนบีมุฮัมมัดจากนครมักกะฮฺ ไปสู่เมืองมาดีนะฮฺ ซึ่งเป็นเหตุการณ์ตอน

หนึ่งในประวัติศาสตร์อิสลาม ทุกคนจะยืนขึ้นแล้วกล่าว “ซอลาวัตนบี” เมื่อกล่าวเสร็จก็นั่งลงแล้วร่วมกันขอพรหรือ “ดูอา” เป็นอันเสร็จพิธี

การเรียนรู้วัฒนธรรมของกลุ่มคนที่ต่างไปจากเรา เป็นการหล่อหลอมเพื่อให้เกิดการใช้ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม ในการเข้าใจผู้อื่น เข้าใจความเป็นอยู่ของคนในที่ต่างๆ ทั้งที่อยู่ห่างไกลและอยู่ใกล้ชุมชนรอบตัวเรา รวมทั้งเรียนรู้วิธีการที่เราจะอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การเรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมของผู้อื่น/กลุ่มชนและศาสนิกอื่น มีประโยชน์สำหรับผู้รู้ทำให้เป็นผู้รู้กาลเทศะ รู้จักปรับตัวเพื่อการเข้าใจกัน สามารถลดความขัดแย้ง สร้างสันติสุขในการอยู่ร่วมกัน นอกจากนั้นการเรียนรู้วัฒนธรรมยังทำให้เรารู้สึกว่า อะไรที่ควรทำหรืออะไรที่ไม่ควรทำ เรื่องใดที่เขาชดถือ เคารพ ห้ามละเมิดและยอมได้หรือยอมไม่ได้ ในบางเรื่องผู้ที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมจะเป็นคนบอกเองว่า อะไรที่เป็นข้อผ่อนปรนได้ อะไรที่ผ่อนปรนไม่ได้ อะไรคือเรื่องหลัก อะไรคือเรื่องรอง ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นผู้คนในวัฒนธรรมใด หรือวัฒนธรรมของตนเองแตกต่างจากผู้อื่นอย่างไร สำหรับผู้ที่ศึกษาวัฒนธรรมของผู้อื่น/กลุ่มชนอื่นอย่างลึกซึ้งแล้ว จะส่งผลทำให้สามารถสะท้อนความเข้าใจต่อกลุ่มชนของตนเองมากขึ้น เป็นการสร้างสะพานเชื่อมความสัมพันธ์กับผู้อื่น เป็นการแลกเปลี่ยน สังสรรค์ เป็นที่รู้จักและนำสู่การอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติอย่างยั่งยืน

จะเห็นได้ว่าชุมชนปาล์มพัฒนา มีผู้คนในชุมชนที่มีความหลากหลายในเชิงวัฒนธรรม และเป็นกลุ่มประชากรย้ายถิ่นที่ผ่านกระบวนการถูกทดสอบจากความยากลำบากของแรงบีบบังคับต่างๆ ส่งผลให้เป็นชุมชนนี้มีลักษณะแข็งแรงเป็นพิเศษ กล่าวคือ อดทน ผู้ชีวิต จริงจัง ไม่ท้อถอย กล้าได้กล้าเสีย กอปรกับอาศัยความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน ทำให้บริบทชุมชนใหม่แห่งนี้วิวัฒน์เติบโตเป็นชุมชนที่พร้อมรับการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้อย่างมีพลัง ในยุคที่กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นกระแสหลักของการพัฒนาชุมชนนั้น ชุมชนตำบลปาล์มพัฒนาได้พิสูจน์แล้วว่า มีศักยภาพในการคิด ตัดสินใจ โดยได้ร่วมคิดร่วมทำ กลายเป็นชุมชนที่ได้รับการยกย่องว่า มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีคุณภาพ คือ **การได้รับรางวัล “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล” จากกระทรวงมหาดไทยถึง 3 ปีติดต่อกัน** โดยเริ่มจากปี 2546 บริบทชุมชนเช่นนี้ ทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการดูแลและพัฒนาตัวเอง รวมถึงการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ที่ปรากฏในชุมชนให้คงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

บทที่ 5

“ถ้าภูผาเพชร” ทุณธรรมชาติและการพัฒนาเป็นแหล่งการท่องเที่ยว

“ถ้าภูผาเพชร” เป็นทุณธรรมชาติที่สำคัญของชุมชนหมู่บ้าน “บ้านควนดินดำ” ที่ถูกค้นพบโดยบังเอิญ และมีการสำรวจอย่างจริงจังโดยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ทั้งชุมชนที่เป็นบริบทแวดล้อมของ “ถ้าภูผาเพชร” และภาครัฐอันเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทุณธรรมชาตินี้มีคุณค่าที่หลากหลาย ทั้งทางด้านกายภาพ อันได้แก่ คุณค่าทางธรณีวิทยา โบราณคดีและประวัติศาสตร์ ซึ่งการค้นพบและการสำรวจทุณธรรมชาตินี้ เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการทำให้ทุณธรรมชาติเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญที่ต้องถูกจัดการอย่างเหมาะสม เพื่อให้ทุณธรรมชาติคงคุณค่าและยั่งยืน ทั้งจากคนในชุมชนหมู่บ้าน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของภาครัฐ รวมถึงนักท่องเที่ยวที่จะเข้าไปใน “ถ้าภูผาเพชร” เอง ต้องมีระบบการจัดการที่เหมาะสม ซึ่งการวิจัยนี้ ให้ความสำคัญต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้าภูผาเพชร” โดยฐานของการจัดการท่องเที่ยววนั้น ต้องเกิดขึ้นหรือต้องได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง ดังนั้น ความเป็นมาและบริบทของ “ถ้าภูผาเพชร” อันเป็นรากฐานที่สำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่การวิจัยนี้ต้องศึกษาเพื่อนำไปสู่การศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้าภูผาเพชร”

ทุณธรรมชาติ “ถ้าภูผาเพชร” : จุดเริ่มต้นพัฒนาการท่องเที่ยว

การศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้าภูผาเพชร” นี้ เป็นการสืบค้นประวัติความเป็นมาและบริบทของ “ถ้าภูผาเพชร” เพื่อทำความเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนและปรากฏการณ์ทางสังคมโดยรอบ “ถ้าภูผาเพชร” อันนำไปสู่การศึกษาถึงศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้าภูผาเพชร” โดยการนำเสนอผลการศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังที่กล่าวไว้แล้วในบทที่ 3 โดยผู้วิจัยขอนำเสนอใน 2 ประเด็นหลัก คือ ประวัติความเป็นมาอันได้แก่ การตั้งถิ่นฐาน รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน การค้นพบ “ถ้าภูผาเพชร” และคุณค่าทางธรณีวิทยา โบราณคดีและประวัติศาสตร์ของ “ถ้าภูผาเพชร” และบริบทของ “ถ้าภูผาเพชร”

การตั้งถิ่นฐานชุมชนหมู่บ้าน “บ้านควนดินดำ” : บริบทชุมชนโดยรอบ “ถ้ำภูผาเพชร”

“บ้านควนดินดำ” ตำบลปาล์มพัฒนา ดังที่ได้กล่าว เป็นชุมชนที่ตั้งอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2543 (แผนผังประชาสังคมพื้นที่บ้านควนดินดำ สำนักงานพัฒนาชุมชนกิ่งอำเภอมะนัง 2549) โดยแยกออกมาจากหมู่ที่ 6 ของตำบลปาล์มพัฒนา อยู่ห่างจากที่ว่าการกิ่งอำเภอมะนัง ประมาณ 28 กิโลเมตร เป็นชุมชนใหม่ที่ผู้คนอพยพมาจากจังหวัดพื้นที่ใกล้เคียง คือ พัทลุง สงขลา นครศรีธรรมราช ตรัง ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ชุมชนนี้อยู่ท่ามกลางธรรมชาติ มีเขตแดนติดกับจังหวัดพัทลุง สภาพภูมิประเทศเป็นป่าเขา ลำห้วยและที่ลุ่มสลับกันไปกับที่ราบ พื้นดินมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก คนในชุมชนประกอบอาชีพหลักด้านเกษตรกรรม เช่นเดียวกับพื้นที่ชนบททั่วไปของประเทศไทย โดย “บ้านควนดินดำ” นี้มี 197 ครัวเรือน ประชากร 709 คน นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 78 และนับถือศาสนาอิสลามร้อยละ 22 คนในชุมชนมีการจับจองที่ดินเพื่อเป็นเจ้าของครุฑเรือนหลายสิบไร่ สำหรับใช้ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมและเป็นที่อยู่อาศัย โดยตั้งบ้านเรือนบริเวณที่ราบเชิงเขา มีธรรมชาติและทรัพยากรอุดมสมบูรณ์สวยงาม โดยเฉพาะ “ถ้ำภูผาเพชร” มีแหล่งต้นน้ำลำธารที่มีความอุดมสมบูรณ์

“...ที่เขาเขียนว่าถ้ำคลองคอดนั้น เราเรียกว่า “ถ้ำลอค” ก็จะมีน้ำไหลมาออกคลองใหญ่ สมัยนั้นยังไม่พบถ้ำ...เมื่อก่อนนี้จะมีปลามาก เช่น ปลาตูด ปลาแหง ปลาตุหนา ปลาทิง ปลาฮวด ปลาอิกอง ปลาโสด ตะพานน้ำมีครบ เมื่อก่อนพอเข้าไปหาปลาจะเข้าไปไม่นานก็ได้ปลามามือสองมือแล้ว พอจะกลับบ้านก็จะหามาใส่เกลือตากแห้งไปฝากที่พัทลุง...” (ผู้นำชุมชน)

รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน การตั้งถิ่นฐานของผู้คนในระยะแรกนั้น เริ่มต้นจากชุมชนแผ้วถางป่าเสื่อมโทรมและปรับสภาพพื้นที่สำหรับปลูกข้าวเพื่อยังชีพ รวมถึงการปลูกพืชชนิดอื่นๆ อันได้แก่ พริก ข้าวโพด เป็นต้น ซึ่งในระยะเริ่มต้นชุมชนมีวิถีการทำมาหากินเป็นการผลิตเพื่อการบริโภคและผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคแล้ว ชุมชนมีการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันกันภายในชุมชน ต่อมาชุมชนเริ่มมีการบุกเบิกพื้นที่เพื่อทำสวนยางพารา เนื่องจากผลผลิตราคาดีและสามารถเก็บเป็นยางแผ่นไว้ได้นาน จากการใช้พื้นที่ทางการเกษตรเป็นจำนวนมาก ชุมชนจึงมีการตั้งบ้านเรือนกระจายอยู่ตามพื้นที่ที่ทำกินของตนเอง การตั้งถิ่นฐานของบ้านแต่ละหลังจึงมีระยะห่างกัน จากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งดิน น้ำ ป่าไม้ และสัตว์ป่า ทำให้ผู้ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่เดิมชักชวนเครือญาติพี่น้องเข้ามาทำมาหากินในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น มีผลทำให้พื้นที่ “บ้านควนดินดำ” ตำบลปาล์มพัฒนา มีคนเข้าไปจับจองที่ดินโดยการบุกรุกแผ้วถางป่าในพื้นที่มากขึ้น

เช่นกัน ดังนั้น ลักษณะการจับจองถือครองที่ดินของผู้มาทีหลังจะต้องบุกเบิกไกลลึกเข้าไปเรื่อย ๆ จนรุกล้ำเข้าไปในพื้นที่เขตป่าสงวน กล่าวคือ ผู้ที่มาตั้งถิ่นฐานทีหลังต้องบุกรุกเข้าไปในพื้นที่เขตป่าสงวนมากขึ้นเรื่อยๆ และอยู่ลึกกว่าผู้ที่มาตั้งถิ่นฐานในระยะแรกเริ่ม จนถึงปัจจุบันพื้นที่หมู่บ้าน “บ้านควนดินคำ” ไม่มีพื้นที่ให้ผู้มาทีหลังได้จับจองอีก หากผู้มาทีหลังต้องการพื้นที่ใน “บ้านควนดินคำ” นั้น ต้องใช้การซื้อขายกันมากกว่าที่จะจับจองในบริเวณพื้นที่ว่างเปล่า

“...ถ้าใครมาหลังก็หยับ (หยับ) เข้าไปข้างในเรื่อย ๆ เพราะตรงนี้เขาจอง (จับจอง) แล้ว ...แต่ปัจจุบันนี้ถ้าเข้ามาก็ต้องซื้อที่ดินแล้วนะ เพราะหยับ (หยับ) เข้าไปจอง (จับจอง) ไม่ได้แล้ว...” (ผู้นำชุมชน)

สำหรับการจับจองพื้นที่ในระยะเริ่มแรกนั้น ชุมชนส่วนใหญ่จับจองที่ดินครัวเรือนละหลายสิบไร่ เพื่อใช้ประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นหลัก อันได้แก่ สวนยางพารา สวนปาล์ม น้ำมัน และสวนผลไม้ ปัจจุบันชาวบ้านเริ่มมีการเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว เป็ด ไก่ สุกร ขุดบ่อเลี้ยงปลา และปลูกผักสวนครัวไว้ในบริเวณบ้าน รวมถึงชุมชนเองมีการแลกเปลี่ยนแบ่งปันผลผลิตทางการเกษตรให้กับเพื่อนบ้าน นอกจากนี้ชุมชนยังมีการรวมตัวกันทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ก่อให้เกิดเป็นกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มจัดแปรรูปเป็นไม้ไผ่มาสานตะกร้าเพื่อจำหน่าย กลุ่มผลิตไม้กวาดดอกหญ้า โดยจัดหาดอกหญ้าแล้วนำมาแปรรูปเป็นไม้กวาดดอกหญ้าเพื่อจำหน่าย นอกเหนือจากตะกร้าและไม้กวาดแล้ว ยังมีการแปรรูปไม้แก่น ไม้เนื้อแข็งมาเป็นด้ามจอบ ด้ามเสียม หรือด้ามมีดและอื่นๆ จากสภาพดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ทำให้ได้รับผลผลิตอย่างเต็มที่ ทุกครัวเรือนจึงมีรายได้จากผลผลิตทางการเกษตรของชุมชนเอง สำหรับการใช้จ่ายประโยชน์ในพื้นที่ของชุมชนนั้น ปัจจุบันถือว่าชุมชนยังทำได้ไม่เต็มที่ เนื่องจากชุมชนตั้งอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด ซึ่งเป็นป่าสงวน ทำให้ไม่มีกรรมสิทธิ์ครอบครองที่ดิน

จากที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการแสดงถึงการเกิดขึ้นของชุมชนหมู่บ้าน “บ้านควนดินคำ” อันเป็นบริบทชุมชนโดยรอบ “ถ้ำภูเขาเพชร” เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ เริ่มต้นจากการแผ้วถางป่าเสื่อมโทรมและรุกล้ำเข้าไปในเขตป่าสงวนเพื่อแสวงหาความอุดมสมบูรณ์ ทำให้ชุมชนนี้มีบริบทแวดล้อมท่ามกลางธรรมชาติที่สวยงามและอุดมสมบูรณ์ มีวิถีการดำรงชีวิตด้วยผลผลิตทางการเกษตร มีการแบ่งปันเกื้อกูล ฟังพาอาศัยกัน มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อสร้างรายได้จากผลผลิตทางการเกษตรของชุมชนหมู่บ้านเอง จากการมีวิถีชีวิตและการรวมกลุ่มของชุมชนชาวบ้านนี้ เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญต่อการพัฒนาสถานที่ที่มีที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนหมู่บ้าน ให้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดสตูล

การค้นพบ “ถ้ำภูผาเพชร” ทางกายภาพและโบราณวัตถุ

การค้นพบ “ถ้ำภูผาเพชร” เกิดขึ้นหลังจากที่ชุมชนหมู่บ้าน “บ้านควนดินดำ” มีการตั้งถิ่นฐานกันแล้ว โดยอยู่ในบริเวณทางตอนใต้ของเทือกเขาบรรทัด หมู่ที่ 9 ตำบลปาล์มพัฒนา เป็นพื้นที่ในความรับผิดชอบของกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภายใต้การกำกับดูแลของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด จังหวัดพัทลุง อยู่ห่างจากที่ว่าการกิ่งอำเภอมะนัง ประมาณ 28 กิโลเมตร เดิม “ถ้ำภูผาเพชร” ชาวบ้านมีการเรียกชื่อถ้ำหลายชื่อ ดังเช่น “ถ้ำยาว” “ถ้ำเพชร” ต่อมาเรียก “ถ้ำภูผาเพชร” ซึ่งการเรียกชื่อ “ถ้ำภูผาเพชร” เป็นชื่อสุดท้ายเป็นการเรียกตามลักษณะที่เกิดขึ้นภายในถ้ำ กล่าวคือ มีลักษณะผนังถ้ำที่มีประกายสวยงามเหมือนเพชร

“ถ้ำภูผาเพชร” ถูกค้นพบอย่างบังเอิญโดย “หลวงแผลง” ซึ่งเป็นพระครูคงรูปหนึ่ง ที่เข้าไปแสวงหาสถานที่ที่มีความสงบวิเวกเพื่อปฏิบัติธรรม และชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงที่ศรัทธาได้นำภัตตาหารไปถวายเป็นประจำ รวมทั้งชาวบ้านโดยการนำของ นายศักดิ์ชัย บุญคง (สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนาในขณะนั้น) ได้ร่วมกับชาวบ้านในชุมชนพื้นที่ “บ้านควนดินดำ” จัดสร้างที่พักสงฆ์บริเวณปากถ้ำให้เป็นที่พักอาศัย ซึ่งในขณะนั้นพระภิกษุนั้นก็คือ “หลวงแผลง” ต่อมา “หลวงแผลง” ได้ไปธุดงค์ที่อื่น หลังจากนั้น “หลวงรวม” ได้เข้ามาใช้ที่พักสงฆ์บริเวณปากถ้ำในการปฏิบัติธรรมต่อเนื่อง ปัจจุบันที่พักสงฆ์ดังกล่าวถูกย้ายไปปลูกสร้างบริเวณด้านข้างใกล้ถ้ำธารของถ้ำ และทุกวันสำคัญทางศาสนาพุทธ ชุมชนชาวบ้านใช้สถานที่แห่งนี้เป็นศูนย์รวมในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเป็นประจำ

“...หลวงแผลงพาชาวบ้านเดินสำรวจก็ไปพบหน้าศาลา (เพิงผา) เมื่อก่อนมีอยู่นิดเดียว มันจะมีรู...ที่มีลมออกมาสักขนาดขา (สอดเข้าไป) ได้ รูที่เข้าปัจจุบันนี้เมื่อก่อนเป็นรูขนาดเล็ก... ถ้าเราไปนั่งอยู่ปากรูจะมีลมออกมาเย็นเหมือนแอร์เลย...เลยให้ชาวบ้านนั้นแหละขุดดินออกขุดไปทางนั้นเข้าไม่ได้ก็เลยขุดไปทางซ้ายมือพอขุดได้แล้วก็มุดลอดเข้าไป เมื่อก่อนเดินหรือนั่งเข้าไปไม่ได้ต้องลอดมุดตัวคลานเข้าไปอย่างเดียวพอเข้าไปกว้าง...เอาไม้ทำบันไดลงไป แล้วเริ่มสำรวจกัน...”
(ผู้นำชุมชน)

สำหรับการค้นพบ “ถ้ำภูผาเพชร” นั้น เกิดขึ้นจาก “หลวงแผลง” ได้ชักชวนชาวบ้านสำรวจถ้ำดังกล่าวข้างต้น และ “หลวงแผลง” โดยความร่วมมือระหว่างพระสงฆ์และชาวบ้านได้ทำการสำรวจบริเวณภายในถ้ำอย่างจริงจัง จากการสำรวจชาวบ้านยังได้พบโบราณวัตถุภายในถ้ำ จึงเป็นเหตุให้เกิดจุดเริ่มต้นของการสำรวจถ้ำอย่างละเอียดจริงจัง นอกจากนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่มีหน้าที่โดยตรง ได้แก่ สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 10 ซึ่งตั้งอยู่ที่จังหวัดสงขลา ได้เริ่มต้นสำรวจ “ถ้ำภูผาเพชร” เมื่อวันที่ 28 เมษายน 2541 โดยได้ร่วมกับบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรวมถึงชุมชนในพื้นที่เข้าสำรวจ “ถ้ำภูผาเพชร” นับได้ว่าเป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐและชาวบ้านชุมชนในพื้นที่ โดยมีความมุ่งหวังที่พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางเล็อกหนึ่งของจังหวัด เนื่องจาก “ถ้ำภูผาเพชร” ที่สำรวจและถูกค้นพบนี้เกิดขึ้นภายใต้ความร่วมมือของชาวบ้านนับได้ว่าการค้นพบ “ถ้ำภูผาเพชร” เป็นสิ่งที่เกิดจากคนในชุมชนเองและหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งผลจากการสำรวจทั้งภายในถ้ำและบริเวณถ้ำเป็นสถานที่ที่นอกจากจะมีคุณค่าทางธรณีวิทยาแล้ว ยังมีคุณค่าทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ กล่าวคือ จากความร่วมมือของหลายฝ่ายพบหลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ที่แสดงว่า “ถ้ำภูผาเพชร” เป็นแหล่งที่มนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคหินใหม่ได้เคยเข้ามาใช้ประโยชน์อย่างน้อยก็เมื่อประมาณ 3,000 ปีมาแล้ว จึงนับได้ว่า **การค้นพบ “ถ้ำภูผาเพชร” มีจุดเริ่มต้นจากการค้นพบโดยบังเอิญ** และมีการสำรวจอย่างจริงจังจากการสร้างความร่วมมือของชาวบ้านที่อยู่ใน “บ้านควนดินดำ” เอง

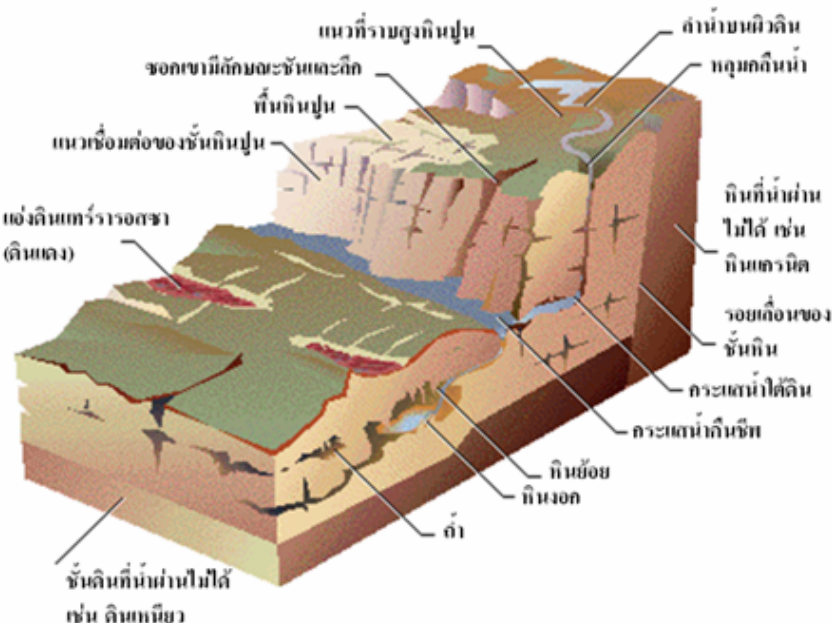
ภาพที่ 10 กลุ่มชาวบ้านผู้ร่วมบุกเบิกสำรวจถ้ำภูผาเพชรกับหน่วยงานทางราชการ (ที่มา: เอื้อเฟื้อภาพโดย องค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา พ.ศ. 2546)

ปัจจุบัน “ถ้ำภูผาเพชร” นับเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของตำบลปาล์มพัฒนา กิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดสตูล และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติสำคัญของชุมชนและจังหวัด และจังหวัดสตูลได้กำหนดเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญยุทธศาสตร์หนึ่งของจังหวัด โดยมีเป้าหมายการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์

“...จังหวัดสตูล มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพมากมาย ทั้งทางด้านทะเล...สำหรับการท่องเที่ยวบนบกที่จังหวัดกำลังพัฒนาและประชาสัมพันธ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญๆ ประกอบด้วย ถ้ำภูผาเพชร ถ้ำเจ็ดคต และเดินท่องล่องไพร เพราะกิ่งอำเภอมะนังมีสภาพป่าเขาที่ยังคงอุดมสมบูรณ์...” (พนักงานภาครัฐ)

การกำเนิด “ถ้ำภูผาเพชร” : คุณค่าทางธรณีวิทยา

“ถ้ำภูผาเพชร” เป็นสถานที่ที่อยู่ทางตอนใต้ของเทือกเขาบรรทัดที่มีสภาพภูมิประเทศเป็นเทือกเขาสูงสลับซับซ้อนวางตัวยาวในแนวเหนือใต้ เป็นแนวเขตที่แบ่งระหว่างภาคใต้ฝั่งตะวันออกและภาคใต้ฝั่งตะวันตก เป็นพื้นที่ปกคลุมด้วยผืนป่าใหญ่มีเนื้อที่ประมาณ 791,871 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ถึง 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดพัทลุง จังหวัดตรัง จังหวัดสตูล และจังหวัดสงขลา (แผ่นพับประชาสัมพันธ์เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด จังหวัดพัทลุง ม.ป.ป.)

ภาพที่ 11 ภาพแสดงการก่อตัวของถ้ำในเทือกเขาหินปูน

(ที่มา: คัดแปลงจาก “Limestone Features.” Microsoft Encarta Encyclopedia 2001 CD-ROM.

c 1993-2000 Microsoft Corporation.)

จากความร่วมมือของชุมชนชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายฝ่ายได้ร่วมกันสำรวจ “ถ้ำภูผาเพชร” พบว่าภายในถ้ำมีพื้นที่ในบริเวณถ้ำมากกว่า 20 คูหา พื้นที่โดยรวมประมาณ 50 ไร่ พื้นที่บริเวณนี้ได้ถูกน้ำฝนและน้ำท่าชะล้างละลายออกไป กลายเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะตะปุ่มตะป่ำ แต่ยอดเขาแต่ละแห่งในบริเวณนี้มีความสูงไม่มากนัก เนื่องจากภูมิประเทศเป็นเทือกเขาหินปูน ความสูงของยอดเขาเฉลี่ย 300–600 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง และพบว่าบริเวณดังกล่าวมีสภาพที่เต็มไปด้วยหลุมยุบ ถ้ำ และทางน้ำใต้ดินที่น้ำได้ละลายเอาเนื้อหินปูนละลายและสลายตัวไป กลายเป็นโพรงใหญ่บ้างเล็กบ้าง กระจุกตัวอยู่ทางตอนใต้ของเทือกเขาบรรทัด มีจำนวน 45 แห่ง (สำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 2542: บทที่ 3 หน้า 34) ซึ่งอยู่ในแนวเดียวกับเทือกเขาตอนกลางในคาบสมุทรภาคใต้ของประเทศไทย กล่าวคือ เกิดจากการยกตัวของเทือกเขานครศรีธรรมราชทางด้านตะวันตก ในทางธรณีวิทยาจัดได้ว่าบริเวณนี้เป็นหินในช่วงของยุคคาร์บอนิเฟอรัส (Carboniferous) จนถึงยุคเพอร์เมียน (Permian) มีอายุระหว่าง 330-240 ล้านปี (ประมาณ เทพสังเคราะห์. 2541: 130-131) ดังนั้น การก่อตัวเกิดขึ้นของ “ถ้ำภูผาเพชร” จึงมีลักษณะการกำเนิดเช่นเดียวกับลักษณะการเกิดถ้ำหินปูน

สำหรับลักษณะของทางธรณีวิทยานั้น พื้นที่ที่เป็นหินปูนมีโอกาสเกิดถ้ำหินปูนได้มาก ถ้ำลักษณะนี้เรียกอีกอย่างว่า “ถ้ำที่เกิดจากการละลายตัวของหินปูน” (Solution caves) ซึ่งเป็นกระบวนการทางเคมี กล่าวคือ การก่อตัวของถ้ำเกิดจากหินปูนที่ละลายมาเป็นเวลาช้านาน เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากน้ำที่ค่อยๆ ไหลซึมผ่านชั้นดินและซึมซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ลงมา น้ำและคาร์บอนไดออกไซด์จะทำปฏิกิริยาทางเคมีกลายเป็นกรดคาร์บอนิก (Carbonic acid) ซึ่งเป็นกรดชนิดอ่อน โดยกรดคาร์บอนิกจะค่อยๆ ละลายหินปูนอย่างช้าๆ สารประกอบแคลเซียมคาร์บอเนต ซึ่งเป็นแร่ธาตุที่สำคัญในหินปูนก็จะถูกชะล้างออกมาไหลซึมไปตามผนังถ้ำ หรือถูกทำให้ตกตะกอนใหม่ อีกครั้งเรียกว่า “หินย้อย” (Stalactites) หรือ “หินงอก” (Stalagmites) ซึ่งเป็นลักษณะการก่อตัวของถ้ำหินปูนโดยทั่วไป

จากที่กล่าวมาข้างต้น เป็นการแสดงถึงการกำเนิด “ถ้ำภูผาเพชร” และการวิวัฒนาการทางธรณีวิทยาที่มีลักษณะการก่อตัวที่เกิดจากหินปูนที่ละลายมาเป็นเวลาช้านาน มีขนาดใหญ่ รวมถึงมีพื้นที่ในบริเวณถ้ำประมาณ 50 ไร่ ที่แยกออกเป็นห้องเรียกว่า “คูหา” เป็นจำนวนมากกว่า 20 คูหา และมีลักษณะของการก่อตัวของถ้ำที่มีความหลากหลาย ตามลักษณะของพื้นที่ทั้งการเกิด การยุบตัว หลุมยุบ ซึ่งการค้นพบและการสำรวจ “ถ้ำภูผาเพชร” นี้ เกิดจากความร่วมมือทำให้ชาวบ้าน “บ้านควนดินดำ” มีทุนธรรมชาติสำคัญที่นำมาสู่การใช้สถานที่นี้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดสตูลและประเทศ

บริเวณพื้นที่ภูมิประเทศหินปูน (Karst Topography) ของ “ถ้ำภูผาเพชร”

“ถ้ำภูผาเพชร” มีลักษณะภูมิประเทศที่เรียกว่า “คาสต์” (Karst) คือ มีลักษณะเป็นหลุม บ่อ หรือเป็นแอ่งที่ปรากฏทั้งบนผิวดินและใต้ดิน ลักษณะดังกล่าวเกิดในพื้นที่ซึ่งเป็นหินปูน โดยการกระทำของน้ำฝนหรือน้ำตามแม่น้ำลำคลองก็ได้ (กรมทรัพยากรธรณี 2544: 366-369) เมื่อทำปฏิกิริยากับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในบรรยากาศ จะเปลี่ยนสภาพเป็นกรดคาร์บอนิก (H_2CO_3) ซึ่งเป็นกรดอย่างอ่อน สามารถช่วยชะล้างและละลายเอาหินปูนในบริเวณนั้นออกไป ทำให้เหลือลักษณะภูมิประเทศเป็นตะปุ่มตะป่ำ หลุม บ่อ แอ่ง และโพรงถ้ำต่างๆ

สำหรับ วัฏจักรเกี่ยวกับการกัดเซาะผุพังของหินปูนจนเกิดลักษณะภูมิประเทศแบบคาสต์นั้น ฟูกส์และฮาว์กินส์ (Fookes and Hawkins 1988 อ้างจากกรมทรัพยากรธรณี 2544: 366-369) กล่าวว่า วัฏจักรที่เกิดขึ้นนั้นขึ้นอยู่กับความหนาและการแผ่กระจายของหินปูน การวางตัวของชั้นหินปูน การลำดับชั้นหิน ระบบทางน้ำที่ไหลผ่าน และเวลาที่ในการกัดเซาะ สำหรับขั้นตอนการกัดเซาะนั้น เริ่มต้นจากชั้นหินปูนถูกทางน้ำไหลผ่านและกัดเซาะ น้ำบางส่วนซึมลงใต้ดิน และพัฒนาเป็นระบบทางน้ำใต้ดิน เมื่อน้ำใต้ดินสามารถไหลได้สะดวก น้ำผิวดินก็จะมีโอกาสไหลลงใต้ดินได้ น้ำใต้ดินจะกัดเซาะและละลายหินปูนจนเกิดเป็นโพรงใต้ดิน เมื่อเกิดการพังทลายของเพดานถ้ำและดินด้านบน ทำให้เกิดลักษณะคาสต์ เป็นพื้นที่ที่มีทั้งการเกิด การยุบตัว หลุมยุบ สำหรับ หลุมยุบ (Sinkhole) เป็นธรณีวิทยาพื้นฐานที่พบเป็นส่วนใหญ่ในภูมิประเทศแบบคาสต์ มีลักษณะเป็นแอ่งหรือหลุม ซึ่งมีระดับต่ำกว่าบริเวณโดยรอบ มีรูปร่างหรือขนาดต่างกัน อาจวัดได้เป็นเมตรหรือมากกว่ากิโลเมตร หลุมยุบเกิดจากการที่น้ำชะเอาตะกอนร่วนที่ปิดทับอยู่ด้านบนลงไปตามแนวแตกของหินปูนไหลไปสู่โพรงใต้ดิน ทำให้เกิดที่ลุ่มต่ำหรือหลุมลึกกว่าบริเวณข้างเคียงเรียกว่า Alluvial Do line หรือหากแผ่นดินยุบลงอย่างต่อเนื่องก็เรียกว่า Subsidence Do line ภายใน “ถ้ำภูผาเพชร” พบการสะสมตัวของหินปูนในรูปแบบต่างๆ มีลักษณะที่สำคัญๆ ทั้งหินงอก หินย้อย เส้าหิน ม่านหินย้อยและหลุมยุบ ซึ่งการสำรวจโครงสร้างทางธรณีวิทยาของกองธรณีวิทยา กรมทรัพยากรธรณี พ.ศ. 2528 (อ้างถึงในสำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 2542: บทที่ 3 หน้า 36) และคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล (2540 : บทที่ 3 หน้า 1-3) ได้อธิบายการเกิดถ้ำในลักษณะของหินงอก หินย้อย เส้าหิน ม่านหินย้อย หลุมยุบ ดังนี้

หินงอก (Stalagmite) ลักษณะของหินงอก จะเป็นตะกอนของหินปูนที่จับตัวกันเป็นแท่งหรือแผ่นงอกจากพื้นถ้ำขึ้นไปหาเพดานถ้ำ เกิดขึ้นจากการสะสมตัวของน้ำที่หยดจากเพดานถ้ำซึ่งมีสารประกอบหินปูนละลายอยู่ เมื่อน้ำระเหยไปจึงเหลือสารประกอบของหินปูนสะสมตัวสูงขึ้นเรื่อยๆ (ดูภาพที่ 12)

ภาพที่ 12 หินงอกในถ้ำภูผาเพชร
(ถ่ายภาพโดย นายเฉลิมเกียรติ ขุนทองเพชร วันที่ 27 มกราคม 2547)

หินย้อย (Stalactite) เป็นตะกอนของหินปูนที่จับตัวเป็นแท่งหรือเป็นแผ่น ย้อยลงมาจากเพดานถ้ำ เกิดจากน้ำที่มีหินปูนละลายอยู่หยดซึมลงมาจากเพดานถ้ำ เมื่อน้ำระเหย ไปจึงเหลือตะกอนของหินปูนสะสมตัวอยู่บนเพดานถ้ำที่ละน้อยๆ ซึ่งหากน้ำที่มีหินปูนละลาย อยู่หยดซึมออกมาจะเกิดเป็นหินย้อยที่มีลักษณะเป็นแท่ง แต่หากหยดซึมจากรอยแตกที่เป็นแนว ขาวจะเกิดเป็นหินย้อยที่มีลักษณะเป็นแผ่น (ดูภาพที่ 13)

เสาหิน (Column or Pillar) เป็นลักษณะของหินที่เป็นแท่งหรือเป็นเสา ซึ่ง เกิดจากหินงอก และหินย้อยมาเชื่อมบรรจบกัน (ดูภาพที่ 14)

ม่านหินย้อย เป็นตะกอนปูนที่มีลักษณะคล้ายม่าน มักเกิดจากน้ำที่ไหลหยด ไปตามผิวหน้าที่เอียง เกิดเป็นตะกอนหินปูนที่จับตัวกันเป็นแผ่นห้อยย้อยลงมาจากเพดานถ้ำ หรือผนังถ้ำติดกัน

ภาพที่ 13 หินข่อยในห้องนางฟ้า ถ้ำภูผาเพชร
(ถ่ายภาพโดย นายเฉลิมเกียรติ ขุนทองเพชร วันที่ 27 มกราคม 2547)

ภาพที่ 14 เสาหินภายในถ้ำภูผาเพชร
(ถ่ายภาพโดย นายเฉลิมเกียรติ ขุนทองเพชร วันที่ 27 มกราคม 2547)

หลุมยุบ (Sinkhole) เป็นแอ่งที่เกิดจากการที่เพดานถ้ำทรุดตัวลง ทำให้พื้นดินซึ่งอยู่เหนือเพดานถ้ำยุบตัวตามลงไป หรือเกิดจากการที่หินปูนก่อตัวกันเป็นลักษณะของรอยแยกเชื่อมกันเมื่อถูกน้ำกัดเซาะ รอยแยกบนผิวดินนั้นจึงถูกแยกออกเป็นหลุมกว้างขึ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น การกำเนิด “ถ้ำภูผาเพชร” นับได้ว่าเป็นการเกิดขึ้นตามธรรมชาติ ตามลักษณะของการเกิดถ้ำหินปูน มีลักษณะการเกิดโพรงขนาดใหญ่ มีพื้นที่ประมาณกว่า 50 ไร่ แบ่งซอยเป็นคูหาได้มากกว่า 20 คูหา และมีลักษณะการก่อตัวของถ้ำที่หลากหลาย ทั้งการเกิด การยุบตัวและหลุมยุบ ซึ่งการค้นพบและสำรวจภายใต้ความร่วมมือของชุมชนชาวบ้านได้พบการกำเนิดของถ้ำในลักษณะดังกล่าวนี้ เป็นทุนธรรมชาติทั้งของชุมชนชาวบ้านเอง ผู้ที่เกี่ยวข้องและภาครัฐ รวมถึงผู้ที่สนใจอีกทั้งมีการเผยแพร่บนอินเทอร์เน็ต โดยเฉพาะบนเว็บเพจของจังหวัดสตูลที่ <http://www.satun.go.th> ในการค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับถ้ำภูผาเพชร มีเครื่องมือค้นหา (Search Engine) ของกูเกิล (Google) ซึ่งการแผ่ขยายในโลกอย่างแพร่หลายนี้ “ถ้ำภูผาเพชร” ไม่อาจหลีกเลี่ยงต่อการพัฒนาไปสู่การเป็น “สถานที่ท่องเที่ยว” หรือ “แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ” ดังนั้นหากชุมชนชาวบ้านและผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานภาครัฐและอื่นๆ ขาดแนวคิดด้านการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสม อันได้แก่ การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้ว มีโอกาสเป็นไปได้มากกว่า “ถ้ำภูผาเพชร” ไม่อาจคงคุณค่าธรรมชาติไว้ต่อไปได้ ซึ่งการวิจัยนี้ จึงให้ความสนใจต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว “ถ้ำภูผาเพชร” ในเชิงการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

“ถ้ำภูผาเพชร” : คุณค่าทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์

การสำรวจ “ถ้ำภูผาเพชร” ภายใต้งานร่วมมือจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง รวมถึงชาวบ้านใน “บ้านควนดินดำ” พบหลักฐานทางโบราณคดีที่เป็นหลักฐานสำคัญและอ้างอิงได้ แสดงถึงความเก่าแก่ของ “ถ้ำภูผาเพชร” คือ กระดูกของมนุษย์ยุคหินใหม่เป็นส่วนหนึ่งของกะโหลกศีรษะที่แตกเป็นชิ้นๆ และกระดูกกระยาง (Long bone) นอกจากหลักฐานที่เป็นโครงกระดูกของมนุษย์แล้ว ภาชนะเครื่องปั้นดินเผาหลายชิ้นถูกพบ จำนวน 4 ใบ สภาพไม่สมบูรณ์ ลักษณะของภาชนะดินเผาที่พบดังกล่าวเป็นภาชนะดินเผามือก้นกลม จำนวน 2 ใบ และเป็นภาชนะที่มีส่วนฐานเป็นทรงกระบอก มีส่วนปากผายออก จำนวน 2 ใบ ซึ่งภาชนะดินเผาอันเป็นหลักฐานทางโบราณคดีนี้ ปัจจุบันอยู่ในความครอบครองของชุมชน 1 รายการ และองค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนาจำนวน 3 รายการ ต่อมาก่อนหน้าที่จะมีคณะนักโบราณคดีเดินทางเข้าไปสำรวจ ได้มีการเคลื่อนย้ายวัตถุและเศษกระดูกดังกล่าวไปเก็บไว้ ณ องค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา เพื่อเป็นการอนุรักษ์โบราณวัตถุไว้โดยมิให้ตกเป็นสมบัติส่วนตัวของประชาชน

นอกจากนี้จากการสำรวจโบราณวัตถุภายในถ้ำ ยังพบภาชนะดินเผาที่เนื้อดินมีลักษณะค่อนข้างหยาบ มีเม็ดกรวดและทรายปนอยู่ค่อนข้างมาก และยังพบเศษกระดูกสัตว์กระดองเต่า และเปลือกหอยต่างๆ โดยเฉพาะหอยเบี้ย ซึ่งเป็นหอยทะเลที่ถือว่าเป็นของหายากและมีค่า ถูกบรรจุไว้ในภาชนะดินเผาเพื่อใช้เป็นสิ่งของมีค่าสำหรับอุทิศให้กับผู้ตาย ตามความเชื่อของสังคมสมัยก่อนประวัติศาสตร์โดยทั่วไป ดังปรากฏในภาพที่ 3 เป็นหลักฐานสำคัญแสดงวิถีชีวิตของมนุษย์ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่อาศัยในส่วนลึกตอนกลางของคาบสมุทรภาคใต้ และมีการติดต่อกับชุมชนชายทะเล

การสำรวจบริเวณปากถ้ำและภายในถ้ำของ “ถ้ำภูผาเพชร” ที่เกิดจากความร่วมมือของชุมชนชาวบ้านและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันสำรวจบริเวณภายในถ้ำ ซึ่งนอกจากชาวบ้านจะพบถ้ำที่มีความสวยงามและมีคุณค่าทางธรณีวิทยาแล้ว ชาวบ้านที่ร่วมกันสำรวจยังพบโบราณวัตถุที่มีการใช้ประโยชน์มาไม่น้อยกว่า 3,000 ปีมาแล้วตามหลักฐานทางโบราณคดี ดังนั้นเห็นได้ว่าการค้นพบถ้ำและโบราณวัตถุชิ้นนี้ มิได้เกิดขึ้นจากกลุ่มบุคคลใดหรือบุคคลใดคนหนึ่ง แต่เกิดจากความร่วมมือของคนในชุมชนที่เป็นผู้ค้นพบ ซึ่งการค้นพบนี้ นับได้ว่า **“...เป็นสิ่งที่มีคุณค่าอันเป็นสมบัติอันล้ำค่าของแผ่นดินและชุมชน...”** อันเป็นทุนธรรมชาติที่นำไปสู่การพัฒนา “ถ้ำภูผาเพชร” ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดสตูล

จากที่กล่าวมาข้างต้น นับได้ว่า “ถ้ำภูผาเพชร” มีคุณค่าทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ที่แสดงถึงความเก่าแก่ของถ้ำจากการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ และถือเป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และมีคุณค่าของชุมชนชาวบ้านเอง ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐและผู้ที่เกี่ยวข้อง นับเป็นศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน

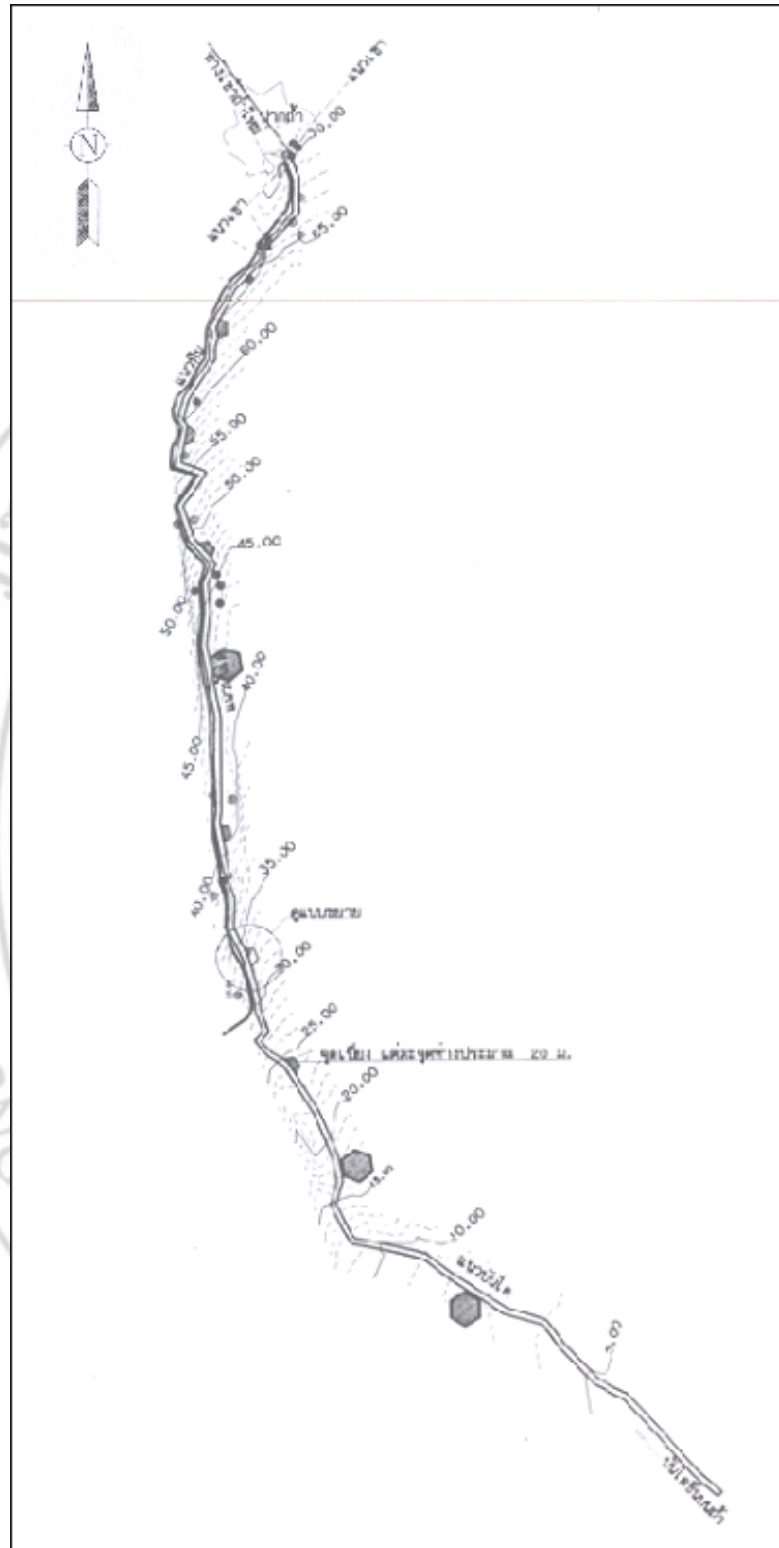
ถ้ำภูผาเพชร : ลักษณะเด่นของการเป็นสถานที่ท่องเที่ยว

จากคุณค่าทางธรณีวิทยา โบราณคดีและประวัติศาสตร์ของ “ถ้ำภูผาเพชร” ที่ถูกค้นพบและสำรวจข้างต้น “ถ้ำภูผาเพชร” ตกอยู่ในความสนใจทั้งของชุมชนชาวบ้านเองและหน่วยงานทั้งภาครัฐและผู้ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว โดยลักษณะเด่นของ “ถ้ำภูผาเพชร” มีดังนี้

“ถ้ำภูผาเพชร” ท่วมกลางความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของเทือกเขาบรรทัด หมู่ที่ 9 ตำบลปาล์มพัฒนา ห่างจากที่ว่าการกิ่งอำเภอมะนัง และที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนาไปทางทิศเหนือ ประมาณ 28 กิโลเมตร เป็นพื้นที่รับผิดชอบของเขตรักษาพันธุ์สัตว์เขาบรรทัด หากจะเริ่มต้นเดินทางจากอำเภอเมืองสตูลถึงที่ว่าการกิ่งอำเภอมะนังนั้น จะใช้ระยะทางประมาณ 52 กิโลเมตร (ตามเส้นทางสายสตูล-หาดใหญ่ ระยะทาง 16 กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายผ่านที่ว่าการอำเภอควนกาหลง ถึงที่ว่าการกิ่งอำเภอมะนัง ระยะทาง 36 กิโลเมตร)

การเดินทางผ่านในเส้นทางดังกล่าวนี้ ต้องเดินทางผ่านสวนปาล์มน้ำมันที่เรียงรายสลับกับสวนยางพาราและสวนผลไม้ทั้งสองข้างทาง มีสภาพป่าไม้เขียวชอุ่มแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ โดยบริเวณหน้าถ้ำที่เป็นพื้นที่ด้านนอกตั้งอยู่ด้านล่างของตัวถ้ำ สภาพภูมิทัศน์ประกอบด้วย อาคารและศาลาที่พัก ซึ่งเป็นสิ่งก่อสร้างจากแบบแปลนที่ได้รับอนุญาตจากกรมป่าไม้ (เดิม) จำนวนหลายหลัง มีต้นไม้อายุและพืชนานาชนิดที่ให้ความร่มรื่นและมีป้ายบอกชนิดของพันธุ์ไม้ต่างๆ โดยสถานที่นี้ถูกใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ ดังเห็นได้จากการมีป้ายสารสนเทศต่างๆ แสดงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว มีมีคฤเทศก์ท้องถิ่นคอยให้บริการนำเที่ยว และบอกเล่าข้อมูลเกี่ยวกับถ้ำภูผาเพชร โดยสังเขป การเดินทางเข้าไปภายในถ้ำต้องเดินเท้าขึ้นบันได จำนวน 323 ขั้น (เอกสารหมู่บ้านสารสนเทศชุมชนหมู่ที่ 9 บ้านควนดินดำ ประจำปี 2549 ของสำนักงานพัฒนาชุมชนกิ่งอำเภอมะนัง 2549) ในช่วงระหว่างทางเดินขึ้นบันไดเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์

สำหรับการเดินทางขึ้นถ้ำนั้น มีศาลาที่พักระหว่างทางขึ้น – ลง โดยมีระยะทางประมาณ 70 เมตร ลักษณะทางขึ้นปากถ้ำจะมีสภาพค่อยๆ ลาดชันขึ้นไปเรื่อยๆ จนถึงปากถ้ำ และบริเวณหน้าถ้ำจะมีลักษณะเป็นลานกว้างซึ่งโดยทั่วไปใช้เป็นสถานที่พักผ่อน (ดูแผนที่เส้นทางภาพที่ 15)

ภาพที่ 15 แผนที่เส้นทางขึ้นสู่ถ้ำ เริ่มจากบันไดขั้นแรกจนถึงปากทางเข้าถ้ำ
(ที่มา: เอกสาร โครงการศึกษาและสำรวจออกแบบภายใน-ภายนอก ถ้ำภูผาเพชร จังหวัดสตูล
อบต.ปาล์มพัฒนา พ.ศ. 2547)

“ถ้าภูผาเพชร” : การพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยว

การค้นพบ “ถ้าภูผาเพชร” และมีการสำรวจอย่างจริงจัง โดยความร่วมมือของชุมชนชาวบ้านและหน่วยงานภาครัฐและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงผู้วิจัยเองได้ร่วมกับชุมชนชาวบ้าน ดังเช่น ผู้บุกเบิกในระยะแรก (ปัจจุบันได้กลายเป็นผู้นำทางการท่องเที่ยวภายในถ้ำ) ทีมสำรวจจากหน่วยงานภาครัฐ เป็นต้น พบว่า “ถ้าภูผาเพชร” ที่มีลักษณะการเกิดถ้ำทางธรณีวิทยาที่หลากหลาย ทำให้ “ถ้าภูผาเพชร” ถูกแบ่งความสูงต่ำออกได้เป็นหลายระดับ ซึ่งในบางพื้นที่ผู้บุกเบิกเองที่เป็นผู้ชำนาญด้านพื้นที่ได้สำรวจถ้าต้องใช้เวลาเป็นเวลานานเป็นเวลาหลายเดือน แต่ยังไม่สามารถเข้าไปถึงได้ และจากการที่ผู้วิจัยได้ร่วมสำรวจ การสัมภาษณ์เชิงลึกและจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง พบว่า “ถ้าภูผาเพชร” สามารถแบ่งได้เป็น 3 ชั้น คือ

ชั้นแรก เป็นชั้นล่างสุดที่เป็นทางผ่านของน้ำระดับผิวดิน การค้นพบนั้นเกิดจากการลงไปสำรวจ ซึ่งการลงไปสำรวจต้องใช้เชือกโรยตัวลงไปในห้องที่ลึก มีดและแคบ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่จัดว่ามีความเสี่ยงและเกิดอุบัติเหตุได้ง่าย

“...ผมเคยโรยตัวลงในช่องนั้นแล้ว ช่องที่น้องรัตน์ (ผู้วิจัย) เห็นนั้นแหละ พอลงไปใกล้ๆ ได้ยินเสียงน้ำไหลมันดังมาก แต่เห็นว่าไม่ค่อยคุ้มค่ากับความเสี่ยง ก็เลยดึงตัวเองขึ้นมา...ช่องนั้นมันแคบ มีด แล้วก็อยู่ลึก...”
(มักคุเทศก์ท้องถิ่น)

จากการค้นพบถ้ำชั้นแรกที่เป็นชั้นต่ำสุด อันเป็นทางผ่านของน้ำนี้ เป็นการสนับสนุนจากการสำรวจในบริเวณนี้ที่ใกล้ที่สุด จนทีมสำรวจ (รวมถึงผู้วิจัยเอง) ได้ยินเสียงน้ำไหลกระทบผ่านโตรกหินได้อย่างชัดเจน กระแสน้ำนี้ไหลคดเคี้ยวตามซอกหินทะเลภูเขาขนาดใหญ่เป็นระยะทางกว่าพันเมตร “... เส้นทางนี้ผมเคยใช้ในสมัยที่ต่อสู้กับรัฐบาลอยู่ในป่า ไม่เคยรู้เลยว่าข้างบนนั้นมันจะมีถ้ำใหญ่ ถ้ำลอดนี้เป็นเส้นทางที่ปลอดภัยที่สุด เพราะเจ้าหน้าที่จะไม่กล้าติดตามเข้าไป...ก็ประมาณเป็นโล (กิโลเมตร)...” (มักคุเทศก์) ซึ่งการค้นพบบริเวณนี้ และจากการสนับสนุนลักษณะทางกายภาพนี้ ชาวบ้านเรียกบริเวณชั้นล่างของ “ถ้าภูผาเพชร” นี้ว่า “ถ้ำคองคาลอด”

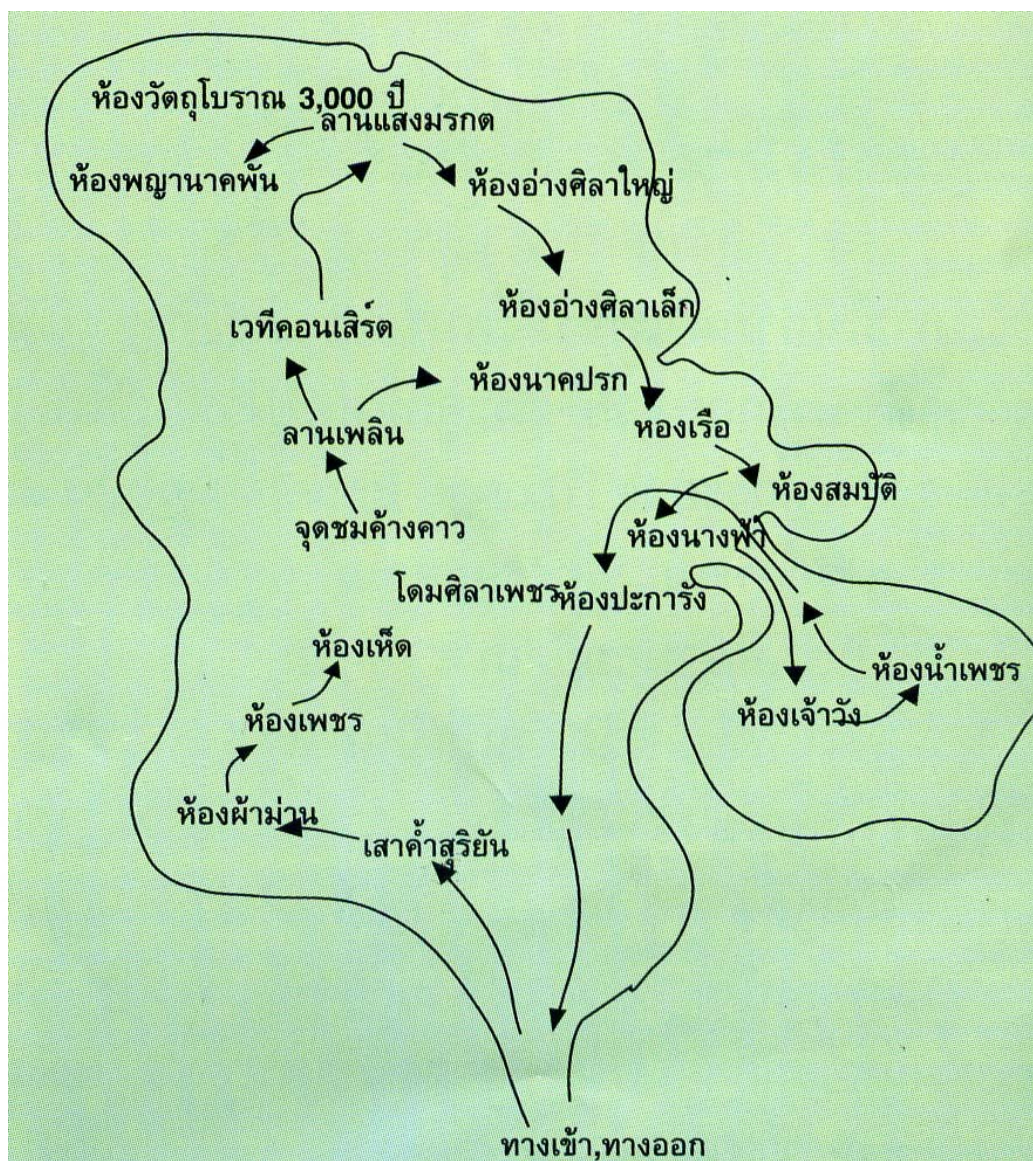
ชั้นที่สอง เป็นชั้นที่ถูกใช้เป็นเส้นทางสำรวจพื้นที่และลักษณะภายในถ้ำ พบว่า ถ้ำมีสภาพพื้นที่กว้าง มีเนื้อที่ประมาณ 50 ไร่

“...ความสวยงามของถ้ำภูผาเพชร ภายในพื้นที่กว้างขวาง โอ้โถงมโหฬารตระการตา เพดานถ้ำสูงโปร่ง เนื้อที่โดยประมาณ 50 ไร่ ภายในถ้ำธรรมชาติได้สร้างสรรค์ความสวยงามไว้เป็นรูปแบบต่างๆ เป็นที่แปลกตาและอัศจรรย์ยิ่งนัก ลีลาของประติมากรรมธรรมชาติอันเกิดจากหยดน้ำกาลเวลานานแสนนานทุกซอกทุกมุมของถ้ำ เต็มไปด้วยหินงอกหินย้อย ห้องต่าง ๆ ที่จัดแบ่งโดยธรรมชาติจะแตกต่างกันไป เหมือนประติมากรรมที่มีความขัดแย้งกันด้านรสนิยม แบ่งเป็นห้องต่าง ๆ ได้ไม่ต่ำกว่า 20 ห้อง...” (พนักงานภาครัฐ)

ลักษณะทางกายภาพบริเวณนี้มีลักษณะโอ้โถงเป็นห้องกว้าง เพดานถ้ำสูงโปร่ง มีหินงอกหินย้อยรูปลักษณะต่างๆ เกร็ดแก้วละอองน้ำส่งประกายแวววับ ผนังกันเป็นแผ่นและเป็นก้อน ซึ่งบางก้อนสูงถึง 10-20 เมตร บางก้อนเรียงกันเป็นแผ่นยาวหลายสิบเมตร บางก้อนเป็นรูปกลีบกุหลาบขนาดใหญ่ซ้อนกันหลายสิบชั้นขนาด 5 คนโอบ มีห้องเล็กห้องน้อยมากมาย มีการตั้งชื่อของพื้นที่ภายในถ้ำออกเป็นห้องต่างๆ ตามลักษณะการเกิดหินงอกหินย้อย เช่น ห้องมานเพชร ห้องปะการัง (คู่มือห้อง/คูหา ภายในถ้ำ จากภาพที่ 15)

สำหรับบริเวณจุดลึกสุดของถ้ำชั้นที่สองที่เรียกว่า “ห้องมรกต” หรือ “ลานแสงมรกต” เป็นจุดที่มีแสงสว่างสามารถเห็นช่องขนาดใหญ่ที่มองออกไปนอกถ้ำได้ แต่จากการสำรวจนั้นไม่สามารถไต่ปีนป่ายออกไปภายนอกได้เพราะเป็นหน้าผาชัน (โปรดดูภาพประกอบที่ 16) ช่องขนาดใหญ่นี้ ทำให้น้ำและละอองฝนสามารถผ่านลงมาสู่บริเวณผนังถ้ำชั้นนี้ได้ มีผลทำให้บริเวณพื้นและผนังถ้ำมีลักษณะเป็นสีเขียวของตะไคร่น้ำ และเกิดการสะสมก่อตัวขึ้นเป็นชั้นๆ เมื่อมีแสงสว่างลอดเข้ามากระทบผนังสีเขียวคล้ายสีมรกต ทีมสำรวจจึงเรียกถ้ำบริเวณนี้ว่า “ห้องมรกต” แต่อย่างไรก็ตาม การเกิดสีเป็นห้องมรกตนั้นเกิดขึ้นได้ยากมาก เนื่องจากถ้ำมีแสงลอดเข้ามาทำใหเกิดการระเหยของน้ำมากเกินไป ไม่ทำให้เกิดเป็นสีเขียวได้ และเป็นการปิดโอกาสการละลายตัวของสารละลายต่าง ๆ ในหินปูนนั่นเอง

“...ตอนนี้สีเขียวมองเห็นไม่ค่อยชัด เหมือนกับที่พบครั้งแรกนั้นมันสวยงามเขียวทั่วห้อง...ถ้ำไม่จัดโซนให้ชมอย่างระมัดระวัง ต่อไป ห้องมรกตนี้ไม่มีความหมาย...” (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น)

ภาพที่ 16 แสดงเส้นทางและจุดสำคัญของการท่องเที่ยวภายในถ้ำ
(ที่มา: บรรยายสรุปกึ่งอำเภอมะนัง 2549)

ภาพที่ 17 บริเวณช่องขนาดใหญ่ส่วนที่อยู่เหนือขึ้นไปของ “ห้องมรกต”
(ถ่ายภาพโดย นายเฉลิมเกียรติ ชุนทองเพชร วันที่ 22 กรกฎาคม 2546)

ภาพที่ 18 เส้นทางขึ้นสู่ถ้ำภูผาเพชรชั้นที่สาม เป็นบริเวณที่มีสภาพอันตรายแห่งหนึ่ง
(ถ่ายภาพโดย นายเฉลิมเกียรติ ชุนทองเพชร วันที่ 22 กรกฎาคม 2546)

จากบริเวณลานกว้างชั้น 2 นี้ สามารถสำรวจโดยการไต่ขึ้นไปชั้นบน (ซึ่งเป็นชั้นที่งานวิจัยนี้เรียกว่า ชั้นที่ 3) ได้ แต่การเดินทางสำรวจนั้นเป็นไปด้วยความยากลำบาก เนื่องจากทางขึ้นมีความลาดชันมาก ในการสำรวจต้องใช้เชือกคล้องตัวขึ้นไป ลักษณะของทางขึ้นไม่มีต่อเนื่องและเสี้ยนเนื่องจากบริเวณชั้นบน โดยเฉพาะบริเวณนี้ (ภาพที่ 17) เป็นจุดที่สามารถขึ้นไปบนถ้ำชั้นที่สามได้แต่อย่างไรก็ตาม ถ้ำชั้นที่สามเป็นชั้นที่ทางขึ้นมีความลาดชันต้องใช้เชือกคล้องตัวขึ้นไป บางจุดเส้นทางไม่ต่อเนื่องและลื่น จำเป็นต้องกระโดดข้าม ทางเดินมีลักษณะคดเคี้ยว บางบริเวณเป็นช่องลอดที่มีขนาดสูงต่ำทำให้ต้องก้มตัวลอดเข้าไป บนพื้นถ้ำพบเห็นเศษอินทรียัดจำพวกกระดูกของสัตว์ขนาดเล็กปะปนอยู่ เช่น กระดูกค้างคาว หรือสัตว์ที่ใช้ฟันกัดแทะบางจำพวก เป็นชั้นที่มีหลักฐานการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ปัจจุบันร่องรอยการใช้ประโยชน์จากถ้ำของมนุษย์ดังที่กล่าวไม่สามารถสังเกตเห็นได้อีก

“...ชั้นบนนี้ไต่ขึ้นไปลำบาก เพราะทางเดินลื่นและชันมาก มีช่วงหนึ่งเป็นทางขาดต้องกระโจนข้าม บางช่วงต้องมุดเข้าไป ไม่พบหลักฐานอะไรแล้ว แต่ยังมีซากกระดูกของสัตว์เล็กๆ อยู่บ้าง...มักอุเทศกชี้ให้ดูช่องที่เคยเจอหลักฐานชั้นนี้ไม่มีอะไรน่าดึงดูดใจ...” (พนักงานภาครัฐ)

นอกจากการสำรวจถ้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐแล้ว ยังมีสถาบันการศึกษาสนใจเข้ามาสำรวจข้อมูลทางธรณีวิทยาของ “ถ้ำภูผาเพชร” ในชั้นที่สอง กล่าวคือ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โดยภาควิชาวิศวกรรมเหมืองแร่และวัสดุ ได้สำรวจลักษณะทางธรณีวิทยาของหินปูนภายในถ้ำภูผาเพชร มีรายละเอียดของลักษณะทางธรณีวิทยา ดังนี้ (<http://www.mne.eng.psu.ac.th/knowledge/student/rocktrip49/gr1/P2.htm> : เข้าถึงเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2550) หมวดหิน : เป็นหินตะกอน (Sedimentary Rocks) ชื่อหิน เรียกว่า “หินปูน” (Limestone) ลักษณะของหิน : บริเวณหน้าถ้ำเป็นคราบหินปูน (Travertine) มีสีขาวขุ่นเป็นการตกตะกอนของแร่แคลไซต์ (Calcite) และแร่อะราโกไนต์ (Aragonite) จากสารละลายภายในและบริเวณภายในถ้ำลักษณะของหินจะแบ่งเป็นจุดได้ดังนี้

จุดที่ 1 เสาคำสุริยัน มีลักษณะเป็นเสาสีขาวขุ่น และบริเวณโคนเสาจะเพิ่มความสูง 1 เซนติเมตรต่อ 100 ปี หินที่มีลักษณะคล้ายพญานาคเป็นแร่แคลไซต์ เมื่อทำปฏิกิริยากับแสงจะทำให้เกิดแสงแวววาวและบริเวณทางเดินด้านซ้ายเป็นหินปูนสำหรับยีสี่เขียวแกมน้ำเงิน (Stomatolitic) มีลักษณะเป็นชั้นบางมีความหนา 1 มิลลิเมตร

จุดที่ 2 ห้องม่านเพชร ตรงด้านซ้ายมีคราบฟอสเฟตสีน้ำตาล ในห้องม่านเพชร เป็นคราบหินปูน มีลักษณะเป็นสีขาวขุ่น มีแสงแวววาว เนื่องจากแร่แคลไซต์ และทางด้านซ้ายมีแร่ไซโลเมลัน (Psilomelane) แทรกอยู่ในหินปูนที่เป็นสาหร่าย

จุดที่ 3 เพชร ทางด้านซ้ายมีลักษณะเป็นผนังรอยเลื่อนคืบเข้ามา ทำให้น้ำไหลเข้ามาจนทำให้เกิดการพอกตัว

จุดที่ 4 ห้องหีค เป็นลักษณะหินปูนแบบปะการัง

จุดที่ 5 ห้องหัวแหวน มีลักษณะการพอกตัวของหินแบบหัวแหวน

จุดที่ 6 วังค้ำควา มีลักษณะหินคล้ายปะการังหัวพญานาค

จุดที่ 7 ลานเพลิง ลักษณะเป็นหินปูนและมีตาน้ำอยู่

จุดที่ 8 ลานแสงมรกต เกิดจากลมพัดไอน้ำมาทำปฏิกิริยากับแสงและน้ำทำให้เป็นหินสีเขียว จนเป็นชื่อว่า ลานแสงมรกต ในลานนี้จะมีน้ำไหลผ่านและจมน้ำอยู่นาน ระหว่างทางเดินจะพบแนวระดับน้ำที่เคยจมน้ำอยู่

จุดที่ 9 ห้องพญานาคพัน บริเวณหน้าห้องนี้จะมีเสาหินปูนอยู่ ซึ่งเกิดจากน้ำหินปูนย่อยก่อตัวจนเป็นเสา และมีทางน้ำไหลมาจากห้องพญานาคพันภายใน บริเวณที่เป็นแนวขนานกับพื้นซึ่งเป็นแนวระดับน้ำ มีลักษณะเป็นเกล็ดยาวจนเรียกว่า พญานาคพัน ในห้องนี้ น้ำแห้งไปแล้ว ประมาณ 3,000 ปี โดยการพิสูจน์ของ กรมทรัพยากรทางธรณี

จุดที่ 10 อ่างศิลาใหญ่ เกิดจากมีน้ำไหลมาจากห้องพญานาคพัน จนทำให้เป็นอ่างขนาดใหญ่มีอายุประมาณ 3,000 ปี ทางเข้าจุดนี้มีลักษณะการพอกของคราบหินปูน ซึ่งมีลักษณะเป็นรัศมีทรงกลม

จุดที่ 11 ห้องคอกบัว เป็นแอ่งน้ำ ซึ่งมีธารน้ำมาจากด้านเพดาน

จุดที่ 12 โคมศิลาเพชร - ลานหอยข้าวสาร เกิดจากเพดานที่มีน้ำตกลงมาโดยการพัดพา - มีลักษณะคล้ายเมงกะพูนที่เกิดจากสายน้ำไหลลงมา

จุดที่ 13 ปะการัง มีลักษณะหินคล้ายปะการังซึ่งมีรูปร่างเหมือนเสากระโดงเรือ จากลักษณะเด่นของห้องและคูหาต่างๆ ที่มีความแตกต่างกันภายในถ้ำ ตลอดจนมีหินงอกหินย้อยที่ส่องประกายแวววาวเหมือนเกล็ดแก้วและละอองน้ำยามต้องแสงไฟ มีหินในรูปแบบทั้งที่เกาะตัวผนึกกันเป็นก้อนบ้าง เป็นแผ่นบ้าง ในรูปลักษณะแตกต่างกัน บางก้อนสูงถึง 10 - 20 เมตร บางก้อนเรียงเป็นแผ่นยาวหลายสิบเมตร บางก้อนมองเป็นรูปกลีบกุหลาบใหญ่ซ้อนกันหลายสิบชั้น ขนาดห้าคนโอบ นอกจากนี้ยังมีลำธารใหญ่ไหลตลอดใต้ถ้ำ ชาวบ้านจึงขนานนามว่า “ถ้ำภูผาเพชร” และ “ถ้ำค้างคาลอด” แต่ในที่สุดชื่อ “ถ้ำภูผาเพชร” ได้รับการยอมรับกันอย่างแพร่หลายและในปัจจุบัน “ถ้ำภูผาเพชร” ถูกพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทั้งของจังหวัดสตูลและประเทศไทย

“ถ้าภูผาเพชร” : แนวทางการพัฒนาเป็นแหล่งการท่องเที่ยว

การค้นพบและการสำรวจ “ถ้าภูผาเพชร” อย่างจริงจังโดยความร่วมมือระหว่างชุมชนชาวบ้านและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง พบว่า “ถ้าภูผาเพชร” มีคุณค่าทั้งทางธรณีวิทยา โบราณคดี และประวัติศาสตร์ ทำให้ “ถ้าภูผาเพชร” เป็นทุนธรรมชาติที่มีความเด่นเฉพาะที่ชุมชนชาวบ้านและผู้ที่เกี่ยวข้องเกิดแนวคิดการพัฒนา “ถ้าภูผาเพชร” ให้เป็นสถานที่หรือแหล่งการท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดสตูลและประเทศไทย

แนวทางการพัฒนา “ถ้าภูผาเพชร” ของภาครัฐ : จุดเริ่มต้น

แนวทางการพัฒนาเริ่มจากการให้ความสำคัญกับสถานที่แหล่งท่องเที่ยว โดยการสำรวจและปรับปรุง “ถ้าภูผาเพชร” อย่างจริงจัง มีชุมชนท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงประชาชนและผู้นำชุมชนในพื้นที่ร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ กล่าวคือ องค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา ที่ว่าการกิ่งอำเภอมะนังและส่วนราชการต่าง ๆ ของกิ่งอำเภอมะนัง ได้ทำการสำรวจเส้นทางและพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวของ “ถ้าภูผาเพชร”

“...ชุดพอกลานได้นี้ใช้เวลาหลายวันเหมือนกัน ถ้าใครจะเข้าเมื่อก่อนต้องคลานเข้าไป ตอนช่วงวันพระนี่จะต้องชุดทุกวัน สำรวจไปเรื่อย ๆ สำรวจไปก็ตั้งชื่อไปจนไปถึงถ้าที่สว่าง โน่นแหละ พอเห็นห้องไหนแปลกๆ เหมือนห้องม่านเพชรก็ตั้งชื่อ ช่วงเวลาสำรวจจะใช้ตะเกียงถ่าน ไฟฉาย ตะเกียงที่เขาใช้ตัดยาง... ถ้าถูกแสงไฟนี่มันจะแพรวพราวสวยงามมาก ในถ้าจะมีค้างความมาก ...ถ้าหน้าฝนตกลงมานี้จะมีน้ำย่อยลงมาบ้าง...” (ผู้นำชุมชน)

การพัฒนาถ้าภูผาเพชรให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในระยะเริ่มแรกนั้น เริ่มต้นจากการบริการนำเที่ยวถ้าในหมู่ญาติพี่น้องและผู้ที่มีความสนิทสนมจากต่างพื้นที่ที่มาเยี่ยมเยือนชุมชนในพื้นที่ ซึ่งจากการที่มีคนมาเที่ยวเป็นจำนวนมาก จึงมีการเปิดบริการให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยเป็นการสำรวจและในขณะเดียวกันก็ให้บริการการท่องเที่ยวด้วย

“...คือจะนำเขาเที่ยวใช้ตะเกียงถ่าน (ตะเกียงแก๊สที่ชาวบ้านใช้สำหรับกรีดยางพารา) เดินพอกเขาเที่ยว เห็นว่าสวยงามก็พาเขาเที่ยว ไปเที่ยวแบบสนุกเพราะเห็นว่าสวยงาม โดยเริ่มจากญาติหรือพรรคพวกที่มาหาก่อน...” (ผู้นำชุมชน)

เห็นได้ว่าการพัฒนา “ถ้ำภูผาเพชร” ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในระยะเริ่มต้น หลังจากที่มีการค้นพบนั้น เป็นการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามาจับบทบาทในการพัฒนา โดยในระยะเริ่มแรกนั้นเป็นการพัฒนาด้านการสำรวจพื้นที่บริเวณถ้ำและในขณะเดียวกันเป็นการเปิดให้บริการนำเที่ยวในหมู่ญาติพี่น้องและคนสนิทกับชุมชนท้องถิ่น

แนวทางการพัฒนา “ถ้ำภูผาเพชร” ของภาครัฐ : การพัฒนาสู่ภายนอก

หลังจากการสำรวจและค้นพบโบราณวัตถุในถ้ำภูผาเพชรของชุมชนชาวบ้านและหน่วยงานในท้องถิ่นแล้ว ต่อมา มีการประสานงานให้มีการสำรวจถ้ำอย่างเป็นทางการอีกครั้ง เมื่อปี พ.ศ. 2541 กับสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 10 สงขลา โดยร่วมกับบุคคลต่างๆ ในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ทำให้ชื่อเสียงของ “ถ้ำภูผาเพชร” ปรากฏสู่สังคมในลักษณะปากต่อปาก เป็นผลให้มีคณะผู้สื่อข่าวโทรทัศน์หลายบริษัทถ่ายทำเป็นสารคดี และในวันที่ 22 เมษายน 2542 คุณหญิงแจ่มใส ศิลปอาชาและคณะพร้อมทั้งสื่อมวลชนสาขาต่างๆ ได้มาเยี่ยมชมถ้ำภูผาเพชร หลังจากที่ได้สถานีโทรทัศน์ช่องต่างๆ ถ่ายทอดข้อมูลและเรื่องราวของถ้ำภูผาเพชรออกสู่สายตาตามหาชน ก็มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมาเที่ยวชมจำนวนมากขึ้น

“...บางคณะนั้นมาจากกรุงเทพฯที่หนึ่ง รู้สึกว่าเส้นทางนี้ไกล พอไปเห็นถ้ำแล้วรู้สึกสบายใจ เห็นถ้ำแล้วเขบอกว่าถ้ำเราไม่เคยเห็นมาก่อนเลยที่มีความสวยงามขนาดนี้...” (ผู้นำชุมชน)

การพัฒนา “ถ้ำภูผาเพชร” ให้เป็นแหล่งการท่องเที่ยวนั้น เริ่มต้นจากองค์การบริหารส่วนตำบลป่าลัมพัฒนา ได้ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในบทบาทมัคคุเทศก์ ซึ่งเป็นคนในพื้นที่หมู่ที่ 9 หมู่ที่ 6 และหมู่ที่ 2 ของตำบลป่าลัมพัฒนา ทำหน้าที่ในการนำเที่ยว ในระยะแรกได้รับสมัครผู้ที่มีความสนใจและจัดทำเป็นทะเบียนรายชื่อมัคคุเทศก์ท้องถิ่นของตำบลป่าลัมพัฒนา จำนวน 17 คน มัคคุเทศก์เหล่านี้ได้รับการอบรมจากศูนย์การท่องเที่ยว กีฬา และนันทนาการจังหวัดสตูล เพื่อให้มีความรู้ เข้าใจบทบาทและหน้าที่ของมัคคุเทศก์ในการบริการนำเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว

เมื่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่น ทำให้ส่วนราชการต่างๆ โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสักพัฒนา ที่ว่าการกิ่งอำเภอมะนัง และประชาชนในท้องถิ่นได้ร่วมกันคิดที่จะพัฒนา “ถ้ำภูผาเพชร” ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเริ่มต้นเริ่มจากการของบประมาณเพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณถ้ำ ซึ่งเงินงบประมาณนี้เป็นงบประมาณเหลือจ่ายจากโครงการท่องเที่ยวทั่วไทยและท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตามมาตรการเสริมการพัฒนาชนบทและชุมชน (มพช.) จำนวน 2,965,000 บาท เพื่อก่อสร้างศาลาอเนกประสงค์ ห้องน้ำห้องส้วม ศาลา 6 เหลี่ยม ศาลาพักผ่อน ปรับปรุงบันได ป้ายแนะนำสถานที่และปรับปรุงบริเวณหน้าถ้ำ ในเวลาต่อมาได้มีการก่อสร้างถนนลาดยางแอสฟัลท์ โดยสำนักงานโยธาธิการจังหวัดสตูลเป็นผู้ดำเนินการจ้างก่อสร้างต่อจากถนนเดิมไปจนถึงบริเวณหน้าถ้ำ เป็นการอำนวยความสะดวกให้ชาวบ้านและนักท่องเที่ยวมากขึ้น ทำให้สามารถเดินทางไปยัง “ถ้ำภูผาเพชร” ได้ทุกฤดูกาล มีคฤหาสน์ในพื้นที่กล่าวว่า “...ถ้ำไม่มีถ้ำภูผาเพชรถนนลาดยางตรงนั้นก็ไม่มี...”

ต่อมาในปีงบประมาณ พ.ศ. 2547 ได้มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดสตูล โครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวถ้ำภูผาเพชร โดยใช้งบประมาณจากงบกลางจำนวน 6,132,600 บาท (สัญญาจ้างเลขที่ สด106/2547 เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2547) เพื่อดำเนินงานปรับปรุงบริเวณหน้าถ้ำ จำนวน 4,772,600 บาท และงานสำรวจออกแบบภายในถ้ำ จำนวน 1,360,000 บาท ในส่วนของงานการปรับปรุงบริเวณหน้าถ้ำ ประกอบด้วย ปรับปรุงป้ายถ้ำภูผาเพชรจำนวน 1 ป้าย ปรับปรุงทางเข้าถ้ำ จัดทำป้ายสื่อประชาสัมพันธ์ จำนวน 2 ชุด ก่อสร้างป้อมยามจำนวน 1 หลัง ก่อสร้างสถานที่บริการจำหน่ายอาหาร จำนวน 6 หลัง ก่อสร้างศาลาที่พักทางขึ้นถ้ำจำนวน 3 หลัง ก่อสร้างศาลาที่พักริมสระน้ำ จำนวน 1 หลัง ก่อสร้างระบบประปา ก่อสร้างคันคอนกรีตกั้นน้ำเพื่อสูบน้ำมาใช้ในระบบประปา ก่อสร้างรางระบายน้ำ ก่อสร้างสะพานข้ามรางระบายน้ำ จำนวน 3 แห่ง ก่อสร้างที่กำจัดขยะมูลฝอย ปูปลีอกตัวหนอนทางขึ้นถ้ำ ปรับปรุงห้องน้ำห้องส้วมโดยปูกระเบื้องและผนัง ขุดลอกสระเก็บน้ำพร้อมบันไดและปรับปรุงภูมิทัศน์ สำหรับงานสำรวจออกแบบภายในถ้ำ ดำเนินการเกี่ยวกับงานสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด งานออกแบบวางผังระบบไฟฟ้าแสงสว่าง งานออกแบบวางผังระบบทางสัญจรภายในถ้ำ และงานออกแบบวางผังสาธารณูปโภคและสาธารณูปการบริเวณโครงการ ซึ่งในการพัฒนาหรือปรับปรุงพื้นที่ต่างๆ จะต้องได้รับการอนุญาตจากกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นอกจากการพัฒนาด้านสถานที่ของแหล่งท่องเที่ยว “ถ้ำภูผาเพชร” แล้ว หน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่นมีการส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นและเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียต่างๆ มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างถูกต้องโดยได้ส่งเสริมและพัฒนา ดังนี้

การฝึกอบรมให้ความรู้ เป็นการฝึกอบรมให้ความรู้แก่แม่คฤหบดี ผู้ที่ทำหน้าที่ในการนำเที่ยว ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลป่าเลี้ยวพัฒนาได้เชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดสตูลโดยผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดสตูล เป็นวิทยากรอบรมให้ความรู้ด้านการบริการการท่องเที่ยวให้แก่แม่คฤหบดี เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นบริการนำเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ

การศึกษาดูงาน เป็นการส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นได้ศึกษาเรียนรู้จากประสบการณ์ในแหล่งท่องเที่ยวประเภทเดียวกัน เช่น การนำสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล พนักงานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวถ้ำภูผาเพชรศึกษาดูงานในแหล่งท่องเที่ยวถ้ำเขากอบ จังหวัดตรัง แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นต้น

“...ช่วงแรกกับช่วงนี้นั้นต่างกันมาก เพราะช่วงแรกผมยังไม่มีประสบการณ์...ปลายปี 2547 ผมก็ได้ไปดูงานหลายจังหวัด หลายแห่ง ไปดูเรื่องของการท่องเที่ยวก็เริ่มดีขึ้นมาก ถ้าถามว่า 100 เปอร์เซ็นต์ หรือไม่ ก็ยังไม่ 100 เปอร์เซ็นต์ นะ แต่ว่าหลังจากข้อบัญญัตินี้เสร็จ...หากสภาไม่มีข้อแก้ไขเพิ่มเติมผมก็บังคับใช้...” (ผู้นำชุมชน)

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว “ถ้ำภูผาเพชร” ของหน่วยงานภาครัฐผู้ภายนอก ดำเนินการโดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันพัฒนาและปรับปรุงแก้ไข ให้สามารถจัดการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการพัฒนาเพื่อเตรียมความพร้อมในการให้บริการท่องเที่ยวสู่ภายนอก การเตรียมความพร้อมของสถานที่แหล่งท่องเที่ยว บทบาทผู้ให้บริการนำเที่ยวและความเข้าใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กล่าวคือ เริ่มจากการพัฒนาสถานที่แหล่งท่องเที่ยว กำหนดอัตราค่าบริการ การอำนวยความสะดวกด้านท่องเที่ยว (อุปกรณ์) แสงสว่าง การให้บริการห้องน้ำห้องส้วม การรักษาความสะอาด ความปลอดภัย ในระยะเริ่มแรกองค์การบริหารส่วนตำบลป่าเลี้ยวพัฒนาเห็นชอบให้ตัวแทนของหมู่บ้าน ประกอบด้วย แม่คฤหบดีท้องถิ่นและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหมู่ที่ 9 ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9 และประชาชนผู้ในท้องถิ่น ร่วมกันดูแลแหล่งท่องเที่ยว “ถ้ำภูผาเพชร” ตั้งแต่การดูแลสถานที่ การบริหารจัดการและการให้บริการ ตลอดจนการกำหนดอัตราค่าบริการการดูแลบริเวณพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

“...หลายๆ ครั้งที่ชุมชนในหมู่ 9 นี้แหละ ก็ประมาณ ลีบกว่าคนจะเป็นพวก แม่บ้านบ้าง แม่กุเทศก์บ้าง และประชาชนในหมู่บ้านบ้าง มาช่วยเก็บขยะ มาช่วย กวาด ช่วยทำ ช่วยตัก ช่วยแต่ง...” (แม่กุเทศก์ท้องถิ่น)

แนวทางการพัฒนา “ถ้าภูผาเพชร” ของภาครัฐ : การเข้าสู่ตลาด

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว “ถ้าภูผาเพชร” เพื่อเข้าสู่ตลาดนั้น เป็นการพัฒนาเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ด้านข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวของ “ถ้าภูผาเพชร” โดยหน่วยงานภาครัฐในระดับ ท้องถิ่นและระดับภูมิภาคที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว “ถ้าภูผาเพชร” และแหล่ง ท่องเที่ยวในพื้นที่โดยการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ

“...ช่วงแรกๆ...พยายามโปรโมทให้คนข้างนอกเขาได้รู้ได้เห็น...มันเป็นที่ยังเที่ยว ใหญ่ที่สุดที่เคยเห็นมามันใหญ่ที่สุดในประเทศนะ...ตอนนี้เราขาดการประชาสัมพันธ์ ที่ดี ถึงประชาสัมพันธ์แต่อย่างอื่นมันไม่สอดคล้องก็ไม่ได้...ในขั้นแรกเราไม่ได้หวังรายได้มันตกกับชาวบ้านหรอก หวังให้มันมีชื่อเสียงติดตลาด เมื่อมีคนมา ชาวบ้านก็เห็นช่องทางเอง...ไม่ต้องอื่นไกลแค่ขายของกิน เล็กๆ น้อยๆ มันก็แค่ ทางผ่าน หรือขายน้ำ...ไม่ต้องมีวิธีคิดที่สลับซับซ้อน...” (พนักงานภาครัฐ)

รูปแบบการประชาสัมพันธ์จะจัดทำข้อมูลเอกสารและข้อมูลรูปภาพต่างๆ เพื่อ ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของกิ่งอำเภอมะนัง ผ่านสื่อต่างๆ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และ อินเทอร์เน็ต โดยเฉพาะสื่อประเภท Internet ที่สามารถประชาสัมพันธ์ได้อย่างกว้างขวางทั่วโลก สำหรับหน่วยงานที่ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว คือ

องค์การบริหารส่วนตำบลป่าพัฒนา ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่น จัดทำจุลสาร (แผ่นพับ) วารสาร ถ่ายทำวิดีโอทัศนสำรวจเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวแล้วจัดทำเป็นแผ่นซีดี และเว็บไซต์ขององค์การบริหารส่วนตำบลป่าพัฒนา เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวใน ตำบลป่าพัฒนา

ที่ว่าการกิ่งอำเภอมะนัง ร่วมกับส่วนราชการต่างๆ ในกิ่งอำเภอมะนัง ซึ่งเป็น หน่วยงานภาครัฐในระดับภูมิภาค จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวสู่สาธารณชน โดยจัด กิจกรรมต่าง ๆ อันได้แก่

1) การประกวดคำขวัญแหล่งท่องเที่ยวและของดีในกิ่งอำเภอมะนัง เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว และของดีในกิ่งอำเภอมะนังให้เป็นที่รู้จักแก่บุคคลทั่วไป โดยในการจัดกิจกรรมดังกล่าวมีการมอบรางวัลแก่ผู้เข้าร่วมประกวดในวันประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้าน วันที่ 5 สิงหาคม 2546 (ประกาศกิ่งอำเภอมะนัง วันที่ 31 กรกฎาคม 2546)

2) การถ่ายทำวิดีโอทัศนียภาพ เป็นการถ่ายทำโดยการสำรวจเส้นทางแหล่งท่องเที่ยว เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว (ผู้วิจัยได้ร่วมสำรวจเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวนี้ด้วย) ของกิ่งอำเภอมะนัง ให้เห็นบรรยากาศในพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยว

3) การให้สัมภาษณ์ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว เป็นการให้ข้อมูลด้านแหล่งท่องเที่ยวของกิ่งอำเภอมะนังกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่เข้ามาเก็บข้อมูล เช่น สถานีโทรทัศน์ช่องต่างๆ เพื่อประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ ตั้งแต่สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และ Internet นำจุดสารและแผ่นซีดีให้แก่หน่วยงานด้านการท่องเที่ยว ทั้งภาครัฐและเอกชนที่อยู่ในเมืองย่านการค้าและจังหวัดใกล้เคียง เช่น เมืองหาดใหญ่ซึ่งเป็นเมืองเศรษฐกิจของภาคใต้ เป็นต้น

นอกจากนี้ในส่วนราชการต่างๆ ของกิ่งอำเภอมะนัง เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนกิ่งอำเภอมะนัง สำนักงานเกษตรกรกิ่งอำเภอมะนัง จัดทำทะเบียนประวัติแหล่งท่องเที่ยวเป็นผลิตภัณฑ์ของอำเภอในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ การให้คำแนะนำให้ความรู้ในการใช้วัสดุธรรมชาติมาทำเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน

“...การท่องเที่ยวที่ไปโรมทกันจริง ๆ โหมกันจริง ๆ ก็คือช่วงที่ปิดเกาะ ...ถ้าถามว่าช่วงปิดเกาะนี้เที่ยวถ้าอย่างเดียวมันไม่ได้อะไร มันจะต้องเชื่อมโยงไปเที่ยวน้ำตก...ก็จะออกจากถ้ำเพชร เข้าถ้ำเจ็ดคดแล้วไปจบที่วังสายทอง...ภายในวันเดียวของนักท่องเที่ยว...” (พนักงานภาครัฐ)

สำหรับการประชาสัมพันธ์ที่สามารถส่งถึงผู้บริโภคโดยตรง และมีความกว้างขวางหรือที่เรียกว่า “ไร้พรมแดน” นั้น มีการเผยแพร่ข้อมูลของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ลักษณะของข้อมูลที่เผยแพร่เป็นทั้งข้อมูลเอกสารและข้อมูลรูปภาพ แต่มีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน เนื่องจากภาคเอกชนเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างรายได้ให้แก่ตนเอง แต่หน่วยงานภาครัฐเผยแพร่เพื่อส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการประชาสัมพันธ์เพื่ออะไรก็ตาม “ถ้าภูเขาเพชร” สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง

นอกจากการประสานงานต่าง ๆ เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ให้เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางแล้ว หน่วยงานภาครัฐยังมีแนวคิดที่จะพัฒนาบุคลากรในพื้นที่ให้มีความรู้ เพื่อบริการนักท่องเที่ยวที่ลั่งไหลเข้ามาตลอดเวลา เช่น การฝึกผู้นำชุมชนประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนันและแพทย์ประจำตำบล เป็นหน่วยกู้ภัยคอยดูแลนักท่องเที่ยว เป็นต้น

แนวทางการพัฒนา “ถ้ำผาเพชร” ของภาครัฐ : ปัญหาอุปสรรคและการแก้ไข

การบริหารจัดการ “ถ้ำผาเพชร” ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในระยะเริ่มแรกนั้น เกิดปัญหาอุปสรรครวมถึงการเกิดความขัดแย้งทั้งทางด้านผลประโยชน์ การจัดระบบการให้บริการ ซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมทั้งคนในชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ โดยการแก้ปัญหาในระยะเริ่มแรกนั้น โดยองค์การบริหารส่วนตำบลป่าเลี้ยวพัฒนา มอบหมายให้มัคคุเทศก์ในท้องถิ่นเป็นผู้ดูแลและบริหารจัดการ ตั้งแต่การดูแลรักษาความสะอาดห้องน้ำห้องส้วมบริเวณ “ถ้ำผาเพชร” การใช้ไฟฟ้าภายในถ้ำโดยเครื่องปั่นไฟ การบริการนำเที่ยวและการเก็บเงินค่าบริการนำเที่ยว และการให้บริการค่าเช่าไฟ

“...ก็ดีใจที่เราได้พูดคุย อยากให้เปิดอกกันจริงๆ ในระยะเวลา 4-5 เดือนที่ผ่านมา...ช่วงแรกที่เข้าไปจัดระบบ...วิธีปฏิบัติจะมีปัญหาหรืออะไรบ้าง...คิดว่าจะเรียกมาคุยกัน...พูดแล้วก็รีบทำเลยนะช่วงนี้มันยังมีเวลามากเพราะว่าคนเที่ยวจะน้อยมันเข้ามาرسوم...ลองคุยกันว่าเราจะเอาอย่างไร...พูดให้ชัดเจน...” (ผู้นำชุมชน)

นอกจากนี้การเปิดให้บริการนั้น ชุมชนท้องถิ่นได้สอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวพบผลที่สะท้อนกลับมาจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวถ้ำผาเพชรนั้น ซึ่งชุมชนท้องถิ่นมีการประชุมปรึกษาหารือและหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขในส่วนต่าง ๆ ดังนี้

1) อัตราค่าบริการนำเที่ยว ในระยะเริ่มแรกมีการจัดเก็บในอัตราที่สูงเกินไป เก็บค่าบริการเที่ยวถ้ำเป็นคณะ 5 คน (คณะที่มีสมาชิก เกิน 5 คน แต่ไม่ถึง 10 คน ให้คิดเป็นหนึ่งคณะ) เก็บค่าบริการคณะละ 150 บาท หากจำนวนนักท่องเที่ยวไม่ถึง 5 คน ก็เก็บในอัตรา 150 บาท ทำให้เห็นว่าเป็นอัตราที่สูง

“...ประเด็นที่ 2 ก็คือค่าเช่าถ้ำที่สูง...มันก็เก็บยากกัน บางทีไป 2 คน 3 คน ก็มากเหมือนกัน แต่เก็บในราคา 150 บาท มันก็เก็บยากนะ...” (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น)

ต่อมาที่ประชุมมีมติเห็นชอบให้ปรับเปลี่ยนอัตราค่าบริการ และองค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา ได้กำหนดระเบียบว่าด้วยการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวถ้ำภูผาเพชร พ.ศ.2546 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2546 มีการกำหนดค่าบริการนำเที่ยวของมัคคุเทศก์ โดยกำหนดให้มัคคุเทศก์ 1 คน ต่อนักท่องเที่ยว 5 คน (1:5) ค่าบริการ 100 บาท ต่อเที่ยว (เกินสัดส่วนที่กำหนดคิดเป็นรายหัว ๆ ละ 20 บาท) ปัจจุบันมีการเก็บอัตราค่าบริการเป็นรายคน คนละ 20 บาท และจ้างพนักงานเก็บค่าบริการแทนมัคคุเทศก์

2) *ความสะอาด* ในระยะแรกมอบหมายให้มัคคุเทศก์ในท้องถิ่น เป็นผู้ดูแลรักษาความสะอาดห้องน้ำห้องส้วมและพื้นที่บริเวณถ้ำภูผาเพชร แต่เนื่องจากขาดแคลนน้ำในการทำมาสะอาด บางช่วงเวลาทำให้การบริการในด้านนี้มีความบกพร่องส่งผลกระทบต่อในเชิงลบแก่นักท่องเที่ยว

“...ส่วนใหญ่เมื่อนักท่องเที่ยวมาถึงเขาจะมุ่งไปห้องน้ำเป็นอย่างแรก...ภาพที่เราบอกเขาคือห้องน้ำไม่สะอาด น้ำไม่มี...ขยะที่เพ่นพ่าน...จะทำอย่างไรให้ความสกปรกตรงนั้นหมดไป...คือภาพตรงนั้นมันออกไปแล้วก็เป็นอย่างเรานั้นแหละ...”
(มัคคุเทศก์ท้องถิ่น)

สำหรับการแก้ปัญหาานั้น ปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนาจัดให้มีระบบน้ำประปาภูเขาไว้บริการ และมอบหมายให้พนักงานเก็บค่าบริการทำหน้าที่ในการรักษาความสะอาดอีกหน้าที่หนึ่ง

“...ได้ทำหน้าที่เก็บค่าบริการเที่ยวถ้ำ การดูแลรักษาความสะอาดห้องน้ำ ห้องส้วม บริเวณภูมิทัศน์ด้านล่างของถ้ำ และบริเวณทางขึ้นถ้ำจนถึงปากถ้ำ และการดูแลเครื่องปั่นไฟ...” (พนักงานภาครัฐ)

นอกจากนี้ การแก้ปัญหาด้านความสะอาด องค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา ได้กำหนดพนักงานเก็บเงินค่าบริการนำเที่ยวถ้ำ และในขณะเดียวกันก็จะทำหน้าที่ดูแลความสะอาดห้องน้ำห้องส้วมเป็นพิเศษในทุกวันศุกร์ เพื่อบริการนักท่องเที่ยวในวันหยุด วันเสาร์และวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่นักท่องเที่ยวนิยมมาเที่ยวมาก

3) *ความปลอดภัย* จากสภาพพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเป็นป่าเขา มีเส้นทางสัญจรทางเดียวและเป็นทางตันไม่สามารถเดินทางไปพื้นที่อื่นได้สะดวก ประกอบกับกิจกรรมการท่องเที่ยว ถ้าภูผาเพชรใช้ระยะเวลาในการท่องเที่ยวไม่นาน จึงไม่เอื้ออำนวยที่จะก่อให้เกิดอาชญากรรมในเรื่องของการประทุษร้ายนักท่องเที่ยว ในส่วนของการดูแลความปลอดภัยจะมีตำรวจสายตรวจของสถานีตำรวจภูธรกิ่งอำเภอมะนัง และพนักงานของหน่วยพิทักษ์ป่าภูผาเพชร เข้ามาตรวจตราเป็นระยะ ๆ นอกจากนี้ยังมีมัคคุเทศก์ พนักงานเก็บเงิน และเจ้าของร้านค้าซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นที่คอยสอดส่องดูแลอีกทางหนึ่ง ความปลอดภัยจะมีมากขึ้นหากนักท่องเที่ยวปฏิบัติตามกฎ กติกาที่กำหนดไว้ เช่น การไม่เดินออกนอกเส้นทาง การไม่จับต้องหรือสัมผัสหินงอกหินย้อย เป็นต้น

“...เรื่องรถ ทริพย์สินต่าง ๆ ที่อยู่ในรถก็มีตำรวจเขาเข้าไปดูแล กรณีมีทัวร์กรุ๊ปใหญ่ๆ แล้วก็แม่ค้าที่เขาขายของอยู่ข้างหน้าช่วยดูแลเป็นหูเป็นตาให้ แต่เรื่องความปลอดภัยในเรื่องอุบัติเหตุธรรมชาติเราไม่รับประกัน...” (พนักงานภาครัฐ)

4) *การติดต่อสื่อสาร* ปัญหาด้านการติดต่อสื่อสารเกิดขึ้นจากการที่ “ถ้าภูผาเพชร” เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในพื้นที่ป่า ไม่สามารถติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์เคลื่อนที่ได้ มีผลต่อการประสานงานมีความคลาดเคลื่อนและล่าช้า ดังนั้น ในการติดต่อประสานงานนั้นแก้ปัญหาด้วยการเดินทางจากถ้าภูผาเพชรไปยังสถานที่ที่ต้องการประสานงานได้สะดวก เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา ที่ว่าการกิ่งอำเภอมะนัง เป็นต้น

“...ถ้าอะไรขัดข้องแล้วขอให้รีบแจ้งจะโทรศัพท์มาแจ้งก็ขอให้แจ้งอย่าปล่อยเป็นสัปดาห์...นักท่องเที่ยวเขาเข้ามาแล้วถ้าห้องน้ำห้องส้วมมันไม่ดีเขาก็ว่าทันที เพราะฉะนั้นเราก็อยากแก้ไขให้มันทันทั่วทั้งที่ แต่ถ้าไม่ได้ให้ขับรถตรงสามแยกก็จะไปถ้าเจ็ดคตจะมีโทรศัพท์...” (พนักงานภาครัฐ)

5) *การแบ่งปันผลประโยชน์ของชุมชน* เป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถสร้างความขัดแย้งได้ง่าย ซึ่งชุมชนท้องถิ่นก็มีการใช้ความพยายามในการปรับปรุงแก้ไขในหลายครั้ง เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย ทำให้ทุกฝ่ายที่เข้ามีส่วนร่วมเกิดความพึงพอใจ กล่าวคือ ในการจัดกิจกรรมบริการท่องเที่ยว ครั้งแรก มีการเก็บค่าบริการเป็นคณะในอัตรา 150 บาท มีการแบ่งปันผลประโยชน์ในสัดส่วน 110 : 40 กล่าวคือ เป็นรายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา จำนวน 40 บาท เป็นรายได้แก่มัคคุเทศก์ จำนวน 110 บาท ครั้งที่สอง องค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา ได้กำหนดระเบียบว่าด้วยการบริหารจัดการสถานที่ถ้าภูผาเพชร พ.ศ.2546 แบ่งรายได้ออกเป็น 2

ส่วน คือ ส่วนที่ 1 จ่ายให้มัคคุเทศก์ ร้อยละ 50 ส่วนที่ 2 ส่งเป็นรายได้ อบต. ร้อยละ 50 และครั้งที่สาม เมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2546 ได้มีการประชุมผู้ที่เกี่ยวข้อง ณ บริเวณถ้ำภูผาเพชร และเห็นชอบให้มีการแบ่งปันผลประโยชน์ส่วนหนึ่งให้แก่หมู่บ้าน โดยแบ่งอัตราค่าบริการใหม่ เป็น 9 : 9 : 2 คือ จำนวน 20 บาท ให้มัคคุเทศก์ 9 บาท ส่งเป็นรายได้ อบต. 9 บาท และเป็นกองทุนหมู่บ้านหมู่ที่ 9 จำนวน 2 บาท และใช้หลักเกณฑ์นี้จนถึงปัจจุบัน

6) การอำนวยความสะดวกด้านอื่นๆ เช่น การจัดไฟเพื่อบริการแก่นักท่องเที่ยว เป็นไฟฉายให้เช่าในอัตรา ชุดละ 30 บาท และการจำหน่ายสินค้าบริเวณหน้าถ้ำเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น

แนวทางการพัฒนา “ถ้ำภูผาเพชร” ของภาครัฐให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชนนั้น เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย เข้ามามีบทบาทในการพัฒนา ซึ่งในระยะแรกเป็นการพัฒนาด้านการสำรวจพื้นที่บริเวณถ้ำและ ขณะเดียวกันได้เปิดให้บริการนำเที่ยวในหมู่บ้านถ้ำและคนสนิทกับชุมชนท้องถิ่น ต่อมาได้มีการพัฒนาเพื่อเตรียมความพร้อมในการให้บริการท่องเที่ยวสู่ภายนอก โดยเริ่มจากการพัฒนา สถานที่แหล่งท่องเที่ยว การกำหนดอัตราค่าบริการ การอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยวด้านต่างๆ และการ เข้ามามีบทบาทในการจัดกิจกรรมเพื่อร่วมกันดูแลแหล่งท่องเที่ยว “ถ้ำภูผาเพชร” ของชุมชนท้องถิ่น จากนั้นมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวของ “ถ้ำภูผาเพชร” ในรูปแบบต่างๆ สู่ตลาดการท่องเที่ยว ในระหว่างการบริหารจัดการ “ถ้ำภูผาเพชร” ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว นั้น เกิดปัญหาอุปสรรคและความขัดแย้งทั้งทางด้านผลประโยชน์และการจัดระบบการให้บริการ แต่เนื่องจากการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เน้นการมีส่วนร่วม ทำให้มีการปรึกษาหารือเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหา และอุปสรรคที่เกิดขึ้น และสามารถจัดการดูแลผลประโยชน์ให้เกิดกับชุมชนท้องถิ่น

แนวทางการพัฒนา “ถ้ำภูผาเพชร” ของภาคเอกชน

การพัฒนา “ถ้ำภูผาเพชร” ของภาคเอกชน เป็นการพัฒนาด้านข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว โดยการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวเพื่อให้เข้ามาใช้บริการอย่างทั่วถึง ผ่านทางสื่อชนิดต่างๆ และการเข้ามาใช้ประโยชน์ในถ้ำภูผาเพชรเกิดจากการมีส่วนร่วมในการให้บริการด้านกิจกรรมการนำเที่ยว และเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ภาคเอกชนที่เข้ามาเพื่อพัฒนาและแสวงหาผลประโยชน์นั้น เป็นภาคเอกชนที่มาจากผู้ประกอบการในพื้นที่ และผู้ประกอบการนอกพื้นที่ ดังนี้

การพัฒนาของผู้ประกอบการในพื้นที่ หลังจากถ้ำภูผาเพชรมีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง ภาคเอกชนก็เข้ามามีบทบาทมากขึ้นทั้งในด้านการบริการนำเที่ยวถ้ำ การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่สอดคล้องและเชื่อมโยงกับพื้นที่ ผู้ประกอบการบางรายพัฒนาจากประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นมักคฤหบดีท้องถิ่นเดิมและเป็นผู้บุกเบิก เข้ามาให้บริการโดยการจัดกิจกรรมบริการนำเที่ยว การจัดอุปกรณ์ให้เช่าในการท่องเที่ยวในพื้นที่ ดังนี้

1) **พี่บัว** ชาวบ้านในท้องถิ่นเรียกว่า “บัวหัวครก” ผู้ประกอบการที่มาจากมักคฤหบดีท้องถิ่นเดิม เป็นผู้ลงทุนซื้อเรือแคนู จำนวน 8 ลำ เพื่อบริการนำเที่ยวโดยการล่องแก่งและให้บริการเช่าเรือ โดยให้บริการนำเที่ยวถ้ำภูผาเพชรและพื้นที่ใกล้เคียง

2) **น้ำนิง** ผู้ประกอบการที่มาจากมักคฤหบดีในท้องถิ่น เป็นหนึ่งในทีมบุกเบิกสำรวจถ้ำภูผาเพชร ในระยะแรกเป็นมักคฤหบดีทำหน้าที่ให้บริการนำเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวทั้งที่เป็นภาคเอกชนและภาครัฐ ผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมถ้ำภูผาเพชรเป็นคณะๆ นำเที่ยวเพื่อถ่ายทำสารคดีและประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่กิ่งอำเภอมะนัง ต่อมาได้พัฒนาตนเองโดยเปิดบริการนำเที่ยวถ้ำภูผาเพชร และแหล่งท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียง โดยจัดเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวต่างๆ เช่น ชมถ้ำภูผาเพชร ท่องเที่ยวเชิงเกษตร ล่องแก่งถ้ำเจ็ดคด และชมพิพิธภัณฑ์บ้านรากไม้ และ Home Stay ในบางครั้งนักท่องเที่ยวประสงค์จะเที่ยวน้ำตกวังใต้หานานก็ให้บริการเที่ยวชมป่าควบคู่กันไป ซึ่งการบริการชมป่าศึกษาธรรมชาติจะต้องได้รับการอนุญาตจากหน่วยรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาเพชร มีพนักงานของหน่วยรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคอยแนะนำช่วยเหลือ

การพัฒนาของผู้ประกอบการนอกพื้นที่ การบริการนำเที่ยวถ้ำภูผาเพชรและการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องและเชื่อมโยงกับพื้นที่นั้น นอกจากมีผู้ประกอบการภายในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวแล้ว ยังมีผู้ประกอบการรายอื่นที่อยู่ในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียง เช่น พื้นที่อำเภอละงู และพื้นที่อำเภอเมืองสตูลได้เข้ามาให้บริการในแหล่งท่องเที่ยวถ้ำภูผาเพชรและแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ในกิ่งอำเภอมะนัง เช่นเดียวกัน

ปัญหาอุปสรรคในการพัฒนา “ถ้ำภูผาเพชร”: ผลกระทบเชิงลบ

การพัฒนาถ้ำภูผาเพชรให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเกิดจากการเห็นความสำคัญของชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐและผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมกันพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชนและจังหวัดสตูล แต่ในระยะแรกๆ นั้น การพัฒนาต้องหยุดชะงัก เช่น ความปลอดภัยที่เกิดจากภัยธรรมชาติ การขาดประสบการณ์และความไม่มั่นใจในการพัฒนาและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของถ้ำภูผาเพชรของหน่วยงานภาครัฐและผู้ที่เกี่ยวข้อง ส่งผลกระทบเชิงลบต่อการพัฒนาถ้ำภูผาเพชรในส่วนต่างๆ คือ

1) ชุมชนท้องถิ่นที่ยังไม่เห็นความสำคัญของการท่องเที่ยว “ถ้าภูผาเพชร” ทำให้ขาดความร่วมมือในบทบาทเจ้าของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

“... ควรจะทำความเข้าใจกับชาวบ้านว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้มันจะให้อะไรกับชาวบ้านบ้าง สิ่งแวดล้อมอะไรบ้างที่จะตามมา เพราะชาวบ้านบริเวณถ้ำ... บางคนก็ไม่ได้เรียนหนังสือ อาจจะไม่เข้าใจ แต่มาช่วงหลังนี้เด็กเริ่มได้เรียนได้ศึกษาแล้ว มันจะเริ่มดีขึ้น คือความเข้าใจของชาวบ้าน ส่วนมากจะอยู่อย่างนั้น ก็คือความคิดเดิมๆ...” (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น)

2) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว “ถ้าภูผาเพชร” ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด ในระยะแรก ๆ มีการหยุดชะงักไปบ้าง เนื่องจากความไม่มั่นใจของหน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่นที่เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนา โดยเฉพาะการพัฒนาบริเวณแหล่งท่องเที่ยวในสวนใด ๆ ที่เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ไปจากเดิม เช่น การปรับปรุงบริเวณพื้นที่ตั้งแต่การก่อสร้างอาคารภายนอก การปรับปรุงบริเวณภายในถ้ำนั้นจะต้องได้รับอนุญาตจากกรมอุทยานสัตว์ป่าและพันธุ์พืชกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ทำให้การพัฒนา “ถ้าภูผาเพชร” เกิดความล่าช้า ทำให้พัฒนาได้ไม่เต็มที่

“...แรก ๆ ทางเราก็กลัวเหมือนกันว่ามุ่งงบประมาณพัฒนาไปแล้ว เขตรักษาพันธุ์ฯ อ้างสิทธิเอาพื้นที่คืน... ทำให้การพัฒนาชะงักไปช่วงหนึ่ง...แต่ตอนนี้คิดว่าเราก็กทำไป... จะเกิดอะไรขึ้นก็ค่อยว่ากัน...” (ผู้นำชุมชน)

3) การกำหนดบทบาทหน้าที่ที่ไม่ชัดเจน ขาดความไว้วางใจในซึ่งกันและกันและการทำหน้าที่หลาย ๆ หน้าที่พร้อมกันทำให้ประสิทธิภาพการทำงานลดลง

“...อุปสรรคที่เกิดขึ้นเนื่องจากไกด์นำเที่ยวไม่ได้เข้าไปทำงาน...บางวันนักท่องเที่ยวมามาก แต่เวรการอยู่ของมัคคุเทศก์นั้นมีแค่สองคน บางวันนี่ไม่มีมีคนคนน้อย มัคคุเทศก์ที่ไปอยู่ก็อยู่ไม่ได้ ก็เกิดปัญหาหลายอย่างตามมา ปัญหาเรื่องห้องน้ำห้องส้วม...ปั้มน้ำบางทีเครื่องนี้ก็ไม่สม่ำเสมอ บางทีมันก็แรงไปบ้างบางทีมันก็เบาไปบ้าง...ท่านที่อยู่ข้างในท่านรู้ว่ามันเป็นยังไง...” (ผู้นำชุมชน)

4) การขาดการติดต่อประสานงานหรือมีการประสานล่าช้า ทำให้การบริหารจัดการไม่มีประสิทธิภาพส่งผลเชิงลบในการจัดการท่องเที่ยว เช่น เมื่อเกิดข้อขัดข้องในส่วนใดหรืออุปกรณ์ (เครื่องปั่นไฟ) เสียหาย ไม่มีน้ำสำหรับใช้ในห้องน้ำห้องส้วม ส่งผลให้ห้องน้ำห้องส้วมไม่สะอาด รวมถึงการมีขยะมูลฝอยและใบไม้ในบริเวณโดยรอบเคลื่อนกลาด ส่งผลให้นักท่องเที่ยวเกิดความไม่พอใจ

เห็นได้ว่าปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและการขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ทำให้การพัฒนา “ถ้ำผาเพชร” ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชนท้องถิ่นหยุดชะงัก ส่งผลกระทบเชิงลบแก่นักท่องเที่ยว ดังนั้น เมื่อชุมชนท้องถิ่นทราบปัญหา สาเหตุของปัญหาและมีการประชุมปรึกษาหารือร่วมกันเพื่อหาวิธีการแก้ไขปัญหา ทำให้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว “ถ้ำผาเพชร” คงคุณค่าและมีความสำคัญของชุมชนท้องถิ่นอยู่คู่กับชุมชนท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน

“ถ้ำผาเพชร” เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีลักษณะเด่นทางธรณีวิทยาเป็นเอกลักษณ์ที่ธรรมชาติใช้เวลาหลายร้อยล้านปีสร้างขึ้นเป็นรูปร่างและขนาดต่างๆ มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อชุมชนและนักท่องเที่ยว การพัฒนาและส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ในบริบทที่มีการเปลี่ยนแปลงและเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของถ้ำผาเพชร ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ภายใต้การจัดการที่ถูกต้องเหมาะสมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น มุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนบนพื้นฐานแห่งระบบนิเวศ ในบริบทของโครงสร้างและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมืองและสภาพแวดล้อมธรรมชาติ เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้คงอยู่คู่ชุมชนอย่างยั่งยืน

บทที่ 6

“ถ้าภูผาเพชร” : ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การวิจัยนี้ ต้องการศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้าภูผาเพชร” ซึ่งจากผลการวิจัยที่ได้นำเสนอไปแล้วในบทที่ 5 ว่า

“...ถ้าภูผาเพชร เป็นทุนธรรมชาติที่ถูกค้นพบและสำรวจจากความร่วมมือของ ชุมชนชาวบ้าน และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง พบว่า “ถ้าภูผาเพชร” เป็น สถานที่ที่มีลักษณะเด่นและมีคุณค่าทั้งทางธรณีวิทยา โบราณคดีและประวัติศาสตร์ อีกทั้งยังมีที่ตั้งอยู่ท่ามกลางทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ จนทำให้ผู้ที่ ค้นพบและบุกเบิก รวมถึงกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เกิดแนวความคิดการพัฒนา “ถ้าภูผาเพชร” ให้เป็นสถานที่หรือแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดสตูล และประเทศไทย...”

ดังนั้นสิ่งสำคัญที่การวิจัยนี้ให้ความสำคัญก็คือ “...การพัฒนา “ถ้าภูผาเพชร” ให้ เป็นสถานที่หรือแหล่งการท่องเที่ยวที่สำคัญ...” ดังกล่าว ชุมชนและบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง มี ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นการจัดการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญต่อการให้สาระ การเรียนรู้ การอนุรักษ์ รักษาทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้ทุนธรรมชาติอันเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ มีคุณค่านี้ คงความอุดมสมบูรณ์และมีคุณค่าให้นานที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในบริบทชุมชน “ถ้าภูผาเพชร”

“ถ้าภูผาเพชร” เป็นสถานที่ที่ถูกค้นพบและสำรวจโดยความร่วมมือจากชุมชนและ ผู้เกี่ยวข้องที่แวดล้อมอันเป็นบริบทชุมชน ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้าภูผาเพชร” จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อชุมชนโดยรอบ “ถ้าภูผาเพชร” ให้ความหมายของการท่องเที่ยวในลักษณะที่ ให้ความสำคัญและมีความสอดคล้องกับความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สำหรับการศึกษาถึง ความหมายการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนโดยรอบ “ถ้าภูผาเพชร” นี้ ผู้วิจัยศึกษาโดยการสัมภาษณ์ เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังกล่าวไว้ในบทที่ 3 โดยการวิจัยนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตีความ ตามกรอบแนวคิดที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 ดังนี้

ความหมาย “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ในบริบทชุมชน “ถ้ำภูผาเพชร

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยภาพรวมของชุมชนโดยรอบ “ถ้ำภูผาเพชร” เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับธรรมชาติ ทั้งในด้านที่ก่อให้เกิดการสั่งสมความรู้และประสบการณ์ของชุมชนท้องถิ่นที่มีต่อการพัฒนาการ ทั้งทางด้านกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และชุมชนท้องถิ่นเอง จากผลการวิเคราะห์ตีความข้อมูลนั้น ชุมชนท้องถิ่นได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ดังนี้

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการเรียนรู้ การรักษาความสมดุลของธรรมชาติ การเกิดความรักและการหวงแหนวัฒนธรรม

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ชุมชนที่เป็นผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” ให้ความหมายของการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความสำคัญต่อการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมรวมถึงการรักษาระบบนิเวศ การให้ความสำคัญต่อสาระด้านการศึกษา การเข้าใจธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และมีการจัดการเพื่อรักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืน

“...การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การรักษาสภาพแวดล้อมความดั้งเดิม ความเป็นธรรมชาติให้มากที่สุด ให้คนที่มาเที่ยวได้เรียนรู้ลักษณะความเป็นธรรมชาติไปด้วย เป็นธรรมชาติที่ไม่ได้ปรุงแต่ง...” (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น)

นอกจากนี้ ชุมชนท้องถิ่นยังให้ความสำคัญต่อความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ (Carrying Capacity) และการจัดการโดยใช้ประโยชน์จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำหรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและเป็นการรักษาธรรมชาติที่มีพื้นฐานจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ให้ความสำคัญของหลักการทางศีลธรรมและความมั่นคงในการยังชีพของชุมชน และความสมดุลของสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่เป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ต่อการรักษาวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนท้องถิ่น โดยให้มีการกำหนดเงื่อนไขและข้อปฏิบัติเพื่อมิให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่น ส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นขาดความรักและหวงแหนในวัฒนธรรมของตน

“...ภายในถ้าควรรักษาให้คงสภาพเดิม ควรกันอย่าให้คนเข้าไปสัมผัสเพราะจะทำให้เสื่อม...เรื่องการท่องเที่ยวอย่าตามใจนักท่องเที่ยวจนเกินไป เหมือนฝรั่งที่มาบ้านเรา ตามใจมันจะเอาอย่างไร (เป็นภาษาถิ่นใต้หมายถึง การยอมให้ผู้อื่นกระทำการใดๆก็ได้ตามความพึงพอใจของตนเอง) เราให้ทั้งหมด เราก็ตาย มันเล่นเซียง (เป็นภาษาถิ่นใต้ หมายถึง ไม่รู้ธรรมเนียม กฎ กติกา) ...มันเอาวัฒนธรรมบ้านมันมาปล่อยบ้านเรานี้มันไม่ถูก เราต้องบังคับไว้ด้วย ถ้าปฏิบัติได้เรารับได้ ถ้าปฏิบัติตามเราไม่ได้เราก็ไม่รับ...” (มีคุณเทศก์ท้องถิ่น)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นโอกาสการสร้างรายได้ในท้องถิ่น

ความหมายในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในมิติที่เน้นผลกระทบต่อเศรษฐกิจนั้น ชุมชนท้องถิ่นมีความเห็นว่า ความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวถ้าภูผาเพชรที่มีขนาดใหญ่ นั้น เป็นโอกาสที่จะสร้างรายได้ทางเลือกใหม่ให้แก่ชุมชนในท้องถิ่น การให้ความสำคัญกับธรรมชาติเป็นฐานราก ด้วยจิตสำนึกในการอนุรักษ์ เปรียบเสมือนการลงทุนที่ไม่ต้องลงทุน และอาจกลายเป็นรายได้หลักของชุมชนท้องถิ่นได้ในอนาคต สามารถสืบทอดแก่ชนรุ่นหลัง

“...พอเรามองภาพไอ้ที่นี่ มันเป็นที่ท่องเที่ยว...แล้วมันใหญ่ที่สุด ที่เคยเห็นมา มันใหญ่ที่สุดในประเทศนะ...ในเมืองมะนังของเราโดยข้อเท็จจริง เรามีอาชีพในการทำสวนยางพารากับอาชีพปล้ำ ผลไม้บ้างบางส่วน จุดขายของเราที่จะทำได้อีกอย่างหนึ่งก็คือการท่องเที่ยว ผมเคยได้ยินว่ากำแพงเมืองจีนสร้างมาก็พื้นที่ همینปีแล้ว แต่คนที่อยู่ในวันนี้สามารถเก็บเกี่ยวผลประโยชน์มันได้ ผมคิดว่าการท่องเที่ยวนี้เราเกินไปจนตาย ยางเราปลูก 30 ปี เราก็ต้องเปลี่ยนแปลงเราต้องลงทุนใหม่ แต่การท่องเที่ยวเราแทบจะไม่ลงทุนนะ แต่เรารู้จักอนุรักษ์ รู้จักที่จะทำจุดขายให้ดีขึ้นนะ ผมว่าตรงนั้นเป็นเรื่องที่เป็นรายได้หลักของราษฎรในอนาคต ...” (พนักงานภาครัฐ)

เห็นได้ว่าชุมชนผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้าภูผาเพชร” มีแนวคิดที่ให้ความสำคัญในแง่การคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ (Carrying Capacity) การเอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ การสร้างงานให้ชุมชนท้องถิ่นและการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม แนวคิดนี้สามารถเชื่อมโยงความเหมาะสมระหว่างความสามารถในการรองรับของพื้นที่ของถ้าภูผาเพชรกับรายได้ของชุมชนที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ความสำคัญต่อการรักษา กลมกลืน ลดการทำลายธรรมชาติ
 ความหมายในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในมิติที่เน้นผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
 ของชุมชน โดยรอบ “ถ้าภูผาเพชร” เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการชุมชนท้องถิ่นให้ความสำคัญกับ
 ทรัพยากรธรรมชาติที่ปรากฏในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวเป็นฐานราก การเห็นคุณค่าและการอนุรักษ์
 ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้เกิดประโยชน์จากธรรมชาติ โดยเฉพาะการมุ่งเน้นลดการทำลายหรือ
 การทำให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุดต่อสภาพนิเวศอันเกิดจากการท่องเที่ยว

“...การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม...ให้
 คนรักธรรมชาติ ...กลมกลืนกับธรรมชาติ อย่าให้ธรรมชาติเป็นป่าคอนกรีต ทำ
 อย่างไรให้สภาพธรรมชาติมันคงที่ อย่าตัดไม้ตัดอะไร...ให้รักษาทรัพยากรตรงนี้ไว้
 แม้แต่สัตว์ ป่า ต้นไม้แต่ละต้น ตั้งแต่ไม่มีดอกหรือต้นไม้สมุนไพรมัน...” (ผู้นำชุมชน)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการเข้าใจสภาพสังคมและวัฒนธรรม

ความหมายในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในมิติที่เน้นผลกระทบต่อสังคม
 และวัฒนธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีความเห็นว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้าภูผาเพชร” นั้น
 นอกจากนักท่องเที่ยวได้มีโอกาสชมความงามและศึกษาความรู้จากทรัพยากรธรรมชาติที่ปรากฏใน
 ท้องถิ่นแล้ว ควรให้นักท่องเที่ยวผู้ที่เดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวนั้น มีความเข้าใจในวัฒนธรรมของ
 ชุมชนโดยรอบ “ถ้าภูผาเพชร” เพื่อป้องกันมิให้เกิดผลกระทบหรือละเมิดต่อ กฎ กติกา ธรรมเนียมของ
 ชุมชน เช่น ไม่นำวัฒนธรรมแปลกปลอมที่ไม่เหมาะสมเข้ามาเผยแพร่ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว นั่นคือ

“...เรื่องการท่องเที่ยวเราอย่าตามใจนักท่องเที่ยวจนเกินไป เขาจะได้ใจเหมือนกับ
 ฝรั่งที่บ้านเรา ตามใจมันจะเอาอย่างไร เราให้มันทั้งหมด เราก็ตาย มันเล่นเขียน
 (ไม่รู้ธรรมเนียม กฎ กติกา) มาอาบน้ำแก้เปื้อนโยงโยงให้คนเห็น หรือมันเอา
 วัฒนธรรมบ้านมันมาปล่อยบ้านเรานี้มันไม่ถูก เราต้องบังคับไว้ด้วย ถ้าปฏิบัติได้
 เรารับได้ ถ้าปฏิบัติตามเราไม่ได้เราก็ไม่รับ ...” (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น)

ความหมายการท่องเที่ยวในมิตินี้ ชุมชนท้องถิ่นได้ให้ความสำคัญของการท่องเที่ยวที่เข้าใจสภาพสังคมและลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ป้องกันมิให้เกิดผลกระทบในทางลบจนทำให้ชุมชนขาดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สฤกษ์ แสงอรุณ ที่มุ่งเน้นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมอย่างมีความรับผิดชอบ โดยไม่ก่อให้เกิดการรบกวนหรือทำความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มุ่งมั่นเพื่อชื่นชม ศึกษา เรียนรู้และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณและสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาตินั้น

สรุป การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ธรรมชาติที่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ด้วยเหตุนี้ชุมชนท้องถิ่นจะต้องมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ควบคู่ไปกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ครอบคลุมถึงสาระด้านการศึกษา การเข้าใจและให้ความสำคัญกับทรัพยากรธรรมชาติที่ปรากฏในแหล่งท่องเที่ยวที่นั่น รวมไปถึงขนบธรรมเนียมประเพณี และการแบ่งปันผลประโยชน์กลับคืนสู่ชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการรักษาระบบนิเวศให้เป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในอนาคตได้

เงื่อนไขและศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การศึกษาเงื่อนไขและศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ “ถ้ำภูผาเพชร” จากผู้ให้ข้อมูลหลักที่อยู่ในบริบทที่มีการเปลี่ยนแปลง และเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” เพื่อสะท้อนศักยภาพของชุมชน อันเป็นฐานคิดของชุมชนที่นำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” โดยการวิเคราะห์ตีความข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนา หลักการ องค์ประกอบและกิจกรรม รวมถึงผลกระทบและการเตรียมความพร้อมของชุมชน และทุนชุมชนในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการวิจัยนี้ใช้วิธีการศึกษาทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก การร่วมสำรวจและการมีส่วนร่วม ดังนั้นการวิจัยนี้จึงศึกษาตั้งแต่ การนำกิจกรรมการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมาวิเคราะห์เชื่อมประสานเข้าด้วยกัน เพื่อเป็นการกำหนดแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญของการรักษาสภาพแวดล้อมนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ที่อยู่บนฐานการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แนวคิดความสามารถที่จะรองรับได้ของพื้นที่ และแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชนในพื้นที่

การไม่ทำลายสภาพแวดล้อม การอนุรักษ์และการคำนึงถึงความปลอดภัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่พบว่าชุมชนโดยรอบ “ถ้ำภูผาเพชร” ให้ความหมาย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่เดิม รวมถึงการมีแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวที่ไม่ส่งผลกระทบต่อ หรือการทำลายเอกลักษณ์และวัฒนธรรม ของท้องถิ่นตลอดจนให้มีการเติบโตทางเศรษฐกิจที่สามารถควบคุมได้ ภายใต้แนวคิดการพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งนับได้ว่าชุมชนมีศักยภาพในเชิงการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในด้าน สิ่งแวดล้อม ด้านสังคมและด้านเศรษฐกิจของชุมชน โดยเห็นได้จากชุมชนท้องถิ่นมีแนวคิดในการ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของถ้ำภูผาเพชรเพื่อการอนุรักษ์ และไม่ส่งผลกระทบต่อหรือทำลาย สภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความยั่งยืนสืบทอดสู่ชนรุ่นหลัง ในขณะที่เดียวกันก็ให้ เกิดความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

“...ให้รักษาทรัพยากรตรงนี้ไว้ ไม่ว่าแม้แต่สัตว์ ป่า ต้นไม้แต่ละต้น ตั้งแต่ไม่มี ดอกหรือต้นไม้สมุนไพร อยากให้ อบต.มีป้ายหรือทำป้ายอนุรักษ์ไว้ ไม่อยากให้ เอาออกไป...เราปรับปรุงที่จำเป็นสำหรับการเดิน...ทางลงในถ้ำตอนแรกทำบันได และราวบันไดให้เขาจับ...บรรดาที่ลื่น ๆ เราควรหลีกเลี่ยงหรือทำรั้วกันอย่าให้ นักท่องเที่ยวเข้าไป ทำให้พอเดินได้ให้นักท่องเที่ยวปลอดภัยมากที่สุด...ทำทาง เลี่ยงให้จุดที่งามงาม อย่าให้นักท่องเที่ยวไปจับหรือไปเหยียบธรรมชาติ เช่น ห้อย เพชรมันมีหินบางบาง...การใช้ไฟในถ้ำอย่าใช้ให้มากเกินไป เราอย่าตามใจ นักท่องเที่ยว เพราะนักท่องเที่ยวมี 2 พวก คือพวกที่ต้องการให้สว่างทั้งถ้ำเลย และ พวกที่ให้คงสภาพเดิมภายในถ้ำให้มากที่สุด...”(ผู้นำชุมชน)

การคำนึงถึงความสามารถที่จะรองรับได้ของพื้นที่

จากการให้ความหมายของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนโดยรอบ “ถ้ำภูผาเพชร” และผู้เกี่ยวข้อง ว่าการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น ต้องคำนึงถึงความสามารถที่จะรองรับได้ของ พื้นที่ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ รวมถึงการแก้ปัญหาที่อาจ เกิดขึ้นต่อการดำเนินการส่วนใด ๆ โดยชุมชนท้องถิ่นจะคำนึงถึงผลกระทบในขีดความสามารถที่จะ รองรับได้ของพื้นที่ในด้านต่างๆ และมีการควบคุมไม่ให้เกิดผลกระทบที่เป็นการทำลายเพื่อให้มี ศักยภาพที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้เป็นจำนวนมาก

“...ในถ้ำนี้ผมว่าทำได้นะแต่อย่าให้มากเกินไปคือเราปรับปรุงที่จำเป็น... ไฟฟ้าแบบใช้พลังงานในถ้ำนี้มันจะไม่พอ เพราะว่าเป็นถ้ำที่ใหญ่มาก... ถ้ำนี้จะไม่เป็นหินตายถึงจะติดไฟฟ้าเท่าไรห็นก็ไม่ตาย... เพราะทุกปีน้ำจะลงมาทุกปีน้ำมันจะชะล้างใหม่หมด แต่ถ้าเราทำลายข้างบนนั่นหมด ...” (มัลลเทศก์ท้องถิ่น)

เห็นได้ว่า ชุมชนมีแนวคิดในการพัฒนาแหล่งที่เกี่ยวเพื่อคำนึงถึงการอนุรักษ์โดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ในด้านต่างๆ เพื่อมิให้เกิดผลกระทบและส่งผลเสียต่อแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น

การให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วม

การค้นพบและสำรวจ “ถ้ำภูผาเพชร” ที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวบ้านโดยรอบ “ถ้ำภูผาเพชร” และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทำให้ชุมชนต้องคำนึงถึงการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของถ้ำภูผาเพชร โดยให้ความสำคัญต่อการร่วมกันรักษาหรือเกี่ยวกับการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย ทั้งหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบและผู้ที่มีผลได้ผลเสีย หรือผู้รับบริการ

“...ประธานทำถูกแล้ว คือเรียกมาคุยกัน ปรึกษาหาทางออก จริงๆ แล้วมีอยู่ 3-4 ส่วนที่ต้องช่วยกัน อบต. ชมรม คนจัดทัวร์... ช่วงบุกเบิกเราต้องอดทนกันอีกหน่อย... เพื่อจะเดินไปถึงจุดที่เราคาดหวังไว้ พอไปถึงตรงนั้นได้ทุกคนก็มีความสุขด้วยกัน...”
(พนักงานภาครัฐ)

เห็นได้ว่าชุมชนผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” มีแนวคิดในการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนการค้นหาปัญหา การวางแผนการปฏิบัติและการตรวจสอบ เพื่อให้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติของชุมชนประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย

จากแนวคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนท้องถิ่นรอบ “ถ้ำภูผาเพชร” และผู้เกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้การพัฒนา “ถ้ำภูผาเพชร” เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นไปเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวให้คงอยู่กับท้องถิ่น สืบทอดจนถึงลูกหลาน ชุมชนเกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวถ้ำภูผาเพชร มีการพบปะ พูดคุย ประชุมเพื่อแก้ปัญหาหารือร่วมกันระหว่างชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ส่งผลปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นคลี่คลายลง ซึ่งถือเป็นขีดความสามารถ หรือศักยภาพของประชาชนต่อการดูแลทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น และการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ของตน ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้เป็นการท่องเที่ยวที่พึงประสงค์ของชุมชน และชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการและประโยชน์จะกลับสู่ชุมชนโดยตรง

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร”

แนวคิดการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนโดยรอบ “ถ้ำภูผาเพชร” เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการชุมชนท้องถิ่นให้ความสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยการนำกิจกรรมการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมาประสานเข้าด้วยกัน เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารตามหลักของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีองค์ประกอบของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการวางแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

หลักการของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” เป็นแนวคิดการบริหารจัดการโดยการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ การมีส่วนร่วมของชุมชนและการกระจายรายได้และอาศัยข้อมูลพื้นฐานต่างๆ ที่ปรากฏในชุมชนท้องถิ่นมาเป็นฐานในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจและเกิดการเรียนรู้จากแหล่งท่องเที่ยว

“...สมัยหัวหน้าสมชาย แก่เรียกมาคุยหมด มาประชุมกันหน้าถ้ำ ผู้ใหญ่ ผู้ช่วย...
หน้าเทศบาลผู้ช่วยต้องเข้ามาดูแล ผู้ช่วยต้องมาเป็นมัคคุเทศก์...เมื่อมัคคุเทศก์ขาด
มีอะไรก็เรียกไปคุยเพื่อหาข้อยุติกับคนที่รับผิดชอบในพื้นที่ คือ 1. อบต. ตัวแทนก็
คือเจ้าทุม 2. ผู้ใหญ่บ้าน 3. ผู้ช่วย 4. มัคคุเทศก์ แล้วแกก็บอกให้พี่น้องไปร่วมด้วย
เพื่อหาข้อยุติ อะไร ๆ ที่มันไม่คืนัน ...” (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น)

เห็นได้ว่าชุมชนผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” ให้ความสำคัญของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ปรากฏในแหล่งท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและการพัฒนา ตลอดจนการปันผลประโยชน์กลับสู่ชุมชน

องค์ประกอบของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ“ถ้ำภูผาเพชร”

ดำเนินการพัฒนาโดยชุมชนท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ คือ องค์การบริหารส่วนตำบลป่าลุ่มพัฒนา ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่นที่ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และได้รับรางวัลธรรมมาภิบาล (การบริหารจัดการที่ดี) 3 ปี ติดต่อกัน ในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีองค์ประกอบด้านต่าง ๆ กล่าวคือ ด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรมและกระบวนการ และด้านการมีส่วนร่วม ดังนี้

ด้านพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลป่าลุ่มพัฒนา ได้ดำเนินการพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทั้งภายในและภายนอกบริเวณถ้ำภูผาเพชรให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ผ่านการประชาคมหมู่บ้าน กล่าวคือ สำหรับด้านนอกมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ และสร้างอาคารต่าง ๆ เป็นการพัฒนาสถานที่และให้ความรู้เกี่ยวกับถ้ำภูผาเพชรควบคู่กันไป สำหรับการสร้างอาคารและปรับปรุงสถานที่เพื่อต้องการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวในระดับหนึ่ง การจัดทำป้ายบอกแหล่งท่องเที่ยว ข้อปฏิบัติ ข้อห้ามสำหรับการท่องเที่ยวเป็นข้อมูลเพื่อป้องกันผลกระทบที่เกิดต่อแหล่งท่องเที่ยว สำหรับภายในถ้ำได้ดำเนินการสำรวจสภาพภายในถ้ำโดยใช้ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องดำเนินการสำรวจ ให้เป็นการพัฒนาเป็นการอนุรักษ์

ด้านการจัดการ องค์การบริหารส่วนตำบลป่าลุ่มพัฒนา ดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศถ้ำภูผาเพชรโดยการมีส่วนร่วม มีหน่วยงานภาครัฐในระดับอำเภอทำหน้าที่ประสานงานและให้คำแนะนำเพื่อให้คนในท้องถิ่นที่สนใจเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อเป็นมัคคุเทศก์ทำหน้าที่ในการนำเที่ยว ให้คนในท้องถิ่นได้ตระหนักและเห็นความสำคัญในฐานะเจ้าของพื้นที่ ดูแลสอดส่องให้ความสะดวกและความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

ด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การเดินเที่ยวถ้ำและสำรวจความเปลี่ยนแปลงภายในถ้ำ เป็นกิจกรรมหนึ่งที่อยู่ในประเภทกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวน้อยที่สุด

ด้านการมีส่วนร่วม การจัดการท่องเที่ยวถ้ำภูผาเพชรเกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและชุมชนท้องถิ่น ตั้งแต่ขั้นตอนแรกคือการสำรวจถ้ำ การปรับปรุงและพัฒนาถ้ำภูผาเพชรให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ตลอดจนถึงการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยวร่วมกัน

การวางแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำผาเพชร” เป็นการบริหารจัดการโดยคำนึงถึงทรัพยากรการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว การตลาดและการบริการท่องเที่ยว กล่าวคือ

“...ต่อไปถ้ามีปัญหาข้อร้องหรือมีอะไรให้รีบแจ้งมาทางโทรศัพท์ ...เรื่องรักษาความสะอาดใครทำบ้าง ทำอย่างไร...เพราะว่าส่วนหนึ่ง อบต. ก็มีรายได้แล้ว ... พวกเราก็มีรายได้บ้าง คือในช่วงแรก แนนอนมันขาดทุนแนนอน...ต่อไปนี่มันจะต้องมีการสืบทอดเป็น 2 ช่วง 3 ช่วง คือ 1. เราจะให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวเดียว ๆ นี้โดยไม่มีคนนำพานี่เป็นไปได้ คณะใหญ่ ๆ ที่มานี้ไม่มีคนนำพานี่เป็นไปได้ไม่ได้...เมื่อเขามาแล้วนี่ที่นี้ต้องติดต่อกันใครขึ้นบนนั่นนะ มักคุเทศก์เราให้ขึ้นไป ที่นี้จะได้เท่าไรที่นี้ต้องให้มักคุเทศก์เขาด้วย ไม่ใช่มาจ่ายให้ อบต. อย่างเดียว ...มันต้องเข้าสู่ระบบของการทำงานที่เรียกว่ามีการบริหารจัดการ แล้วที่เป็นห่วงอยู่เหมือนกับที่กอบก็พูดอยู่ตลอดเวลาว่าเราเก็บบัตร 2 ใบ ใบหนึ่งเข้า อบต. ใบหนึ่งเข้ามักคุเทศก์ มันมีบัตรอยู่ 2 ใบ ไซ่มัย 40 กับ 110 เพราะฉะนั้นทำอะไรให้มันออกเป็นบัตรใบเดียว...ป้องกันการสับสนของคนที่ไม่เที่ยว...ฝากอบต. ไว้ว่าถ้าชมรมเขาลงมตีว่าเวลาเที่ยววันปกติเวลา 09.00 น. ก็ช่วยทำป้ายประชาสัมพันธ์ให้เขาด้วย...ต้องวางแผนล่วงหน้า ต้องรู้กันว่าจะอะไรจะเกิด...” (พนักงานภาครัฐ)

เห็นได้ว่าชุมชนท้องถิ่นถ้ำผาเพชรมีความพยายามที่จะวางแผนการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศถ้ำผาเพชร เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ทรัพยากรการท่องเที่ยวได้รับการอนุรักษ์ นักท่องเที่ยวได้รับการบริการท่องเที่ยวและการจัดสรรประโยชน์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว กล่าวคือ

ทรัพยากรการท่องเที่ยว ถ้ำผาเพชรเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวอยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ กล่าวคือ ตั้งอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด ทำให้ได้รับการดูแลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมิให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ มีกฎหมายบังคับใช้กับผู้ที่ส่งผลกระทบต่อในทางลบให้แก่ทรัพยากรที่อยู่ในชุมชนท้องถิ่น ทำให้ทรัพยากรสามารถคงสภาพเดิมได้ หากมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อต้องการปรับปรุงหรือพัฒนาจะต้องได้รับอนุญาตจากกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช

นักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว มีนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวถ้ำภูเขาเพชรและในพื้นที่บริเวณใกล้เคียงทั้งประเภทนักท่องเที่ยวทั่วไปที่ชอบความสะดวกสบาย และนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาถ้ำในส่วนที่ทำให้ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว แต่ถ้าหากส่วนใดเมื่อพัฒนาแล้วส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกถ้ำนั้นไม่ควรพัฒนาให้คงสภาพเดิมไว้สำหรับการใช้แสงสว่างภายในถ้ำ ในการพัฒนานักท่องเที่ยวเหล่านั้นได้สะท้อนความรู้สึกกับมัคคุเทศก์ว่า “...ถ้ำมาแล(ดู)ซีเมนต์ไม่ต้องมาแล (ดู) ในป่า ในเมืองก็ลุย (เยอะเยอะ)...” (นักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว)

การตลาด มีหน่วยงานภาครัฐทั้งที่เป็นหน่วยงานในระดับท้องถิ่น ระดับอำเภอและระดับจังหวัด และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เป็นภาคเอกชน จัดทำข้อมูลประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว มีการประชาสัมพันธ์หรือการตลาดหลายช่องทาง เช่น การประสานกับหน่วยงานภาครัฐ (เทศบาลนครหาดใหญ่) การท่องเที่ยวจังหวัดสตูล การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยภาคใต้ เขต 1 (สงขลา สตูล) ช่วยประชาสัมพันธ์ นอกจากนี้มีการประชาสัมพันธ์ด้วยตัวบุคคลเพื่อแจกแผ่นพับซีดี บริเวณย่านการค้า บริษัทนำเที่ยว และสถานประกอบการต่าง ๆ ทั้งในจังหวัดสตูลและจังหวัดสงขลา สนับสนุนให้หน่วยงานและสื่อมวลชนเข้ามาถ่ายทำข้อมูลเพื่อประชาสัมพันธ์ทางสื่อต่าง ๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือวารสาร และInternet เป็นต้น

การบริการท่องเที่ยว มีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนให้บริการท่องเที่ยว “ถ้ำภูเขาเพชร” โดยหน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่นร่วมกับชุมชนท้องถิ่นบ้านควนดินดำ จัดให้มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นทำหน้าที่บริการนำเที่ยวถ้ำ เพื่อให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริการท่องเที่ยวและได้รับประโยชน์ (รายได้) จากแหล่งท่องเที่ยว ในส่วนของการบริการด้านข้อมูลข่าวสาร ให้มัคคุเทศก์เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดข้อมูลต่าง ๆ หน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา ใช้แผ่นป้าย แผ่นพับและซีดีในการสื่อความหมายเกี่ยวกับข้อมูลการท่องเที่ยว และหน่วยงานในระดับอำเภอและจังหวัด ได้ร่วมกันสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวของกิ่งอำเภอมะนัง และจัดทำเป็นซีดีถ่ายทอดข้อมูลด้านบริการท่องเที่ยว (ผู้วิจัยได้ร่วมในกิจกรรมนี้ด้วยเช่นกัน) นอกจากนี้บริการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวถ้ำภูเขาเพชร ซึ่งเป็นบริการประเภทการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และในพื้นที่มีทรัพยากร ธรรมชาติที่สามารถจัดบริการท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่จัดบริการท่องเที่ยวอื่น ๆ แก่นักท่องเที่ยว เช่น การล่องแก่งลวดถ้ำเจ็ดคต การเที่ยวถ้ำระฆังทอง การเที่ยวน้ำตกวังใต้หนาน โสมสเคย์ และท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นต้น

กิจกรรมที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร”

การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน โดยรอบ “ถ้ำภูผาเพชร” เกิดจากการชุมชนท้องถิ่นให้ความสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยการนำกิจกรรมการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมาประสานเข้าด้วยกัน เพื่อเป็นแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญของการรักษาสภาพแวดล้อม การศึกษาหาความรู้ในระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่นควบคู่ไปกับการได้รับความเพลิดเพลิน ชุมชนท้องถิ่นจึงมีแนวคิดการจัดการกิจกรรมที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นกิจกรรมหลักและกิจกรรมเสริมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของถ้ำภูผาเพชร กล่าวคือ กลุ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กลุ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวประเภทขึ้นชมธรรมชาติ และ กลุ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวประเภทตื่นตื้นผจญภัยทำหายภัยกับธรรมชาติ ได้แก่

กลุ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นกิจกรรมหลักของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วย กิจกรรมศึกษา/เที่ยวถ้ำภูผาเพชร ถ้ำระฆังทอง การเดินป่ากิจกรรมศึกษาธรรมชาติในพื้นที่ป่าบริเวณตอนใต้ของเทือกเขาบรรทัดและกิจกรรมพายเรือแคนูล่องแก่งลอดถ้ำเจ็ดคต

กลุ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวประเภทขึ้นชมธรรมชาติ และการท่องเที่ยวประเภทตื่นตื้นผจญภัยทำหายภัยกับธรรมชาติ ซึ่งเป็นกิจกรรมเสริมของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วย กิจกรรมเที่ยวน้ำตกวังไต้หนาน และกิจกรรมพักผ่อนด้วยเต็นท์

กิจกรรมต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นมีลักษณะเฉพาะตัวเหมาะสมกับพื้นที่และบางกลุ่มนักท่องเที่ยวซึ่งมีวัตถุประสงค์ต่างกัน แต่ละกิจกรรมมีความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกหรือเครื่องมือต่างกัน รวมทั้งมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระดับต่างกัน สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศถ้ำภูผาเพชรและบริเวณโดยรอบถ้ำภูผาเพชรเป็นกิจกรรมเชิงนิเวศ หรือถึงนิเวศที่ชุมชนท้องถิ่นตระหนักและมีความเข้าใจผลกระทบต่อระบบนิเวศน้อยที่สุด และสอดคล้องกับสภาพพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวถ้ำภูผาเพชรและบริเวณโดยรอบถ้ำภูผาเพชร เพื่อให้เกิดความยั่งยืนกับชุมชนท้องถิ่นโดยรอบ “ถ้ำภูผาเพชร”

“...เที่ยวถ้ำภูผาเพชร ล่องแก่งถ้ำเจ็ดคต น้ำตกวังไต้หนาน โฮมสเตย์ การท่องเที่ยวทุกรูปแบบจะมีข้อบังคับหมด ไม่ปล่อยสะเปะสะปะเหมือนคราวก่อน...เรื่องปฐมพยาบาล...ต้องเอาหมักุเทศก์มาอบรมให้ทุกคนในเรื่องที่เกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น ที่เรียกว่า “ยาสามัญประจำบ้าน” ต้องพาสินไป เช่น น้ำมันแก้เจ็บเมื่อย ยาลม ยาคุม ยาหม่อง ...ถ้าเราจะไปเอาหม้อหรือมันก็อยู่ไกล ...”(พนักงานภาครัฐ)

เห็นได้ว่าชุมชนท้องถิ่น ได้กำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” สอดคล้องกับกิจกรรมหลักและกิจกรรมเสริมของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเหมาะสมกับทรัพยากรธรรมชาติที่ปรากฏอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวและบริเวณใกล้เคียง นอกจากกิจกรรมฯ ดังกล่าวแล้ว ชุมชนท้องถิ่นมีการคำนึงถึงการดูแลความปลอดภัยขั้นต้นของนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ และในอนาคตชุมชนท้องถิ่นอาจจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพิ่มขึ้นได้ เนื่องจากยังมีทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวอีกหลายส่วนที่ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ เช่น แหล่งประวัติศาสตร์ (ร่องรอยความเคลื่อนไหวของขบวนการพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยภาคใต้) ยังคงเหลืออยู่ให้สามารถศึกษาเรียนรู้

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” ชุมชนผู้เป็นผู้เกี่ยวข้องมีแนวทางการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการให้ความสำคัญต่อการรักษา การอนุรักษ์ธรรมชาติและการรักษา ระบบนิเวศ รวมถึงการให้ความสำคัญต่อสาระด้านการศึกษาโดยการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในลักษณะที่เข้าใจธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และการจัดการไม่กระทบต่อระบบนิเวศของชุมชน

บทบาทของชุมชนและภาคเอกชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร”

บทบาทของชุมชนและภาคเอกชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” เป็นการให้ความสำคัญกับชุมชนที่เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่นเอง ให้มีทิศทางและแนวทางที่ถูกต้อง ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชน ทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม สังคมและเศรษฐกิจโดยบทบาทที่เป็นศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือ บทบาทของชุมชนตามสิทธิกฎหมาย และบทบาทของชุมชนทางสังคม

บทบาทของชุมชนตามสิทธิกฎหมาย กำหนดขึ้นเพื่อให้ชุมชนอาศัยกฎหมายเข้ามาดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่นตนเอง ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” ชุมชนท้องถิ่นโดยรอบถ้ำภูผาเพชรและผู้ที่เกี่ยวข้อง สามารถใช้สิทธิตนเองในการปกป้องธรรมชาติ มรดกทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน โดยการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการและใช้ประโยชน์ ตลอดจนการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่คู่ชุมชนได้อย่างยั่งยืน

“...ชาวบ้านเขาทำประชามชเขาเสนอมาว่าเขาต้องการน้ำแล้วจะเอาไปทำอย่างอื่น ได้อย่างไร ถนนเขาลำบากอยู่เขาก็เสนอขึ้นมา...เมื่อประชามชของหมู่บ้านเสร็จ เขาก็จัดลำดับไปให้ อบต. แล้ว อบต.ต้องคู่อีกครั้งว่าใครเดือดร้อนกว่าแล้วมา จัดลำดับอีกครั้ง ...เราไม่ได้ทำด้วยอำนาจของ อบต.ทุกเรื่อง อบต. ต้องทำตามความต้องการของชุมชนด้วย...โครงการแต่ละโครงการจะให้ชุมชนเข้ามาตรวจสอบ 2 คน หากชุมชนไม่เห็นให้ผมทีมผู้บริหารก็จะไม่เบิกเงินให้ผู้รับเหมาเลย ทั้งๆ ที่ผมมีอำนาจเบิกได้ผมก็ไม่ทำ...ในหมู่บ้านจะมีการประชุมทุกเดือน ประชุมทุกวันที่ 7 ของเดือน เพื่อแจ้งข่าวสารต่างๆ ให้สมาชิกในหมู่บ้านทราบ และบางครั้งก็มีการ ขอความร่วมมือในการทำกิจกรรมอื่นๆ ด้วย...กิจกรรมหมู่บ้าน คือการพัฒนาหมู่บ้าน เอาชาวบ้านไปทำความสะอาดหรือว่าไปถากถางต้นไม้เล็ก ๆ บริเวณหน้า ถ้ำ...ตอนนี้มีประธาน อสม. จะพาสมาชิก อสม. มาพัฒนาถ้ำและต้อนรับ คุณแล นักท่องเที่ยวต่างถิ่นบ้าง..การรับผิดชอบจะแตกต่างกันระหว่างมัคคุเทศก์ท้องถิ่น กับมัคคุเทศก์ภายนอก...นี่คือสมบัติโดยชัดเจนของมัคคุเทศก์ท้องถิ่น...การดูแล ตรงนี้ก็ไม่เหมือนกัน...” (พนักงานภาครัฐ)

เห็นได้ว่าชุมชนท้องถิ่นให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนา การใช้สิทธิ ของตนแสดงความคิดเห็นผ่านประชามชหมู่บ้านเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนการให้ ความสำคัญในการพัฒนา คุณแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่ปรากฏในแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ท้องถิ่นเสมือนเป็นสมบัติของตน

บทบาทของชุมชนทางสังคม การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ “ถ้ำภูผาเพชร” เป็น การกำหนดเงื่อนไขและวิธีการในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยข้อตกลงร่วมกันของกลุ่ม บุคคลในชุมชนท้องถิ่นเพื่อต้องการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่ปรากฏในท้องถิ่น ชุมชน ท้องถิ่นทั้งที่เป็นหน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่นคือองค์การบริหารส่วนตำบลป่าล้มพัฒนา และ ประชาชนในพื้นที่ กำหนดให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบกิจกรรมการพัฒนา

“...มีการตั้งชมรมสมาชิกประมาณ 15 คน เป็นคนในหมู่ที่ 9 ทั้งหมด ...เข้าไปมี บทบาทคือเหมือนกับว่าทัวร์ป่า ต้องการให้ชมรมนี้เข้าไปดูแลนักท่องเที่ยวในการ รักษาป่า ดูแลป่าแบบธรรมชาติ ส่วนการทำหน้าที่ทุกคนสามารถทำได้...จะให้เป็นที่ ชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม...” (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น)

เห็นได้ว่าชุมชนท้องถิ่นรอบถ้ำภูผาเพชร มีความตระหนักและเห็นคุณค่าในทรัพยากรธรรมชาติ มีการรวมกลุ่มกันตามความสัมพันธ์ทางสังคม คือกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องและเป็นเจ้าของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว เข้ามาดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนท้องถิ่น

บทบาทของภาคเอกชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” เป็นบทบาทของภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมในการหาผลประโยชน์โดยให้บริการด้านกิจกรรมการนำเที่ยว มีการประชาสัมพันธ์และการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายภาคเอกชนในพื้นที่กับพื้นที่ใกล้เคียง หลังจากที่ถ้ำภูผาเพชรมีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง ภาคเอกชนก็เข้ามา มีบทบาทมากขึ้นทั้งในด้านการบริการนำเที่ยวถ้า การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องและการเชื่อมโยงกับกิจกรรมในพื้นที่ใกล้เคียง และการประชาสัมพันธ์แนะนำตัวสินค้าและกิจกรรมออกสู่การเรียนรู้ของผู้บริโภค

“...อบต. ไม่ใช่ผู้ประกอบการค้า เขาไม่มีวิธีทำตลาด...คนที่มีอำนาจในการท่องเที่ยวเป็นเอกชน เขาจะมีประธานท่องเที่ยว คนที่มีอำนาจในการท่องเที่ยวก็คือคนที่ทำธุรกิจกับฝั่งทะเล...” (พนักงานภาครัฐ)

เห็นได้ว่า ชุมชนมีความเข้าใจในบทบาทของเอกชนที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ “ถ้ำภูผาเพชร” ซึ่งการมีส่วนร่วมจากภาคเอกชนเป็นไปเพื่อการเข้าหาผลประโยชน์จากการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่ และการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียง ในขณะเดียวกันภาคเอกชนก็เป็นตลาดท่องเที่ยวที่กว้างขวางสามารถประชาสัมพันธ์ และสร้างความเข้าใจให้แก่นักท่องเที่ยวได้อย่างทั่วถึง มีการสร้างเครือข่ายระหว่างภาคเอกชนในท้องถิ่นกับภายนอก ปัจจุบันการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ “ถ้ำภูผาเพชร” มีภาคเอกชนบางส่วนที่พัฒนามาจากประชาชนในชุมชนท้องถิ่น

แหล่งความรู้ชุมชนต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร”

ชุมชนบ้านควนดินดำ ตำบลปาล์มพัฒนา กิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดสตูล ในฐานะผู้เป็นเจ้าของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว “ถ้ำภูผาเพชร” ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องควรตระหนักในคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ต้องศึกษาและค้นหาศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในมิติด้านต่างๆ รวมทั้งต้องเตรียมความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ “ถ้ำภูผาเพชร” เพื่อใช้แหล่งความรู้ที่ได้ใช้ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและเป็นการอนุรักษ์ ซึ่งแหล่งความรู้ดังกล่าวมาจากแหล่งความรู้ในชุมชน แหล่งความรู้ภาครัฐ และแหล่งความรู้จากสถาบันการศึกษา

แหล่งความรู้ภายในชุมชน เป็นการเรียนรู้ของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศถ้ำภูผาเพชร โดยการเรียนรู้จากภายในของชุมชนจนเกิดความเข้าใจว่าชุมชนมีเป้าหมายที่จะดำเนินการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการและการอนุรักษ์ควบคู่ไปพร้อมๆกัน โดยชุมชนได้รับประโยชน์ในการจัดการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ ซึ่งในการดำเนินการนั้นคนในชุมชนประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา มัคคุเทศก์ ผู้นำชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศถ้ำภูผาเพชรร่วมปรึกษาหารือ กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายอย่างชัดเจน ในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสร้างชื่อเสียงให้แก่ท้องถิ่น โดยการประสานงานกับองค์กรเครือข่ายที่มีอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง ทั้งที่เป็นหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

แหล่งความรู้จากภาครัฐ การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” เป็นการนำความรู้จากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา หน่วยพิทักษ์ป่าภูผาเพชรของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด ที่ว่าการกิ่งอำเภอมะนัง ส่วนราชการต่าง ๆ ในพื้นที่กิ่งอำเภอมะนังและจังหวัดสตูล ในการพัฒนา ซึ่งหน่วยงานดังกล่าวถือเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีความสำคัญในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวถ้ำภูผาเพชร โดยการเข้ามามีบทบาททั้งทางตรงและทางอ้อม

“...การสร้างรายได้ส่วนอื่น ก็อยากให้นักเรียน ครูหรืออาจารย์มาสอนเรื่องงานฝีมือ เช่น เมื่อก่อนมีการสอนตะกร้าไม้ไผ่ แต่ตอนนี้อยากให้สอนการแกะสลัก เช่น แกะสลักกรอกไม้ เรื่องทำอาหาร...” (ผู้นำชุมชน)

เห็นได้ว่า ชุมชนท้องถิ่นให้ความสำคัญกับแหล่งความรู้จากภาครัฐ ซึ่งในระยะแรกนั้นหน่วยงานภาครัฐดังกล่าว เป็นผู้มีบทบาทในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอำเภูปะนาง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น แต่เมื่อมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจนสามารถจัดกิจกรรมบริการนำเที่ยวได้แล้ว หน่วยงานภาครัฐบางส่วนก็ยังคงมีบทบาทในการพัฒนา และบางส่วนได้เปลี่ยนบทบาทจากผู้ดำเนินการเป็นที่ปรึกษาคอยให้คำแนะนำในการพัฒนา คือ

1) **องค์กรบริหารส่วนตำบลป่าสักพัฒนา** เป็นหน่วยงานหลักในการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน มีการกำหนดระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอำเภูปะนาง และพื้นที่ใกล้เคียง เป็นข้อบังคับ และข้อปฏิบัติต่าง ๆ ประกอบด้วย การกำหนดระเบียบการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวอำเภูปะนาง พ.ศ. 2546 ระเบียบปฏิบัติของมัคคุเทศก์อำเภูปะนาง ระเบียบการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยว (ล่องแก่งโดยเรือแคนู) พ.ศ.2547 ระเบียบการบริหารจัดการเส้นทางที่พิกเพื่อบริการนักท่องเที่ยว พ.ศ. 2547 การจัดทำป้ายบอกแหล่งท่องเที่ยว ข้อปฏิบัติ ข้อห้ามสำหรับการท่องเที่ยวเพื่อป้องกันผลกระทบที่เกิดต่อแหล่งท่องเที่ยว กำหนดกิจกรรมการดำเนินการ ประกอบด้วย การดูแลด้านสาธารณสุขปโภคและสาธารณสุขการ การกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล การดูแลรักษาความปลอดภัย การประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว (มัคคุเทศก์) อย่างสม่ำเสมอ และการจัดเก็บรายได้จากการบริการ

2) **หน่วยพิทักษ์ป่าภูผาเพชรของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด**คอยให้คำแนะนำเกี่ยวกับความรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ทั้งป่าไม้ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช โดยติดป้ายบอกชื่อและประวัติของไม้แต่ละชนิดบริเวณอำเภูปะนาง

3) **ที่ว่าการอำเภอกิ่งอำเภอมะนัง** ได้ให้ความรู้โดยการประชาสัมพันธ์ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว และแนวทางดำเนินการในการเฝ้าระวังการบุกรุกป่าแก่ผู้นำชุมชน โดยให้ทำการตรวจสอบแนวเขตพื้นที่ที่สมาชิกในหมู่บ้านครอบครองทุกหลัง และห้ามปรามไม่ให้บุกรุกเกินแนวเขตที่ได้ตรวจสอบ หากมีการกระทำผิดจะต้องถูกลงโทษตามระเบียบของราชการโดยมีการจับกุมปรับและจำคุก

สำหรับการเฝ้าระวังความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวจากหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ในพื้นที่ คือเจ้าหน้าที่จากหน่วยรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาเพชร มัคคุเทศก์ ผู้นำชุมชนท้องถิ่นทั้งกำนันผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสักพัฒนา และจากสถานีตำรวจภูธรกิ่งอำเภอมะนัง

แหล่งความรู้จากสถาบันการศึกษาในพื้นที่ การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำผาเพชร” ชุมชนท้องถิ่นยังขาดการให้คำแนะนำปรึกษาจากสถาบันการศึกษาอย่างต่อเนื่อง หรือจากนักวิชาการที่มีความชำนาญเฉพาะสาขา ได้รับคำแนะนำจากสถาบันการศึกษาในพื้นที่ ใกล้เคียงเพียงผิวเผิน หากการพัฒนาขาดองค์ความรู้ทางด้านวิชาการ อาจเป็นเหตุให้แหล่งท่องเที่ยว ได้รับผลกระทบทั้งทรัพยากรการท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น ทำให้ขาดความนิยมจากนักท่องเที่ยว เดินทางไปท่องเที่ยว สถาบันการศึกษาและนักวิชาการจึงถือได้ว่าเป็น “ภาพตัดต่อ” (Jigsaw) ที่จะเติมเต็มองค์ความรู้ให้กับชุมชนที่จะเรียนรู้และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้

“... มัคคุเทศก์คุณภาพยังไม่ได้เลย...หลักของมัคคุเทศก์...หนึ่งแต่งกาย...สองภาษา ...ต้องมีความรู้เรื่องภาษากลาง...มีความรู้เรื่องประวัติศาสตร์...เรื่องที่จะพาไปเที่ยว ถ้าถามว่าไอนี้มันงอกมาอย่างไร...มันต้องรู้เรื่องประวัติ เรื่องภูมิศาสตร์ เรื่องหลาย ๆ อย่าง...ไ้อ้ความเก่าแก่ของหินปูนเนี่ยไม่รู้เป็นล้านล้านปี มันต้องมีนักวิชาการเขียนไว้กี่ล้านปี กำหนดอยู่ในพีเรียสไหน อั้งอิงในหลักวิชาการ...”(พนักงานภาครัฐ)

ชุมชนท้องถิ่นโดยรอบ “ถ้ำผาเพชร” มีความรู้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำผาเพชร” ในระดับหนึ่ง เช่น การอนุรักษ์และดูแลพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว แต่ยังต้องการความรู้จากภาครัฐ เพื่อพัฒนาอาชีพเป็นรายได้เสริมและความรู้ทางวิชาการจากสถาบันการศึกษาในการจัดท่องเที่ยวเชิงนิเวศของถ้ำผาเพชร เพื่อให้เป็นการพัฒนาที่ถูกต้องเหมาะสมกับพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและเป็นการพัฒนาเพื่อรักษาแหล่งท่องเที่ยวให้คงอยู่คู่ชุมชนท้องถิ่น สำหรับความสัมพันธ์แบบเครือข่ายทำให้การพัฒนาถ้ำผาเพชร ได้รับคำแนะนำและแก้ปัญหาจากผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมกันอย่างทั่วถึง มีการยอมรับและนำข้อคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมาถือปฏิบัติ ทั้งที่เป็นความรู้ในชุมชนท้องถิ่น ความรู้จากภาครัฐและความรู้จากสถาบันการศึกษา

ผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำผาเพชร” ที่มีต่อชุมชน

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ “ถ้าภูผาเพชร” เป็นการพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดการให้ และการใช้บริการทรัพยากร ในส่วนของการให้บริการทำให้กระแสการเดินทางของนักท่องเที่ยว ต่างถิ่นต่างวัฒนธรรมเข้าไปสู่ชุมชน ซึ่งนักท่องเที่ยวเหล่านั้นก็มีความแตกต่างทางด้านประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศถ้าภูผาเพชรก่อให้เกิดมาตรฐานในผลิตภัณฑ์ (สินค้าและบริการ) ที่จะนำเสนอแก่นักท่องเที่ยว รวมไปถึงการจัดเตรียมพื้นที่เพื่อให้บริการ การเกิดขึ้นของกิจกรรมต่าง ๆ มาจากการพัฒนาที่ล้วนก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนทั้งทางตรงและ ทางอ้อม ซึ่งชุมชนเองจะได้รับทั้งข้อดี และข้อเสีย ผลกระทบที่เกิดขึ้นในด้านต่างๆ คือ

ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อม การพัฒนาการท่องเที่ยวมีผลทั้งทางด้านบวกและ ด้านลบ กล่าวคือด้านบวกทำให้เกิดเครือข่ายเกิดความเข้าใจ เกิดการเรียนรู้ เกิดการสำนึกว่า สิ่งแวดล้อมสำคัญกับมนุษย์อย่างไร แต่ในขณะเดียวกันการท่องเที่ยวที่ไม่คำนึงถึงความสามารถ ในการรองรับของพื้นที่ (Carrying capacity) ก็จะมีผลทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมลงไปด้วย

“...เมื่อไหร่ที่มีคนพลุกพล่าน มันเจริญนี้ ความหายนะมันก็ตามมา ก็หมายความว่า ขยะมันจะตามคนมาเที่ยว... ของที่มันมีอยู่ในท้องถิ่นมันก็จะมีการลักลอบออกไป เช่น กล้วยไม้ พันธุ์ไม้อะไรต่างๆ ที่มันเป็นของป่าที่หวงห้าม คนพื้นที่เขาอาจจะ ทำธุรกิจ แต่ตอนนี้ยังไม่มี แต่ต่อไปมันอาจจะ...จะต้องมีคนลักเอาของป่าออกมา ขาย ต้องควบคุมไม่ให้มี ...ที่ท่องเที่ยวที่อื่นๆ จะมีหมด กล้วยไม้มาเกาะกิ่งไม้ขาย ...ขยะมูลฝอยนี่แหละเป็นปัญหาอยู่...นั่งคุยกับผู้ใหญ่แล้วเราน่าจะตั้งเป็นชมรม คนรักมะนาว ...เราเข้าไปพัฒนา ทำอะไร สักสัปดาห์หนึ่งเราเข้าไปหนึ่งวัน เพื่อ ดูแลสิ่งแวดล้อม..การเริ่ม...ก็มีสักห้าหกคน...ตั้งเป็นชมรมคือดูแลสิ่งแวดล้อมแล้ว เข้ามาด้วยใจรัก ไม่มีค่าตอบแทนให้ ให้เต็มใจทำ...”(พนักงานภาครัฐ)

เห็นได้ว่า ชุมชนท้องถิ่นและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้าภูผาเพชร” มีความเข้าใจต่อผลกระทบที่จะเกิดขึ้นและมีความสำนึกว่าสิ่งแวดล้อมนี้มีความสำคัญ ต่อชุมชนท้องถิ่น และเข้าใจว่าจะเกิดปัญหาอะไรบ้างที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดความ สำนึกและคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ เพื่อมิให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชนรอบ “ถ้าภูผาเพชร”

ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจชุมชน คือ การทำให้ชุมชนมีอาชีพเสริม สร้างงานใหม่ เกิดการกระจายรายได้ แต่ในทางกลับกัน บางครั้ง เศรษฐกิจที่เข้ามากลายเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดการขัดแย้ง การแข่งขัน การแย่งชิงการใช้ทรัพยากร

“...ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มจากเดิม แต่ก็ไม่ค่อยมีมากเท่าไรเพราะเราไม่มีจุดขาย เหมือนกับที่อื่น เพียงแต่ขายของที่บริเวณหน้าถ้ำเพชรเท่านั้น ตอนนี้อาคารที่สร้าง 6 หลัง เสร็จแล้ว ผมก็ให้ประมูลเรียบร้อยแล้วนะ ถ้าวางรายได้มันต้องเพิ่มอยู่แล้ว ...ต่อไปรีสอร์ทนี้จะเกิดขึ้น...ในคลองตามชายห้วยที่หน้าถ้ำนั่นแหละ ในความคิดผมนะพอเขากันเขื่อนเขาจะดึงเอาน้ำในคลองไปใช้...ต่อไปอะไรจะเกิดขึ้น หล้า เพ่นพ่าน น้ำสกปรกนี้จะเต็ม ถึงตอนนั้นเขาทำอะไรไม่ได้วางแผนเลย ใครจะปลูก ตรงไหนก็ปลูกกันไป...จากถ้ำภูผาเพชร ไปจนถึงที่ล่องแก่ง ...สามารถจะเอาผลไม้ ไปตั้งตรงทางโค้งหรือทางแยก มันน่าจะมีร้านผลไม้ เพราะหน้าที่ก็เป็นหน้าผลไม้ หน้าลูกตอ ลูกเรียน ลูกเงาะ...นักท่องเที่ยวเข้าไปเราจะได้ขายตรงนี้ เรามีไม้กวาด เราจะได้ขาย...” (ผู้นำชุมชน)

เห็นได้ว่า ชุมชนท้องถิ่นมีความเข้าใจในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” ว่าสามารถสร้างงาน สร้างรายได้ ชุมชนประกอบเป็นอาชีพเสริมได้ ซึ่งเป็นการกระจายรายได้ให้แก่ชุมชนท้องถิ่นอีกทางหนึ่ง แต่หากไม่มีการควบคุมก็จะส่งผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่น และมีการแก่งแย่งการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นรอบถ้ำภูผาเพชร

ผลกระทบด้านสังคม การพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อชุมชนทางด้านสังคมนั้นคือชุมชนหันมาพูดคุยกันมากขึ้น เกิดเครือข่ายเรียนรู้มากขึ้น มีวิถีคิดเป็นรูปแบบที่เหมาะสมขึ้น รู้เท่าทันกระแสที่มาจากภายนอกมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็มีแรงกดดันจากภายนอกเพิ่มขึ้นด้วย เช่น ผู้ประกอบการธุรกิจที่จะเข้าไปดำเนินการท่องเที่ยว

“ชุมชนนี้ นะ ผมมองในลักษณะกลุ่ม กลุ่มผลประโยชน์ก็ว่าได้ คือคนที่เขาได้ประโยชน์เท่านั้นที่เขาจะสนใจ กลุ่มที่สองคือคนที่ใกล้ชิดที่นั่น...เช่นพวกที่ทำธุรกิจทัวร์ ...ชาวบ้านที่อยู่รอบ ๆ นั้นนั่นแหละ อาจขายของ...มีคฤหาสน์ข้างในนี้ได้น้อย...ค่าเช่าถ้ำสูง ทั้งหมดนี้เราใช้ความคิดร่วมกัน ปรับลดได้มันไม่ใช่ตายตัว เราคุยกันหาข้อสรุปกันอย่างไรหวังอะไรให้มาก...” (พนักงานภาครัฐ)

เห็นได้ว่าชุมชนท้องถิ่นมีการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในลักษณะกลุ่ม เป็นกลุ่มที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการท่องเที่ยว ในขณะเดียวกันหากเกิดปัญหาก็จะปรึกษารือเพื่อแก้ปัญหาและหาข้อยุติ

ผลกระทบด้านวัฒนธรรม พบว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวมีผลกระทบทางด้านวัฒนธรรมทั้งในด้านบวกและด้านลบเช่นเดียวกัน กล่าวคือ ผลแง่บวก ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนได้รับการเผยแพร่ ชุมชนเกิดความหวงแหนและได้รับการสืบทอด ผลแง่ลบที่ได้จากการท่องเที่ยวก็คือ วัฒนธรรมถูกนำมาจัดฉาก ทำให้เกิดความเสื่อมศรัทธาและด้อยค่าลง

“...วัฒนธรรมนั้น จะมีโนราห์ มีลิเกป่า...นานานานที่จะแสดง ถ้าเขารับก็ไปเป็นมโนราห์เก็บเงิน ไม่ทำเป็นอาชีพ...ของผู้ใหญ่สมปอง หมู่ 6...เหมือนกับเขาจัดงานหน้าอำเภอนี้ ผู้ใหญ่สมปองจะไปรำให้...ของดั้งเดิมยังไม่ทิ้ง เขาต้องอนุรักษ์ไว้...ลิเกป่านี้ไม่เหมือนลิเกสุลุ ลิเกป่าบ้านเราเขาเรียกว่า “แขกแดง” ก็มาจากแขกเหมือนกันแต่คนไทยเล่น เล่นเป็นเรื่อง วาดหน้าตลก แต่งตัวแบบตลก...มโนราห์นี้แกลสอนแล้ว แต่ลิเกป่านี้อย่างไม่สอนนักเรียนที่ แต่ผมตั้งงบประมาณไว้ให้แกลสอนนักเรียนแล้วนะ ...เอาเด็กในหมู่บ้านนี้แหละ...เราฟื้นฟูขึ้นมาแล้วหัดเด็ก ทำให้คนสนใจมากขึ้น พอมีงานก็เอาเด็กไปเล่น ถ้าไม่หัดเด็กไว้มันจะสูญเพราะแกลเองก็แก่แล้ว...วัฒนธรรมที่ทำประจำที่รดน้ำผู้สูงอายุที่อำเภอเพชร แล้วก็ทำลิเกนี้ด้วย...”
(พนักงานภาครัฐ)

เห็นได้ว่าชุมชนท้องถิ่นโดยรอบถ้ำภูผาเพชรมีความสนใจในวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น หันมาให้ความสำคัญในการอนุรักษ์ฟื้นฟู การสืบทอดวัฒนธรรมโดยการส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐในระดับท้องถิ่น ซึ่งเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีการสืบทอดกันมา

นโยบายและแนวทางของรัฐบาลในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร”

นโยบายและแนวทางของรัฐบาลในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศถ้ำภูผาเพชร ได้ตอบสนองและส่งเสริมให้เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์อย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ มีการส่งเสริม

และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ “ถ้ำภูผาเพชร” อย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่มีการสำรวจถ้ำอย่างเป็นทางการโดยหน่วยงานภาครัฐร่วมกับชุมชนท้องถิ่น และมีการพัฒนาในส่วนต่างๆ ทั้งที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นบริบทของถ้ำภูผาเพชร ซึ่งแนวทางของรัฐบาลในการจัดการท่องเที่ยวเป็นความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นถึงระดับภูมิภาคโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

“...จังหวัดสตูล มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพมากมาย ทั้งทางด้านทะเล สำหรับการท่องเที่ยวบนบกที่จังหวัดกำลังพัฒนาและประชาสัมพันธ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ๆ ประกอบด้วย ถ้ำภูผาเพชร ถ้ำเจ็ดคต และเดินท่องถ้ำไฟ เพราะถ้ำอำเภอมะนังมีสภาพป่าเขาที่ยังคงอุดมสมบูรณ์...”(พนักงานภาครัฐ)

นโยบายการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” หน่วยงานภาครัฐใช้นโยบายในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการให้ความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐในระดับต่างๆ สำหรับหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของถ้ำภูผาเพชร คือ องค์การบริหารส่วนตำบลป่าล้มพัฒนา มีนโยบายจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ “ถ้ำภูผาเพชร” เพื่อการอนุรักษ์ โดยเสนอความคิดเห็นขอจ้างที่ปรึกษาผู้มีความเชี่ยวชาญในด้านนี้ และให้เหตุผลความจำเป็นที่ต้องจ้างที่ปรึกษาโครงการศึกษาและสำรวจออกแบบภายในถ้ำภูผาเพชร (รายละเอียดปรากฏตามข้อกำหนดงาน (TERMS OF REFERENCE - TOR) โครงการศึกษาและสำรวจออกแบบภายในภายนอก ถ้ำภูผาเพชรสถานที่ตั้ง หมู่ที่ 9 ตำบลป่าล้มพัฒนา กิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดสตูล) ว่า

“...แหล่งท่องเที่ยวสำคัญที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ธรรมชาติ ฯลฯ ได้ถูกค้นพบและนำมาเผยแพร่หลายแห่ง แต่ถ้าหากผู้เกี่ยวข้องไม่เห็นความสำคัญ ไม่อนุรักษ์ ไม่พัฒนาสถานที่สำคัญเหล่านี้ อาจถูกทำลายหรือด้อยค่า

ไปในที่สุด...“ถ้าภูผาเพชร” ถือเป็นมรดกทางธรรมชาติที่ชาวจังหวัดสตูลจะต้อง
 หวงแหนอนุรักษ์และพัฒนาให้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ล้ำค่าเป็นแหล่งท่องเที่ยว
 และสถานที่สำคัญให้กับอนุชนรุ่นหลัง ซึ่งหากปล่อยปละละเลย อาจจะถูกทำลาย
 โดยความมั่งง่ายหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ในที่สุดจังหวัดสตูลได้มองเห็นมรดกอัน
 ล้ำค่าจากธรรมชาติที่จะต้องหวงแหนและอนุรักษ์ไว้ และพัฒนาให้เป็นแหล่ง
 ท่องเที่ยวเชิงนิเวศสมบูรณ์แบบให้มากที่สุด โดยสำรวจและออกแบบเพื่อป้องกัน
 ความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นและเป็นที่ประทับใจแก่ผู้มาเยือนเนื่องจาก จังหวัดสตูล
 ไม่มีผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญชำนาญการทางด้านนี้ จึงเห็นควรว่าจ้างที่ปรึกษา
 ดำเนินการศึกษาและสำรวจออกแบบ เสนอแนะแนวทางอนุรักษ์และพัฒนาต่อไป
 ...”(พนักงานภาครัฐ)

จะเห็นได้ว่า ชุมชนท้องถิ่นมีนโยบายการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นไปเพื่อการ
 อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ปรากฏอยู่ในท้องถิ่นอย่างชัดเจน

แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้าภูผาเพชร” เป็นการจัดการ
 ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ “ถ้าภูผาเพชร” ที่มีแนวทางการบริหารจัดการตามลำดับความรับผิดชอบของ
 หน่วยงานภาครัฐในระดับต่าง ๆ กล่าวคือ

ระดับตำบล มีหน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วน
 ตำบลป่าลัมพัฒนาเป็นหน่วยงานหลักรับผิดชอบในการปรับปรุง และพัฒนาถ้าภูผาเพชรให้เป็น
 แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างต่อเนื่อง เป็นหน่วยงานที่มีการบริหารจัดการที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล
 คือการบริหารที่ยึดหลักสำคัญ ๆ 6 ประการ คือ หลักคุณธรรม หลักนิติธรรม หลักความโปร่งใส
 หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบและหลักความคุ้มค่า จนได้รับรางวัลที่ 2 จากการประกวด
 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนจังหวัด ,เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล)
 ทั่วประเทศ รับประกาศเกียรติคุณและโล่รางวัลพร้อมเงินรางวัล จำนวน 1,400,000 บาท จาก
 นายกรัฐมนตรี โดยรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย เป็นตัวแทนมอบให้ เมื่อวันที่ 21
 กรกฎาคม 2546 และได้รับรางวัลนี้มา 3 ปีติดต่อกัน โดยเฉพาะขั้นตอนการตรวจสอบจะกำหนดให้
 ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการที่ดำเนินการ

“...โครงการแต่ละโครงการจะให้ชุมชนเข้ามาตรวจสอบ 2 คน หากชุมชนไม่เซ็น
 ให้ผมทีมผู้บริหารก็จะไม่เบิกเงินให้ผู้รับเหมาเลย ทั้ง ๆ ที่ผมมีอำนาจเบิกได้ผมก็
 ไม่ทำ...”(พนักงานภาครัฐ)

ระดับอำเภอ มีที่ว่าการกิ่งอำเภอมะนัง เป็นผู้ช่วยเหลือ ประสานงานและขอความร่วมมือด้านต่าง ๆ รวมถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่กับส่วนราชการต่าง ๆ ในระดับอำเภอและเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐระดับจังหวัด เช่น ร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนตำบลป่าล้มพัฒนาจัดทำเอกสารประชาสัมพันธ์ จัดทำแผ่นซีดีโดยการสำรวจเส้นทางเพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว (ผู้วิจัยร่วมสำรวจเส้นทางแหล่งท่องเที่ยว) การให้สัมภาษณ์ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวต่อหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ ตั้งแต่สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และInternet เป็นต้น

ระดับจังหวัด หน่วยงานภาครัฐให้ความสำคัญกับการพัฒนาถ้ำภูผาเพชร และถือเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดยุทธศาสตร์หนึ่งของจังหวัดสตูล จังหวัดได้ประสานด้านข้อมูลในการจัดสรรเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว มีประชาสัมพันธ์โดยการให้สัมภาษณ์ของนายอานนท์ พรหมนารถ ผู้ว่าราชการจังหวัดสตูล เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดสตูล ซึ่งถ้ำภูผาเพชรถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางบกที่มีศักยภาพและสามารถท่องเที่ยวได้ตลอดฤดูกาล

“...จังหวัดสตูล มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพมากมาย ทั้งทางด้านทะเล สำหรับการท่องเที่ยวบนบกที่จังหวัดกำลังพัฒนาและประชาสัมพันธ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ๆ ประกอบด้วย ถ้ำภูผาเพชร ถ้ำเจ็ดคต และเดินท่องล่องไพร เพราะกิ่งอำเภอมะนังมีสภาพป่าเขาที่ยังคงอุดมสมบูรณ์...”(พนักงานภาครัฐ)

เห็นได้ว่าหน่วยงานภาครัฐในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับภูมิภาคเห็นความสำคัญของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติในท้องถิ่น จึงกำหนดนโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยให้ใช้ประโยชน์อย่างมีจิตสำนึกในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ เป็นการประสานการพัฒนาและการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นให้คงอยู่ในพื้นที่ให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร”

ทวนชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร”

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” โดยชุมชนที่มีการสั่งสมความรู้และประสบการณ์ของชุมชนท้องถิ่นอันมี “ถ้ำภูผาเพชร” เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญในการดำรงชีวิตของคนในชุมชนรอบถ้ำภูผาเพชร และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ของถ้าภูผาเพชร หรือเรียกว่า “บริบททางกายภาพ สังคม วัฒนธรรมและการเมือง” เป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การดำรงชีวิตของคนในชุมชนเอง ซึ่งความรู้และประสบการณ์เหล่านี้สามารถแบ่งออกเป็นมิติต่างๆ คือ ทุนธรรมชาติ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม และทุนทางการเมือง เพื่อช่วยให้มองเห็นมิติของทุนชุมชนที่มีความสำคัญในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของถ้าภูผาเพชร

“...ถ้าไม่มีถ้าภูผาเพชรถนนลาดยางตรงนั้นก็ไม่มี แต่ว่าถ้าภูผาเพชรนี่มันอยู่นานแล้วแต่ไม่มีใครไปเปิด...ไม่มีใครไปบอกว่ามันแหละคือถ้าภูผาเพชร ...คือเริ่มแรกนั้นเราไปเพราะหน้าที่ ก็คือเป็นสมาชิก อบต. แต่พอมาตอนหลังก็ทำด้วยใจรักแล้ว เพราะว่าหน้าที่เราเป็นหนสองหนเราก็จบ แต่ตอนนี้ทุกครั้งไม่ว่าล่องเรือหรือว่าอะไรก็ตาม...เข้าไปโดยที่ทำไมไม่ได้ผลประโยชน์อะไรเลย...” (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น)

ทุนธรรมชาติ “ถ้าภูผาเพชร” เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านวิถีชีวิต เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมและเป็นส่วนสำคัญที่ส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น ถือเป็นทุนธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชุมชน ทำให้ชุมชนเห็นความสำคัญและตระหนักในคุณค่าของถ้าภูผาเพชร มีการดูแลเอาใจใส่ลักษณะทางกายภาพโดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานภายในชุมชน เช่น มีการก่อสร้างถนนทำให้เกิดความสะดวกในการคมนาคม การก่อสร้างอาคารสถานที่เพื่อส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีอิทธิพลและเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดวิถีชีวิตเพื่อการดำรง ชีวิตของมนุษย์ ทั้งวิถีการผลิต การบริโภค และการติดต่อสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ

“...จากถ้าภูผาเพชร ไปจนถึงที่ล่องแก่ง ...สามารถจะเอาผลไม้ไปตั้งตรงทางโค้งหรือทางแยก มันน่าจะมีร้านผลไม้ เพราะหน้าที่ก็เป็นหน้าผลไม้ หน้าลูกตอ เมื่อบานของบ้านที่พาลูกตอร้อยฝักหมด...หน้านี้เป็นหน้าไม้ไผ่ตง ลองเอาไผ่ตงมาปอกมาผานมาทำอะไรบ้าง ใครที่เขามาจะไม่ซื้อละ เพราะแลแล้ว เมื่อทัวร์เขามา คณะหนึ่งถ้าใคร ไปซื้ออะไรสักคน เขาจะซื้อตามกันหมด ...” (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น)

ทุนทางเศรษฐกิจ นับว่าถ้าภูผาเพชรเป็นทุนทางเศรษฐกิจที่เพิ่มมูลค่าให้กับถ้าภูผาเพชรเอง และอนุรักษ์ไปพร้อมๆกัน โดยการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศถ้าภูผาเพชร และมีส่วนสำคัญในการเพิ่มมูลค่าให้กับสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนรอบถ้าภูผาเพชร เช่น การเพิ่มมูลค่าของทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น การสร้างรายได้ให้กับท้องถิ่นทำให้มีเงินทุนหมุนเวียนในชุมชนท้องถิ่น ระบบเศรษฐกิจในชุมชนมีการพัฒนาจากเดิมที่ชุมชนมีอาชีพหลักทางด้านเกษตรเพียงอย่างเดียว กลายเป็นการเพิ่มอาชีพเสริมให้กับชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนพร้อม ๆ กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

นอกจากถ้าภูผาเพชรจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชนแล้ว ยังช่วยส่งเสริมให้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ได้อย่างมีคุณค่าและเป็นไปเพื่อการอนุรักษ์ และมีการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่ล้วนแล้วแต่เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ ได้แก่ ถ้าเจ็ดคต ถ้าระฆังทอง น้ำตกวังไต้หนาน ผืนป่าที่อุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชบริเวณรอบถ้าภูผาเพชร ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏในแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การเที่ยวถ้า การพายเรือล่องแก่ง การเที่ยวน้ำตก การชมความงามและศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติ

การเพิ่มมูลค่าให้แก่ทรัพยากรต่างๆ ในชุมชนท้องถิ่น มีทั้งทรัพยากรธรรมชาติที่ปรากฏอยู่ในชุมชนท้องถิ่นและทรัพยากรอื่นๆ ที่มีมนุษย์สร้างขึ้นในชุมชนโดยรอบถ้าภูผาเพชร สามารถเพิ่มมูลค่าและอนุรักษ์ได้เช่นกัน ซึ่งชุมชนท้องถิ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจัดกิจกรรมที่เป็น การส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าและอนุรักษ์ทรัพยากร คือ

1) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อชิมและชมสวนผลไม้ เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กล่าวคือนักท่องเที่ยวสามารถเก็บประสบการณ์ตรงจากการเข้าชมและชิมผลไม้ต่างๆ ที่มีอยู่ในสวนผลไม้ การได้ศึกษาเรียนรู้วิธีการต่างๆ ของสวนผลไม้ตั้งแต่ขั้นตอนการผลิต (เพาะปลูก) การดูแลรักษาและการเก็บเกี่ยวผลผลิต เป็นต้น

“...สวนนี้ก็ 30 ไร่ สวนมันปนกันนะ ที่ใหญ่และมากกว่าเพื่อนก็ลองกอง รอมมาก็เงาะมีแค่ 2 ไร่ มังคุดก็ประมาณ 50 ต้น ทุเรียนก็ประมาณ 50 ต้น ส้มโชกุนก็ประมาณ 100 ต้น 3 ไร่ ให้เขาเข้าไปในสวน พอรุ่งเริ่ม ปีนี้เป็นปีแรก วันนั้นเข้าไป 33 คน ก็เก็บเขาคนละ 30 บาท ที่กินก็มีพร้อมน้ำหอม ลองกอง เงาะ และก็มีมังคุดถึงวันนั้นแถมกล้วยหอมด้วย กล้วยหอมมันมีไม่ค่อนมาก ไม่ก็ถือ...”(ประชาชนในพื้นที่)

2) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรชมผลิตภัณฑ์จากรากไม้ “บ้านพิพิธภัณฑ์บ้านรากไม้” ซึ่งลักษณะของผลิตภัณฑ์เกิดจากการนำเอารากไม้ในสวนและบริเวณใกล้เคียงมาใช้ประโยชน์ เป็นรากไม้ที่เหลือจากการนำเอาต้นไม้ไปใช้ประโยชน์แล้ว เป็นไม้เนื้อแข็งและยังคงสภาพเดิมมีความแข็งแรงก็สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งชุมชนท้องถิ่นเห็นความสำคัญจึงขุดขึ้นมาทำเป็นรูปร่างต่างๆ พิพิธภัณฑ์บ้านรากไม้นี้ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 9 ตำบลปาล์มพัฒนา กิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดสตูล นายประเสริฐ ผู้เป็นเจ้าของและมีแนวคิดในการอนุรักษ์ต่อและรากไม้ที่ตายแล้ว ใช้ความพยายามขุดตอไม้ขึ้นมาและขอกำลังจากเพื่อนบ้านช่วยกันลากมาไว้ที่บ้าน หลังจากนั้นจะใช้เวลาว่างนั่งแกะสลักเป็นรูปสัตว์ต่างๆ ตามรูปลักษณะของรากไม้ ผลงานแต่ละชิ้นสร้างมาจากหยาดเหงื่อแรงกายของตน ด้วยความรักในผลงานประเภทนี้จึงลงมือสร้างมาตั้งแต่ปี 2542 จนกระทั่งปัจจุบัน มีผลงานกว่าสิบชิ้น

“...ลุงไม่ขายเพราะอะไร มันกับน้ำเหงื่อ กับความรักที่มันทำ ถึงแม้ว่าเท่าใดๆ ก็มันไม่คุ้มนี้ 4 หมื่น 5 หมื่น เขาเอาเงินสดมาให้แล้วลุงไม่ให้...งานมันหายจริงแต่ว่าเป็นธรรมชาติ...แต่แรกนั้นเขาว่าลุงบ้าทั้งเพแหละ เขาว่าตลอดทางเลย เขาว่ามันบ้าขุดแต่รากไม้...แต่อยู่มาใครไม่สู้แหละ (กล้าขุดแล้ว) เพราะมันมีค่าขึ้นแล้ว...เขามาเยี่ยมนี้ ถึงเขาไม่ให้เบี้ยให้อะไรลุงก็ปลื้มใจ เราได้สบายใจ ตื่นเต้นใจ เงินทองมันเรื่องหนึ่งของนอกกาย แต่ว่าไอ้โน่นนั้น เราจะได้มาแต่ละชิ้นนั้น มันสุดยอดให้สูคิดแล้วว่ารากไม้มันจมนดิน...บอกว่าไม่รู้เอาแรงไหน ไม่รู้แรงบันดาลไหนมาขุด ...ถ้าไปพบหัวไหนแล้วต้องเอาจนได้...ตามใจไปทำมาพันหรือ...นี่เล่าก็เหมือนเป็นนิทาน ลุงนั้นมันอยู่ในป่า...พอลุงไปพบเหมือนพบท่านพลากร ลุงก็ทำตัวไม่ถูก...มาบอกลูกบอกหลานที่พัทลุง บอกพี่ๆ น้องๆ ร้อง ปลื้มใจ ...ตัวที่เอาไปฝากมันงามแหละ มันมีรูปหัวกวาง 3 หัว กะทศรัศ นั่งได้ 2 คน ...ท่านองคมนตรีแก็บอกว่ามันเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน ...” (ประชาชนในพื้นที่)

ผลิตภัณฑ์รากไม้แต่ละชิ้นใช้เวลาานนับเดือนในการสร้าง และเป็นชิ้นงานที่ถือว่าเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับทรัพยากรในท้องถิ่น กล่าวคือรากไม้ที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์เหลือจากการตัดต้นไม้ของผู้สัมปทานและทิ้งไว้นานนับปี สามารถนำมาตกแต่งเป็นรูปร่างต่างๆ เป็นที่ชื่นชอบและสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวที่ได้มาชมและพักผ่อน

ผลิตภัณฑ์รากไม้กว่าสิบชิ้นที่ปรากฏอยู่นั้น ไม่สามารถเคลื่อนย้ายโดยใช้แรงงานเพียงคนสองคนได้ ขนาดของรากไม้แต่ละชิ้นนอกจากได้ชมความงามแล้ว สามารถใช้ประโยชน์โดยการนั่งหรือนอนบนชิ้นงาน นักท่องเที่ยวที่เข้ามาชมส่วนใหญ่จะนั่งและนอนหลับบนชิ้นงานด้วยความประทับใจ จากการสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวปรากฏว่า มีความรู้สึกประทับใจในผลิตภัณฑ์นี้มาก ซึ่งผลิตภัณฑ์รากไม้ที่ปรากฏให้เห็นในหลายท้องถิ่นนั้น มีลักษณะคล้ายคลึงกัน แต่ที่นี้มีความแตกต่างตรงที่ผลิตภัณฑ์แต่ละชิ้นมีขนาดใหญ่กว่าที่อื่น ซึ่งนอกจากได้ชมความสวยงามแล้วยังสามารถใช้ประโยชน์อย่างอื่น เช่น นั่งหรือนอน เป็นต้น

ภาพที่ 19 ผลิตภัณฑ์รากไม้รูปปลา สร้างตามจินตนาการของเจ้าของ
(ถ่ายภาพโดย นายเฉลิมเกียรติ ชุนทองเพชร วันที่ 22 กรกฎาคม 2548)

ภาพที่ 20 ผลิตภัณฑ์รากไม้รูปต่าง ๆ สร้างตามจินตนาการของเจ้าของ
(ถ่ายภาพโดย นายเฉลิมเกียรติ ชุนทองเพชร วันที่ 22 กรกฎาคม 2548)

3) การจัดโฮมสเตย์ (Home Stay) เป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น โดยชุมชนให้ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งถือว่าเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ชุมชนเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์

“...คิดว่าจะทำรีสอร์ทเป็นลูกหน้า (กระท่อมเล็กๆ) ใต้(ภู)เขา...เขามาหลง (พูด) หลายคนแล้ว...ให้มีห้องน้ำให้เรียบร้อย...พวกท่องเที่ยว...เคยหลง(พูด) ว่า “นี่ถ้ายังหน้าจะนอนสักคืนก็เอา เออ นี่ถ้ายังหน้าสบายจัง” กับข้าวบ้าน ๆ ไม่ใช่กับข้าวเหมือนในเมือง เป็นผักเป็นอะไรนี่แหละ ลวกผัก แกงเลียงเอาตามธรรมชาติกัน...ตอนนี้โฮมสเตย์ มีอยู่ 3 หลัง ก่อนถึงถ้าเพชรเป็นของคุณเมืงหลังหนึ่ง ของชาวบ้าน 2 หลัง ผมจะเข้าไปจัดการเกี่ยวกับโฮมสเตย์ให้เขา อยู่ในหมู่ 9 ทั้งหมด ตามที่ผมไปศึกษามาเน้นอยู่กับชาวบ้าน ...เรื่องบรรยากาศต้องอยู่อย่างสงบ ไม่ให้มีการรบกวนเวลาเขาเข้ามาพัก เขาอยู่แล้วมีความสุข มีความสุข เมื่อเขามาเที่ยวสามารถเก็บเกี่ยวได้เต็มที่ ที่เน้นเป็นบ้านผู้นำ บ้านที่เขามีความสามารถอยู่ในสังคมและมีความสุข...ผมจะได้เรื่องโฮมสเตย์อย่างเดียวเกี่ยวกับการบริหารจัดการทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นการเบิกเงินก็ดี การบริการนักท่องเที่ยวก็ดี เขาบริหารอย่างไร...”(ผู้นำชุมชน)

4) การจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรประเภทต่าง ๆ เป็นผลไม้และพืชผักที่มีอยู่ในท้องถิ่น งานฝีมือที่ท้องถิ่นได้จัดทำ เช่น งานจักสานประเภทตะกร้าไม้ไผ่ ไม้กวาดดอกหญ้า เป็นต้น สำหรับผลผลิตทางธรรมชาติ เช่น ของป่า สัตว์ป่า พันธุ์ไม้ต่างๆ ที่มีอยู่ในป่า ชุมชนท้องถิ่นยังคงให้ความสำคัญในการอนุรักษ์ เพื่อป้องกันผลกระทบที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากร ธรรมชาติ

“...ขั้นแรกเราไม่ได้หวังรายได้มันตกกับชาวบ้านหรอก หวังให้มันมีชื่อเสียงดีตลาด
เมื่อมีคนมาชาวบ้านก็เห็นช่องทางเอง...ไม่ต้องอื่น ไกลแก่ขายของกิน เล็กๆ น้อยๆ มัน
ก็แค่ทางผ่าน หรือขายน้ำ...ไม่ต้องมีวิธีคิดที่สลับซับซ้อน...” (พนักงานภาครัฐ)

5) กิจกรรมการท่องเที่ยวหลากหลายและต่อเนื่อง จากพื้นที่กิ่งอำเภอมะนาว เป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ นอกจากชุมชนท้องถิ่นมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้าภูผาเพชรแล้ว” สามารถจัดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวอื่นที่มีลักษณะเป็นการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ได้อย่างหลากหลายและต่อเนื่อง ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ตั้งอยู่ในบริเวณที่ใกล้เคียงสามารถเดินทางสัญจรได้สะดวก และมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ การเที่ยวถ้ำระฆังทอง การล่องแก่งถ้ำเจ็ดคต การเดินป่าและเที่ยวน้ำตกวังใต้หนาน เป็นต้น

ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ชุมชนถ้าภูผาเพชรและพื้นที่โดยรอบนั้น มีระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นแบบญาติพี่น้อง มีกฎเกณฑ์และกติกาของการอยู่ร่วมกัน รวมถึงการดูแลจัดสวัสดิการในเรื่องต่างๆ ให้กับคนในชุมชน

“...แรกๆ มาอยู่นั้น โรงเรียนก็มาย (ไม่มี) จ้างครูที่เขาเรียนจบมาแล้วเขาไม่ได้
บรรจุ จ้างออกเบียดกันเองมาให้ครูสอน ครูหญิงชื่อน้องจุก นามสกุล อนันต์...นั่น
แหละ คนแรกที่เปิดโรงเรียนสอน ถึงที่นี้ทำโรงเรียนก็ออกกันเอง คนละ 20,30,40
บาท ใช้สังกะสีทำโรงเรียน...(ปัจจุบันคือโรงเรียนบ้านป่าพน)...”(ผู้ก่อตั้งระยะเริ่มแรก)

เห็นได้ว่า ชุมชนโดยรอบ “ถ้าภูผาเพชร” มีความสัมพันธ์ในลักษณะพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีความสามัคคีและให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ของคนในชุมชนรอบถ้าภูผาเพชร จากประสบการณ์ความยากลำบากในการเข้ามาจับจองที่ดินทำกิน ทำให้มีความขยันและอดทนสูง การอยู่อาศัยของชุมชนในพื้นที่ที่ใกล้เคียงไม่หากันมากนัก ทำให้การส่งข้อมูลข่าวสารเป็นไปอย่างทั่วถึงและรวดเร็ว และทุกวันที่ 7 ของเดือน หมู่บ้านได้กำหนดให้มีการประชุมหมู่บ้านเดือนละครั้ง เพื่อบอกกล่าวเรื่องราวให้แก่ชุมชนรับทราบและขอความร่วมมือ ถือเป็นกฎกติกาของชุมชน

นอกจากนี้ มีการสร้างสถานที่สำหรับยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชนที่นับถือศาสนาพุทธ คือ ที่พักสงฆ์ถ้ำภูผาเพชร เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนเพื่อทำกิจกรรมทางประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งแสดงออกถึงการอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมให้คงอยู่คู่กับชุมชน การร่วมมือร่วมใจในการทำกิจกรรมร่วมกัน ถือเป็นพลังของชุมชนที่สามารถทำกิจกรรมใดๆ ให้บรรลุผลและประสบความสำเร็จ

ภาพที่ 21 ภาพการจัดกิจกรรมประเพณีทางพุทธศาสนา (ทอดผ้าป่าสามัคคี) ให้แก่ที่พักสงฆ์ถ้ำภูผาเพชร (ถ่ายภาพโดย นายเฉลิมเกียรติ ชุนทองเพชร วันที่ 25 มีนาคม 2547)

ทุนทางการเมือง ปัจจุบันการบริหารจัดการชุมชนเป็นการบริหารในรูปแบบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นหน่วยงานภาครัฐระดับท้องถิ่นที่เรียกว่า “องค์กรบริหารส่วนตำบล” นั้น มาจากประชาชนในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ ทำหน้าที่ในการบริหารองค์กรและพัฒนาชุมชน สำหรับองค์กรบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนาและสมาชิกองค์กรบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา โดยเฉพาะหมู่ที่ 9 นี้ ได้นำแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศถ้ำภูผาเพชร เป็นปัจจัยและเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เพื่อประสานผลประโยชน์และจัดการความขัดแย้งในชุมชนโดยการบริหารและพัฒนาชุมชนผ่านการมีส่วนร่วมในการคิดตัดสินใจ โดยได้ร่วมคิดร่วมทำ กลายเป็นชุมชนที่ได้รับการยกย่องว่ามีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีคุณภาพ นั่นคือการได้รับรางวัล “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล” จากกระทรวงมหาดไทยถึง 3 ปีติดต่อกัน โดยเริ่มจากปี 2546

ภาพที่ 22 ภาพนายกองค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนาได้รับรางวัลที่ 2 ชรรมาภิบาล ประจำปี 2546 จาก นายประชา มาลินนท์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย (ที่มา: เอื้อเฟื้อภาพโดย องค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา พ.ศ. 2546)

เห็นได้ว่า “ถ้าภูผาเพชร” ทุนชุมชนที่มีศักยภาพทั้ง 4 มิติ ประกอบด้วย ทุนธรรมชาติ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม และทุนทางการเมืองที่มีความสำคัญในการดำรงชีวิตแก่ชุมชนท้องถิ่นโดยรอบ “ถ้าภูผาเพชร” ไม่ได้แยกออกจากกันอย่างชัดเจน มีการก่อรูป การให้ความหมายและกระบวนการสะสมทุนแต่ละมิติที่มีความเชื่อมโยงกัน การแบ่งทุนชุมชนออกเป็นมิติต่างๆ เพียงเพื่อต้องการให้มองเห็นมิติของทุนชุมชนที่มีความสำคัญและเป็นศักยภาพของชุมชนที่ใช้ในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้าภูผาเพชร”

สรุป การศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้าภูผาเพชร” ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญและมีลักษณะเด่นทางด้านธรณีวิทยา ทั้งนี้ จากการศึกษาพบว่าการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ สังคม วัฒนธรรมและชุมชนท้องถิ่นที่เป็นบริบททุนทางสังคมของชุมชนโดยรอบของ “ถ้าภูผาเพชร” เป็นการสั่งสมความรู้และประสบการณ์ โดยมี “ถ้าภูผาเพชร” เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้าภูผาเพชร” ซึ่งความรู้และประสบการณ์เหล่านี้มีการแบ่งออกเป็นทุนในมิติต่างๆ คือ ทุนธรรมชาติ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม และทุนทางการเมือง ทำให้มองเห็นมิติของทุนชุมชนที่มีความสำคัญ และเป็นศักยภาพในการพัฒนาการจัดการ

ท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” โดยชุมชนท้องถิ่นที่อยู่ในบริบทและเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีความเข้าใจในความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในลักษณะที่ทำให้ความสำคัญต่อการรักษา การอนุรักษ์ธรรมชาติและรักษาระบบนิเวศ รวมถึงการให้ความสำคัญต่อสาระด้านการศึกษา ความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ (Carrying Capacity) และการจัดการโดยใช้ประโยชน์จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น เน้นหลักการทางศีลธรรมและความมั่นคงในการยังชีพของชุมชน และความสมดุลของสภาพแวดล้อมและธรรมชาติเป็นสำคัญ และจากการศึกษาโดยใช้แนวคิดการพัฒนา หลักการพัฒนา องค์ประกอบกิจกรรมและปัจจัยต่างๆ ที่เป็นเงื่อนไขและศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนท้องถิ่นรอบ “ถ้ำภูผาเพชร” และผู้เกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น ทำให้การพัฒนาถ้ำภูผาเพชรเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นไปเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวให้คงอยู่คู่กับท้องถิ่นสืบทอดจนถึงลูกหลาน ชุมชนเกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของถ้ำภูผาเพชร มีการพบปะ พูดคุย ประชุมเพื่อแก้ปัญหาร่วมกันระหว่างชุมชนท้องถิ่น ถือเป็นขีดความสามารถ หรือศักยภาพของประชาชนต่อการดูแลทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น ทำให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ของตน เป็นการแสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้เป็นการท่องเที่ยวที่พึงประสงค์ของชุมชน ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการและประโยชน์จะกลับสู่ชุมชนโดยตรง

บทที่ 7

ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้ให้ความสำคัญต่อการศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำผาเพชร” ตำบลปาล์มพัฒนา กิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดสตูล อันเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์และมีลักษณะเด่นทางด้านธรณีวิทยา เพื่อนำไปสู่การสร้างแนวทางและความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนท้องถิ่น โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นผู้ที่อยู่ในบริบทที่มีการเปลี่ยนแปลงและเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำผาเพชร” ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์ตีความ ตามแนวคิด ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ สังคม วัฒนธรรมและชุมชนท้องถิ่นที่เป็นบริบททางสังคมของชุมชนโดยรอบ “ถ้ำผาเพชร” อันเป็นศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำผาเพชร”

ผลการศึกษา

ผลจากการศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำผาเพชร” ตำบลปาล์มพัฒนา กิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดสตูล เพื่อนำไปสู่การสร้างแนวทางและความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำผาเพชร” นั้น ชุมชนได้ให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและรักษาระบบนิเวศ รวมถึงการให้ความสำคัญต่อสาระด้านการศึกษา ความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ (Carrying Capacity) และการจัดการโดยใช้ประโยชน์จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น เน้นหลักการทางศิลปกรรมและความมั่นคงในการยังชีพของชุมชน การรักษาความสมดุลของสภาพแวดล้อมและธรรมชาติเป็นสำคัญ

การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ สังคม วัฒนธรรมและชุมชนท้องถิ่นที่เป็นบริบททางสังคมของชุมชนโดยรอบ “ถ้ำผาเพชร” นั้น เป็นการสั่งสมความรู้และประสบการณ์ โดยมี “ถ้ำผาเพชร” อันเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีลักษณะเด่นทางธรณีวิทยา มีความสำคัญทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ เป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำผาเพชร” ซึ่งความรู้และประสบการณ์เหล่านี้ แบ่งออกเป็นทุนในมิติต่างๆ คือ ทุนธรรมชาติ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม และทุนทางการเมือง ทำให้มองเห็นมิติของทุนชุมชนที่สำคัญและเป็นศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำผาเพชร” รวมถึงการแบ่งปันผลประโยชน์กลับคืนสู่ชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการรักษาระบบนิเวศที่เป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

“ถ้ำภูผาเพชร” ทุนธรรมชาติและการพัฒนาเป็นแหล่งการท่องเที่ยว

ชุมชนหมู่บ้าน “บ้านควนดินดำ” อันเป็นบริบทชุมชนโดยรอบ “ถ้ำภูผาเพชร” เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ เริ่มจากการแผ้วถางป่าเสื่อมโทรมและรुक้าเข้าไปในเขตป่าสงวน เพื่อแสวงหาความอุดมสมบูรณ์จากทรัพยากรธรรมชาติที่ปรากฏในพื้นที่ เนื่องจากชุมชนนี้มีบริบทแวดล้อมท่ามกลางธรรมชาติที่สวยงามและอุดมสมบูรณ์ จึงมีวิถีการดำรงชีวิตด้วยผลผลิตทางการเกษตร มีการแบ่งปันเกื้อกูล พึ่งพาอาศัยกัน มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อสร้างรายได้จากผลผลิตทางการเกษตรของชุมชนหมู่บ้านเอง

“ถ้ำภูผาเพชร” ถูกค้นพบหลังจากชุมชนหมู่บ้าน “บ้านควนดินดำ” มีการตั้งถิ่นฐานแล้ว เป็นถ้ำที่ตั้งอยู่บริเวณตอนใต้ของเทือกเขาบรรทัด หมู่ที่ 9 ตำบลปาล์มพัฒนา เป็นพื้นที่ในความรับผิดชอบของกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภายใต้การกำกับดูแลของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด จังหวัดพัทลุง ถูกค้นพบโดยบังเอิญจากพระสงฆ์ที่ต้องการหาสถานที่สงบปฏิบัติธรรมทางศาสนา และชุมชนชาวบ้านร่วมกันสำรวจอย่างจริงจัง การค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ทำให้หน่วยงานภาครัฐต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนชาวบ้านทำการสำรวจอย่างละเอียด จากการพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ประมาณ 3,000 ปี อันได้แก่กระดูกของมนุษย์ส่วนของกะโหลกศีรษะที่แตกเป็นชิ้นๆ และกระดูกกระยาง (Long bone) ภาชนะเครื่องปั้นดินเผาหลายเชือกทาบ เศษกระดูกสัตว์ กระดองเต่า และเปลือกหอยต่างๆ ที่ถูกบรรจุในภาชนะดินเผา เพื่อใช้เป็นสิ่งของมีค่าสำหรับอุทิศให้กับผู้ตายตามความเชื่อของสังคมสมัยก่อนประวัติศาสตร์โดยทั่วไป ทำให้ทราบถึงขนาดพื้นที่ภายในถ้ำโดยประมาณ และลักษณะการก่อตัวของหินปูนในรูปแบบต่างๆ สร้างความประทับใจให้แก่ผู้สำรวจ

การกำเนิด “ถ้ำภูผาเพชร” และวิวัฒนาการทางธรณีวิทยามีลักษณะการก่อตัวที่เกิดจากหินปูนละลายเป็นเวลาช้านาน และเชื่อกันโดยทั่วไปว่ามีขนาดและปริมาณพื้นที่ใหญ่เป็นลำดับ 7 ของโลก พื้นที่โดยรวมบริเวณภายในถ้ำประมาณ 50 ไร่ และแยกออกเป็นห้องๆ หรือเรียกว่า “คูหา” เป็นจำนวนมากกว่า 20 คูหา ลักษณะของการก่อตัวของถ้ำที่มีความหลากหลายตามลักษณะของพื้นที่ทั้งการเกิด การยุบตัว หลุมยุบ ซึ่งการสะสมตัวของหินปูนในรูปแบบต่างๆ มีลักษณะที่สำคัญๆ ทั้งหินงอก หินย้อย เสาหิน ม่านหินย้อยและหลุมยุบ ดังนั้น “ถ้ำภูผาเพชร” ถือเป็นทุนธรรมชาติสำคัญทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ และมีลักษณะเด่นทางธรณีวิทยาของชุมชน “บ้านควนดินดำ” ที่สามารถใช้สถานที่แห่งนี้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดสตูลและประเทศ

เงื่อนไขและศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ภายใต้เงื่อนไขและศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” จากผู้ให้ข้อมูลหลักที่อยู่ในบริบทที่มีการเปลี่ยนแปลง และเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” สามารถสะท้อนศักยภาพของชุมชนเพื่อนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” ภายใต้แนวคิดการพัฒนา หลักการพัฒนา องค์ประกอบและกิจกรรม รวมถึงบทบาท ผลกระทบและการเตรียมความพร้อมของชุมชน ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ สังคมและวัฒนธรรม ที่เป็นทุนชุมชนในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” กล่าวคือ

1) ความหมายในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนโดยรอบ “ถ้ำภูผาเพชร” ได้ให้ความสำคัญต่อการรักษา การอนุรักษ์ธรรมชาติและรักษาระบบนิเวศ รวมถึงการให้ความสำคัญต่อสาระด้านการศึกษา การเข้าใจธรรมชาติสิ่งแวดล้อม การคำนึงถึงความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ (Carrying Capacity) และการจัดการโดยใช้ประโยชน์จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำหรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและเป็นธรรมบนฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเน้นหลักการทางศีลธรรมและความมั่นคงในการยังชีพของชุมชน และความสมดุลของสภาพแวดล้อม ธรรมชาติเป็นสำคัญ ตลอดจนการให้ความสำคัญต่อการรักษาวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนท้องถิ่น โดยให้มีการกำหนดเงื่อนไขและข้อปฏิบัติ เพื่อมิให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นที่ส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นขาดความรักและหวงแหนในวัฒนธรรมของตน

2) แนวคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนท้องถิ่นรอบ “ถ้ำภูผาเพชร” และผู้เกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีแนวคิดเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวให้คงอยู่คู่กับท้องถิ่น ไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว สามารถสืบทอดจนถึงชนรุ่นหลัง โดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ ชุมชนเกิดการเรียนรู้ และมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” มีการพบปะ พูดคุย ประชุมปรึกษาหารือเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาร่วมกัน ส่งผลให้การพัฒนาและการแก้ปัญหาต่างๆ ได้รับการแก้ไขและคลี่คลายลง ชุมชนท้องถิ่นเกิดการเรียนรู้ในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ มีการวางแผนการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ทรัพยากรการท่องเที่ยวได้รับการอนุรักษ์ นักท่องเที่ยวได้รับการบริการ และชุมชนท้องถิ่นได้รับการจัดสรรแบ่งปันผลประโยชน์

3) แนวคิดการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้าภูผาเพชร” ชุมชนท้องถิ่นและผู้เกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ใช้หลักการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ โดยให้ความสำคัญด้านพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลัก มีการบริหารจัดการโดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ การอนุรักษ์ทรัพยากร การคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ชุมชนท้องถิ่นได้รับและการดูแลทรัพยากรธรรมชาติของตน

4) แนวคิดการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้าภูผาเพชร” เป็นกิจกรรมหลักที่สอดคล้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และในพื้นที่บริเวณรอบ “ถ้าภูผาเพชร” มีการจัดกิจกรรมหลัก และกิจกรรมเสริมของกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่ปรากฏอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวและบริเวณใกล้เคียง ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวดังกล่าว ได้คำนึงถึงการนันทนาการควบคู่กับการศึกษาเรียนรู้สอดคล้องกับแนวคิดการจัดกิจกรรมที่ให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและการรักษาระบบนิเวศ รวมถึงการให้ความสำคัญต่อสาระด้านการศึกษา การเข้าใจธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และการจัดการที่ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของชุมชน

5) บทบาทและผลกระทบของชุมชนต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้าภูผาเพชร” ชุมชนท้องถิ่นในฐานะเจ้าของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ทั้งที่เป็นหน่วยงานภาครัฐระดับท้องถิ่นและประชาชนในชุมชนท้องถิ่น มีความเข้าใจบทบาทหน้าที่ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีการดูแลรักษาทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยว มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในด้านต่างๆ และใช้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม สำหรับภาคเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ ส่วนบทบาทสำคัญที่ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด คือ การเข้ามาเป็นภาคีองค์กรท้องถิ่น ทำหน้าที่ให้บริการนำเที่ยวและบริการด้านข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยว

6) ทุนชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้าภูผาเพชร” เป็นการสั่งสมความรู้และประสบการณ์ของชุมชนโดยมี “ถ้าภูผาเพชร” ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์เป็นทุนชุมชนที่มีความสำคัญทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ และมีลักษณะเด่นทางธรณีวิทยา และมีความสำคัญในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้าภูผาเพชร” หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและชุมชนท้องถิ่นเป็นบริบททุนทางสังคมที่มี “ถ้าภูผาเพชร” เป็นปัจจัยสำคัญและมีอิทธิพลในการกำหนดวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น ทั้งวิถีการผลิต การบริโภค และการติดต่อสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ความรู้และประสบการณ์เหล่านี้มีการแบ่งออกเป็นทุนในมิติต่างๆ กล่าวคือ

“ถ้าภูผาเพชร” เป็นทุนธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ และมีลักษณะเด่นทางธรณีวิทยาเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านวิถีชีวิต เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม สังคมและเป็นส่วนสำคัญที่ส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น

“ถ้าภูผาเพชร” เป็นทุนทางเศรษฐกิจที่สามารถเพิ่มมูลค่าให้แก่ถ้าภูผาเพชรและทรัพยากรธรรมชาติรอบถ้าภูผาเพชร สามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ส่งผลดีต่อสภาพเศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่น

“ถ้าภูผาเพชร” เป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่สำคัญทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ และเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ให้มีระบบความสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของระบบสังคม

“ถ้าภูผาเพชร” เป็นทุนทางการเมืองที่ชุมชนท้องถิ่นใช้เป็นปัจจัยและเงื่อนไขในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เพื่อประสานผลประโยชน์และจัดความขัดแย้งในชุมชนโดยใช้หลักการบริหารและพัฒนาชุมชนผ่านการมีส่วนร่วมและสามารถสร้างชื่อเสียงให้แก่ชุมชนท้องถิ่น

“ถ้าภูผาเพชร” เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ และมีลักษณะเด่นทางธรณีวิทยา นับเป็นเอกลักษณ์ที่ธรรมชาติใช้เวลาหลายร้อยล้านปีสร้างขึ้นเป็นรูปร่างและขนาดต่างๆ มีคุณค่าและความสำคัญต่อชุมชนและนักท่องเที่ยว การพัฒนาและส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการมีส่วนร่วมจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ภายใต้การจัดการที่ถูกต้องเหมาะสม มุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนบนพื้นฐานของระบบนิเวศ ในบริบทของโครงสร้างและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมืองและสภาพแวดล้อมธรรมชาติ และในการพัฒนาถ้าภูผาเพชรให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระยะเริ่มแรกนั้นเกิดการหยุดชะงัก ซึ่งเกิดจากสาเหตุต่างๆ โดยเฉพาะการขาดประสบการณ์และความไม่มั่นใจในการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐและผู้ที่เกี่ยวข้อง และในระยะเวลาต่อมาได้มีการศึกษาเรียนรู้ การสร้างความเข้าใจและให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อชุมชนท้องถิ่น จังหวัดสตูลและประเทศ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถคงอยู่คู่ชุมชนท้องถิ่น ได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” เป็นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ประสานกิจกรรมการท่องเที่ยวควบคู่กับการอนุรักษ์ ชุมชนท้องถิ่นมีความเข้าใจและให้ความสำคัญกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดการเพื่อรักษาระบบนิเวศ การรักษาและการอนุรักษ์ธรรมชาติ รวมถึงการให้ความสำคัญต่อสาระด้านการศึกษา ความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ (Carrying Capacity) และการจัดการโดยใช้ประโยชน์จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เน้นหลักการทางศีลธรรมและความมั่นคงในการยังชีพของชุมชน ก่อให้เกิดความสมดุลของสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่ความสำคัญและยั่งยืน แต่ในการพัฒนาบางครั้งโดยเฉพาะในระยะแรกๆ ที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” นั้น การพัฒนาดังกล่าวมีการหยุดชะงักอันเนื่องมาจากสาเหตุต่างๆ เช่น เกิดจากภัยธรรมชาติ การขาดประสบการณ์ในการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐและผู้ที่เกี่ยวข้อง ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาถ้ำภูผาเพชร หรือเรียกได้ว่า “เป็นการพัฒนาเพียงแต่ชื่อ ไม่ใช่ในทางปฏิบัติ” เพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” เกิดความยั่งยืน ชุมชนท้องถิ่นและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรคำนึงถึงแนวทางการพัฒนาและข้อมูลต่าง ๆ จากข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1.1 การสร้างความเข้าใจของชุมชนท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการส่งเสริมให้มีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์อย่างต่อเนื่องและทั่วถึง สามารถช่วยให้ชุมชนท้องถิ่นเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ “ถ้ำภูผาเพชร” อย่างยั่งยืน และส่งผลต่อการให้ความร่วมมือในบทบาทเจ้าของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

1.2 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เน้นความยั่งยืน ควรเน้นความยั่งยืนทุกมิติ นอกจากลักษณะทางกายภาพแล้ว วัฒนธรรมและประเพณีที่มีอยู่ในท้องถิ่นก็ควรได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สืบทอดสู่เยาวชนรุ่นหลัง

1.3 การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ครบถ้วนและครอบคลุมทุกด้าน โดยเฉพาะองค์ประกอบของการบริหารจัดการในด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรม และด้านองค์กรตามหลักของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะทำให้การวางแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีประสิทธิภาพ

1.4 การให้ความสำคัญกับแหล่งความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งที่มีอยู่ในชุมชน ภาครัฐและสถาบันการศึกษาอย่างจริงจัง โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุน ให้ชุมชนท้องถิ่นที่มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติเห็นความสำคัญ และจัดการได้อย่างถูกต้อง

1.5 การจัดการท่องเที่ยวที่เน้นการมีส่วนร่วม ส่งผลให้ชุมชนมีความรักสามัคคี เป็นแนวทางในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่จะเกิดขึ้นได้

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

2.1 ควรมีการส่งเสริมด้านการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว “ถ้ำภูผาเพชร” ให้เป็นที่รู้จักและเห็นคุณค่าในเชิงการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์อย่างทั่วถึง

2.2 ควรส่งเสริมให้มีการจัดแหล่งเรียนรู้หรือศูนย์การเรียนรู้ทางธรรมชาติและ ธรณีวิทยาอย่างเป็นระบบ

3.2 ควรมีการขยายการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับแหล่งท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียงเพื่อเป็นการส่งเสริมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างกว้างขวาง

3. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

3.1 บทบาทหน้าที่ของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเฉพาะมัคคุเทศก์ท้องถิ่นควรมีการให้คำแนะนำด้านข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นความรู้ เช่น ด้านประวัติ ความเป็นมา วิถีชีวิต ความเชื่อ สิ่งไม่ควรละเว้น โดยเฉพาะบางกิจกรรมที่เกิดผลกระทบต่อสถานที่ท่องเที่ยวแห่งนี้ เช่น การไปกระทำต่อหินระฆังโดยการเคาะเพื่อฟังเสียงนั้น จะมีผลกระทบต่อหินดังกล่าวหรือไม่ การใช้เสียงเพลงและดนตรีจะมีผลกระทบต่อสภาพภายในถ้ำอย่างไร

โดยเฉพาะการดูแลเรื่องความปลอดภัยในขณะท่องเที่ยว จะต้องมีการกำชับนักท่องเที่ยวให้ปฏิบัติตามกฎกติกาของชุมชนอย่างเคร่งครัด และมีการดูแลอย่างใกล้ชิดเพื่อมิให้นักท่องเที่ยวละเมิดและส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวหรือต่อตัวนักท่องเที่ยว

3.2 การบริการในด้านต่างๆ ควรได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างจริงจังและใกล้ชิด เพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของถ้ำภูผาเพชรมีประสิทธิภาพ เป็นการสร้างความประทับใจ และให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ

3.3 ควรมีการแก้ไขปัญหาอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง เพื่อป้องกันมิให้กิจกรรมการท่องเที่ยวหยุดชะงักอันเนื่องมาจากความไม่พึงพอใจของนักท่องเที่ยว ส่งผลให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้อยค่าลง

4. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- 4.1 ควรศึกษาผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพภายใน “ถ้ำภูผาเพชร” และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ
- 4.2 ควรศึกษาบทบาทของหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีผลต่อการพัฒนา รวมถึงการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนที่เชื่อมโยงกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 4.3 ควรศึกษาผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ “ถ้ำภูผาเพชร” เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

บรรณานุกรม

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2546. รายงานประจำปี 2546. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ. 2545. การสังเคราะห์การจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับการอนุรักษ์พัฒนาสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- . กรมศิลปากร. 2546. วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดสตูล. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กรมการปกครอง, สำนักงานโครงการฝึกอบรมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2538. คู่มือวิทยากรทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระดับจังหวัดและอำเภอ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2546. การคิดเชิงกลยุทธ์. พิมพ์ครั้งที่ 3; กรุงเทพฯ: บริษัทซัคเซสมิเดีย จำกัด.
- เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด จังหวัดพัทลุง (แผ่นพับประชาสัมพันธ์)
- ชำนาญ ประทุมสินธุ์. 2518. หลักภูมิศาสตร์กายภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 5; กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดสำนักพิมพ์ประสานมิตร.
- ชูศักดิ์ แสงมุกดา. 2536. เอกสารประกอบการสอน วิชา 2543201 ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวไทย. สงขลา: ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูสงขลา.
- . 2537. ภูมิศาสตร์ภาคใต้ของประเทศไทย. สงขลา: วิทยาลัยครูสงขลาโครงการผลิตตำรา เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารีในวโรกาสพระชนมพรรษา ครบ 3 รอบ.

ด้อย ชุมสาย และ อุบิพัน พรหมโยธี. 2537. **ปฐมบทแห่งวิชาการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

นภาพรณั หะวานนท์ และคณะ. 2546. **ญาณวิทยาใหม่ในการสร้างความรู้เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม**. กรุงเทพฯ: สัมมนาวิชาการวันสมเด็จพระรัตนราชาฯ สยามบรมราชกุมารี.

ประมาณ เทพสังเคราะห์. 2541. **ภูมิศาสตร์ภาคใต้: ภูมิรัฐศาสตร์กับการศึกษาภาคสนามทางภูมิศาสตร์ท้องถิ่น**. พิมพ์ครั้งที่ 2; สงขลา: งานส่งเสริมการผลิตตำรา มหาวิทยาลัยทักษิณ.

ประเสริฐ วิทย์รัฐ. ม.ป.ป. **ภูมิศาสตร์กายภาพประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: อักษรบัณฑิต.

ปาล์มพัฒนา, องค์การบริหารส่วนตำบล. 2546. **“ระเบียบว่าด้วยการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยว กิ่งอำเภอมะนัง พ.ศ. 2546”**. (อัคราณา)

_____, องค์การบริหารส่วนตำบล. 2546. **“รายงานการประชุม การบริหารจัดการการท่องเที่ยว ถ้ำภูผาเพชร”**. (อัคราณา)

_____, องค์การบริหารส่วนตำบล. **กิ่งอำเภอมะนัง**. (แผ่นพับประชาสัมพันธ์)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). 2543. **คนไทยกับป่า**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

พรพรรณ วีระปรีชากูร. 2543. **การสร้างคุณธรรมของความเป็นพลเมืองในชุมชนไทย**. ปรินญา นิพนธ์การศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

มะนัง, กิ่งอำเภอ. **ที่ทำการปกครองอำเภอ**. 2543. **กิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดสตูล**. (ที่ระลึกเปิดที่ว่าการกิ่งอำเภอมะนัง 2 กันยายน 2543)

_____, กิ่งอำเภอ. **สำนักงานศึกษาธิการอำเภอ**. 2546. **“การประกาศคำขวัญแหล่งท่องเที่ยวและของดีกิ่งอำเภอมะนัง”**. (อัคราณา)

_____, สำนักงานพัฒนาชุมชนกิ่งอำเภอ. 2549. **หมู่บ้านสารสนเทศชุมชน ประจำปี 2549 บ้านควนดินดำ หมู่ที่ 9 ตำบลปาล์มพัฒนา กิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดสตูล**. (อัคราณา)

มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2541. **คู่มือมัณฑลเทศก์**. กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, บัณฑิตวิทยาลัย และ สถาบันดำรงราชานุภาพ. 2541. “คู่มือการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล และสภาตำบล”. รายงานเสนอการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

_____, บัณฑิตวิทยาลัยและสถาบันดำรงราชานุภาพ. 2541. “โครงการศึกษาแนวทางการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสภาตำบล (สต.)”. รายงานฉบับสมบูรณ์ เสนอการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

มหาวิทยาลัยมหิดล, คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์. 2540. **แผนการจัดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติบริเวณลำเสด็จ จังหวัดกระบี่**. รายงานฉบับสมบูรณ์เสนอต่อสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม.

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 2544. “การศึกษารูปแบบและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อุทยานแห่งชาติแก่งกรุง จังหวัดสุราษฎร์ธานี.” รายงานขั้นสุดท้าย เสนอการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

_____, สำนักวิจัยและพัฒนา. 2542. **โครงการประยุกต์ใช้ข้อมูลจากการสำรวจระยะไกลและระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ เพื่อสำรวจตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด**. รายงานฉบับสมบูรณ์ เสนอกรมป่าไม้ (ส่วนอนุรักษ์สัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ).

_____. 2545. **ทรายขาว: ภาพชีวิตและความเคลื่อนไหวของชุมชนในปัตตานี**. เอกสารศูนย์บริการวิชาการและชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.

มูลนิธิพิทักษ์อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่. 2544. **คู่มือเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ 5 เส้นทาง: อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่**. กรุงเทพฯ: บริษัทแปลนพริ้นติ้ง จำกัด.

ยศ สันตสมบัติ. 2544. “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.” รายงานการวิจัยในโครงการ BRT 2544.

กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนาองค์ความรู้และศึกษานโยบายการจัดการทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทย.

_____ และคนอื่น ๆ. 2542. “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการปรับตัวทางวัฒนธรรม และศักยภาพในการจัดการทรัพยากรชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน” รายงานผลการวิจัยด้านความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย. เอกสารการประชุมวิชาการประจำปีโครงการพัฒนาองค์ความรู้และศึกษานโยบายการจัดการทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทย (โครงการ Biodiversity Research and Training Program-BRT) ครั้งที่ 3 (11-14 ตุลาคม 2542) โรงแรม เจ. บี. หาดใหญ่ สงขลา.

วันชัย ธรรมจักร. 2545. พฤติกรรมของผู้บริหารที่เพิ่มพลังการทำงานให้พนักงานส่วนตำบล: การวัดและผลต่อเนื่อง. ปรินญาณิพนธ์วิทยาศาสตร์คุษฎีบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

วิรัช สิทธิบุตร.ม.ป.ป. ธรณีวิทยาเบื้องต้น. พระนครศรีอยุธยา: ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา.

ศิริดาคอนซัลแตนท์,บริษัทจำกัด. 2547. ร่างรายงานฉบับสมบูรณ์ (DRAFT FINAL REPORT) โครงการศึกษาและสำรวจออกแบบภายใน-ภายนอกถ้ำภูผาเพชร จังหวัดสตูล วันที่ 21 ธันวาคม 2547. กรุงเทพฯ.

ศิริพร ล้อมวิจิตรวงศ์. 2541. บันทึกข้อความสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 10 สงขลา. “รายงานผลการสำรวจแหล่งโบราณคดีถ้ำภูผาเพชร จ.สตูล”. พฤษภาคม 4, 2541. (อัดสำเนา)

ศูนย์ประสานงานปกครองจังหวัดชายแดนภาคใต้. 2546. คู่มือการปฏิบัติราชการในจังหวัดชายแดนภาคใต้. ยะลา: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ยะลาการพิมพ์.

สตูล,สำนักงานจังหวัด. 2546. เอกสารบรรยายสรุปจังหวัดสตูล . สตูล: สำนักงานจังหวัด. (อัดสำเนา)

สตูล,จังหวัด. 2547. **สัญญาจ้างเลขที่ สต 106/2547 ลงวันที่ 14 กันยายน 2547 ระหว่าง นายอานนท์ พรหมนาท (ผู้ว่าราชการจังหวัดสตูล) ผู้ว่าจ้าง กับ ห้างหุ้นส่วนจำกัดทักษิณการโยธา ผู้รับจ้าง. สตูล. (อัครา)**

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2541. **การศึกษาเพื่อกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล: ส่วนที่ 1 รายงานหลัก. กรุงเทพฯ: รายงานฉบับสุดท้ายนำเสนอการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.**

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. 2540. **“โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ.” รายงานฉบับสมบูรณ์ เสนอการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.**

เสรี วังสีไพจิตร. 2534. **จุดหักเหของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว: ชนวนให้เกิดขบวนการนิเวศวิทยาทางการเมือง. กรุงเทพฯ: เอกสารวิจัยส่วนบุคคล วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.**

สุภาพ ศรีเมือง. 2544. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาตำบล: ศึกษากรณีตำบลบ้านโพธิ์อำเภอพนาลัย จังหวัดหนองคาย. รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระ ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา ภาควิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.**

อัจฉรา วงศ์พัฒนามงคล. 2545. **การเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคในชุมชน. ปริญญาโท การศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.**

เอกสารภาษาต่างประเทศ

John W. Creswell. 1998. **Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Traditions.** California: SAGE Publications.

Peter R. Margolin, “Permian Period.” **Microsoft Encarta Encyclopedia 2001 CD-ROM.** c 1993-2000 Microsoft Corporation. All rights reserved.

Sawasdee Foundation. 2005. **THAILAND SOCIAL CAPITAL EVALUATION: An Impact Evaluation of THE Social Investment Fund (SIF) Project On Village Social Capital in Thailand.** Bangkok: Draft Report Submitted to The World Bank.

Sue Beeton. 1988. **Ecotourism: A practical Guide for rural Communities.** Australia: Landlinks Press.

การสัมภาษณ์

จับ สงค้วง. ผู้ใหญ่บ้าน. สัมภาษณ์ , 22 กรกฎาคม 2546.

ขวัญ เต็มแก้ว. ผู้ก่อตั้งระยะเริ่มแรก (เป็นชาวบ้านผู้บุกเบิก). สัมภาษณ์ , 23 มีนาคม 2547.

คณิง จันทร์แดง. มัคคุเทศก์ท้องถิ่น. สัมภาษณ์ , 21 กรกฎาคม 2546.

_____. มัคคุเทศก์ท้องถิ่นและผู้ประกอบการบริการนำเที่ยว. สัมภาษณ์ , 22 กรกฎาคม 2548.

คล้าย ชูจันทร์. ผู้ก่อตั้งระยะเริ่มแรก (เป็นชาวบ้านผู้บุกเบิก). สัมภาษณ์ , 23 มีนาคม 2547.

แคล้ว เต็มแก้ว. ชาวบ้านประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม. สัมภาษณ์ , 23 มีนาคม 2547.

จำเนียร หนูชุม. มัคคุเทศก์ท้องถิ่น. สัมภาษณ์ , 23 กรกฎาคม 2548.

เฉลิมเกียรติ ขุนทองเพชร. พนักงานภาครัฐ (ศึกษาธิการอำเภอทุ่งหว้า). สัมภาษณ์, 25 มีนาคม 2547.

ชู ปลอดเหล็ก. ผู้ก่อตั้งระยะเริ่มแรก (เป็นชาวบ้านผู้บุกเบิก) . สัมภาษณ์ , 23 มีนาคม 2547.

ณรงค์ แก้วเสน. พนักงานภาครัฐ (หัวหน้าหน่วยพิทักษ์ป่าภูผาเพชร). สัมภาษณ์ , 29 มีนาคม 2548.

ณรงค์ รัตนโกศล. พนักงานภาครัฐ (เกษตรอำเภอกิ่งอำเภอเมะนัง). สัมภาษณ์ , 26 กรกฎาคม 2548.

ณรงค์ โอพารี. ผู้นำชุมชน (รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา). สัมภาษณ์ , 1 มกราคม 2549.

- ณัฐพงษ์ โสภณ. มัคคุเทศก์ท้องถิ่นและผู้ประกอบการ. สัมภาษณ์, 21 กรกฎาคม 2546.
- ดำรง พรหมบุญแก้ว. พนักงานภาครัฐ (สตาร์ฟเรือ). สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2548.
- โตน กร่อมมี. พนักงานภาครัฐ (ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอมะนัง). สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2548.
- ประทุม เชื้อหว่อง. ผู้นำชุมชน (สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสักพัฒนา). สัมภาษณ์, 29 มีนาคม 2548.
- ประวิง คงทวี. ชาวบ้านในพื้นที่ (ประกอบอาชีพสวนผลไม้). สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2548.
- ประเสริฐ คงทวี. ชาวบ้านในพื้นที่ (เจ้าของบ้านไร่ไม้). สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2548.
- ประเสริฐ ละมุลสุข. ผู้นำชุมชน (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสักพัฒนา). สัมภาษณ์, 1 มกราคม 2549.
- แปลก ร่มหมุน. ผู้ก่อตั้งระยะเริ่มแรก (เป็นชาวบ้านผู้บุกเบิก) และเจ้าของรถยนต์คันแรกในชุมชน. สัมภาษณ์, 23 มีนาคม 2547.
- พา ณ นิตย์. ชาวบ้านในพื้นที่ (เกษตรกรเจ้าของสวนผลไม้ผู้ให้บริการท่องเที่ยวเชิงเกษตร). สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2548.
- ไพโรจน์ คำพลับ. ชาวบ้านในพื้นที่ (ประกอบอาชีพสวนยางพารา มัคคุเทศก์ท้องถิ่นและประธานกองทุนหมู่บ้าน). สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2546.
- ไพโรจน์ อินทสร. พนักงานภาครัฐ (สารวัตรป้องกันและปราบปรามสถานีตำรวจภูธรกิ่งอำเภอมะนัง). สัมภาษณ์, 24 กรกฎาคม 2548.
- ภัชราภรณ์ ขงหนู. พนักงานภาครัฐ (พนักงานเก็บเงินค่าบริการเที่ยวถ้ำ). สัมภาษณ์, 23 กรกฎาคม 2548.
- เม้า อนันต์. ชาวบ้านในพื้นที่ (บริจาคที่ดินเพื่อสร้างโรงเรียนบ้านป่าพน). สัมภาษณ์, 29 มีนาคม 2548.

วารุณี กัลยะเวทย์. พนักงานภาครัฐ (เจ้าหน้าที่บริหารงานที่ดินอำเภอและผู้ส่งเสริมการ
ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว). สัมภาษณ์ , 21-22 สิงหาคม 2546.

วิเชียร ขงหนู. ชาวบ้านในพื้นที่ (อาชีพทำสวนยางพารา). สัมภาษณ์ , 23 กรกฎาคม 2548

ศักดิ์ชัย บุญคง. มัคคุเทศก์ท้องถิ่น (ชาวบ้านในพื้นที่และอดีตสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
ปาล์มพัฒนา). สัมภาษณ์ , 22 กรกฎาคม 2546.

สมเกียรติ ชูชู่หลิ. พนักงานภาครัฐ (หัวหน้าส่วนโยธาองค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา).
สัมภาษณ์ , 22 สิงหาคม 2546.

สมชัย เกื้อกูล. พนักงานภาครัฐ (พนักงานลาดตระเวนของหน่วยพิทักษ์ป่าภูผาเพชร). สัมภาษณ์ , 2
มกราคม 2549.

สมชาย โยธาทิพย์. พนักงานภาครัฐ (ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอมะนัง). สัมภาษณ์ ,
22 สิงหาคม 2546.

สุกฤต พรหมรักษ์. พนักงานภาครัฐ (ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา). สัมภาษณ์ , 22
สิงหาคม 2546.

_____. พนักงานภาครัฐ (ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา). สัมภาษณ์ , 28
มีนาคม 2548.

เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic document)

ปรัชญากรรณ์ ไชยคช. 2004. ชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ [Online] Available :
[http://conservation.forest.ku.ac.th/ecotourdb/Cgi_bin /ARTICLE/eco
tour_u_know2.htm](http://conservation.forest.ku.ac.th/ecotourdb/Cgi_bin /ARTICLE/eco
tour_u_know2.htm) [Accessed April 23, 2004]

สถัญญ์ แสงอรุณ. 2004. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ [Online] Available : [http://www.foresttour.com
/index.cfm?menuid=82](http://www.foresttour.com
/index.cfm?menuid=82) (Accessed: 23 April 2004)

http://au.encarta.msn.com/encyclopedia_781540552/Ecotourism.html [Accessed January 24, 2005]

http://au.encarta.msn.com/media_461542034_781532731_-1_1/Limestone_Features.html
[Accessed January 24, 2005]

http://au.encarta.msn.com/encyclopedia_781532731/Limestone_Features.html#p17 [Accessed January 24, 2005]

<http://dwb.unl.edu/Teacher/NSF/C01/C01Links/rville.k12.mo.us/Cave/caveForm1.html>
[Accessed February 11, 2005]

http://kanchanapisek.or.th/oncc-cgi/pic_item.cgi?no=9494 [Accessed July 22, 2004]

<http://research.bu.ac.th/extra/article006.html> [Accessed December 24, 2004]

<http://wrgis.wr.usgs.gov/docs/parks/cave/> [Accessed February 11, 2005]

<http://www.dmr.go.th/geothai/index.html> [Accessed February 11, 2005]

<http://www.ecotourism.org/index2.php?what-is-ecotourism> [Accessed January 12, 2005]

http://www.gvc.tu.ac.th/rural_study/kul.htm [Accessed December 24, 2004]

<http://www.hatyapro.com/south-thai/satoun.html> [Accessed July 2, 2003]

<http://www.intranet.mculture.go.th/satun/dressing.html> [Accessed October 7, 2007]

<http://www.intranet.mculture.go.th/satun/food.html> [Accessed October 7, 2007]

<http://www.mfa.go.th/web/1012.php> [Accessed December 6, 2004]

<http://www.mne.eng.psu.ac.th/knowledge/student/rocktrip49/gr1/P2.htm> [Accessed September 24, 2007]

<http://www.satun.go.th/s31.htm> [Accessed July 2, 2003]

<http://www.seub.ksc.net/News/dec-42/kt-131242-1.htm> [Accessed January 6, 2005]

<http://www.showcaves.com/english/Caves.html> [Accessed February 11, 2005]

<http://www.student.chula.ac.th/~00196421/howto.html> [Accessed April 23, 2004]

<http://www2.tat.or.th/tat/annual/2003/all.pdf> [Accessed January 11, 2005]

<http://www.vijai.org> [Accessed December 24, 2004]

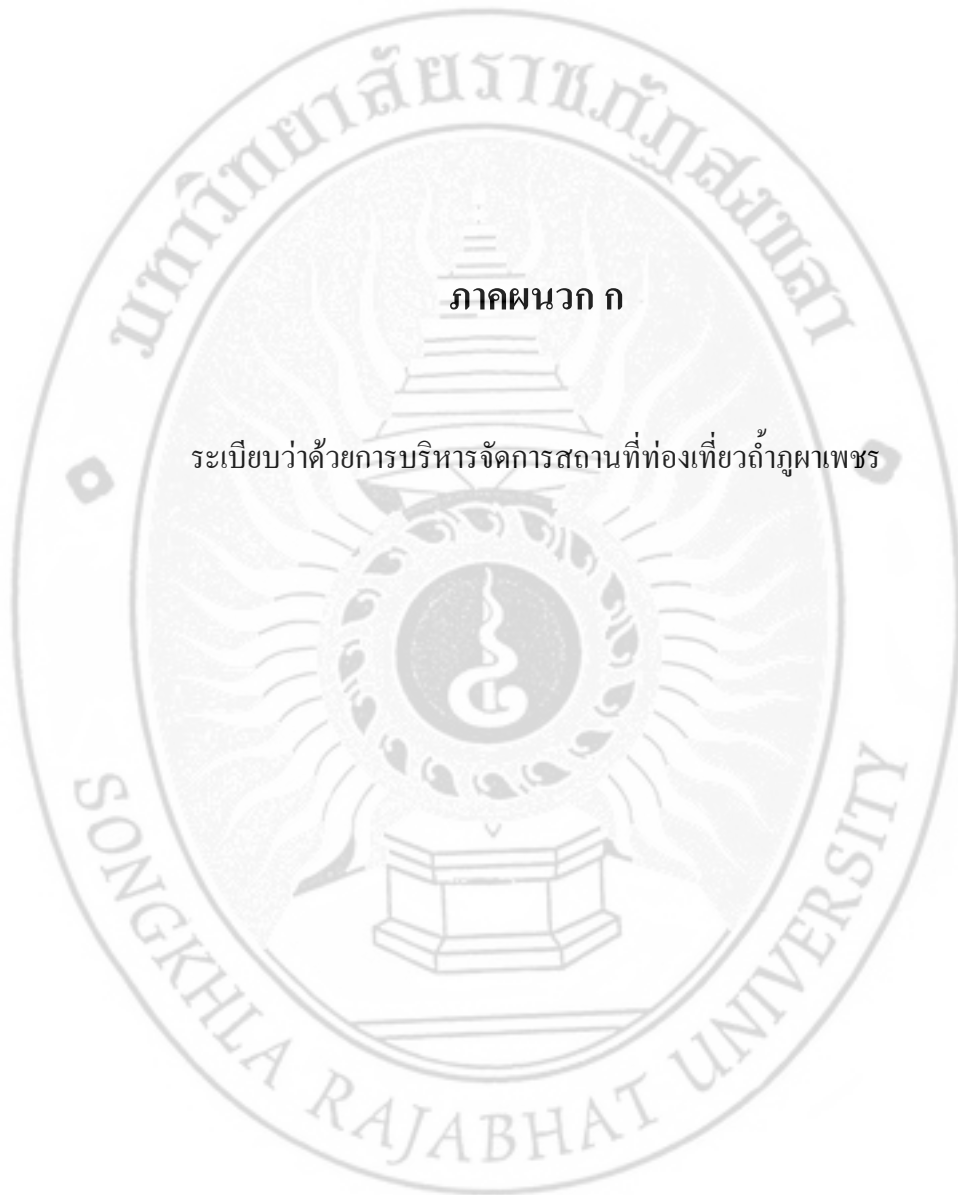

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก ระเบียบว่าด้วยการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวถ้ำภูผาเพชร

ภาคผนวก ข ใบสมัครเจ้าหน้าที่นำเที่ยว (มัคคุเทศก์) ขององค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา

ภาคผนวก ก

ระเบียบว่าด้วยการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวถ้ำภูผาเพชร

ระเบียบว่าด้วยการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวถ้ำภูผาเพชร

.....

บททั่วไป

- ข้อ 1 ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบว่าด้วยการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวถ้ำภูผาเพชร พ.ศ. 2546”
- ข้อ 2 ระเบียบนี้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 เดือน เมษายน พ.ศ. 2546 เป็นต้นไป
- ข้อ 3 ที่ประชุมตามรายชื่อทำระเบียบนี้ ได้มาประชุมตกลงกันเมื่อวันที่ 24 เดือน มกราคม พ.ศ. 2546 เกี่ยวกับระเบียบการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวถ้ำภูผาเพชร และยอมรับข้อตกลงที่ได้ประชุมร่วมกันด้วยความเต็มใจ

การบริหารจัดการ

- ข้อ 4 องค์การบริหารส่วนตำบลป่าสักพัฒนา เป็นหน่วยงานหลักในการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวถ้ำภูผาเพชร โดยมีกิจกรรมที่ดำเนินการดังต่อไปนี้
- 4.1 ดูแลด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ
 - 4.2 กำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล
 - 4.3 ดูแลรักษาความปลอดภัย
 - 4.4 ประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง
 - 4.5 ฝึกอบรมเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว (มัคคุเทศก์) อย่างสม่ำเสมอ
 - 4.6 การจัดเก็บรายได้จากการบริการ

การจัดเก็บรายได้

- ข้อ 5 การจัดเก็บรายได้จากการบริการนักท่องเที่ยว
มีกิจกรรมต้องจัดเก็บรายได้ดังต่อไปนี้
- 5.1 ค่าบริการนำเที่ยวของมัคคุเทศก์ มัคคุเทศก์ 1 คน ต่อนักท่องเที่ยว 5 คน (1 : 5) ค่าบริการคนละ 20 บาท ต่อเที่ยว โดยแบ่งรายได้ออกเป็น 3 ส่วน
- /-ส่วนที่ 1.....

- ส่วนที่ 1 จ่ายให้มัคคุเทศก์ 9 บาท
- ส่วนที่ 2 ส่งเป็นรายได้ อบต. 9 บาท
- ส่วนที่ 3 เข้ากองทุนหมู่บ้าน หมู่ที่ 9 2 บาท

5.2 ค่าบริการที่จอดรถ

- รถยนต์นั่งส่วนบุคคล คันละ 20 บาท
- รถบัส (6 ล้อขึ้นไป) คันละ 100 บาท
- รถจักรยานยนต์ คันละ 10 บาท

5.3 ค่าเช่า/ประมูลร้านอาหารตั้งคณะกรรมการกำหนดราคาขั้นต่ำตามความเหมาะสม

5.4 ร้านค้าจำหน่ายเครื่องอุปโภค – บริโภค ของที่ระลึก ฯลฯ ดำเนินการแบบร้านค้า

ชุมชน โดยคนในชุมชนร่วมถือหุ้น จำกัดจำนวนหุ้นที่ถือตามที่ชุมชนกำหนด

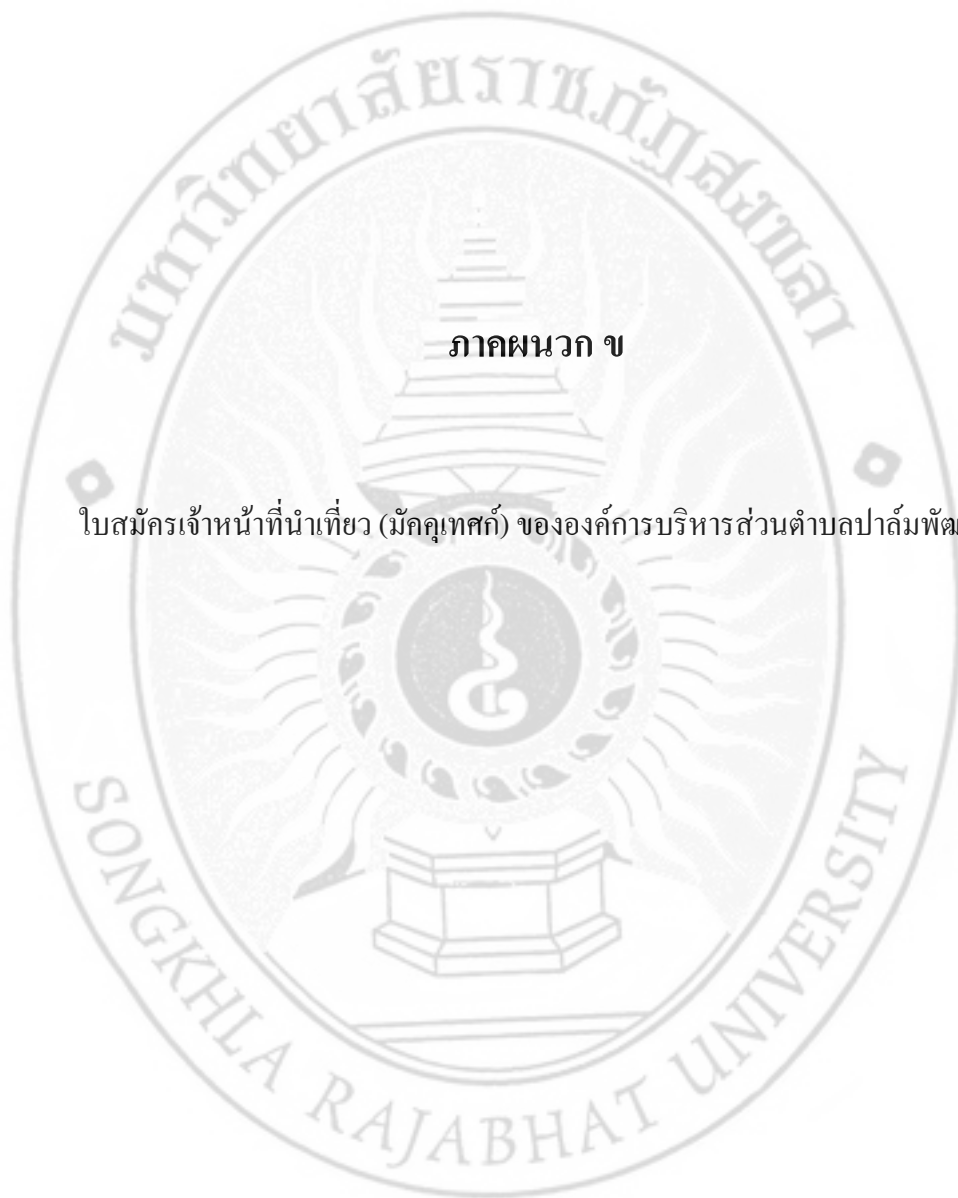
ข้อ 6 ให้ประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา รักษาการตามระเบียบนี้

ประกาศ ณ วันที่ 27 เดือน มกราคม พ.ศ. 2546

(ลงชื่อ) ประเสริฐ ตะมุลสุข

(นายประเสริฐ ตะมุลสุข)

ประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา

ภาคผนวก ข

ใบสมัครเจ้าหน้าที่นำเที่ยว (มัคคุเทศก์) ขององค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา

ตีตรูปถ่าย

ใบสมัคร

ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่นำเที่ยว (มัลฑูเทศก์) สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา

เขียนที่ องค์การบริหารส่วนตำบลปาล์มพัฒนา

ใบสมัครเลขที่...../2546

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

1. ชื่อ.....ชื่อสกุล.....
2. ชื่อและสกุลเดิม.....เชื้อชาติ.....สัญชาติ.....
ศาสนา.....
3. เกิดวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....อายุ.....ปี.....เดือน.....
4. ชื่อบิดา.....อายุ.....ปี อาชีพ.....
ชื่อมารดา.....อายุ.....ปี อาชีพ.....
5. สถานภาพ โสด สมรส หย่าร้าง
6. ชื่อคู่สมรส.....อายุ.....ปี อาชีพ.....
จำนวนบุตร.....คน
7. ภูมิลำเนาเดิมเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....
จังหวัด.....
8. ที่อยู่ปัจจุบันเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....
จังหวัด.....
9. บัตรประจำตัวประชาชนเลขที่.....ออกให้โดย.....
วันออกบัตร.....วันบัตรหมดอายุ.....
10. วุฒิการศึกษา.....ชื่อสถาบันการศึกษา.....
ปีที่จบการศึกษา.....เกรดเฉลี่ย.....

/11.ประวัติ.....

11. ประวัติการทำงาน.....
ตำแหน่ง.....และได้ออกจากงานครั้งสุดท้ายเมื่อ พ.ศ.....
เหตุที่ออก.....

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ข้อความที่ข้าพเจ้าแจ้งไว้ในใบสมัครนี้ถูกต้องและเป็นความจริงทุก
ประการ

(ลงชื่อ).....ผู้สมัคร

(.....)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

หมายเหตุ หลักฐานที่จะต้องนำมายื่นพร้อมใบสมัคร

1. สำเนาทะเบียนบ้าน
2. สำเนาบัตรประชาชน

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล	นางชฎาพร ขุนทองเพชร
วัน เดือน ปีเกิด	11 พฤษภาคม 2514
สถานที่เกิด	อำเภอละอุ่น จังหวัดระนอง
ที่อยู่ปัจจุบัน	15 ซอยคลังแสง ถนนราชดำเนิน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2536	ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) วิทยาลัยเทคนิค ระนอง อำเภอเมืองจังหวัดระนอง
พ.ศ. 2544	ศิลปศาสตรบัณฑิต สถาบันราชภัฏสงขลา อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา
พ.ศ. 2549	ประกาศนียบัตรวิชาชีพครู (ป.วค.) มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
พ.ศ. 2550	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขายุทธศาสตร์การพัฒน มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา
ประวัติการทำงาน	
พ.ศ. 2545	เจ้าพนักงานธุรการ สำนักงานศึกษาธิการอำเภอ กิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดสตูล
พ.ศ. 2548	เจ้าพนักงานธุรการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 1
ปัจจุบัน	ครูโรงเรียนวัดมหาชัยวนาราม อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช